

**PROGRAMACIÓN DEPARTAMENTO DIDÁCTICO
CURSO 2021_2022**

PRO2122_OR

DEPARTAMENTO DE ORIENTACIÓN

1.-INTRODUCCIÓN	04
2.-MARCO CONTEXTUAL	05
2.1 Disposicións legais	5
2.2 Ubicación e contorna do centro	08
2.3 Características do centro.	08
2.4 Ensinanzas impartidas no centro	09
2.5 Procedencia do alumnado	09
2.6 Situación económica do alumnado e as familias	11
2.7 Recursos	15
2.8 Estructura funcional do departamento	19
3.-DETECCIÓN DE NECESIDADES	20
4.-OBXECTIVOS	24
5.- CONTIDOS	27
6.-PLANIFICACIÓN XERAL E DEFINICIÓN DE ACCIÓN PRIORITARIAS	29
7.-PLAN DE ADAPTACIÓN Á SITUACIÓN COVID	31
8.-ESTRATEGIAS DE INTERVENCIÓN	35
9.-PRESENCIA DAS COMPETENCIAS CLAVE NOS ÁMBITOS DE ACTUACIÓN DO DEPARTAMENTO	37
10.-ÁMBITOS DE ACTUACIÓN	39
10.1-Apoio ao proceso de ensino-aprendizaxe (ANEXO I - PROGRAMACIÓN DE PT)	39/43
10.1.1 Obxectivos	40
10.1.2 Actuacións	40
10.1.3 Seguimento e avaliación	41
10.2.-Plan de Atención á Diversidade (ANEXO VI)	247
10.3.-Plan de Acción Titorial (ANEXO VII)	253
10.4.-Orientación Académica e Profesional	38
10.4.1 Obxectivos	40
10.4.2 Actuacións	40
11.- IMPLEMENTACIÓN E TEMPORALIZACIÓN DAS ACCIÓNS (ANEXO III)	67
12.-CRITERIOS E INSTRUMENTOS DE AVALIACIÓN DO PLAN (ANEXO IV)	71
13.PROGRAMAS DE INTERVENCIÓN	79
PROGRAMA DE ATENCIÓN A ALUMNADO CON ALTAS CAPACIDADES	
PROGRAMA DE HABILIDADES SOCIAIS, documento dentro do PAT, según instrucción octava da circular 8/2009 da DXFP	88
PROGRAMA DE EDUCACIÓN PARA A TOLERANCIA E RESPETO	
POLAS DIFERENTES CULTURAS	116
PROGRAMA DE INTERVENCIÓN PARA ALUMNAS/OS CON TDAH	118
PROGRAMA DE INTELIXENCIA EMOCIONAL	126
PROGRAMA DE MEDIACIÓN ESCOLAR	169
PROGRAMA DE TITORÍA ENTRE IGUAIS	149
PROGRAMA DE PREVENCIÓN E INTERVENCIÓN EN MATERIA DE ABSENTISMO ESCOLAR	171
PROGRAMA INTERVENCIÓN ALUMNAS E ALUMNOS CON SÍNDROME DE ASPERGER	177
PROGRAMA INTERVENCIÓN ALUMNO CON SÍNDROME DE DOWN	206

▪ PROGRAMA DE TÉCNICAS DE ESTUDO	287
▪ PROGRAMA DE LECTURA COMPRENSIVA	291
▪ PLAN PARA O FOMENTO DA COMPETENCIA LÓXICO- MATEMÁTICA	297
▪ PROGRAMA DE TRANSICIÓN PRIMARIA-SECUNDARIA.....	245
PROGRAMA DE ASESORAMENTO ÁS FAMILIAS	
13. ANEXOS	66
ANEXO I: PROGRAMACIÓN DE PT	66
ANEXO II: SEGUIMIENTO PROCESO ENSINO-APRENDIZAXE ALUM.	79
ANEXO III: IMPLEMENTACIÓN E TEMPORALIZACIÓN DAS ACCIÓNS	82
ANEXO IV: GRELAS DE AVALIACIÓN DE TODOS OS PROGRAMAS	86
ANEXO V: PLAN DE ATENCIÓN Á DIVERSIDADE. DOCUMENTO PROPIO. Incluimos aquí as addendas feitas	247
ANEXO VI: PLAN DE ACCIÓN TITORIAL.. (DOCUMENTO PROPIO). Incluimos aquí as actuacións xerais correspondentes a este curso e as actividades que se pretenden implementar	257
Tamén incluimos dentro das achegas ao PAT o PROGRAMA DE DESENVOLVEMENTO EN IGUALDADE	257
ANEXO VII: PROGRAMACIÓN ACTIVIDADES COMPLEMENTARIAS E EXTRAESCOLAR.	262

1.-INTRODUCCIÓN.

A orientación educativa está inmersa no proceso educativo, orientar consiste en estruturar do xeito máis personalizada e integral o proceso de ensino aprendizaxe. Dende esta perspectiva orientación e educación comparten as mesmas finalidades e ambas as dúas refírense ao carácter personalizado dos procesos educativos, compartindo os mesmos fins: O pleno desenvolvemento do alumnado, a educación no respecto dos dereitos e liberdades fundamentais, na igualdade de dereitos e oportunidades, o exercicio da tolerancia, a liberdade e a convivencia, a educación na responsabilidade individual e no mérito e esforzo persoal, a formación para a paz e o respecto aos dereitos humanos, o desenvolvemento da capacidade de regular a propia aprendizaxe, confiar nas súas aptitudes e coñecementos, desenvolver a creatividade, a iniciativa persoal e o espírito emprendedor, a formación no respecto e recoñecemento da pluralidade lingüística e cultural, a adquisición de hábitos intelectuais e técnicas de traballo, de coñecementos científicos, técnicos, humanísticos..., a capacitación para a comunicación na linguas oficiais, a preparación para o exercicio da cidadanía.

Neste contexto o D.O., é o recurso organizativo, técnico e material que apoia a función orientadora e titorial do profesorado, é un órgano de planificación e coordinación e constitúese en instrumento de apoio e dinamización, favorecedor da mellora da calidade educativa, e que agrupa profesionais especialidades de áreas diferentes co fin de apoiar e potenciar o desenvolvemento educativo. A súa programación ten como finalidade dar resposta ás necesidades do centro a partir dos recursos existentes, implicando a todo o Centro nas actividades programadas.

A programación do D.O. debe atender en primeiro lugar ao mandado constitucional, que no seu artigo 27 establece "Todos teñen dereito á educación", "A educación terá por obxecto o pleno desenvolvemento da personalidade humana".

A LOMLOE no seu artigo 71 determina:

«1. Las Administraciones educativas dispondrán los medios necesarios para que todo el alumnado alcance el máximo desarrollo personal, intelectual, social y emocional, así como los objetivos establecidos con carácter general en la presente Ley. Las Administraciones educativas podrán establecer planes de centros prioritarios para apoyar especialmente a los centros que escolaricen alumnado en situación de desventaja social.

2. Corresponde a las Administraciones educativas asegurar los recursos necesarios para que los alumnos y alumnas que requieran una atención educativa diferente a la ordinaria, por presentar necesidades educativas especiales, por retraso madurativo, por trastornos del desarrollo del lenguaje y la comunicación, por trastornos de atención o de

aprendizaje, por desconocimiento grave de la lengua de aprendizaje, por encontrarse en situación de vulnerabilidad socioeducativa, por sus altas capacidades intelectuales, por haberse incorporado tarde al sistema educativo o por condiciones personales o de historia escolar, puedan alcanzar el máximo desarrollo posible de sus capacidades personales y, en todo caso, los objetivos establecidos con carácter general para todo el alumnado.»

2.- MARCO CONTEXTUAL

2.1.- Disposicións Legais

A nosa actividade educativa susténtase nas leis do ordenamento xurídico estatal e da Comunidade Autónoma. Particularmente, apoíase no lexislado pola Lei Orgánica 3/2020, de 29 de diciembre, naqueles aspectos que modifica a la Ley Orgánica 2/2006, de 3 de mayo, de Educación respectando aqueles aspectos que permanecen vixentes da Ley orgánica 2/2006, de 3 de maio de educación e demais normas referidas ao ámbito educativo, en especial:

- *ORDE do 19 de maio de 2021 pola que se aproba o calendario escolar para o curso 2021/22 nos centros docentes sostidos con fondos públicos na Comunidade Autónoma de Galicia. (DOG 04 DE XUÑO DE 2021)*
- *Decreto 86/2015, do 25 de xuño, polo que se establece o currículo da educación secundaria obrigatoria e do bacharelato na Comunidade autónoma de Galicia (Doga 29 de xuño de 2015)*
- *ORDE do 15 de xullo de 2015 pola que se establece a relación de materias de libre configuración autonómica de elección para os centros docentes nas etapas de educación secundaria obrigatoria e bacharelato, e se regula o seu currículo e a súa oferta. (Doga 21 de xullo de 2015).*
- *ORDE do 13 de xullo de 2016 pola que se amplía a relación de materias de libre configuración autonómica de elección para os centros docentes nas etapas de educación secundaria obrigatoria e bacharelato, e se regula o seu currículo e a súa oferta. (Doga 4 de agosto de 2016).*
- *ORDE do 3 de agosto de 2017 pola que se amplía a relación de materias de libre configuración autonómica de elección para os centros docentes na etapa de educación secundaria obrigatoria e se regula o seu currículo e a súa oferta. (Doga 18 de agosto de 2017).*
- *ORDE do 7 de agosto de 2018 pola que se amplía a relación de materias de libre configuración autonómica de elección para os centros docentes nas etapas de educación secundaria obrigatoria e bacharelato, e se regula o seu currículo e a súa oferta.*

- *ORDE* do 19 de abril de 2018 pola que se regulan aspectos relativos á organización das materias do bacharelato establecido no Decreto 86/2015, do 25 de xuño, para os centros docentes da Comunidade Autónoma de Galicia.
- *RESOLUCIÓN* do 17 de xuño de 2021, da Secretaría Xeral de Educación, Formación Profesional, pola que se ditan instrucións para o desenvolvemento, das ensinanzas da educación infantil, educación primaria, secundaria obrigatoria e do bacharelato no curso 2021/2022 (Doga 30 de xuño de 2021).
- *RESOLUCIÓN* do 18 de xuño de 2021, da Secretaría Xeral de Educación, Formación Profesional, pola que se ditan instrucións para o desenvolvemento dos ciclos formativos de formación profesional do sistema educativo no curso 2021/22. (Doga 30 de xuño de 2021)
- *Orde* do 1 de agosto de 1997 pola que se ditan instrucións para o desenvolvemento do Decreto 324/1996 polo que se aproba o Regulamento orgánico dos institutos de educación secundaria e se establece a súa organización e funcionamento (DOG do 2 de setembro).
- Decreto 120/1998, de 23 de abril, polo que se regula a orientación educativa e profesional na Comunidade Autónoma de Galicia.
- *Orde* do 24 de xullo de 1998 pola que se establece a organización e o funcionamento da orientación educativa e profesional na Comunidade Autónoma de Galicia regulada polo Decreto 120 /1998.
- *Orde* do 6 de outubro de 1995 pola que se regulan as adaptacións do curriculum nas ensinanzas de réxime xeral.
- *Orde* do 31 de outubro de 1996 pola que se regula a avaliación psicopedagóxica dos alumnos /as con necesidades educativas especiais que cursan as ensinanzas de réxime xeral e, se establece o procedemento e os criterios para a realización do dictame de escolarización.
- Circular 8/2009 da Dirección Xeral de Educación, Formación Profesional e Innovación Educativa pola que se regulan algunhas medidas de atención á diversidade para o alumnado de Educación Secundaria Obrigatoria.
- Circular 10/2010 da Dirección Xeral de Educación, Formación Profesional e Innovación Educativa pola que se ditan instrucións para coordinar as actuacións e establecer as accións prioritarias dos servizos de orientación educativa e profesional na comunidade autónoma de Galicia.
- *LEI* 4 / 2011 do 30 de xuño de convivencia e participación da comunidade educativa.
- *DECRETO* 229/2011, do 7 de decembro, polo que se regula a atención á diversidade do alumnado dos centros docentes da Comunidade Autónoma de Galicia nos que se imparten as

ensinanzas establecidas na Lei Orgánica 2/2006, do 3 e maio, de educación (DOG 21 de decembro de 2011).

- *Instruccións da Dirección Xeral de Educación, Formación Profesional e Innovación Educativa polas que se traslada o Protocolo Xeral de prevención, detección e tratamento do acoso escolar e ciberacoso nos centros docentes de niveis non universitarios sostidos con fondos públicos da Comunidade Autónoma de Galicia.*
- *Orde do 13 de xullo de 2015 pola que se regulan as ensinanzas de formación profesional básica no curso académico 2015/16, así como o acceso e a admisión em estas ensinanzas. (DOG 22-7-2015) .*
- *Resolución do 10 de setembro de 2021, da Secretaría Xeral de Educación e Formación Profesional, pola que se ditan instruccións para a adopción de medidas organizativas nos centros educativos como consecuencia da pandemia da COVID-19. Cabe sinalar que o noso modelo de orientación, ademais de partir do disposto na normativa antes mencionada, deberá estar en concordancia coas liñas directrices establecidas nos Proxectos Educativo e Curricular do Centro ademais da Programación Xeral anual do centro. O próximo curso as liñas de actuación do noso departamento basearase no publicado nas instruccións do contexto **COVID -19 para o curso 2021-2022**, así actuacións deste departamento enmarcaranse dentro dos seguintes ámbitos xerais:*
- **A inclusión, como principio fundamental do noso sistema educativo.**

A educación do neno deberá estar encamiñada a:

- a) Desenvolver a personalidade, as aptitudes e a capacidade mental e física do neno ata o máximo das súas posibilidades;
- b) Inculcar ao neno o respecto dos dereitos humanos e as liberdades fundamentais e dos principios consagrados na Carta das Nacións Unidas;
- c) Inculcar ao neno o respecto dos seus pais, da súa propia identidade cultural, do seu idioma e os seus valores, dos valores nacionais do país no que vive, do país do que sexa orixinario e das civilizacións distintas da súa;
- d) Preparar ao neno para asumir unha vida responsable nunha sociedade libre, con espírito de comprensión, paz, tolerancia, igualdade dos sexos e amizade entre todos os pobos, grupos étnicos, nacionais e relixiosos e persoas de orixe indíxena;
- e) Inculcar ao neno o respecto do medio ambiente natural".

- **A atención á diversidade**, a través do conxunto de medidas e accións que teñen como finalidade adecuar a resposta educativa ás diferentes características e necesidades, ritmos e estilos de aprendizaxe, motivacións, intereses e situacións sociais e culturais de todo o alumnado.
- **A convivencia** no marco da formación de cidadáns responsables, autónomos e participativos.
- **A motivación** pola aprendizaxe e a valoración do esforzo.
- **Asesoramento** e a orientación profesional como formación ao longo da vida.

A orientación susténtase nos **principios** de:

- **Prevención:** A orientación como un dereito de todo educando en todo momento, e non só ante unha problemática específica .
- **Desenvolvemento:** Os alumnos/as na súa interacción co medio van estruturando as súas capacidades, habilidades e destrezas e maila súa personalidade trátase, en suma, de crear un contexto motivador que estimule eses cambios.
- **E Intervención Social:** A intervención orientadora non debe ter en conta só o individuo, senon que debe dirixirse ó contexto educativo e social no que aquel se desenvolve.

2.2.- Ubicación e Contorna do Centro

Ningunha actividade pode levarse a cabo cun adecuado nivel de eficacia se non ten en consideración o contorno no que se desenvolve, os medios cos que se conta, as experiencias previas, etc. Isto mesmo, tal vez con máis notoriedade, ocorre cando se trata do ámbito educativo. Por iso, aínda que de forma somera, trátase de aportar algúns datos que hai que ter presentes á hora de planificar unha acción orientadora destinada a dar pasos cara adiante e non ao enfrontamento e ao fracaso. É por iso polo que, seguidamente, se aportan uns datos (recollidos da memoria do curso 2016-17, que teñen que ver cos medios (humanos e materiais) cos que se conta, cos servizos que se prestan e coa realidade dos destinatarios dos servizos. Todo isto condicionará, naturalmente, tanto os obxectivos como a metodoloxía a usar.

2.3 Características do centro.

O I.E.S. Arcebispo Xelmírez II de Santiago de Compostela é un centro de ensino secundario da zona norte da cidade, que cumpre este curso trinta anos de existencia. Como resultado deste proceso e tamén de novas adscricións de centros de primaria, o

perfil do alumnado foi variando nos últimos anos. Nos anteriores documentos programáticos do centro caracterízase o alumnado do Arcebispo Xelmírez II como fundamentalmente rururbano ou rural, e con un estatus sociocultural e económico medio-baixo. Aínda que parte do alumnado ten esta procedencia, no momento actual compre reconsiderar estes tópicos, sobre todo no que respecta ao estatus sociocultural das familias, con predominio da clase media e ao nivel de estudos dos pais, tendo aumentando considerablemente o número dos que posúen formación universitaria. Isto inflúe nas expectativas das familias cara a educación dos seus fillos.

O que segue a ter un peso importante na configuración da comunidade educativa é o alumnado asignado pola comisión de escolarización, que supera nos últimos anos o 10% do total. O perfil deste alumnado é moi variable e cambia cada curso académico, o que dificulta o deseño previo dos proxectos educativos e calquera outra actuación. É frecuente que nunha porcentaxe significativa presenten necesidades educativas específicas, ás que o centro non pode responder de maneira adecuada por falta de recursos e de persoal específico de apoio.

Compre tamén salientar, como consecuencia desta asignación de alumnado que non sempre pertence á área de influencia do centro, o impedimento do goce de determinados dereitos, como o transporte escolar gratuíto ou a dificultade para participar en actividades complementarias e extraescolares. Por outra parte, prodúcese con frecuencia a concentración de alumnado pertencente de minorías étnicas e culturais o que, segundo conclúen múltiples estudos, xera un efecto negativo sobre a adquisición de determinadas competencias. Trátase polo tanto dun centro relativamente veterano cun perfil de alumnado de extracción urbana periférica ou semirrural na súa maioría, de nivel socioeconómico medio ou medio baixo e cun persoal estable e experimentado.

2.4 Ensinanzas impartidas no centro e unidades existentes.

No I.E.S. Arcebispo Xelmírez II impártense ensinanzas de E.S.O. e bacharelato, estas últimas nas modalidades de bacharelato de CIENCIAS e HUMANIDADES E CIENCIAS SOCIAIS

2.5 Procedencia do alumnado.

A procedencia do alumnado nos cursos de maior afluencia ao centro (1º de E.S.O. e 1º de bacharelato). Neste curso igual que o anterior aumenta o número de alumnos de forma considerable en 1º de Bac por ter centros adscritos en Bacharelato.

- En 1º de E.S.O., o alumnado procede dos centros adscritos, non quedando neste nivel ningunha praza vacante para alumnado procedente doutros centros.

A tendencia nos centros adscritos é semellante a de cursos anteriores: Monte dos Postes:10 alumnos ;Apóstolo:19 alumnos; L. Ferreiro:18; Sionlla:21; Vite 15alumnos. Este curso temos un

número considerable de alumnos con necesidades moi significativas. Destacar a presenza dun alumno con Síndrome de Asperger que precisa da axuda de persoal auxiliar técnico, coidadora, e dous alumnos con deficiencias intelectuais.

• En 1º de bacharelato o alumnado procede maioritariamente do noso centro e dos I.E.S. de Oroso , CPI Viaño Pequeno de Trazo e Bembribe que dende o curso pasado pasa a ser centro adscrito ao noso IES.

Minorías presentes no centro.

O número de alumnado de etnia xitana presente no centro o curso pasado aumentou en relación a anos anteriores. Estiveron escolarizados o curso pasado 12 alumnos. A día de hoxe escolarizáronse en 1º de ESO 4 alumnos de etnia mais, foron a FP Básica 2 alumnos e marchouse por idade 1 alumno.

Destacar que a súa tendencia é a matricularse moi tarde e a súa escolarización agrúpase en 1º e segundo.

Estase dando de forma reiterativa que estes alumnos repitan todos 1º e pasan por imperativo legal a segundo. Neste momento temos unha alumna que pese a ter bastantes dificultades para seguir o currículo no período de confinamento, conseguiu titular en xuño e está matriculada en Bacharelato para o presente curso.

Como xa manifestamos anteriormente, existe no centro un número significativo de alumnos de procedencia inmigrante, fundamentalmente de Centroamérica e Sudamérica de diferentes nacionalidades, 65 alumnos e alumnas con diagnóstico clínico, 15 alumnos de etnia xitana con escasa motivación, 8 alumnos brasileiros, 1 arxelino con descoñecemento da lingua , 2 cubanos, 5 venezolanos, 1 moldavo, 1 americana , 1 colombiano, 2 procedentes de Alemaña e 1 rumano, 2 marroquís. Estes alumnos non presentaron graves problemas de integración no centro, pero o desfase curricular co que se incorporan ao sistema educativo español é moi grande, esta problemática, xuntamente co descoñecemento da lingua, xenera unha intervención curricular moi individualizada .

Outras Necesidades:

Temos que destacar o elevado número de alumnos que están identificados con diagnósticos variados:

TDAH: 33 alumnos.

Trastorno do desenvolvemento: 8 ALUMNOS

Alerta Escolar:4

ALTAS CAPACIDADES: 4 ALUMNOS

TRASTORNO GRAVE DE CONDUTA : 1 ALUMNO

Trastornos de Lectoescritura :5 Alumnos

ALUMNO CON DEFICIENCIA VISUAL GRAVE ATENDIDO POLA ONCE:1 alumno.

SÍNDROME DE DOWN: 1 ALUMNO

ALUMNO CON MUTISMO SELECTIVO :1 ALUMNA

2.6 Situación económica e cultural do alumnado e as familias.

Como se desprende dos datos anteriores, a maioría do noso alumnado procede ben do ámbito rural ou semirural dos arredores da parte norte de Santiago, ou ben de barrios da capital limítrofes co centro.

Caracterízase o alumnado do Arcebispo Xelmírez II como fundamentalmente rururbano ou rural, e con un estatus sociocultural e económico medio-baixo. Aínda que parte do alumnado ten esta procedencia, no momento actual compre reconsiderar estes tópicos, sobre todo no que respecta ao estatus sociocultural das familias, con predominio da clase media e ao nivel de estudos dos pais, tendo aumentando considerablemente o número dos que posúen formación universitaria. Isto inflúe nas expectativas das familias cara a educación dos seus fillos.

De novo o curso pasado concentramos no primeiro ciclo de E.S.O., particular en 1º curso, a maior cantidade de recursos para a atención ás necesidades educativas do alumnado. Este curso, a preponderancia das necesidades no 1º curso fronte ao 2º, xa observada en anos anteriores, é absoluta. Realízanse grandes esforzos para atender este alumnado.

Como é habitual, incorporáronse ao centro en 1º curso bastantes alumnos con necesidade de reforzo, propostos para a exención de cursar segunda lingua estranxeira, con necesidade de adaptación curricular significativa ou con desfase curricular elevado, circunstancia que este ano foi especialmente grave e afectou a unha porcentaxe elevadísima do alumnado do nivel: máis do 30% presentou necesidades moderadas ou elevadas. A isto debemos añadir identificación dun número considerable necesidades educativas ocasionadas pola situación de pandemia, que é preciso identificar e atender en coordinación coas persoas titoras, as medidas e programas para a atención das mesmas así como as accións dirixidas ao coidado do benestar da comunidade educativa.

Aparte das adaptacións curriculares xa en marcha desde cursos anteriores, elaboráronse outras catro, correspondentes a alumnado incorporado ao centro este curso.

A distribución do alumnado repetidor ou promocionado por imperativo legal na E.S.O. nos dous cursos anteriores foi a seguinte:

ALUMNADO REPETIDOR E PROMOCIONADO POR IDADE (ESO POR NIVEIS)					
NO CURSO 2019-20					
NIVEL	1º ESO	2º ESO	3º ESO	4º ESO	TOTAL
Repetidores	9	7	3	10	28
PIL	8	3	0	0	11

ALUMNADO REPETIDOR E PROMOCIONADO POR IDADE (ESO POR NIVEIS)					
NO CURSO 2020-2021					
NIVEL	1°ESO	2° ESO	3° ESO	4° ESO	TOTAL
Repetidores	19 de primaria +4 de 1°ESO	2	0	2	25
PIL	7	3	2	0	12
FP Básica	0	10	2	0	12

ALUMNADO REPETIDOR E PROMOCIONADO POR IDADE (ESO POR NIVEIS)					
NO CURSO 2021-2022					
NIVEL	1°ESO	2° ESO	3° ESO	4° ESO	TOTAL
Repetidores	12 de primaria +9 de 1°ESO	4	5	7	37
PIL	4	3	0	0	7
FP Básica	0	11	5	0	16

Características do alumnado.

O I.E.S.Arcebispo Xelmirez II é un centro de ensino secundario da zona norte da cidade cun perfil de alumnado de extracción urbana periférica ou semirural na súa maioría, de nivel socioeconómico medio ou medio baixo.

O número de alumnos matriculados de cara ao vindeiro curso son sobre 576 , distribuídos da seguinte maneira:

	curso	Número de alumnos
	2021- CURSO 2022	1° ESO
2° ESO		86
3° ESO		77
4° ESO		68
Total ESO		341
1° Bac		135
2° Bac		100
Total Bac		235
TOTAL		576

CURSO 2020-2021	curso	Número de alumnos	CURSO 2019-20	curso	Número de alumnos	CURSO 2018-19	curso	Número de alumnos
	1° ESO	78		1° ESO	66		1° ESO	62
	2° ESO	65		2° ESO	63		2° ESO+PMAR	72
	3° ESO	56		3° ESO	62		3° ESO	41
	4° ESO	68		4°	41		4° ESO	45
	Total ESO	269		Total ESO	232		Total ESO	220
	1° Bac	109		1° Bac	77		1° Bac	85
	2° Bac	67		2° Bac	85		2° Bac	84
	Total Bac	176		Total Bac	162		Total Bac	169
	TOTAL	445		TOTAL	394		TOTAL	389

CURSO 2018-19	curso	Número de alumnos	CURSO 2017-18	curso	Número de alumnos	CURSO 2016-17	curso	Número de alumnos
	1° ESO	78		1° ESO	66		1° ESO	62
	2° ESO	65		2° ESO	63		2° ESO+PMAR	72
	3° ESO	56		3° ESO+PMAR	62		3° ESO	41
	4° ESO	68		4°	41		4° ESO	45
	Total ESO	269		Total ESO	232		Total ESO	220
	1° Bac	109		1° Bac	77		1°	85

	2° Bac	67		2° Bac	85		Bac	
	Total Bac	176		Total Bac	162		2° Bac	84
	TOTAL	445		TOTAL	394		Tota l Bac	16 9
							TOTA L	38 9

**ALUMNADO REPETIDOR E PROMOCIONADO POR IDADE (ESO POR NIVEIS)
NO CURSO 2020-21**

NIVEL	1°ESO	2° ESO	3° ESO	4° ESO	TOTAL
Repetidores	8	7	3	10	28
PIL	8	3	0	0	11

**ALUMNADO REPETIDOR E PROMOCIONADO POR IDADE (ESO POR NIVEIS)
NO CURSO 2019-20**

NIVEL	1°ESO	2° ESO	3° ESO	4° ESO	TOTAL
Repetidores	8	7	3	10	28
PIL	8	3	0	0	11

**ALUMNADO REPETIDOR E PROMOCIONADO POR IDADE (ESO POR NIVEIS)
NO CURSO 2018-19**

NIVEL	1°ESO	2° ESO	3° ESO	4° ESO	TOTAL
Repetidores	14	9	6	6	35
PIL	10	9	1	0	20

Se facemos unha análise comparativa entre os tres cursos anteriores vemos que este curso as expectativas son mellores nos cursos onde se aplicaron medidas de reforzo, de 14 repetidores en 1° pasamos a 8 e de 10 PIL en segundo pasamos a 8 tamén. Aumentou de forma considerable o número de alumnos repetidores en cuarto da ESO.

Deriváronse a FP Básica 8 alumnos dende o curso de segundo, que aínda que consideramos que neste curso é unha excepción, entendemos que para aqueles alumnos e alumnas con escasa motivación e por cumprir 15 anos é a mellor opción.

Un dos obxectivos do centro é intentar de todas as maneiras posibles que o alumnado abandone o centro co título da ESO conseguido pola vía normal. Este curso igual que o pasado seguimos sin impartir PMAR ao entender que este grupo os dous cursos anteriores estiveron moi lonxe de conseguir un mínimo de obxectivos propostos. Cuantificación da frecuencia de certos factores significativos no alumnado do centro: desfase curricular (**DC**), incorporación tardía ao sistema escolar ou ao curso (**TAR**), repetidores do curso actual (**REP**), alumnado promocionado por idade (**PIL**), alumnado exento de segunda lingua

estranxeira e que por tanto recibe reforzo educativo(**EXL**), alumnado con adaptacións curriculares (**ACS**), alumnado con discapacidade física ou psíquica con recoñecemento oficial(**DIS**), alumnado atendido polo profesorado de PT(**PT**), alumnado estranxeiro (**EST**), alumnado de etnia xitana(**ETX**), alumnado disruptivo(**CON**), alumnado con absentismo escolar(**ABS**) e alumnado de diversificación curricular(**PDC**); tomaremos para este apartado os datos referidos ao primeiro ciclo de ESO, por ser os niveis nos que se concentra con moita diferenza a maioría destas casuísticas, salvo o caso do alumnado de diversificación, que cursa segundo ciclo, que son suficientemente significativos e figuran na seguinte táboa:

Indicador		DC	EXL	HEP	PII	EXL	ACS	DIS	PT	EST	ETX	CON	ABS
CURSO 2020-2021	1º ESO	18	5	18	20	29	6	4	13	9	7	3	2
		20%	6%	20%	22%	32%	7%	5%	14%	10%	8%	3%	2%
	2º ESO	39	6	4	10	22	2	2	9	3	5	2	1
		46%	7%	5%	12%	26%	2%	2%	11%	4%	6%	2%	1%
TOTAL		57	11	22	26	51	8	6	13	12	12	5	3

Tomamos en consideración os datos do curso pasado en canto a casuísticas para a aplicación dos diferentes programas ao carecer a día de hoxe do alumnado que podemos integrar en cada indicador. Esta valoración faremola a partires da avaliación inicial (finais de setembro- primeiros de outubro)

2.7 Recursos.-

Para o desenvolvemento do presente plan de actividades, son necesarios entre outros, os seguintes recursos:

Humanos:

- O Equipo Directivo como máximo responsable do seu desenvolvemento e execución.
- A C.C.P como responsable de establecer as directrices xerais de orientación.
- O Departamento de orientación para asesorar e coordinar o Plan. Este curso contamos con dúas profesoras especialistas de Pedagogía Terapéutica definitivas no centro.

Estas especialistas colaboran coa orientadora e co profesorado e ofrecen atención educativa directa ao alumnado con necesidades educativas especiais tanto en aula como fora dela. Este curso este departamento tamén se

vai facer cargo dos alumnos exentos de segunda lingua estranxeira.

- O profesor/a titor/a, como principal axente na orientación dos alumnos/as do seu grupo, a partir da estrutura do Plan de Acción Tutorial.
- Os profesores/as, como responsables da planificación e integración de actividades de orientación e medidas de atención á diversidade, nas programacións das diferentes materias/ ámbitos, desde a estrutura dos Departamentos Didácticos.
- Os alumnos/as como propios axentes da orientación.
- As Nais/Pais, como colaboradores na orientación dos seus fillos/as.
- E como soporte externo ao centro, os responsables doutros servizos, institucións e organismos colaboradores: Inspección Educativa, EOES, Servizos Sociais, servizos socio-sanitarios, asociacións, Policía Local, Policía nacional e autonómica, Asociación DOWN Compostela (incorpórase este curso a 1º de ESO, un alumno asociado a esta institución) A ONCE - Incorpórase este curso un alumno asociado a esta institución.

O IES Arcebispo Xelmírez II desenvolve un Proxecto Educativo baseado **na INCLUSIÓN e na atención personalizada**, individualizando o proceso de ensino e adecuándoo aos distintos estilos, ritmos e niveis de aprendizaxe para atender a cada alumno de acordo coas súas necesidades particulares.

- Coñecer as características persoais de cada alumno: o seu desenvolvemento evolutivo, as súas capacidades, intereses e afeccións, o seu ritmo de aprendizaxe, etc., permitiranos aplicar con éxito unha metodoloxía de ensino baseado na EDUCACIÓN PERSONALIZADA. Para iso conta cun Departamento de Orientación no que traballan un amplo equipo de profesionais con gran motivación e experiencia docente que se encargan de:
 - Reunir información sobre os alumnos.
 - Avaliar o seu desenvolvemento de aprendizaxe e os seus trazos persoais.
 - Informar e orientar aos pais.
 - Realizar a orientación profesional dos alumnos tras terminar as distintas etapas ou interetapas de cara a incorporación a FP Básica.
 - Informar os profesores/as de cada nivel e orientar sobre pautas de actuación cos alumnos en función das necesidades, características e/ou diagnósticos que presenta cada alumno ou alumna dentro do grupo.
 - Colaborar en programas de formación de grupo e tutoría.
 - Aplicar, en pequenos grupos, os programas de reforzo educativo e intervención psicopedagóxica.
- Entendemos e propoñemos un ENSINO PERSONALIZADO caracterizado por:

Todo o mundo pode progresar en aprendizaxe, pero non todos podemos aprender o mesmo e da mesma maneira. Cada alumno:

- Aprende en función das súas características e do nivel evolutivo en que se atopa.
 - Desenvolve a súa aprendizaxe en base ás súas capacidades, o seu desenvolvemento psicomotriz, o nivel de linguaxe, os seus trazos persoais, as condutas e hábitos adquiridos, etc.
- ✓ Todo o mundo pode progresar en aprendizaxe de maneira progresiva e sobre pautas de éxito.

Axustar o proceso de adquisición de coñecementos ás características de cada un, facilitará que o alumno progrese e potencie a súa autoestima.

MATERIAIS

Na actualidade o D.O. dispón dun despacho situado na ala nova do Instituto, ao lado da aula de PT. Ambas dependencias dispoñen do mobiliario básico e dos recursos curriculares, documentais, bibliográficos, psicotécnicos e informáticos básicos. Non obstante na medida das posibilidades e necesidades, é noso o desexo de continuar actualizando e ampliando os recursos dispoñibles polo departamento.

Entre as principais instalacións coas que conta o barrio, ademais do noso propio instituto, podemos citar:

- Centro de ensino infantil e primario (CEIP) de Vite I, centro de educación primaria adscrito ó I.E.S. Arcebispo Xelmírez II.
- Centro de saúde de Vite.
- Centro sociocultural de Vite.
- Outras institucións relacionadas co centro son:
- CEIP Arquitecto Casas Novoa de A Sionlla (Santiago), centro de educación primaria adscrito ó I.E.S. Arcebispo Xelmírez II.
- CEIP López Ferreiro (Santiago).
- CEIP Monte dos Postes (Santiago).
- CEIP Apóstolo Santiago (Santiago).
- C.P.I. Viaño Pequeno, no concello de Trazo.
- IES de Oroso,
- CPI de Bembibre
- Servizos sociais do Concello de Santiago: Asociación ARELA .
- Unidade de atención ás familias (UAF) do Concello de Santiago.
- Unidade municipal de atención a drogodependentes (UMAD) do Concello de Santiago.

Tamén mantemos estreita relación con diferentes institucións ubicadas non concello e que nos aportan un amplo abano de recursos:

Universidade.

- Policía Local de Santiago de Compostela.
- Comisaría de Policía de Santiago, Unidade de Policía Autónoma.
- Cruz Vermella.
- Servizos sociais doutros concellos, como o de Oroso e Trazo.
- ASOCIACIÓN DOWN COMPOSTELA.
- ONCE
- ASOCIACIÓN COGAMI.
- ASOCIACIÓN ASPANAES
- ASOCIACIÓN ASAC
- IGAXES
- COOPERACIÓN INTERNACIONAL

As relacións con estas institucións basearanse en mellorar a atención ao alumnado e fortalecer o seu proceso de aprendizaxe, así como a súa formación global, e por outra banda á mellora da convivencia no centro.

En particular, promoveranse intervencións encamiñadas fundamentalmente á prevención de situacións de risco ou á corrección de problemáticas diversas, das cales as máis frecuentes son o absentismo escolar, integración social ou o baixo rendemento e fracaso escolar, e á realización de actividades de formación en educación sexual, sanidade, riscos de internet e outras.

O I.E.S. Arcebispo Xelmírez II continuará cos centros adscritos na mesma liña de coordinación establecida en cursos anteriores, entendendo ésta como moi positiva porque facilita o coñecemento das diferentes características e necesidades, ritmos e estilos de aprendizaxe, motivacións, intereses e situacións sociais e culturais do alumnado que se incorpora ao centro, e así, dar unha resposta educativa o máis adecuada ás características dese alumnado.

Consideramos o departamento como un punto de encontro entre titores e titoras, profesores e profesoras, aberto á reflexión conxunta e á consulta permanente dos diferentes tipos de materiais e recursos existentes, tanto para traballar na aula, como para desenvolver as múltiples funcións que teñen encomendadas os titores e titoras coa familia, co alumnado e o resto de membros do equipo educativo.

Utilizacións das Tics

O departamento de orientación trata de seguir as orientacións deseñadas no PROXECTO DE EDUCACIÓN DIXITAL. Utiliza as funcionalidades que ofrecen as TIC en diversas tarefas relacionadas coa avaliación psicopedagóxica e o diagnóstico, a

información, o asesoramento e, principalmente a orientación académica e profesional.

Somos usuarios de servizos de corrección de test mediante sistemas informáticos, mantemos comunicación- colaboración a través do correo electrónico, valémonos de programas informáticos para complementar as tarefas de orientación, procuramos manter actualizados os contidos do apartado sobre orientación educativa da web do instituto, utilizamos habitualmente Internet como ferramenta de traballo e manexamos os medios técnicos disponibles no centro (programas informáticos, ordenadores , aulas de informática , cañón...) etc

2.8 Estructura Funcional do Departamento

O desenvolvemento desta programación, a dinamización e mellora do departamento pasa necesariamente pola aportación e a colaboración de tódolos sectores da comunidade educativa, que se está a impulsar fortemente desde a dirección do centro.

Neste departamento recoñecemos e agradecemos a colaboración de todos os sectores da comunidade educativa, especialmente a do profesorado e o resto do persoal, polo nivel de implicación e colaboración co departamento, aportando e acollendo de xeito moi activo, cun enorme respecto e un forte respaldo as iniciativas do departamento.

Forman parte deste departamento as profesoras con destino definitivo: Dna Mª José Motellón Carrillo que se incorpora este curso ao departamento procedente do CAFI.

- Dna. Beatriz Iglesias Atanes
- Dna Mª Cruz Presas López - Xefa Departamento.

Realizarán as súas funcións tendo en conta a lexislación vixente e as propostas da Comisión de Coordinación Pedagóxica, reunida o día 10 de setembro de 2021

Establécese un calendario periódico de coordinacións, internos do DO e o Ies e externas ao centro.

- Do propio departamento 1 reunión mensual que este curso a celebraremos o 1º martes de cada mes de 18:00 a 19:00.
- Reunión na CCP como profesoras de apoio e como xefa do departamento.
- Reunión quincenal fora do horario escolar cos titores-as de 1º e 2º de ESO e mensual cos titores de 3º e 4º e co profesorado das diferentes materias(cando a situación o requira).
- Reunión semanal co equipo directivo coa comisión de Convivencia.

Externas:

- Reunión de coordinación co Plan Comunitario de Vite cada 2 meses xuntamente coa Directora do centro.
- Reunións trimestrais cos orientadores-as dos centros adscritos.

- Outras reunións externas ao centro : Sanidade, Servicios Sociais , Centros de Primaria, Universidad, Cruz Vermella, ONCE, cando a situación o precise.

3.- DETECCIÓN DE NECESIDADES:

Da análise dos datos expresados podemos concluír que nos atopamos ante unha diversidade de familias en canto a expectativas, preocupación pola realidade, problemática e futuro dos seus fillos e fillas moi diferenciadas, alumnado que require unha adecuación e singularización do labor docente así coma unha axuda (asesoramento) na súa propia autoformación, unhas necesidades formadoras no eido da atención á diversidade e do traballo compartido, a presenza de alumnado de diferentes países e alumnado con diferentes culturas. E a todo iso hai que engadirlle unha difícil-complexa demanda social atribuída aos centros educativos.

Para identificar as necesidades xerais do departamento de orientación teremos en conta a cuantificación da frecuencia de certos factores significativos no alumnado do centro recollidos nas memorias dende o curso 2017-18: desfase curricular, incorporación tardía ao sistema escolar ou ao curso, repetidores do curso actual, alumnado promocionado por idade, alumnado exento de segunda lingua estranxeira e que por tanto recibe reforzo educativo, alumnado con adaptacións curriculares, alumnado con discapacidade física ou psíquica con recoñecemento oficial, alumnado atendido polo profesorado de PT, alumnado estranxeiro, alumnado de etnia xitana, alumnado disruptivo, alumnado con absentismo escolar; tomaremos para este apartado os datos referidos ao primeiros e segundos cursos de ESO, por ser os niveis nos que se concentra con moita diferenza a maioría destas casuísticas e que figuran nas seguintes táboas:

Indicadores		DC	TAR	REP	PIL	EXL	ACS	DIS	PT	EST	ETX	CON	ABS	PMAR
CURSO 2017-18	1º ESO 74 al.	24	3	19	21	21	7	0	26	5	10	18**	2	3º PMAR 7
		32%	4%	25%	28%	28%	9%	0%	35%	6%	13%	24%	2%	
	2º ESO 69 al.	20	5	15	10	14	2	2	14	5	6	20	2	
		28%	7%	21%	14%	20%	2%	2%	20%	7%	8%	28%	2%	
Total		44	8	34	31	35	9	2	40	10	16	38	4	7

Indicador		DC	TAR	REP	PIL	EXL	ACS	DIS	PT	EST	ETX	COND Expendientes	ABS enviados
CURSO 2018-2019	1º ESO 82 al	28	1	12	11	20	2	2		6	5	3	4
		33%	1%	14%	13%	23%	2%	2%		7%	6%	4%	5%
	2º ESO 70 al	26	4	6	10	14	2	0		5	6	8	2
		36%	6%	8%	14%	19%	3%	0%		7%	8%	11%	3%
TOTAL		54	5	20	21	34	4	2	40	11	11	11	6

Indicador		DC	TAR	REP	PIL	EXL	ACS	DIS	PT	EST	ETX	COND Expenden	ABS enviado
CURSO 2019-2020	1º ESO 88 alumnos	24	0	9	10	22	4	3	13	6	6	2	0
		27%	0%	10%	11%	25%	4%	3%	14%	6%	6%	2%	0%
	2º ESO 88 alumnos	37	1	9	16	22	0	3	0	5	5	3	1
		43%	1%	10%	18%	25%	0%	3%	0%	5%	5%	3%	1%
TOTAL		61	1	18	26	44	4	6	13	11	11	5	1

Previsión de alumnado con necesidades cara o curso

2021-22:

Alumnos de nova incorporación ao centro EN PRIMEIRO procedentes dos centros adscritos.:

- con dificultades de aprendizaxe:25
- Exentos de segunda lingua :24 en 1º de ESO
- Conductuais:8
- Aspectos emocionais:20

As propostas de escolarización dos alumnos de primeiro na XUNTA DE AVALIACIÓN de setembro para este curso 2021-2022 foron:

Repetición de curso:9 alumnos

Promocionan por IL a segundo: 4 alumnos.

As propostas dos alumnos de segundo foron:

FP BÁSICA :11 alumnos

Repiten curso: 4

PIL a 3º:3 alumnos

Terceiro curso:

Repiten curso : alumnos

FP BÁSICA :3 alumnos

Cuarto curso:

Repiten curso : 5 alumnos

FP BÁSICA :1 alumna

NIVEL	GRUPO	ALUMNOS
1º ESO	4	110
TOTAIS		
2º ESO	3	86
3º ESO	3	77
4º ESO	3	68
TOTAIS	13	341
1º Bac	4	135
2º BAC	4	100
TOTAIS	8	235
Totais	18	576

O centro ten previsto na súa planificación xeral as seguintes medidas de atención á diversidade:

- Agrupamentos en Primeiro en todas as materias agás E. Física e E. Plástica
- Agrupamentos específicos en segundo en todas as materias agás : E. Física.
- Exención de segunda lingua en primeiro e segundo.
- ACS dentro da aula ordinaria ou na aula de PT.
- Grupo de adaptación da competencia curricular.

Sintetizando en **EDUCACIÓN SECUNDARIA PRIORIZAREMOS:**

- Agrupamientos flexibles para personalizar os procesos de aprendizaxe.
- Seguimento individual e personalizado.
- Orientación persoal, académica e profesional.
- Formación na normativa de convivencia e en valores.

EN BACHARELATO FAREMOS FINCAPE:

- Metodoloxía que facilita enfrontarse con éxito a estudos posteriores, así como a probas de acceso a ciclos e a ABAU.
- Fomentar unha madurez persoal.
- Información sobre as alternativas educativas existentes e unha adecuada orientación persoal e profesional de cara a toma de decisións no futuro

É por iso polo que, compartindo a definición de que por orientación educativa e profesional se entenden "os apoios que, de forma sistemática e organizada, recibe a comunidade educativa durante o proceso educativo de todos os alumnos e alumnas desde o seu inicio na educación infantil ata o remate dos estudos non universitarios"(Consellaría de Educación e Ordenación Universitaria), entendemos que é necesario un servizo que contemple unha intervención nos ámbitos do alumnado, do profesorado e das familias;partindo da realidade e dos condicionantes expresados. Isto leva a que, sendo totalmente útiles e adecuadas as actuacións que se propoñen como prioritarias desde a propia Administración Educativa, no PO deben definirse un abanico amplo de actuacións orientadoras e para o conxunto do sistema.

En consecuencia, obviamente,os obxectivos deste Plan de Orientación veñen marcados polas funcións do propio Departamento de Orientación,polas necesidades do propio contorno e pola avaliación do servizo realizada nos derradeiros cursos. Somos conscientes de que non será exitosa unha intervención no cómo educar se non se ten en consideración quén educa, a quén educa e ónde o fai.

4.- OBXECTIVOS

Tendo en consideración a realidade expresada no epígrafe anterior, as ideas previas e a cultura profesional do profesorado, así coma unha filosofía de traballo compartido, reflexivo, innovador e para a diversidade -dado que "o intercambio de opinións e a busca de solucións non só deben dirixirse á resolución dos casos conflitivos senón a atender as necesidades de todos os alumnos e alumnas do centro". "Atender as necesidades de todos os teus alumnos só é posible desde un modelo de aprendizaxe centrada no alumno, onde se crean distintos carrís nos que cada alumno avanza á súa propia velocidade e profunda nas materias en función dos seus intereses¹. Entendemos que os obxectivos que deben guiar a acción deste Departamento de Orientación son os que seguen:

4.1. XERAIS:

- 4.1.1. Continuar coa inserción do Departamento de Orientación no conxunto do sistema educativo e no proceso de ensino-aprendizaxe, colaborando na elaboración e implementación dos proxectos educativo e curricular de centro.
- 4.1.2. Permitir e fomentar que cada alumno e alumna aprenda de acordo co seu propio estilo de aprendizaxe, na necesaria interacción cos demais a través da implementación de distintos programas: Club de Ciencia, Club de Lectura e Espazo Maker, bacharelato de excelencia en Ciencias e Tecnoloxía (STEMbach; para despertar o interese pola aprendizaxe do alumnado coa finalidade de mellorar os resultados académicos actuais.
- 4.1.3. Asesorar no deseño e desenvolvemento de medidas de atención á diversidade nunha sociedade multicultural, proporcionando estratexias de intervención que permitan unha optimización dos recursos existentes.
- 4.1.4. Asesorar, promover e afondar na acción tutorial do profesorado, familias e alumnado e na colaboración centro-familias, deseñando accións encamiñadas á atención temperá, ao clima convivencial e á prevención de dificultades ou problemas de desenvolvemento ou de aprendizaxe do alumnado, así coma os que poden derivarse dos cambios de ciclo e/ou etapa.
- 4.1.5. Proporcionar apoio psicopedagóxico á totalidade do alumnado, especialmente aos alumnos e alumnas con necesidades específicas de apoio educativo, e asesorar

¹ Enriqueciendo el currículo para todo el alumnado (Desarrolla tu talento) Joseph Renzulli

nas decisións relativas á potenciación das áreas instrumentais, á avaliación, aos criterios de promoción e á implicación persoal do alumnado no proceso de ensino-aprendizaxe.

4.1.6. Colaborar cos membros da comunidade educativa, así coma cos demais servizos, na busca de solucións aos problemas que afectan ao conxunto do proceso de ensino-aprendizaxe.

4.2. ESPECÍFICOS:

A) Con relación aos alumnos e alumnas:

- 4.2.1. Despertar o interese pola aprendizaxe de todos os alumnos e alumnas.
- 4.2.2. Asesorar nas estratexias para o coñecemento das características persoais, familiares, sociais e escolares dos alumnos e alumnas, a fin de acomodar, adecuadamente, os obxectivos, contidos e criterios de avaliación e promoción.
- 4.2.3. Facilitar estratexias e instrumentos destinados a que o tránsito dun ciclo e/ou etapa a outro, mesmo o cambio de centro, se realice da forma menos traumática posible.
- 4.2.4. Promover actuacións destinadas ao entramento en técnicas de traballo intelectual, á solución pacífica dos conflitos e á adquisición de habilidades sociais.
- 4.2.5. Promover a formación en valores.
- 4.2.6. Asesorar e colaborar na elaboración de rexistros de observación-avaliación sistemáticos.
- 4.2.7. Realizar unha exploración psicopedagóxica coa totalidade do alumnado, facilitando orientacións cara á mellora no dominio das áreas instrumentais e á implicación propia no proceso de ensino-aprendizaxe.

B) Con relación ás familias:

- 4.2.8. Involucrar ás familias no proceso de ensino-aprendizaxe dos seus fillos e fillas.
- 4.2.9. Asesorar aos pais e nais nos momentos en que atopen algunha dificultade na educación dos seus fillos ou fillas.
- 4.2.10. Fomentar a participación, colaboración e formación das familias a través de charlas, coloquios, conferencias... que aporten información para a mellor educación dos fillos e fillas.

C) Con relación ao profesorado:

- 4.2.11. Recabar a súa colaboración nos procesos de avaliación psicopedagóxica e na organización da atención á diversidade do alumnado.
- 4.2.12. Asesorar no deseño, implementación e avaliación dos distintos plans e ou programas que se elaboren.
- 4.2.13. Promover a coordinación, o traballo compartido e a innovación educativa.
- 4.2.14. Asesorar no deseño, desenvolvemento e avaliación das adaptacións curriculares significativas.
- 4.2.15. Colaborar na revisión e/ou modificación das medidas de apoio e/ou reforzo que estea a recibir o alumnado para avanzar na prevención dos problemas de aprendizaxe e na loita contra o fracaso escolar.
- 4.2.16. Asesorar ao profesorado que o demande naqueles aspectos relacionados co ámbito da orientación, así como no desenvolvemento do PAT, POAP, PAD.

"Non podemos pretender mellorar a calidade da educación igualando á alza ou á baixa, en función da ideoloxía do goberno de quenda. É necesario flexibilizar e personalizar, trátase de facilitar aos alumnos os recursos educativos necesarios para que estes poidan chegar tan lonxe, tan rápido, con tanta amplitude e con tanta profundidade como lle permitan as súas capacidades e as súas posibilidades (Javier Tourón, 5 de marzo de 2012)".

D) Con relación ao centro:

- 4.2.17. Constituír o Departamento de Orientación e establecer as liñas xerais de actuación para o respectivo curso académico (Plan Anual de Actividades do Departamento -PAADO-).
- 4.2.18. Colaborar nas actuacións encamiñadas a promover un clima escolar positivo e a resolución pacífica de conflitos.
- 4.2.19. Facilitar asesoramento, técnico e legal, respecto da elaboración-revisión e actualización do PEC e do PCC, PAD, de forma que o plan de orientación sexa un elemento que dá unidade e coherencia ás decisións adoptadas nos proxectos educativo e curricular de centro.
- 4.2.20. Colaborar co equipo directivo naqueles temas que se considere máis urxente a abordar dende o departamento de orientación: dinamizar actuacións que favorezan a convivencia, agrupamento do alumnado, relacións persoais..

E) Con relación a outras institucións:

- 4.2.21. Establecer reunións periódicas cos Departamentos de Orientación dos centros adscritos- tendo en conta a provisionalidade dos xefes destes departamentos, para lograr unha liña de actuación conxunta.
- 4.2.22. Colaborar e demandar a colaboración do equipo de orientación específico naqueles casos nos que así se solicite ou se considere necesaria a súa intervención.
- 4.2.23. Establecer canles de colaboración cos servizos e entidades que poidan axudar á mellor integración de todos alumnos e alumnas, especialmente os de nova incorporación e/ou con necesidades específicas:UMAD,UAF,ONCE , PLAN COMUNITARIO DE VITE, CRUZ VERMELLA, POLICÍA LOCAL, NACIONAL E AUTONÓMICA.)

5. CONTIDOS

No ámbito do IES.

- 1. Colaboración e asesoramento na elaboración do PEC
- 2. Asesoramento técnico aos órganos directivos e aos Departamentos Didacticos.
- 3. Cooperación no marco da investigación /acción e as metodoloxías innovadoras
- 4. Facilitación dos elementos personalizadores da educación.
- 5. Colaboración na planificación e organización das actividades educativas.
- 6. Coordinación do reforzo pedagóxico, adaptacións curriculares, FP BÁSICA, actividades de recuperación e de reforzo.
- 7. Achega da competencia orientadora especializada á acción educativa
- 8. Colaboración e asesoramento na posta en marcha do P.A.T.
- 9. Elaboración da programación e da memoria do D.O.
- 10. Asesoramento na solicitude de recursos extraordinarios.
- 11. Asesoramento e colaboración na posta en práctica do Plan de Convivencia do IES, elaborado o curso pasado.
- 12. PARTICIPACIÓN nos PROGRAMAS DE ENRIQUECEMENTO.

No ámbito do alumnado.

1. Individualización da orientación.
2. Atención ao alumnado en momentos de maior risco: ingreso no IES, cambios de etapa, elección de materias e/ou itinerarios formativos, transición á vida activa
3. Orientación académica e profesional, favorecendo a madurez vocacional e os procesos de toma de decisión, co fin de capacitar para a propia autoorientación.
4. Identificación do alumnado con n.e.a.e, axustando a resposta educativa
5. Realización da avaliación psicopedagóxica.

No ámbito do profesorado.

1. Asesoramento no traballo de titorías e no desempeño da función tutorial.
2. Asesoramento en cuestións de organización e agrupamento do alumnado, no tratamento flexible da diversidade de aptitudes, intereses e motivacións.
3. Utilización na aula de técnicas específicas: T.T.I., programas de ensinar a pensar, adestramento no uso de mapas conceptuais, Control de ansiedade nos exames.
4. Asesoramento nos procesos de avaliación, reforzo e promoción do alumnado...
5. Asesoramento en relación con metodoloxías didácticas funcionais, activas e participativas: dinámicas de grupo, traballo cooperativo...
6. Colaboración na detección de problemas educativos, de desenvolvemento e/ou de aprendizaxe e intervención para tratar de solucionarlos.
7. Asesoramento e colaboración no proceso específico de avaliación psicopedagóxica.
8. Asesoramento específico no caso de alumnos/ás con n.e.a.e.

Coas familias.

1. Cooperación e/ou organización de actividades de formación de pais e nais.
2. Facilitación da relación titores - familia.
3. Orientación ás familias de forma individual e colectiva para que asuman responsablemente a educación e orientación dos seus fillos.

Con outras institucións.

1. Coordinación cos CEIP, na transición da EP á ESO.

2. Coordinación con outros Centros para a transición da ESO ao ensino secundario postobrigatorio.

3. Coordinación coas Universidades

4. Coordinación co ámbito social e o resto das institucións que nel actúan: S.Sociais, Cefores, Concello, Plan Comunitario de Vite. UAF, UMAD, Empresa, ASOCIACIÓN DOWN

6.- PLANIFICACIÓN XERAL E DEFINICIÓN DE ACCIÓNS PRIORITARIAS.

Independentemente do marco legal que determina as funcións do Departamento de Orientación e da propia xefatura do departamento, e das directrices das diferentes circulares procedentes da administración educativa, entendemos que o planeamento xeral da orientación precisa dunha estratificación na súa execución, pois non é posible abordar todo dunha vez, nin sequera nun único curso. De aí que, logo de sete anos de funcionamento, se elabore este PO coa pretensión de que sirva como planificación xeral para vindeiros cursos, tendo en conta, obviamente, o correspondente seguimento e avaliación.

Tal vez dunha reflexión sobre os obxectivos pode intuírse cal será o campo de traballo do Departamento. De todos os xeitos, quizais proceda algunha aclaración sobre os principios que xustifican eses obxectivos así coma sobre aquelas accións máis destacables que se contemplan para o seu logro.

En primeiro lugar, entendemos que calquera actuación do Departamento de Orientación, mesmo o Plan de Orientación, debe formar parte da paisaxe na que se enmarca todo o relacionado co proceso de ensino-aprendizaxe; en concreto, do propio proxecto curricular de centro. Parece evidente que cando se fala de contextualizar o CURRÍCULO, da metodoloxía, dos criterios de avaliación e promoción, da transversalidade, ... o DO debe aportar fundamentación e estratexias para que todo iso se impregne dun sentido do traballo coordinado, compartido e de calidade; dunha actitude de mellora a partir da propia práctica docente; dunha sensibilidade por atender a cada quen segundo as súas posibilidades e necesidades; etc.

En segundo lugar, asumimos que un dos roles principais da orientación educativa é o de facilitar os medios ou as orientacións que permitan atender debidamente a cada realidade, a cada alumno e alumna, tendo en consideración non só as súas ideas previas e a súa zona de desenvolvemento próximo, tamén as súas circunstancias concretas, que fan a cada quen singular. Por iso será necesario reflexionar sobre o deseño e o desenvolvemento de diferentes medidas de atención á diversidade, desde as atencións individuais dentro da aula ata os propios reforzos educativos, as adaptacións curriculares, a distribución do alumnado, a adscrición dos titores e titoras, etc. Do que se trata, como indica Rodríguez Romero (1996)², é de

² RODRÍGUEZ ROMERO, M.M. (1996): *Asesoramiento y capacitación del profesorado*. Cuadernos de Pedagogía, nº 246.

capacitar a todos e a todas as participantes, indo máis aló do problema concreto e xerando acordos e intercambios de puntos de vista que conduzan a unha colaboración duradeira.

En terceiro lugar, entendemos necesario o establecemento dunha rede de relación titorial dentro do triángulo alumnado-profesorado-familia, así coma unha acción preventiva permanente, que evite ou reduza a presenza de dificultades no alumnado e, ao mesmo tempo, facilite unha atención educativa adecuada.

Finalmente, desde o DO estamos convencidos da necesidade de establecer unha liña de colaboración permanente, tanto para coas persoas destinadas no propio centro coma cos diferentes servizos externos.

Moitas desas accións prioritarias aparecerán definidas nos respectivos subpláns que conforman este PO. De todos os xeitos, tomando como referencia os obxectivos explicitados, podemos definir como prioritarias as seguintes accións:

- 6.1 Proceder á constitución do DO e elaborar o Plan anual de Actividades do Departamento de Orientación.
- 6.2 Detectar problemas de aprendizaxe e intervir coa máxima dilixencia posible.
- 6.3 Realizar un seguimento psicopedagóxico individual de cada un dos alumnos e alumnas, aproveitando toda a información que facilita a ficha psicopedagóxica individual, tanto a nivel de profesorado coma de familia.
- 6.4 Axustar as propostas de apoio aos alumnos, tendo en conta as liñas do Plan Xeral de Atención á Diversidade (PAD), que constitúe un documento aparte .
- 6.5 Asesorar aos departamentos tendo en consideración as demandas presentadas.
- 6.6 Asesoramento sobre as medidas de actuación con alumnado con necesidade específica de apoio educativo .
- 6.7 Diseñar actuacións titoriais para as dúas etapas impartidas no centro, especialmente para a ESO
- 6.8 Estructurar e explicitar todas estas actuacións mediante a actualización do PAT e do PAD, no que se contemplan as accións para co alumnado de nova incorporación e para o alumnado que remata a Educación Secundaria.
- 6.9 Promover a reflexión e a coordinación entre os distintos servizos que interveñen cun mesmo alumno ou alumna.
- 6.10 Colaborar con equipos docentes en elaboración de avaliacións iniciais e nos diferentes procesos de avaliación.

- 6.11 Reflexionar sobre o proceso avaliador, tanto no que afecta aos resultados como ao propio proceso.
- 6.12 Explicitar e implementar as accións propostas sobre a atención ao alumnado con necesidade específica de apoio educativo tendo en conta o decreto 229/2011.
- 6.13 Promover e participar en grupos de traballo que reflexionen e investiguen desde a propia práctica docente.
- 6.14 Colaborar co equipo directivo en todas as situacións que nos demanden.
- 6.15 Colaborar na promoción dunha convivencia positiva . Contribuír a mellora da convivencia escolar a través da dinamización da xunta de delegados, mellora no funcionamento da aula de convivencia, tutorías personalizadas.
- 6.16 Proceder á revisión-actualización dos proxecto educativo , onde o Plan de Orientación se contemple coma un instrumento promotor de calidade e cohesión .
- 6.17 Rexistro para memoria final.
- 6.18 Aportar os datos que a Administración Educativa e demais servizos demanden. Aplicación informática a tempo **drdoriente**.
- 6.19 Empregar as tecnoloxías da información e da comunicación no campo da orientación e do asesoramento.
- 6.20 Asesorar tanto aos alumnos como ás familias sobre a transición ao mundo laboral.
- 6.21 Coordinación con outros D.Orientación de diferentes niveis e sobre todo cos centros adscritos.
- 6.22 Asesorar sobre FP BÁSICA, PROBAS ACCESO A CICLOS..
- 6.23 Diseñar, cando sexa preciso, en colaboración co equipo de orientación específico, accións de atención temperá, dictame de escolarización e outras actuacións que proporcionen respostas educativas apropiadas e adaptadas de carácter preventivo e compensador ás necesidades específicas de apoio educativo.

7.-"PLAN DE ADAPTACIÓN A SITUACIÓN COVID-19 NO CURSO 2021/2022"

Con carácter xeral, en aplicación dos principios de normalización e educación inclusiva , o noso departamento elaborará para os diferentes alumnos programas de detección e prevención das dificultades de aprendizaxe na liña establecida en xeral na programación habitual de cada materia.

O noso departamento sempre priorizou a atención dentro da aula sobre a intervención fora, despois de realizar unha análise individual de cada situación para dar a mellor resposta posible segundo cada necesidade.

Este curso, tendo en conta as características especiais a nivel sanitario, a atención por parte das especialistas de PT farase fóra da aula ordinaria.

ATENCIÓN FÓRA DA AULA DE REFERENCIA.-

Atenderemos de forma flexible os criterios de atención aprobados polo departamento de Orientación nas reunións de departamento do curso 2015-2016 e actualizados cada curso en función das características e necesidades manifestadas.

Establécense como criterios de atención a alumnado con neae por parte das profesoras de PT os seguintes :

1º.- Alumnos con ACS nas materias instrumentais básicas e que haxa que implementar un programa de Modificación de Conduta.

2º.- Alumnos con ACS

3º.- Por cursos se priorizará nos primeiros niveles (1º e 2º de ESO).

4º.- Alumnos que o profesorado solicite a intervención do departamento de forma temporal e amparado sempre na lexislación vixente.

Para a atención aos alumnos fora da aula sempre contaremos coa autorización e conformidade da familia dos alumnos que precisen desa medida.

Con carácter xeral, a organización dos apoios específicos que reciben os alumnos con necesidades educativas especiais fora da aula de referencia, realizarase en grupos de polo menos tres alumnos, en función da competencia curricular e do tipo de dificultades de aprendizaxe que presenten, e serán atendidos polos mestres especialistas en Pedagogía Terapéutica O horario establecido para estes grupos de apoio non coincidirá co daquelas áreas nas que o alumnado se atope máis integrado por ser capaces de realizar as actividades que nelas se desenvolven. Os agrupamento destes alumnos realizarase, en función da súa competencia curricular e do tipo de dificultades de aprendizaxe que presenten.

Na atención ao alumnado con necesidades educativas especiais recoméndase o uso das máscaras, pantallas, dentro e fóra da aula cando non se cumpra coa distancia mínima de seguridade.

No caso de atención a alumnos exentos de uso de máscaras, a atención será **a nivel individual**. O personal de orientación e a coidadora optarán por outras fórmulas que garantan a protección individual axeitadas como pode ser o uso de pantallas e mamparas so fose o caso.

Neste momento temos identificados 2 alumnos con falta de autonomía. Estes alumnos (dado que están escolarizados en diferentes aulas) serán recibidos na entrada sempre polas coidadoras, saídas do centro e recreos.

O traslado polo centro para asistir as aulas de apoio, cambio de aula , será realizado pola coidadora.

Estes alumnos estarán atendidos nos recreos polas coidadoras , respectando sempre a distancia de seguridade. Velarán ao mesmo tempo que nestes intervalos de tempo os alumnos vaian ao baño e realicen a hixiene de mans de forma rutinaria nos dous recreos antes da incorporación as aulas.

Todos os alumnos e alumnas atendidos polo departamento de orientación terán como baño de referencia o que está ao lado da aula de PT.

Cando se atenda alumnado en grupo (estes reduciranse o mais posible) e en todo momento se respectará a distancia de seguridade e se priorizará a protección colectiva, establecendo grupos de convivencia estable formados polo alumnado do mesmo grupo docente e aula. Neste caso limitaranse as interaccións dos membros do grupo .

Para asegurar as medidas de seguridade, as profesoras de PT irán a buscar ao grupo de referencia aos alumnos/as cos que vai a ter clase, se a coidadora está ocupada.. A aula estará limpa e ventilada para recibir ao novo grupo.

USO DAS AULAS DE PT

Ao inicio da actividade diaria o alumnado deberá ser informado sobre as medidas e recomendacións a seguir - Establecidas no punto 3.4 do protocolo.

- Aproveitaranse os primeiros minutos para lembrar os protocolos de hixiene e contacto social e permitir que lave as mans se non o fixo previamente.
- Asignacións de espazos fixos que debe ocupar cada alumno- seguindo unha distancia de seguridade de 1,2 m . Todos os pupitres ou mesas colocaranse en liñas mirando cara a dirección do posto do/a profesor/a. Reducirase o traballo de mesa simultáneo de gran grupo. No caso de ter unha mesa longa ou espazosa asignaranse os espazos que poden utilizarse separados por unha distancia de entre 1 e 1,2 metros.

Imporase o uso da máscara obrigatoria en todo o horario lectivo, salvo aqueles alumnos que estén exentos desta medida.

Podemos dotar as aulas de algún cartel informativo que recolla as normas seguras de funcionamento. Tamén podemos marcar no chan algunha sinalización que lembre as distancias de seguridade.

O alumnado non compartirá material de uso propio con ningún dos seus/súas compañeiros/as. Polo que a principio de curso se elaborará un listado de aquel material imprescindible co que o alumno debe asistir as referidas aulas. Resulta recomendable que cada alumno/a teña o seu material gardado en estoxos e co seu nome.

Nas aulas deberá existir un espazo diferenciado para o material de cada alumno de xeito que non permita ser manipulado por outros compañeiros.

O uso de recursos materiais serán de uso individual . Cando se empregue algún recurso de traballo colectivo, planificarase de xeito que a realización da práctica supoña a mínima manipulación posible. Deberán ser hixienizados despois de cada actividade para o seu uso polo seguinte equipo..

En todas as aulas, na zona máis próxima á porta da mesma, colocarse un dispensador de xel hidro alcohólico.

Cando un profesional presta asistencia no mesmo espazo con diferentes alumnos/as de xeito consecutivo (orientador/a, profesor/especialista,ou calqueraoutro) desinfectaranse as superficies usadas e ventilarase a aula ou sala polos menos 5 minutos logo de cada sesión.

Entradas

Os alumnos que acudan a aula de PT nas primeiras horas colocaranse xa na entrada a nosa ala...., a medida que vaian chegando ao centro, co fin de evitar aglomeracións .

Entrarán pola marxe dereita do corredor e gardando as distancias de seguridade. Estarán atendidos por un profesor de garda de entrada e /ou coidadora , según o caso, para asegurarse o respecto as normas de seguridade.

Familias .- O contacto coas familias por parte do todos os membros do departamento, farase preferentemente a través de medios telemáticos diversos, evitando , na medida do posible os contactos directos. Se estes se producen, serán sempre coas debidas medidas protocolarias e previa cita.

DEPARTAMENTO DE ORIENTACIÓN

Os alumnos que precisen falar coa orientadora , asistirán ao departamento de un en un, e sempre coas máximas medidas de seguridade e hixiene que cumprirán tanto os alumnos como a orientadora (máscara e lavado de mans á entrada e a saída)

As familias tentarán resolver as súas dúbidas a través de contacto telefónico. Se fora preciso a súa presenza no departamento, farano con cita previa e coa máxima puntualidade , acudindo ao departamento dende o patio de columnas , sen que sexa preciso atravesar o vestíbulo, onde serán esperados pola

orientadora para acompañalos ao departamento cando os corredores estén totalmente libres. O mesmo proceso se fará a saída. Despois de cada atención individualizada ventilárase e desinfectárase o departamento. Tamén se limparán as máns tanto a entrada como a saída do departamento.

O departamento tamén colaborará no **PLAN DE CONTINXENCIA** de conformidade coas previsións do modelo que figura no Anexo VI do protocolo, no que se establecerán as medidas en caso de suspensión da actividade lectiva, as medidas para facer efectivo o ensino a distancia e os supostos de reactivación da actividade lectiva presencial, de conformidade coas instrucións da autoridade sanitaria.

En caso de suspensión da actividade lectiva presencial pola APARICIÓN DE ABROCHOS aplicaranse as medidas de atención a distancia a través de diferentes recursos pactados coas familias tales como videochamadas, correo electrónico, aulas virtuais que nos permitan facer un seguimento sistemático dos diferentes alumnos/as. Estes recursos serán distintos e adaptados ás características individuais dos alumnos atendidos por este departamento.

A suspensión da actividade lectiva presencial suporá a aplicación das normas previstas no protocolo **COVID-19**, relativas ao ensino a distancia.

8.- ESTRATEXIAS DE INTERVENCIÓN

Se a fundamentación teórica que compartimos se sitúa na liña dun traballo colaborativo e compartido; no principio de APRENDER XUNTOS; na necesidade dunha intervención no conxunto do sistema e nun ensino significativo e de calidade, que desenvolva as potencialidades de todos e cada un dos alumnos e alumnas; é necesario, como xa se ten indicado, que enmarquemos as actuacións do Departamento de Orientación dentro da programación xeral anual e dos proxectos educativo e curricular de centro.

Sendo esa a dimensión na que se concibe este Plan de Orientación e á marxe da intervención que se articula arredor dos subplans que presentaremos a continuación, entendemos que existen uns recursos estratéxicos xerais que cómpre ter en consideración. Eses recursos son:

- a) A predisposición do equipo directivo, co que se establecerá unha liña de comunicación, información e colaboración (asesoramento-consulta) permanente.
- b) A toma de conciencia de que somos un equipo e non unha suma de unitarias, o que significa ter unha apertura de

cara ás iniciativas que se presenten e unha xenerosidade cara ás decisións que se adopten.

- c) A acción "mentalizadora e exemplificadora" dos titores/as así coma das especialistas do departamento: profesoras de apoio á etnia e de pedagogía terapéutica.
- d) A presentación de proxectos, ideas, programas, ... que axuden na toma de decisións, nas estratexias de aprendizaxe, nas medidas organizativas, na adquisición de hábitos, na integración, na educación en valores, na resolución de conflitos, PROGRAMA DE ENRIQUECIMENTO (SEM), na reflexión sobre o traballo e nas actuacións conxuntas.
- e) A publicitación de documentos informativos sobre asuntos relacionados co labor docente (funcións dos titores e titoras, actividades de reforzo educativo, proceso dunha adaptación curricular, ...).
- f) A promoción de grupos de traballo que reflexionen e investiguen desde a propia actividade.
- g) O establecemento dunha relación tutorial permanente co alumnado e periódica coas familias.
- h) As actuacións coa asociación de nais e pais de alumnos e alumnas, na procura dunha liña adecuada de colaboración e relación escola-familia.
- i) A absoluta dispoñibilidade e colaboración da orientadora, tanto no que atinxe ao noso centro coma aos centros adscritos.

Cómpre ter en consideración que aínda que nos guían os principios dunha actuación no conxunto do sistema e na liña de programas, iso non significa que non se vaian atender as demandas de intervención que nos cheguen, tanto por parte do profesorado coma por parte das familias ou do alumnado. Agora ben, a intervención -tal como indican M. Selvini e outros (1996)³- centrarase nos principios da totalidade e das relacións circulares, polo que tratará de ir reconvertendo as demandas, de xeito que sexamos capaces de ir modificando unha cultura profesional e/ou unhas ideas previas situadas máis na liña dunha intervención clínica alumnado-problema, **nunha idea de problemática xeral da diversidade e para o conxunto do sistema.**

Para o desenvolvemento de tódalas as estratexias mencionadas, faise necesario contar con diversidade de recursos técnicos e materiais, que se irán recopilando progresivamente ao longo de todo o curso, tendo en conta as necesidades e demandas que vaian xurdindo.

9.-PRESENZA DAS COMPETENCIAS CLAVE NOS ÁMBITOS DE ACTUACIÓN DO DEPARTAMENTO DE ORIENTACIÓN

<p style="text-align: center;">ÁMBITO DO PROCESO DE ENSEÑANZA-APRENDIZAXE</p>	<p>Aínda que a individualización da ensinanza ou a atención á diversidade implica a todas as competencias, resaltamos principalmente tres:</p> <p>.Competencia en Comunicación Lingüística.</p> <p>.Competencia Matemática e Competencias básicas en ciencia e tecnoloxía</p> <p>-Competencia para Aprender a Aprender. No apartado de ensinar a pensar (mellora da motivación, reforzo do interés e apoio á adquisición de hábitos e técnicas de estudo e de traballo intelectual, comprensión lectora, fomento da lectura...)</p>	<p>As restantes competencias clave son)son interdisciplinares</p>
--	--	--

<p style="writing-mode: vertical-rl; transform: rotate(180deg);">ÁMBITO DA ACCIÓN TITORIAL</p>	<p>A finalidade da acción titorial é que o alumno se coñeza e se acepte, mellore o seu proceso de socialización e aprendizaxe e se sinta protagonista do seu propio proxecto persoal. En relación ao P.A.T destacamos tres competencias fundamentais:</p> <p>-Competencias social e cívica. No apartado de ensinar a convivir e a adaptarse (autoconcepto e autoestima, educación emocional, afectiva e sexual, habilidades sociais, participación e cidadanía, coeducación, educación para a paz e resolución pacífica de conflitos, educación para a saúde, utilización do tempo libre...).</p> <p>-Aprender a aprender.</p> <p>-Sentido de iniciativa de iniciativa e espírito emprendedor. No apartado Ensinar a ser persona e Ensinar a tomar decisións (exploración dos propios intereses, coñecemento do sistema educativo e das saídas académicas, coñecemento do mundo laboral e saídas laborais..).</p> <p>-Conciencia e expresións culturais</p> <p>A través de:</p> <p>Apreciar e gozar da cultura e a arte. Fomentar o traballo en equipo e colaborador dentro do ámbito cultural. Respetar de forma consciente as diferentes expresións culturais e artísticas.</p>	
--	---	--

ÁMBITO DA ORIENTACIÓN ACADÉMICA E PROFESIONAL	<p>A finalidade da orientación académica e profesional é que a alumna/o aprenda a decidir, edúquese na igualdade de xénero para a futura elección de estudos e profesións, realice un uso racional das TIC, constrúa o seu proxecto profesional...). En relación ao P.O.A.P sobresaee unha competencia básica:</p> <p>8.Autonomía e iniciativa persoal</p>	
--	---	--

Aínda que todas as competencias básicas deben estar presentes nos plans e programas do departamento de orientación, destacamos, no centro do cadro, as que se incardinan mellor nos seus ámbitos de actuación.

Por outra parte, a acción Titorial (que inclúe a orientación académica e profesional), ademáis de traballar o desenvolvemento dalgunhas competencias de forma máis intencionada, ten a función de coordinar, dinamizar e crear sinerxias naquelas competencias básicas que son comúns en todas as materias, colaborando con todos os axentes implicados na comunidade educativa

10- ÁMBITOS DE ACTUACIÓN

O Departamento de Orientación centra a súa intervención en tres ámbitos de actuación distintos aínda que complementarios entre si: **APOIO AO PROCESO DE ENSINO-APRENDIZAXE- PLAN DE ATENCIÓN Á DIVERSIDADE, O PLAN DE ACCIÓN TITORIAL E A ORIENTACIÓN ACADÉMICA E PROFESIONAL.**

10.1-APOIO AO PROCESO DE ENSINO-APRENDIZAXE (VER ANEXO I: PROGRAMACIÓN PT)

O Departamento de Orientación contribuirá a proporcionar axuda pedagóxica ás diferentes necesidades dos alumnos, mediante a intervención directa ou ben facilitando recursos e estratexias que incidan naqueles aspectos que manifestan a diversidade do alumnado e que están estreitamente relacionados co proceso de ensino-aprendizaxe, tales como a capacidade para aprender, os estilos de aprendizaxe e os intereses dos alumnos.

Nas medidas de atención a diversidade, que se adopten, tanto de carácter ordinario como extraordinario, priorizaranse,

a atención a alumnado que asista aos reforzos , e ao alumnado con necesidades específicas de apoio educativo, tendo en conta as propostas de mellora recollidas na memoria do curso pasado, e a información da xunta de avaliación extraordinaria.

10.1.1 Obxectivos:

- a) Facilitar ao profesorado información acerca do expediente persoal dos alumnos-as, especialmente do de 6º de primaria, para poder dar unha resposta educativa máis axustada as súas necesidades.
- b) Prestarlle atención docente directa ao ANEAE, a través das profesoras especialistas de pedagogía terapéutica e de apoio á etnia, seguindo as liñas establecidas no Plan de Atención á Diversidade.
- c) Colaborar na selección do material curricular do alumnado con necesidade específica de apoio educativo.
- d) Facilitar aos profesores/as técnicas e instrumentos relativos a hábitos de traballo, técnicas de estudo, programas de mellora cognitiva ou de habilidades sociais.
- e) Colaborar co profesorado na prevención e detección de problemas de aprendizaxe a na planificación e realización de tarefas ou actividades dirixidas à súa solución.
- f) Buscar a cooperación entre tódolos responsables do proceso de ensino-aprendizaxe das alumnas/os para optimizar os resultados do mesmo e conseguir o desenvolvemento integral dos alumnos/as.
- g) Colaborar, cando proceda, na fase de deseño e desenvolvemento das diferentes decisións curriculares.
- h) Realizar o seguimento do proceso de aprendizaxe dos alumnos que presenten necesidades específicas de apoio educativo.
- i) Participar nas sesións de avaliación, colaborando co profesorado na búsqueda de respostas educativas ás necesidades do alumnado, informando sobre o alumnado con necesidades específicas de apoio educativo.

10.1.2 Actuacións:

- a) Colaboración na planificación das actividades de apoio establecendo criterios organizativos sobre horarios, agrupamentos que favorezan a aplicación das medidas de reforzo e atención a alumnos con dificultades de aprendizaxe.
- b) Seguimento de alumnos que promocionaron con áreas avaliadas negativamente.

- c) Colaboración e asesoramento na realización das adaptacións curriculares.
- d) Colaboración cos Dptos Didácticos na planificación e seguimento das medidas de reforzo e adaptacións do curriculum, tanto ordinarias como extraordinarias para os alumnos que o precisen.
- e) Participación nas sesións de avaliación e reunións do equipo docente.
- f) Asesoramento e colaboración no desenvolvemento de algúns aspectos da programación como criterios e procedementos da avaliación e de promoción...
- g) Establecer directrices comúns para a elaboración das programacións didácticas nas que se reflexen a transversalidade, a atención a diversidade a orientación e a tutoría.
- h) Realización da avaliación psicopedagóxica dos alumnos que presenten importantes problemas de aprendizaxe e que precisen medidas educativas específicas.
- i) Realización de entrevistas e encontros cos profesores, alumnos e pais co fin de recoller e achegar a información e a cooperación precisas para dar respostas ás necesidades do alumnado.
- j) Proporcionar asesoramento e apoio aos alumnos e familias ante posibles circunstancias de índole aptitudinal, motivacional, social..., que puideran interferir no proceso de ensinanza-aprendizaxe.

10.1.3 Seguimento e Avaliación

A través das diferentes reunións cos membros da comunidade educativa e das sesións de avaliación, farase o seguimento e a avaliación das actividades propostas, tendo en conta os seguintes criterios de avaliación:

- Comprobar en que medida se desenvolveron as ACS e a súa valoración final.
- Seguimento das intervencións demandadas, analizando o proceso, o grao de implicación e os resultados.
- Cómo influíu a distribución no tempo e o espazo na atención á diversidade.
- Modificacións da proposta de intervención tanto a nivel de horario como na atención prestada ao alumno (dentro ou fóra da aula) ao longo do curso.

- Cuantificación de demandas de asesoramento solicitadas e atendidas.
- Asesoramento solicitado ao D.O. tivo consecuencias positivas para os implicados no proceso.
- Con motivo dos informes psicopedagóxicos tomáronse as medidas adecuadas no proceso de ensino-aprendizaxe.
- Os resultados académicos dos alumnos con medidas de ATENCIÓN A DIVERSIDADE son valoracións obxectivas da eficacia destas medidas.
- Valorar as repercusións na aula e no proceso de ensino aprendizaxe das actividades realizadas.
- Velar pola implementación das medidas acordadas na sesión de avaliación sobre reforzos e atención á diversidade.
- Analizar os resultados do proceso de ensino-aprendizaxe a través dos datos das avaliacións. No caso do alumnado atendido polo departamento reflexar éstos na folla de seguemento elaborada para tal fin. **(Anexo II)**

10.2- PLAN DE ATENCIÓN Á DIVERSIDADE (ANEXO V).-Como ten un documento específico elaborado a principios do curso 2012-13, achéganse as adendas elaboradas no terceiro trimestre do curso 2020-2021 e aprobadas no claustro do 25 de marzo que van adaptando o recollido NO PLAN DE CONVIVENCIA aprobado polo claustro en xuño de 2015. CADA CURSO IMOS FACENDO DIFERENTES MODIFICACIÓNS AO PLAN EN FUNCIÓN DAS DIFERENTES NECESIDADES E DA LEXISLACIÓN VIXENTE- Está presentado nun documento anexo a PXA. Elaborou as adendas deste curso o equipo directivo.

10.3.- PLAN DE ACCIÓN TITORIAL (ANEXO VI). Como ten un documento propio. Especificamos as actuacións que pretendemos desenvolver ao longo do curso.

10.3.1.- PROGRAMA DE HABILIDADES SOCIAIS (incluído dentro dos programas desenvolvidos polo departamento de forma xeral e no Plan de Convivencia.

O Departamento de Orientación, en colaboración cos Titores/as, e Xefe de Estudos, colaborará na implementación, aplicación e desenvolvemento do plan de acción titorial marco. A través do departamento preténdese coordinar, apoiar e ofrecer soporte técnico ás actividades de tutoría, preparando material e participando, a orientadora, nas sesións de tutoría que se considere oportuno. Isto, farase de xeito sistemático, cando se traballe a orientación académica e profesional. Asímesmo, seguiranse elaborando novos bloques de actividades para contribuir de xeito eficaz a lograr un clima escolar positivo en función das necesidades detectadas.

O PAT constitúe un documento aparte dentro do PEC, que será unha guía para os titores, así como o referente do DO para a proposta de novas actividades e dinámicas de traballo.

Ao remate do curso realizarase unha avaliación do mesmo, tendo en conta as respostas dos alumnos, e a valoración dos Titores, Profesores e Xefatura de Estudos.

A orientación é inseparable do conxunto da acción educativa e neste sentido compete a todo o profesorado, fundamentalmente a través da acción titorial. Ésta conxuga o propósito de integrar a orientación personal, académica e profesional.

Tendo en conta a lexislación vixente, dentro do PAT, quedará inmerso o PROGRAMA DE HABILIDADES SOCIAIS.

Tamén queda inmerso neste plan o Programa de IGUALDADE que se elaborou este curso como un documento propio.

10.4.- ORIENTACIÓN ACADÉMICA E PROFESIONAL

A Orientación académica e profesional ten por obxecto axudar ao alumnado ao longo de todo o proceso educativo, especialmente na Educación Secundaria, a coñecer, valorar e decidir sobre si mesmo e sobre as súas preferencias, intereses e capacidades académicas, vocacionais e profesionais para que poda formular libre e responsablemente, a súa decisión persoal sobre o seu futuro, decisión que deberá reflectir nun proxecto concreto.

O proceso de toma de decisións ao que se está facendo referencia (razón de ser da orientación académica e profesional, deberá ser realizado polo propio alumno, tendo o resto dos membros da comunidade educativa (profesorado, pais/nais, Departamento de Orientación...) a responsabilidade de ofrecerlle a información e orientación precisas para que poda efectuar dita toma de decisións.

As accións englobadas neste ámbito levaranse a cabo a través de:

- O traballo programado dentro da hora de titoría.
- No seo das distintas áreas e materias, cando así se considere oportuno.
- E por medio de actividades específicas a desenvolver polo propio Departamento de Orientación, a través de: charlas, visitas, atención individual.
- O Programa específico de transición da etapa de primaria a secundaria e de secundaria obrigatoria e postobrigatoria a outros estudos.

As fases que comprende o programa de orientación académica-profesional son:

a) Fase de información. Investigación:

Pretende ampliar os coñecementos que o alumno ten sobre si mesmo, o sistema educativo e o mundo laboral, así como dotalo de

habilidades e estratexias persoais de búsqueda, selección, tratamento e transmisión da información.

b) Fase de Reflexión:

Pretende promover a reflexión sobre o axuste entre a realidade persoal de cada alumno/a e as opcións e posibilidades que se lle presenten.

c) Fase de toma de decisións:

Debe optar por unha das alternativas educativas ou profesionais.

10.4.1 Obxectivos:

Os obxectivos a acadar son os seguintes:

- a) Proporcionar unha orientación académico-profesional individualizada e diversificada.
- b) Favorecer o seu paso dende o sistema educativo ao mercado laboral de xeito que sexa unha transición positiva.
- c) Propiciar un coñecemento axustado e positivo de sí mesmo.
- d) Facilitar unha toma de decisións reflexiva e autónoma
- e) Ofertar a mellor información poible acerca do sistema produtivo actual.
- f) Facilitarlle canles de comunicación con institucións específicas tanto ao alumnado con ANEAE como as súas familias, para propiciar unha adecuada incorporación ao mundo laboral.
- g) Desenvolver a reflexión e a capacidade crítica de cara a toma de decisións.
- h) Implicar ao profesorado e aos pais/nais no proceso de toma de decisións dos alumnos/as.
- i) Coordinar a orientación académica e profesional do alumnado ao longo da súa estancia no centro.

10.4.2 Actuacións:

Todos estes obxectivos mencionados desenvolveranse a través das seguintes actuacións xerais.:

- Propiciando o autocoñecemento do alumnado (aptitudes, habilidades, intereses motivacións, personalidade...)
- Facilitando información referida a nova estrutura do sistema educativo, bolsas, requisitos para acceder a estudos superiores...

- Proporcionando información acerca dos itinerarios da ESO, FP FP BÁSICA, modalidades de Bacharelato, Ciclos Formativos de Grao Medio e Superior e Graos Universitarios.
- Informar das distintas axudas (bolsas) para realización de posteriores estudos, esta información farase como no curso anterior a través da páxina Wb do centro.
- Informar das saídas profesionais en función da decisión tomada..
- Facilitación do proceso de inserción na vida laboral, na medida do posible.
- Concienciación dos alumnos/as das posibilidades que se poden abrir en vindeiros cursos en función dos resultados académicos obtidos.
- **Coñecemento das normas do centro e das aulas para unha convivencia saudable tanto para os membros da comunidade educativa como para as familias coa finalidade de protexernos e protexer a todas as persoas coas que mantemos relación.**

Estas actuacións concretaranse ao longo de cada curso da ESO da seguinte forma:

Primeiro de ESO:

- a) Coñecemento dos compañeiros/as así coma de sí mesmo.
- b) Coñecemento das normas do centro.
- c) Traballo relacionado con posibles conflitos grupais que podan xurdir.
- d) Participación nos diferentes programas.
- e) Coñecemento da etapa así como do sistema educativo: estrutura xeral .
- f) Reforzo da autoestima e do autoconceito do alumnado.
- g) Fomento dos hábitos de reflexión grupal e persoal.
- h) Fomento de hábitos de estudo.
- i) Estratexias e habilidades para a resolución pacífica de problemas e de toma de decisións.

Segundo de ESO:

- a) Coñecemento da etapa así como do sistema educativo: estrutura xeral, optativas, itinerarios a tomar en 3º da ESO e as consecuencias que derivan.
- b) Reforzo da autoestima e do autoconcepto do alumnado.
- c) Profundización no programa de hábitos de estudio.
- d) Condicións de incorporación aos programas de FP Básica.

Terceiro Curso de ESO .

- a) Coñecemento de sí mesmo (intereses, motivacións, aptitudes, actitudes...)
- b) Coñecemento do sistema educativo: optativas para o vindeiro curso e posibles itinerarios a seguir de cara a unha opción de Bacharelato (OPCIÓN ACADÉMICA) ou de FP (OPCIÓN APLICADA), ou incorporación a FP BÁSICA,
- c) Estratexias e habilidades para a resolución de problemas e de toma de decisións.
- d) Traballo relacionado coa orientación vocacional.
- e) Visitas guiadas aos diferentes centros, escolas taller, charlas (responsable da oficina de información xuvenil e axente de desenvolvemento local do concello...).

Cuarto curso de ESO

- a) Avaliación das necesidades presentadas polo alumnado no campo da Orientación Académica e Profesional, de cara a coñecer os focos de actuación principais a desenvolver.
- b) Realización de actividades relacionadas co coñecemento de un mesmo, actividades nas que se fomente sobre todo a autorreflexión dos alumnos/as sobre as súas capacidades, intereses, motivacións, perspectivas de futuro, limitacións..
- c) Información das diferentes alternativas que se lles ofrecen ao rematar a escolaridade obrigatoria, según acadaran ou non o Título de Graduado en Educación Secundaria Obrigatoria.
- d) Información do procedemento da Avaliación final de ETAPA.
- e) Visitas guiadas aos diferentes centros do concello onde se imparten ciclos, escolas taller, preparación para as probas de acceso a ciclos atendendo á lexislación vixente, escolas taller, charlas (responsable da oficina de información xuvenil e axente de desenvolvemento local do concello...).

f) Realización dalgún taller de transición á vida activa en colaboración con diferentes institucións do concello.

g) Primeiro de Bacharelato

a) Coñecemento das características da nova etapa.

b) Coñecemento da situación persoal.

c) Identificación de intereses e actitudes.

d) Coñecemento das opcións de 2º de Bacharelato así como do desenvolvemento da avaliación final da etapa de cara a incorporación a Graos.

e) Posibilidades de paso dunha modalidade á outra, cambiode optativas, repetición de curso.

f) Perfilamento do proxecto persoal de vida.

g) Información aos pais.

Segundo de Bacharelato

a) Búsqueda de información das distintas opcións educativas.

b) Axudar ao alumnado na toma de decisións sobre as distintas opcións que se lle presentan.

c) Elaborar folletos ou dossiers con información académica e profesional actualizada e conectada co entorno.

d) Orientación para avaliación final de etapa, opcións dos Ciclos Formativos de Grao Superior.

e) Saídas ou visitas guiadas ós diferentes centros: Universidade...

f) Entrevistas persoais cos alumnos/as, que se realizarán en horario de recreo, principalmente.

g) Información aos pais.

Algunhas destas actuacións traballaranse fundamentalmente na ESO, a través das titorías, como poden ser o autoconcepto, a autoestima, as habilidades sociais, os valores personais, análise individual de aptitudes, intereses, a toma de decisións, mentras que outras abarcarán a tódalas ensinanzas que se imparten no Centro, por exemplo, información sobre a optatividade dos cursos posteriores, as saídas académicas e/ou profesionais de cada nivel educativo (ESO, Bacharelato,), información sobre o acceso á Universidade, información sobre as carreiras universitarias, información sobre as notas de corte, información sobre bolsas e axudas, asesoramento sobre o campo máis acorde cos intereses profesionais de cada alumno, etc.

En Bacharelato como non teñen unha hora de tutoría presencial toda esta información proporcionaráselle mediante unha elaboración dun dossier para a aula de xeito que a información esté accesible a tódolos alumnos, así mesmo farase entrega dunha copia deses dossiers ó/á titor/a de cada grupo explicándolle o contido, para que el á súa vez poda realizar aclaracións aos alumnos, ademais de colgala na páxina Web do centro.

En todo caso, e tal e como se plantexa nos obxectivos anteriormente expostos, a implicación tanto do profesorado coma dos pais/nais dos alumnos /as será da máxima importancia. Para elo deberase facer partícipe a ámbolos dous grupos de todas aquelas actividades que así se considere oportuno ou, polo menos, mantelos informados en todo momento do traballo que se está a desenvolver no ámbito da orientación académica e profesional.

11.- IMPLEMENTACIÓN E TEMPORALIZACIÓN (ANEXO III)- páxina 66

12.- CRITERIOS E INSTRUMENTOS DE AVALIACIÓN DO PLAN (ANEXO IV) AVALIACIÓN.

A avaliación debe cumprir unha serie de funcións sintetizadas no seguinte cadro:

Avaliación inicial. Avaliación da programación en se mesma	Avaliación continua. Avaliación da programación no seu desenvolvemento	Avaliación final. Avaliación dos resultados da programación
1. Calidade: - contidos - calidade técnica. - Evaluabilidade. 2. Adecuación ao contexto: - Respostas ás necesidades - Priorización de respostas. 3. Adecuación á situación de partida	1. Implantación da programación: - Actividades propostas. - Secuencia de actividades, - Temporalización. - Flexibilidade. 2. Marco do desenvolvemento: - Clima - Coherencia	1.-. Medidas e logros: - Constatación. - Contraste. 2.-Resultados: - Criterios. - Referencias. 3. Continuidade: - Decisións. - Incorporación de melloras. - Plan de seguimento

Podemos diferenciar tres momentos no proceso de avaliación da Programación:

1. Avaliación inicial e función de diagnósticos.

Para que a programación sexa realista e eficaz, é necesario partir dunha avaliación das necesidades ás que imos dar resposta. A avaliación inicial ten unha importancia fundamental no desenvolvemento da intervención nun IES pois ten como función básica adecuar as ensinanzas de cada materia ao alumnado e facilitar a progresión satisfactoria do seu proceso de apredizaxe así como facer previsións á realidade concreta, identificar as características máis significativas do contexto para lograr un mellor axuste no proceso. Constitúe un factor preventivo na atención á diversidade, en xeral, e na atención ao alumnado con necesidade específica de apoio educativo, en particular.

2. Avaliación continua e función orientadora.

Avalía a programación no seu desenvolvemento e na súa práctica concreta, a atención da avaliación desprázase cara ao proceso de implementación, remarca a función orientadora e formativa que toda avaliación ha de ter, diríxese sobre todo á reorientación dos procesos e a súa finalidade básica é adecuar o axuste do programa educativo. Posibilita unha continua interacción e axuste entre os elementos e permite a retroalimentación do sistema.

3. Avaliación final e a función informativa.

A avaliación da programación, ten como fin, contrastar o logro dos obxectivos propostos e tomar as decisións sobre a súa continuidade ou, non decidíndose o que se vai manter, modificar ou eliminar.

Esta avaliación que se realizara ao finalizar o curso escolar: recollerá datos e valoracións cualitativas, participasen todos os membros do D.O., coas súas achegas e propostas dende os diferentes ámbitos de intervención, reflectíse na memoria do Departamento de Orientación, responsabilidade do xefe do Departamento.

CRITERIOS DE AVALIACIÓN.

A avaliación será criterial en todo momento, eses criterios poden ser cuantitativos ou cualitativos e tomarase como referencia os seguintes criterios de avaliación:

Respecto ao asesoramento ao Centro:

Participar na revisión do PEC. Elaboración da PGA e Memoria final de curso. Participar na información e proposta de alumnos e alumnas a : FP Básica, Programa de transición, deseño da optatividad, constituicións de grupos seguindo as liñas recollidas no PEC e as intruccións da CCP.

Deseñar e levar a cabo plans e programas adscritos ao P.A.T, e ao Programa de Orientación Profesional.

Coparticipar cos D.D. no deseño dos procesos de ensino, incorporación do alumnado, transicións entre as distintas etapas, detección de dificultades de aprendizaxe, resposta educativa a estas dificultades e seguemento das mesmas.

Deseñar a participación dos profesores na avaliación psicopedagóxica.

Participar nos programas de innovación educativa para mellorar a calidade do ensino e implementar novas metodoloxías, materiais...

Favorecer a reflexión crítica e a análise das situacións educativas para aumentar a conciencia educativa do proceso educativo e dos problemas que comporta.

Achegar e suxerir novas liñas de traballo na práctica docente e estudar novas estratexias metodolóxicas que se achegan dende o campo educativo.

Respecto á orientación do alumnado

Deseñar, en colaboración coa CoCoPe, o procedemento para a prevención e detección das necesidades educativas do alumnado
Realizar a avaliacións psicopedagóxica en colaboración co profesorado do IES.

Deseñar e implementar o programas de orientación vocacional, temporalizandolo en función da idade e do curso.

Realizar o seguimento do alumnado, durante o seu proceso de escolarización no IES.

Identificar e Intervir naqueles casos individuais que presenten unha problemática máis específica.

Respecto ao asesoramento ás familias

Participar e potenciar as intervencións socio-familiares e a escola de pais.

Orientar e asesor ás familias de forma individual ou en grupo, dando resposta ás súas demandas a través de entrevistas, programas ou sesións de traballo, prestando especial atención a aquelas cuxos fillos ou fillas presentan n.e.a.e.

Respecto á intervención no medio.

Colaborar con servizos sociais, servizos de sanidade, administración de xustiza... naqueles casos que ás institucións o requiran.

Realizar a coordinación cos centros de primaria adscritos e cos centros de Secundaria obrigatoria que envían aos seus alumnos a Bacharel .

Participar en Xornadas educativas coas universidades e realizar a coordinación das visitas dos alumnos aos devanditos centros.

Favorecer a innovación educativa en coordinación co CEFORE, CAFI, Equipos de orientación específicos....

Favorecer os mecanismos de intercomunicación dos distintos estamentos, axentes e ámbitos educativos, mediante un maior coñecemento mutuo, e para axudar a crear un funcionamento máis flexible, máis adaptado ás necesidades concretas e menos intolerante.

Con estes criterios de avaliación pretenderase:

- 1. Saber onde se quere ir.**
- 2. Ter preparada as accións**
- 3. Saber se se alcanzaron os obxectivos**
- 4. Readaptar as accións tendo en conta a distancia entre os resultados esperados e os resultados posibles.**

INDICADORES DE AVALIACIÓN:

Para avaliar a programación, e operativizar os anteriores criterios de avaliación podemos utilizar indicadores cuantitativos e cualitativos:

Cuantitativos :	Cualitativos :
<p>.Número de alumnos atendidos.</p> <p>-Numero de actividades que se realizaron por curso ou nivel, con alumnos (colectivas e individuais) e con pais.</p> <p>-Produtos elaborados polo D.O.</p>	<p>-Grao de satisfacción polas actividades realizadas tanto no alumnado como entre os titores. Medido a a través de cuestionarios.</p> <p>-Nivel de funcionalidade e utilidade das actividades deseñadas. Medido a criterio dos titores, con recollida de propostas de mellora. Incluirase no cuestionario correspondente ao apartado anterior.</p> <p>-Grao de adecuación das actividades realizadas aos principios e orientacións recollidos no Proxecto Curricular do centro. Medido a criterio do Departamento de Orientación coa participación dos titores implicados e a xefatura de estudos.</p> <p>-Grao de coordinación e coherencia interna das actividades realizadas en relación ao resto de contidos das áreas curriculares. Medido a criterio da xefatura de estudos do centro.</p>

CONCLUSIÓN

O Departamento de Orientación intentará contribuír a dar ao alumnado unha educación completa, que abrangue os coñecementos e as competencias necesarias na sociedade actual, que lles permita desenvolver os valores que sustentan a práctica da cidadanía democrática, a vida en común e a cohesión social, que estimule neles e elas o desexo de seguir aprendendo e a capacidade de aprender por si mesmos e optimizar un tránsito exitoso á vida activa.

- -Os instrumentos de seguimento e valoración desta programación son as grellas que figuran no Anexo IV.

En calquera caso, debemos ter presente que este Plan de Traballo constitúe dende un primeiro momento unha proposta flexible que se deberá ir adaptando ás demandas, necesidades, circunstancias...que podan ir xurdindo ao longo do curso.

Santiago a 20 de setembro de 2021

A Xefa do Departamento de Orientación

Mª Cruz Presas López

ANEXO I

PROGRAMACIÓN CURSO 2021/2022

PEDAGOXÍA TERAPÉUTICA

Aula de apoio ás Necesidades Específicas de Apoio Educativo.

Pedagogía Terapéutica

ÍNDICE

1. INTRODUCCIÓN
2. FUNCIÓNS DAS PROFESORAS DE PEDAGOXÍA TERAPÉUTICA
3. APOIO AOS ALUMNOS
 - 3.1. CARATERÍSTICAS DO ALUMNADO
 - 3.2. ALUMNADO CON ACS
 - 3.3. ALUMNADO CON REFORZO
4. CONTIDOS
5. METODOLOXÍA E AGRUPAMENTOS
6. FOMENTO DA LECTURA
7. USO DAS TIC
8. AVALIACIÓN
9. RECURSOS
10. COORDINACIÓN COAS FAMILIAS

1. INTRODUCCIÓN

A presente programación toma como referencia os seguintes textos legais de aplicación:

- Polo que se establece o currículo de Primaria en Galicia.
- Polo que se establece o currículo de E.S.O. en Galicia.
- Que aproba o Regulamento orgánico e funcional dos I.E.S.
- De ordenación da educación para a atención do alumnado con N.E.E.
- Que regula a atención á diversidade na E.S.O.
- Sobre avaliación e promoción do alumnado da E.S.O.
- Que regula a atención a diversidade do alumnado nos centros docentes da Comunidade Autónoma de Galicia.
- Sobre atención ao alumnado con necesidades específicas de apoio educativo na Educación Secundaria.

2. FUNCIÓNS DAS PROFESORAS DE PEDAGOXÍA TERAPÉUTICA

As funcións das profesoras de Pedagogía Terapéutica serán:

1. Participar xunto cos Departamentos Didácticos na elaboración da P.X.A.
2. Colaborar na recollida de información para a avaliación dos alumnos con N.E.A.E. e alumnado con dificultades manifestadas de aprendizaxe nas áreas instrumentais.
3. Colaborar na elaboración e temporalización das A.C.S. previa valoración dos Niveis de Competencia Curricular.
4. Colaborar na planificación dos horarios dos alumnos que asisten á aula de apoio facendo compatibles as súas adaptacións co currículo xeral.
5. Asesorar e apoiar didacticamente ao profesorado na súa acción docente co alumnado con N.E.A.E. e alumnado que presenta dificultades manifestadas de aprendizaxe nalgunhas das áreas instrumentais.
6. Realizar intervencións directas co alumnado e realizar un seguimento do mesmo en coordinación co profesorado.
7. Observar o progreso dos alumnos e participar na avaliación dos mesmos.
8. Colaborar en cumprimentar a avaliación da programación das áreas de Lingua Castelá, Lingua Galega, e Matemáticas do Documento de Adaptación Curricular para os alumnos/as que precisen unha A.C.S.
9. Atención ó alumnado exento da segunda lingua estranxeira.

3. APOIO AOS ALUMNOS

O apoio directo aos alumnos terá como prioridade os seguintes **obxectivos:**

1. Favorecer ao máximo o desenvolvemento das capacidades do alumnado.
2. Potenciar a súa integración no grupo-clase e no centro.
3. Realizar un seguimento do proceso de aprendizaxe do alumnado dende unha dimensión afectiva, cognitiva e social; e ao mesmo

tempo intentar detectar e corrixir os atrancos que dificulten o clima de confianza e autoestima imprescindibles para ser quen de aprender.

4. Favorecer a xeneralización dos aprendizaxes adquiridos a outros contextos.
5. Potenciar o acceso e uso de programas informáticos de acordo coas súas posibilidades.

3.1. CARACTERÍSTICAS DO ALUMNADO

- A) Alumnado con necesidades educativas especiais permanentes que precisen unha A.C.S. en tódalas áreas ou nalgunha delas.
- B) Alumnado con necesidades educativas especiais temporais que precisen unha A.C.S. en tódalas áreas ou nalgunha delas.
- C) Alumnado con dificultades manifestas de aprendizaxe nas áreas instrumentais.
- D) Alumnado con problemas de conduta.

A partir da avaliación inicial, a realizar no mes de outubro, poderá incorporarse novo alumnado á aula de P.T., en caso de que se precise un apoio específico para traballar a súa A.C.S.

3.2. ALUMNOS CON A.C.S.

A partir do informe psicopedagóxico e da proposta de A.C.S. para cada alumno, establecerase un horario de atención para cada un deles.

Tentarase incorporar a cada alumno/a a un grupo de traballo que teña N.C.C. (Niveis de Competencia Curricular) semellantes. Ademais, nos horarios terase en consideración a asistencia ás materias nas que se poidan beneficiar das aprendizaxes que se estivesen a realizar na aula de referencia.

A metodoloxía será activa, participativa e motivadora, permitindo establecer actividades que sexan o máis significativas e funcionais para o alumnado.

Traballárase a partir do currículo de referencia do alumnado e cando sexa preciso realizaranse modificacións nos contidos e obxectivos para dar unha resposta axeitada as dificultades de cada alumno/a .

Realizarase un seguimento continuado das A.C.S., da avaliación mesmas, e promoción do alumnado cara entornas menos restritivas.

3.3. ALUMNADO CON DIFICULTADES MANIFESTAS DE APRENDIZAXE

Para o alumnado que precisa de reforzo nas áreas instrumentais, terán prioridade os obxectivos e contidos destas áreas tomando como referencia os que se traballan na aula ordinaria. Así mesmo, estableceranse as actividades máis axeitadas para a consecución dos mesmos. Todo isto levarase a cabo en coordinación co profesorado de área.

4. CONTIDOS.

A programación da aula de apoio contén unha selección, organización e secuencia de contidos que xiran en torno a: Área Matemática, Áreas Lingüísticas: Castelán e Galego, e aspectos conductuais e/ou emocionais.

A coherencia entre os contidos e os criterios de avaliación vén reflectida na Avaliación Psicopedagóxica de cada alumno/a.

- Na **Área de Matemáticas** os bloques de contidos a desenvolver serán:
 1. Procesos, métodos e actitudes en matemáticas.
 2. Números e álgebra.
 3. Xeometría.
 4. Funcións.
 5. Estadística e probabilidade.

- Na **Área de Lingua Castelá e Literatura** os bloques de contidos a desenvolver serán:

1. Comunicación oral: escoitar e falar.
2. Comunicación escrita: ler e escribir.
3. Coñecemento da lingua.
4. Educación literaria.

- Na **Área de Lingua Galega e Literatura** os bloques de contidos a desenvolver serán:

1. Comunicación oral: escoitar e falar.
2. Comunicación escrita: ler e escribir.
3. Funcionamento da lingua.
4. Lingua e sociedade.
5. Educación literaria.

- Aspectos **conductuais** e/ou **emocionais**:

- o Autocontrol.
- o Autoestima.
- o Interacción social e de comunicación.
- o Asertividade.
- o Toma de decisións.
- o Habilidades sociais.
- o Técnicas de estudo.
- o Lóxica matemática.
- o Intelixencia emocional.

5. METODOLOXÍA E AGRUPAMENTOS

Durante este curso, e continuando coa situación excepcional derivada da Covid-19, soamente farase a intervención co alumnado dentro da aula de apoio.

A atención ao alumnado na aula de apoio do centro deberá caracterizarse por unha secuencia precisa dos contidos, unha implicación do alumno/a, e un minucioso control do profesor/a. Traballarase en grupos pequenos nos que, se non teñen problemas asociados graves de comportamento e/ou forte falta de motivación, avanzarán e aprenderán ao seu nivel.

Deberanse incluír exemplos concretos, e práctica a partir dunha planificación coidadosa das explicacións e demostracións. Procuraremos achegar na medida do posible estes aspectos aos contidos desenvolto no grupo-clase de cada alumno e alumna.

Un obxectivo prioritario é formar individuos competentes para se integrar na sociedade. Polo tanto, desde a aula de apoio daremos prioridade ao desenvolvemento das competencias clave:

1. Comunicación lingüística (CCL).
2. Competencia matemática e competecias básicas en ciencia e tecnoloxía (CMCT).
3. Competencia Dixital (CD).
4. Aprender a aprender (CAA).
5. Competencias sociais e cívicas (CSC).
6. Sentido de iniciativa e espírito emprendedor (CSIEE).
7. Conciencia e expresións culturais (CCEC).

• Nas Áreas Lingüísticas traballaremos os seguintes aspectos:

- Procuraremos axudar ao alumnado a superar as súas dificultades de aprendizaxe (D.A.).
- Desenvolveremos, en relación as necesidades detectadas, a expresión oral e o dominio do vocabulario.
- Faranse exercicios específicos de velocidade lectora; traballarase con especial interese os tres niveis de comprensión lectora: literal, interpretativa e crítica.
- Utilizarase un sistema de marcas auto correctivas para tentar superar os erros de exactitude lectoescritora (ortografía).

- Na escritura de composición (redacción), incidirase nos tres aspectos: planificación, elaboración e revisión.
 - Traballaremos os aspectos gramaticais básicos.
- Na Área Matemática partiremos do repaso das operacións básicas para evitar a aparición das D.A. posteriores cando aumente o nivel de abstracción das operacións.

Na resolución de problemas, aspecto de especial importancia a hora de traballar con estes alumnos/as, interviremos nos tres aspectos deficitarios:

1. Comprensión do texto.
2. Análise (orde) dos datos do problema.
3. Razoamento lóxico-matemático: paso, dos dous supostos anteriores, a saber que operación ou operacións hai que realizar para resolver o problema.

6. FOMENTO DA LECTURA.

“Os plans de fomento da lectura considerarán a lectura coma unha ferramenta básica para o exercicio do dereito á educación e á cultura, no marco da sociedade da información e subliñarán o interese xeral da lectura na vida cotiá da sociedade, mediante o fomento do hábito lector.”

O Plan contempla o fomento da lectura coma unha tarefa distinta da formación da habilidade de ler, que se inicia na familia e máis na escola, e que precisa de persoas e lugares que permitan o achegamento aos libros.

Polo tanto, a promoción da lectura é concibida coma unha tarefa común de toda a sociedade, froito da colaboración entre os responsables de políticas culturais, sociais, educativas e de comunicación.

Nesta mesma liña, dentro dos principios metodolóxicos para a educación secundaria, podemos ler: “Coa finalidade de promover a

comprensión de lectura e de uso da información, dedicarase un tempo á lectura na práctica docente de todas as materias.”

Centrándonos na aula de Pedagogía Terapéutica, márcanse uns obxectivos para organización e funcionamento do fomento lector para os alumnos/as.

Obxectivos específicos:

- Adecuar as respostas educativas necesarias ás necesidades específicas deste alumnado.
- Incidir nos aspectos onde máis falla o alumnado, como son Exactitude Lectora, Ritmo e Velocidade Lectora, Comprensión Lectora para conseguir que, individualmente, acaden segundo os obxectivos propostos o maior índice posible de Lectura Eficaz.
- Optimizar recursos materiais e persoais para unha correcta aprendizaxe da lectura destes alumnos.
- Incentivar a lectura persoal nos seus momentos de ocio.
- Utilizar as novas tecnoloxías para a aprendizaxe da lectura e desenvolvemento da comprensión lectora.

Organización e funcionamento:

- Conseguir o mantemento adecuado da biblioteca de aula.
- Implicación do alumnado con N.E.A.E. nas numerosas actividades de fomento lector que se programan no centro ao longo do ano.
- Implicación das familias para que se fagan responsables de que os alumnos lean diariamente.

7. USO DAS TIC

Contribuirase a “Promover a integración e o uso das tecnoloxías da información e da comunicación na aula, como

recurso metodolóxico eficaz para desenvolver as tarefas de ensino e aprendizaxe", atendendo as características do alumnado.

É importante ter en conta que o termo de Necesidades Específicas de Apoio Educativo abrangue a aqueles <<alumnos e alumnas que requiran unha atención educativa diferente á ordinaria, por presentar necesidades educativas especiais, por dificultades específicas de aprendizaxe, TDAH, polas súas altas capacidades intelectuais, por se ter incorporado tarde ao sistema educativo, ou por condicións persoais ou de historia escolar, poidan alcanzar o máximo desenvolvemento posible das súas capacidades persoais e, en todo caso, os obxectivos establecidos con carácter xeral para todo o alumnado>>.

O traballo cas TICs (Tecnoloxías da Información e da Comunicación), permite favorecer o desenvolvemento das adaptacións curriculares, a aprendizaxe de aspectos instrumentais básicos, de aspectos repetitivos, de aspectos espacio-temporais e de autonomía de traballo, ademais de favorecer a creatividade e a expresión.

Debido a situación especial pola Covid-19, neste curso seguirase co uso da aula virtual. E no caso dun confinamento, utilizaremos esta ferramenta para continuar co ensino do alumnado. Tamén utilizaranse as videoconferencias.

8. AVALIACIÓN

A avaliación estará baseada en diferentes aspectos coma:

- A superación dos criterios de avaliación na correspondente A.C.S. de cada alumno.
- As observacións de cada sesión: o alumno será avaliado en traballo e actitude (cara á materia, ós/ás compañeiros e ás profesoras)

A avaliación dos alumnos con A.C.S. será realizada polo profesor da área e nela colaborarán as mestras de pedagogía

terapéutica, nas materias que impartan conxuntamente. Cada trimestre realizarase un informe de seguimento de hábitos e actitude dos alumnos na aula de apoio. No derradeiro trimestre realizarase un informe final sobre a evolución de cada alumno e alumna, onde se incluíran diferentes apartados como son:

- ✓ Obxectivos e contidos traballados.
- ✓ Consecución dos mesmos.
- ✓ Materiais empregados.
- ✓ Avaliación.
- ✓ Propostas de mellora.

9. RECURSOS.

❖ MATERIAIS:

A aula de apoio está dotada do seguinte material:

- Libros de texto e cadernos específicos para traballa-las distintas áreas instrumentais.
- Material manipulativo.
- Material informático.
- Biblioteca de aula.

❖ PERSOAIS:

Este curso somos dúas PTs a tempo completo no centro con destino definitivo.

10. COORDINACIÓN COAS FAMILIAS.

As profesoras de P.T. colaborarán co profesorado titor nas tarefas de orientación familiar coa seguinte finalidade:

- Lograr unha participación activa dos pais, nais ou titores legais no proceso educativo do alumnado.
- Preténdese conseguir que o traballo que se desenvolve no centro teña continuidade na familia.
- Garantir unha puntual información sobre os acontecementos e progresos educativos máis relevantes do alumnado.
- Axustar o nivel de expectativas das familias.

ANEXO II

INFORME INDIVIDUAL PEDAGOXÍA TERAPÉUTICA

Alumno/a			
Grupo		Curso	
Medidas de atención á diversidade		Sesións recibidas	

1.-

Obxectivos _____

- a) Fomentar os hábitos de estudo.
- b) Potenciar a autonomía no estudo
- c) Descompoñer en pasos máis sinxelos as explicacións do profesorado da materia, para poder levar a cabo unha mellor realización das tarefas.

d) Mellorar a expresión oral e escrita , así como , a comprensión de textos.

e) Incrementar a atención e concentración ante as tarefas.

2.- Aspectos traballados na intervención

3.- Bloques de Contidos a traballar o vindeiro curso_____

Comprensión Oral	Comprensión Lectora	
Expresión Oral	Expresión Escrita	
Vocabulario	Ortografía	
Razoamento lóxico	Organización de ideas	
Cálculo	Resolución de Problemas	
Autoestima	Autocontrol	
Habilidades de interacción social e comunicación	Outros:	

4.- Observacións e propostas de mellora

En Santiago de Compostela , a---- de-----de 2022

Mestra especialista en Pedagogía Terapéutica

ANEXO III

ACTUACIÓN PARA A CONSECUCIÓN DOS OBJECTIVOS E TEMPORALIZACIÓN.				
ACTUACIÓN		RESPONSABLE/S	DESTINATARIOS/AS	TEMPORALIZACIÓN
01	Coordinación co equipo directivo.	Orientadora.	Equipo directivo.	Todo o curso.
02	Elaboración das liñas xerais de orientación e acción tutorial tendo en conta a memoria do curso anterior e as achegas feitas pola Inspección Educativa.	Departamento	E. Direc, Titores , Membros dep.	setembro.
03	Seguimento do PAT , Plan de Convivencia e Plan de Atención á diversidade como documentos inmersos dentro do PEC	Orientadora	E. Direc, Titores , Membros dep.	Todo o curso
04	Proposta de establecemento da reunión mensual do Departamento de Orientación.: organización do Depart, equipamento e plan de traballo.	Xefe de Estudos e DO		Setembro.
05	Constitución do Departamento de Orientación	Orientadora	Membros depart	Setembro.
06	Publicitar as liñas xerais de actuación do Departamento.	Membros Departamento	Claustro, Consello Escolar e Familias.	Setembro e outubro.
07	Redacción da proposta dos alumnos exentos 2ª lingua Estranxeira tendo en conta a información dos centros de Primaria.	Direcc, DO	Direcc , DO	1º quincena setembro
08	Implementación dos Desdobres nas mat. Instrum.	, E. Directivo , Xefes Dep Lin, Len , Mat e Orientadora	Direcc, Xef est, Xefes Dep , Orientadora	1º quincena setembro
09	Proposta de organización dos apoios por parte do profesora de Pt	Orientadora	Profesorado de PT,	2ª quincena de setembro.
10	Seguimento dos apoios educativos	D. Orientación	Membros D. Orientación e E. Directivo	Todo o curso
11	Asesoramento en prevención e resolución de conflitos	Orientadora	E. Direc, Titores	Todo o curso

			profesorado	
12	Deseñar estratexias para a realización coordinada da avaliación inicial do alumnado	Departamento de Orientación.	Totalidade do profesorado.	Setembro/ Outubro.
13	Asesoramento respecto dos asuntos a tratar nas reunións xerais coas familias.	Departamento de Orientación.	Titores.	Outubro.
14	Reunión xeral cos pais e nais dos alumnos e alumnas.	Orientadora.	Equipo Directivo , Titores , Pais e nais do alumnado.	2ª quincena de outubro.
15	Reunión individual con familias para dar información das valoracións individuais e das tomas de decisións extraordinarias	Orientadora	Pais/Nais	Todo o curso
16	Reunión con membros do EOE	Orientadora e Titores	E Directivo, Especialista. Sensoriais ,.	Todo o curso
17	Realización de charlas informativas coordinadas pola universidade ao alumnado de 2º de Bacharelato	Vicedirectora XE e Orientadora		Todo o curso, con máis insistencia no 3º trimestre
18	Reunión con servizos Sociais externos ao centro	Orientadora e Titores		Todo o curso
19	Reunións mensuais cos diferentes servizos sociais do concello de Santiago que formamos a COORDINADORA DE VITE	Director e Orientadora	Director, orientadora e membros da coordinadora	Todo o curso
20	Elaboración e aprobación das modificacións realizadas ao Plan de Orientación.en función das necesidades detectadas	Departamento de Orientación.	Comunidade educativa.	Todo o curso.
21	Información tanto oral como escrita as familias e ao profesorado.	Orientadora.	Profesorado e familias.	Todo o curso.
22	Deseño do desenvolvemento do Programa de toma de decisións para a ESO e Bacharelato	Departamento de Orientación e equipo docente .	Profesorado, alumnado e familias de 4º de ESO e Bacharelato	Xaneiro.
23	Desenvolver o Programa de Toma de decisións	Departamento de Orientación.	Alumnado Profesorado titor..	Todo o curso
24	Realización das avaliacións psicopedagóxicas demandadas, e dos correspondentes informes	Orientadora.	Demandantes, equipos docentes, propio alumnado e familias.	De outubro a maio.

25	Asesoramento na realización e seguimento das A.C.	Orientadora.	Equipos docentes, profesorado de apoio, xefatura de estudos.	Primeiro e segundo trimestre.
26	Reunións trimestrais coa totalidade do Departamento.	Orientadora	Totalidade de membros.	Setembro, outubro, xaneiro, abril e xuño.
27	Reunións mensuais do Departamento.	Orientadora	Membros do departamento	Todo o curso
28	Redacción das actas das reunións do Departamento.	Orientadora	Membros do Departamento.	Inmediatamente despois de cada reunión.
29	Colaboración coa Asociación de Nais e Pais dos Alumnos e Alumnas.	Orientadora	Directiva da ANPA.	Todo o curso.
30	Informar dos resultados da avaliación psicopedagóxica realizada ao alumnado con NEAE.	Orientadora	Profesorado, titor, alumnado e familias.	Todo o curso
31	Deseñar estratexias para coordinar a orientación académica e profesional tanto cos titores do noso centro con cos diferentes centros da zona	Orientadora	Titores Bacharelato	2º e 3º trimestre
32	Informar aos Centros de Primaria sobre as ofertas do noso centro	Equipo directivo e Departamento de Orientación.	Equipo directivo, equipos docentes e CCP.	Marzo.
33	Seguemento e avaliación do Plan de Acción Titorial.	Departamento de Orientación.	Coordinadores/as de ciclo e membros do DO.	Todo o curso
34	Seguemento e avaliación Plan Anual de Actividades do DO	Departamento de Orientación.	Membros do Departamento.	Trimestralmente
35	Asesoramento ao profesorado na cumprimentación da documentación académica do alumnado.	Departamento de Orientación.	Equipo directivo e totalidade do profesorado.	Todo o curso.
36	Asistir ás sesións de avaliación.	Orientadora.	Equipos docentes.	Decembro, marzo, xuño.
37	Actualizar os datos psicopedagóxicos do ANEAE..	Orientadora	Expediente do alumnado .	Todo o curso..
38	Elaboración dos informes para o alumnado obxecto de RE e de apoio do próximo curso	Departamento de Orientación.	Profesorado titor e profesorado de apoio.	Xuño

39	Avaliación do Plan Xeral de Atención á Diversidade.	Departamento de Orientación.	Xefes departamento, profesorado de apoio, profesorado do RE, profesorado de PDC , equipo directivo, orientadora e memoria final	Maio.
40	Informar aos centros de primaria lexislación exención segunda lingua estranxeira(Artigo noveno 6 do 17 de xuño de 2021, da Dirección Xeral de Educación, Formación Profesional e Innovación Educativa, pola que se ditan instrucións para a implantación, no curso académico 2021/22, do currículo establecido no Decreto 86/2015, do 25 de xuño, da educación secundaria obrigatoria e do bacharelato nos centros docentes da Comunidade Autónoma de Galicia.)	Orientadora	Orientadores dos centros de primaria da zona.	Xuño.
41	Colaboración na elaboración dos Consellos Orientadores do alumnado propostos para FP BÁSICA .	Orientadora.	Expediente persoal dos alumnos e alumnas.	Xuño.e Setembro
42	Participación em charlas ofertadas pola Universidade	Director e Orientadora	Equipo Directivo e Departamento de Orientación	novembro
43	Coordinación Coa universidade de Santiago	Director, Orientadora, Titora da Universidade e Alumnos	Director, Orientadora, Titor da Universidade e Alumnos	Todo o curso
44	Participación en Grupos De Traballo e en programas dirixidos á mellora do éxito escolar e, programas de reforzo, orientación e apoio (PROA), PROGRAMAS DE ENRIQUECIMENTO SEM.			
45	Redacción da memoria do Departamento de Orientación.	Orientadora.	Equipo directivo, Departamento e claustro.	Xuño.
46	Cubrir toda a documentación	Departamento	Equipo	Xuño

	que demande a administración drdorienta	nto de Orientación	directivo, Departamento .	
47	.Realización de informes para a xustificación de material adaptado ao alumnado con NEAE.	Orientadora	Directora	Maio-xuño
4	Cubrir a documentación procedente para o alumnado que solicita axudas por ter necesidades específicas de apoio educaivo	Orientadora	Directora	Setembro

ANEXO IV

CUESTIONARIO PARA A AVALIACIÓN DO PLAN DE ATENCIÓN Á DIVERSIDADE

Ano académico: 2021. - 2022...

Este instrumento contemplado para avaliar o PAD, pretende recoller a opinión dos membros do departamento e, así, poder facer unha análise do grao de consecución dos obxectivos prantexados.

ACTUACIONES	GRAO DE CONSECUCIÓN			
	TOTAL	ALTO	MEDIO	BAIXO
Identificación e valoración das necesidades do noso centro través da:- identificación temperá e - revisión e/ou modificación das medidas de apoio e/ou reforzo que estea a recibir o alumnado para avanzar na prevención dos problemas de aprendizaxe e na loita contra o fracaso escolar.				
• Número de alumnos/as con R.E. nas áreas instrumentais				
• Número de alumnos/as con R.E. e apoio específico				
• Número de alumnos/as dos que se solicitou avaliación psicopedagóxica				
• Número de alumnos/as que foron avaliados psicopedagoxicamente				
• Número de alumnos/as dos que se solicitou avaliación psicopedagóxica e non foron avaliados:... .Motivos da non avaliación...				
• Número de alumnos atendidos por as especialistas de PT.				

<ul style="list-style-type: none"> • Número de alumnos/as que foron obxecto dunha A.C.S.:. 				
<ul style="list-style-type: none"> • Número de alumnos/as que participaron nun programa de enriquecemento curricular. 				
<ul style="list-style-type: none"> • Número de alumnos/as propostos para flexibilizar a súa escolaridade:.. 				
<ul style="list-style-type: none"> • Número de alumnos/as propostos para repetir curso:.. 				
<ul style="list-style-type: none"> • Número de alumnos exentos de segunda lingua 				
<ul style="list-style-type: none"> • Número de alumnos propostos para FP-BÁSICA 				
Información xeral sobre a ESO e o noso IES	Adecuada		Inadecuada	
<ul style="list-style-type: none"> • A información que se facilitou sobre o sistema educativo e sobre as leis que o regulamentan foi 				
<ul style="list-style-type: none"> • Que esa información se facilite no colexio e nunha reunión diferenciada para alumnado paréceche .. 				
<ul style="list-style-type: none"> • Os medios que se usaron (proxeccións) para informar do sistema educativo parecéronche .. 				
Desenvolvemento das actuacións previstas no Programa de Acollda.	TOTAL	ALTO	MEDIO	BAIXO
Realización, nos casos de novas incorporacións, da entrevista persoal a cada familia, de cara á obtención da información necesaria para a ficha de avaliación inicial e o dictame de escolarización				
Análise do expediente persoal do alumnado e de toda aquela información que facilite o coñecemento da súa realidade e dos aspectos que poden incidir no proceso de ensino-aprendizaxe.				
Atención educativa ao alumnado que presenta dificultades para unha asistencia continuada ao centro:				
<ul style="list-style-type: none"> • N° de alumnos/as de atención educativa hospitalaria. 				
<ul style="list-style-type: none"> • N° de alumnas/os menores sometidos a medidas de responsabilidade penal. 				
<ul style="list-style-type: none"> • N° de alumnas /os sometido a medidas de protección e tutela 				
<ul style="list-style-type: none"> • N° de alumnas/os afectado por medidas de violencia de xénero. 				

• N° de alumnas/os pertecente a familias itinerantes				
• N° de alumnas/os procedente do estranxeiro				
Elaboración en cada área das probas iniciais de avaliación.	TOTAL	ALTO	MEDIO	BAIXO
Avaliar periódicamente (nas sesións de avaliacións) a consecución dos obxectivos marcados nas diferentes áreas por aqueles alumnos/as que reciban algunha das medidas de atención á diversidade, realizando as adaptacións precisas.				
Adecuación das programacións á diversidade do alumnado .				
Establecer unhas liñas de recuperación de pendentes para alumnado con dificultades na aprendizaxe				
Participación no deseño e desenvolvemento dos programas de: ensinar a pensar e técnicas de estudo, entrenamento nas habilidades de interacción social, mellora da comprensión lectora, aprendizaxe cooperativa .				
Favorecer a aprendizaxe e consolidación de habilidades sociais, que posibiliten ao alumnado ter unha relación fluída e cordial co centro, fomentando unha convivencia positiva (Aula de Atención educativa e Convivencia).				
Valoración e intervención nas incidencias de puntualidade, absentismo e abandono escolar temperá				
Solicitar a intervención do Equipo de Orientación Específico naqueles casos en que se estime necesario				
Aportar os datos que a administración educativa e demais servizos demanden con relación á atención á diversidade				
Favorecer a adecuación organizativa do centro e da aula ás características do alumnado tendo en conta as directrices da CCP contempladas no PEC: - Distribución de alumnos por grupos. - Asignación de titorías - Desdobres/ Agrupamentos				
Información regular ás familias sobre os progresos e dificultades do seu fillo ou filla, a través do titor/a				
Participación na implementación, seguimento e avaliación do PAD e/ou nos programas				

incluídos neste documento de acordo coa lexislación vixente.				
Elaboración dos diferentes protocolos para a solicitude das medidas extraordinarias				

Propostas de mellora para o curso próximo:

CUESTIONARIO PARA A AVALIACIÓN DO PLAN DE ORIENTACIÓN

Ano académico: 2021. - 2022...

Este instrumento contemplado para avaliar o Plan de Orientación, pretende recoller a opinión dos membros do departamento e, así, poder facer unha análise do grao de consecución dos obxectivos prantexados.

OBXECTIVOS	GRAO DE CONSECUCIÓN			
	TOTAL	ALTO	MEDIO	BAIXO
Constituír o DO e elaborar o Plan Anual de Actividades.				
Manter una reunión semanal cos membros do departamento.				
Elaborar, revisar e actualizar a documentación e o material de traballo existentes no Departamento de Orientación.				
Definir e dar a coñecer a toda a Comunidade escolar as liñas xerais de actuación, a través de reunión (claustro, consello, titorías co alumnado e coas familias...)				
Atender as necesidades do alumnado e realizar unha orientación planificada, continua, preventiva, sistemática e integradora.				
Levar a cabo as avaliacións psicopedagóxicas precisas coa finalidade de ofrecerlle a resposta educativa máis axeitada e elaborar os Informes Psicopedagóxicos correspondentes.				
Realizar o seguimento das medidas de intervención específicas: <ul style="list-style-type: none"> • Desdobres 				

<ul style="list-style-type: none"> • Reforzos. • Apoio dentro da aula. • Apoio fora da aula • Adaptacións curriculares 				
Avaliar periódicamente (nas sesións de avaliacións) a consecución dos obxectivos marcados nas diferentes áreas por aqueles alumnos/as que reciban algunha das medidas de atención á diversidade.				
Potenciar o desenvolvemento dunha avaliación continua e integradora a partir das directrices establecidas na CCP				
Establecer unhas liñas de recuperación para o alumnado con dificultades na aprendizaxe.				
Prever dificultades de aprendizaxe e favorecer o desenvolvemento de técnicas e hábitos de estudo necesarios para ter éxito no proceso educativo.				
Favorecer a aprendizaxe e consolidación de habilidades sociais, que posibiliten ao alumnado ter unha relación fluída e cordial co centro.				
Estruturar e explicitar todas as actuacións a través do PAT, no que se contemplen as accións para co alumnado de nova incorporación e para co alumnado que remata educación secundaria (cambios de etapas).				
Coordinar co equipo directivo aqueles temas relacionados coa planificación e desenvolvemento da acción docente.				
OBXECTIVOS	GRAO DE CONSECUCIÓN			
	TOTAL	ALTO	MEDIO	BAIXO
Colaborar na elaboración, seguimento, actualización e avaliación dos diferentes documentos do Centro.				
Solicitar a intervención do Equipo de Orientación Específico naqueles casos en que se estime necesario				
Aportar os datos que a administración educativa e demais servizos demanden				
Promover a reflexión e a coordinación				

entre os distintos servizos que interveñen cun mesmo alumno ou alumna.				
Reflexionar sobre o proceso avaliador, tanto no que afecta aos resultados coma no que ten que ver co proceso.				
Promover a cooperación entre o Centro e as familias para unha maior eficacia e coherencia na educación do alumnado.				
Coordinar o traballo de titorías xunto coas Xefas de Estudos e asesorar ao profesorado no desempeño da función titorial.				
Implementación, seguimento e avaliación do PAT a través das actividades que se leven a cabo nas titorías: asesoramento, colaboración e incorporación de contidos relacionados coa aprendizaxe emocional, a dinámica de grupos e a igualdade real entre homes e mulleres.				
Asesoramento ao profesorado que o demande naqueles aspectos relacionados co ámbito da orientación, así como no desenvolvemento do PAT, POAP e do PXAD.				
Fomentar actuacións que teñan como obxecto a atención a diversidade presente nas aulas: <ul style="list-style-type: none"> • Identificación temperá de necesidades. • Revisión e/ou modificación das medidas de apoio e/ou reforzo que estea a recibir o alumnado para avanzar na prevención dos problemas de aprendizaxe e na loita contra o fracaso escolar. 				
Cooperar na relación titores-pais na búsqueda de solucións aos problemas que afecten aos seus fillos.				
Facilitar información ás familias e implicalos no proceso educativo dos seus fillos.				

Propostas de mellora para o curso próximo:

CUESTIONARIO PARA A AVALIACIÓN DO PAT E DO POAP

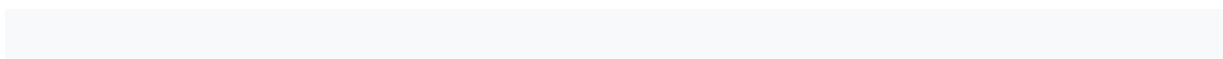
Ano académico: 2021. - 2022...

OBXECTIVOS	GRAO DE CONSECUCIÓN			
	TOTAL	ALTO	MEDIO	BAIXO
Facilitar a integración dos alumnos/as no seu grupo-clase e na dinámica do centro escolar				
Revisión dos expedientes do alumnado, analizando os datos dos informes dos cursos anteriores e considerando todo aquilo que facilite o coñecemento da súa realidade e dos aspectos que poden incidir no proceso de ensino-aprendizaxe.				
Establecemento dun horario semanal de atención individualizada ás familias				
Asesoramento ás familias sobre todo aquilo que afecte á educación dos seus fillos e fillas, orientando a súa implicación nas tarefas de estudo e na promoción da autonomía, autoconcepto e autoestima.				
Establecemento dunha liña de coordinación entre os distintos niveis da etapa e entre as distintas etapas.				
Planificación e desenvolvemento de medidas de atención á diversidade, especialmente as contempladas no Plan Xeral de Atención á Diversidade				
Participación no deseño e desenvolvemento dos programas de: preparación para a educación secundaria postobligatoria, ensinar a pensar e técnicas de estudo, entramento nas habilidades de interacción social, mellora da comprensión lectora, incorporación á educación non regrada, incorporación ao mundo laboral ...				

Desenvolvemento do Programa de HHSS elaborado polo departamento.				
Información regular ás familias sobre os progresos e dificultades do seu fillo ou filla, prestando especial atención á información escrita correspondente ás distintas sesións de avaliación.				
Actualización do expediente do alumnado				
Participación no seguimento e avaliación dos distintos proxectos e/ou programas do Centro.				
Previr as dificultades de aprendizaxe e así evitar futuros abandonos, fracasos e inadaptacións escolares				
Desenvolver na hora de tutoría programas educativos específicos segundo as necesidades do grupo de alumnos.				
Axustar a resposta educativa ás necesidades particulares dos alumnos mediante as oportunas medidas de atención a diversidade.				
Axudar aos alumnos/as na toma de decisións sobre as opcións que se lle presentan				
Informar aos alumnos/as acerca das opcións académicas e profesionais ao rematar os estudos que están a cursar.				
Informar as familias dos alumnos/as que rematan a etapa de Primaria e da ESO, sobre as diferentes alternativas académico-profesionais.				
Coordinar a orientación académica e profesional do alumnado ao longo da súa estancia no Centro.				

Propostas de mellora para o curso próximo:

.
...

ANEXO V - PROGRAMAS

I.- PROGRAMA DE INTERVENCIÓN CON ALUMNAS E ALUMNOS CON ALTAS CAPACIDADES.

1.- INTRODUCCIÓN

Non hai que caer na percepción de que estudantes con altas capacidades intelectuais, debido a que posúen certas habilidades superiores, non require unha resposta diferente á ofrecida aos seus compañeiros para acadar o éxito escolar. De feito, non articular as medidas adecuadas que respondan ás necesidades presentadas polo alumno pode provocar situacións de frustración, falta de motivación, problemas de conduta, indiferenza cara ás materias escolares, en definitiva, fracaso e inadaptación escolar.

2.- NECESIDADES:

Aínda que as necesidades educativas dos alumnos con altas capacidades intelectuais non son homoxéneas, senón máis ben específicas de cada alumno e poden manifestarse segundo circunstancias moi variadas (capacidades persoais, momento evolutivo, condicións ambientais, circunstancias familiares, etc.) en xeral, estes estudantes precisan:

- Un ambiente rico e estimulante - dentro e fóra da escola - que lles permite desenvolver a súa capacidade creativa, amosar as súas habilidades e satisfacer o seu desexo de coñecer, coñecer, facer, intervir, controlar ou participar.
- Un ambiente que estimule as súas potencialidades e non limite o seu desenvolvemento, permitíndolles e animándoos a manifestar orixinalidade, diverxencia, creatividade, intelixencia e flexibilidade.
- Autonomía, independencia e autocontrol.
- Sentimento de pertenza ao grupo de amigos e compañeiros.
- Aceptación e confianza das persoas que o rodean.
- Seguridade, escoita, respecto e comprensión no seu contorno.
- Recoñecemento dos seus logros e estímulo para superar os obstáculos e retos plantexados.
- Contactos e ocupacións comúns con diferentes grupos sociais, tanto na escola como no lecer.
- Habilidades relacionadas coa asertividade, control da frustración, autoestima, etc., para un desenvolvemento adecuado nas súas relacións interpersoais e sociais.
- Recoñecemento das condicións persoais dos demais e das diferenzas entre as persoas como valor positivo e enriquecedor.

- Un ensino adaptado ás túas necesidades e ritmo persoal de aprendizaxe.
- Unha oferta curricular flexible que permite afondar nos contidos.
- Acceso a recursos educativos adicionais que complementen a oferta educativa ordinaria.
- Tarefas con maior grao de dificultade e duración que as do grupo de clase.
- Gama e variedade de tarefas académicas para escoller e realizar.
- Unha variedade de materiais e recursos adecuados aos seus intereses, competencias e habilidades.
- Aprendizaxe autónoma, baseada no descubrimento e na investigación.
- Actividades que implican retos cognitivos, así como retos persoais e escolares.
- Desafíos intelectuais superiores, evitando tarefas repetitivas e / ou produtivas.
- Tarefas cun maior nivel de complexidade e abstracción.
- Unha actividade mental continua.
- Facer múltiples conexións entre a información, a interrelación de ideas e contidos de diferentes áreas e temas, sacando conclusións, etc.
- Flexibilidade do seu ensino en aspectos como horarios, actividades, recursos, materiais ou grupos.
- Planificación e avaliación do seu propio proceso de aprendizaxe.
 - Hábitos de estudo adecuados.
 - Acceso á información e estratexias de busca.

3.- ALUMNADO CON DOBRE EXCEPCIONALIDADE

As altas capacidades intelectuais, en certos casos, veñen acompañadas de características doutras necesidades específicas de apoio educativo ou ben de sobre-excitabilidades (termo acuñado polo psicólogo Dabrowski) nalgún eido do desenvolvemento: emocional, sensorial, intelectual... (por exemplo: medos irracionais, obsesións e manías desmesuradas, fobia aos rúidos, hipersensibilidade ás etiquetas da roupa ou a determinados tecidos, aversión a texturas concretas dalgúns alimentos, inquietude mental en exceso que provoca desaxustes no sono). Esta casuística coñécese como **dobre excepcionalidade**. Cando se presenta unha dobre excepcionalidade convén delimitar que características son máis propias de cada realidade para coñecer, con profundidade, o impacto de cada unha na configuración única dos perfís cognitivo, socio-emocional, motivacional, académico, comportamental ,etc, dese neno ou desa nena en concreto. No plano da intervención educativa é necesario equilibrar as fortalezas e as debilidades achegadas polas altas capacidades e

polas outras necesidades específicas de apoio educativo ou sobre-excitabilidade tamén presente.

Cómpre precisar que as necesidades específicas de apoio educativo que poden convivir máis frecuentemente coas altas capacidades intelectuais son: trastorno do espectro autista, dislexia e trastorno por déficit de atención e hiperactividade con patrón persistente hiperactivo-impulsivo.

4- ATENCIÓN EDUCATIVA:

A atención educativa a estes alumnos levarase a cabo normalmente dentro do seu propio grupo. É neste contexto onde se deseñarán as diferentes medidas e accións, de carácter organizativo e curricular, que fagan progresar a estes alumnos no seu proceso de aprendizaxe e desenvolvemento.

A educación inclusiva, principio básico do noso sistema educativo, ten como propósito lograr o máximo desenvolvemento posible de todo o alumnado, en convivencia cos seus iguais e cos demais membros da comunidade educativa, entendendo que unicamente dese modo se favorece a equidade e se contribúe a unha auténtica cohesión social.

A educación inclusiva non pode esquecer que o alumnado con altas capacidades intelectuais tamén constitúe un grupo moi heteroxéneo, con tanta diversidade como a que existe entre o resto da poboación. Non só proveñen de familias, ambientes culturais, modelos educativos, contornos sociais distintos, etc, senón que tamén manifestan diferenzas individuais no que respecta aos seus logros académicos, á súa personalidade, ao seu desenvolvemento social, emocional, cognitivo, etc. As características diferenciais deste alumnado requiren que a escola e a sociedade contemplan, de xeito explícito, as súas potencialidades. Por iso, abordar esa diversidade desde unha proposta inclusiva supón que, valorando positivamente as diferenzas, se lle ofrezca ao alumnado a resposta educativa que permita desenvolver ao máximo todo o seu potencial e acadar o éxito persoal e social, contribuíndo, xunto cos seus iguais, á construción dunha sociedade inclusiva.

Tanto o centro como a aula deben adaptarse ás distintas realidades das alumnas e dos alumnos do sistema educativo, ás súas potencialidades, ao seu desenvolvemento, aos seus ritmos, aos seus estilos de aprendizaxe e ás súas particulares formas de ser e de aprender.

A Lei orgánica 2/2006, do 3 de maio, de educación (LOE) no artigo 77 contempla a intervención educativa coas alumnas e cos alumnos con altas capacidades intelectuais, cuxa atención integral se rexerá polos principios de normalización e de inclusión.

O Decreto 229/2011, do 7 de decembro, polo que se regula a atención á diversidade do alumnado dos centros docentes da Comunidade Autónoma de Galicia nos que se imparten as ensinanzas establecidas na Lei orgánica 2/2006, do 3 de maio,

de educación, que establece que "os centros educativos deberán ofrecer unha resposta que compense as diferenzas individuais de todas as alumnas e alumnos, no marco dos principios de normalización e inclusión e desde a consideración da diversidade como un elemento enriquecedor para o conxunto da sociedade".

Pero non sería adecuado pensar que a intervención educativa con este alumnado, como con calquera outro, debe atender só ao ámbito curricular, pois do que se trata é de contribuír ao desenvolvemento do seu potencial.

4.1.- MEDIDAS EDUCATIVAS:

- **Ordinarias de atención á diversidade** (todas aquelas que faciliten a adecuación do currículo prescriptivo, sen alteración significativa dos seus obxectivos, contidos e criterios de avaliación, ao contexto sociocultural dos centros educativos e ás características do alumnado) destacan:

- a. Adecuación da estrutura organizativa do centro (horarios, agrupamentos, espazos) e da organización e xestión da aula ás características do alumnado.
- b. Adecuación das programacións didácticas ao contorno e ao alumnado.
- c. Metodoloxías baseadas no traballo colaborativo en grupos heteroxéneos, tutoría entre iguais, aprendizaxe por proxectos e outras que promovan a inclusión.
- d. Desdobramentos de grupos.
- e. Reforzo educativo e apoio do profesorado con dispoñibilidade horaria.
- f. Programas de enriquecemento curricular.
- g. Programas de habilidades sociais

Programas de enriquecemento para nenos con altas capacidades intelectuais

Os programas de enriquecemento teñen un interese substancial por varias razóns e, entre elas, destacamos:

- Permite aos nenos superdotados aprender sobre novos campos de interese.
- Favorece afondar en temas específicos que non se ofrecen na educación formal.
- Permite o desenvolvemento de habilidades e habilidades específicas que permiten coñecer estratexias aplicadas noutros contextos.
- Aumenta a motivación cara á aprendizaxe, empregando metodoloxías activas e experimentais.
 - Contribúe á interacción e socialización tanto con compañeiros que comparten intereses comúns como con outros que teñen intereses específicos e habilidades similares, o que os converte nunha ferramenta para mellorar as súas habilidades cognitivas e psicosociais.

Os nenos con altas capacidades necesitan oportunidades para o desenvolvemento do talento e, o enriquecemento curricular non é en ningún caso un complemento, é unha necesidade e un dos

escenarios que permitirá o pleno desenvolvemento da personalidade dos nenos e nenas con altas habilidades.

Este programa de intervención pretende ofrecer a estes estudantes oportunidades a través do **desenvolvemento de proxectos** de enriquecemento sobre temas de interese relevante que impliquen a realización de tarefas que supoñan retos e desafíos intelectuais. Esta medida permítelles complementar o currículo oficial e adaptalo á complexidade cognitiva destes alumnos. Trátase de actividades, que proporcionan aos estudantes con altas capacidades intelectuais oportunidades de profundizar en diferentes áreas do coñecemento, a través da experimentación, a investigación e a creación e enriquecemento de oportunidades de aprendizaxe segundo os intereses ou as necesidades de cada grupo e idade.

Ten unha metodoloxía de traballo que ten en conta os intereses do neno, mantendo un carácter lúdico no seu desenvolvemento. Baséase no traballo en diferentes áreas de interese do alumnado, auténticos protagonistas da aprendizaxe, utilizando diferentes ferramentas tecnolóxicas e poñendo o acento dun xeito transversal na formación en valores, o desenvolvemento da competencia socioemocional, as relacións de amizade, o compromiso, a cidadanía e o sentido da vida ”.

OBXECTIVOS:

En todos os casos, o programa de enriquecemento debe conter catro áreas principais:

Área de desenvolvemento competencial

O rendemento académico é variable e depende de factores motivacionais, ambientais , persoais, etc. O seu rendemento académico non ten , necesariamente que ser elevado en todas as áreas ou materias

Se a resposta educativa é axeitada favorécese un rendemento académico acorde co seu potencial.

Desenvolvemento da reflexión e do diálogo.

Estimulación de intelixencias múltiples.

Reforzo do uso de estratexias de aprendizaxe.

Desenvolvemento do pensamento produtivo

Promoción da capacidade de razoamento abstracto

Desenvolver e ensinar estratexias para a aprendizaxe

Establecer hábitos que fomenten comportamentos de aprendizaxe axeitados

Área cognitiva.

Inclúe adestramento cognitivo en funcións executivas

Atención

Percepción

Memoria

Lingua

Velocidade de procesamento

Orientación

Razoamento

Control executivo

Área de creatividade

Mellora da creatividade: estratexias para enfocala adecuadamente aos teus proxectos.

Despertar e desenvolver a flexibilidade

Plantexamento de retos

Resolución de problemas, tanto de carácter curricular como de carácter social.

Procesamento de textos: delimitación de temas, inventar partes, resumir, cambiar títulos ..

Debates: argumentos a favor e en contra de diferentes temas.

Área de axuste socioemocional

O perfil socio.emocional dos alumnos e das alumnas con altas capacidades intelectuais é tan heteroxéneo como no resto da poboación.

Acadar un desenvolvemento persoal adecuado.

Desenvolvemento da Intelixencia emocional: educación das emocións, o seu recoñecemento e unha xestión óptima

Previr disfuncións de comportamento e problemas motivacionais que poidan xurdir debido ao dominio nas materias curriculares.

Desenvolver habilidades relacionais entre iguais.

Adestrar na comunicación asertiva de ideas e pensamentos.

Traballo coa autoestima e o autoconceito nesas áreas que son necesarias.

Desenvolvemento da responsabilidade, xestión de recursos e eficacia práctica.

- Medidas educativas extraordinarias : Para o alumnado con altas capacidades intelectuais destacan dúas destas medidas extraordinarias: as adaptacións curriculares e a flexibilización da duración do período de escolarización.

O feito de que un alumno ou unha alumna con altas capacidades intelectuais conte cunha adaptación curricular non significa nin pode ser motivo de ningún tipo de exclusión, dado que ten que compartir cos seus compañeiros e compañeiras de clase as súas aprendizaxes, achegar as súas inxedanzas e recibir as dos compañeiros e compañeiras.

Flexibilización da duración do período de escolarización

A proposta desta medida debe pasar por unha pausada reflexión entre a xefatura do departamento de orientación -responsable da avaliación psicopedagóxica e das correspondentes orientacións para a proposta curricular-, o equipo docente -responsable directo das ensinanzas das áreas ou materias- e a familia -que debe dar a súa conformidade-, pois debe valorarse a utilidade da medida e a oportunidade ou o mellor momento para levala a cabo. Neste proceso recoméndase a participación do equipo de orientación específico.

A flexibilización da duración do período de escolarización non equivale só a un simple adiamento dun curso, pois debe ir acompañada da correspondente adaptación curricular.

5.- Seguimento da intervención

O alumnado con altas capacidades intelectuais precisan un seguimento respecto á intervención e á evolución das medidas de atención á diversidade propostas para dar resposta ás necesidades específicas de apoio educativo que presentan. Este seguimento debe realizarse nestes ámbitos:

Equipo docente e familia, que consiste nun seguimento continuo que trata de verificar a evolución do alumno ou da alumna e a funcionalidade das medidas adoptadas. Este seguimento debe realizalo o equipo docente e a familia, coordinado polo profesorado titor, quen recollerá por escrito as opinións deste e da familia, así como as propostas de novas medidas, de ser o caso.

Departamento de orientación, que terá a periodicidade que se determine no informe psicopedagóxico e será responsabilidade daxe fatura do departamento de orientación. Neste ámbito de seguimento analizaranse os informes do seguimento do equipo docente e valoraranse o desenvolvemento dos procesos de ensinanza e de aprendizaxe, a coordinación do equipo docente e a aplicación das medidas educativas propostas no informe psicopedagóxico. Igualmente, de ser o caso, decidirase sobre novas medidas que poida necesitar o alumno ou a alumna.

A familia do alumnado con altas capacidades intelectuais será informada sobre as medidas de atención educativa propostas e sobre calquera outro cambio ou axuste que se puidese producir ao longo da súa escolarización.

No informe de avaliación individualizado que se elabore ao remate do curso, o profesorado titor, asesorado polo orientador ou pola orientadora do centro, recollerá información do alumno ou da alumna referida ás medidas educativas adoptadas, aos resultados de ditas medidas e ás orientacións ou propostas para o vindeiro curso académico.

Ao comezo de cada curso, o orientador ou a orientadora será o encargado de informar ao profesorado titor e ao equipo docente das necesidades específicas de apoio educativo do alumnado con altas capacidades intelectuais e das medidas propostas, en base ao informe psicopedagóxico e á información do equipo docente do curso anterior e da familia.

6.- avaliación curricular

A avaliación é un proceso que está presente en toda actividade humana pois permite comprobar se se acadou o que se pretendía ou se son necesarios axustes ou modificacións no proceso de avaliación.

A avaliación no sistema educativo é necesaria para verificar, de forma continua e sistemática, como se desenvolve o proceso educativo, como contribúe ao desenvolvemento persoal e profesional de discentes e de docentes, como se axusta ao que cada quen necesita, que melloras ou axustes deben introducirse, etc. É dicir, a avaliación no sistema educativo ten que informar do conxunto do proceso e, ao mesmo tempo, orientar a todas as persoas que participan nos procesos de ensinanza e de aprendizaxe. Cando iso sucede, a avaliación contribúe, de forma considerable, á mellora da calidade educativa e, por extensión, do éxito escolar do alumnado.

Deixando a un lado a avaliación do proceso de ensinanza e centrándose na avaliación do proceso de aprendizaxe, é conveniente que esta se oriente a:

Contribuír a que o alumnado sexa coñecedor do seu proceso de aprendizaxe, das estratexias que usa e das que lle resultan facilitadoras, do que necesita para mellorar a súa competencia, etc.

Promover que a información que obteña o profesorado sobre o desenvolvemento ou o nivel competencial do alumnado sirva para que este sexa, en todo momento, plenamente consciente da súa propia aprendizaxe.

Polo tanto, a avaliación do proceso de aprendizaxe, nos seus diferentes momentos e/ou modalidades (inicial, continua, global, formativa, final, etc.), debe ter como referentes os criterios de avaliación e a súa concreción nos estándares de aprendizaxe, por seren estes os que orientan sobre o que o alumnado debe saber, comprender e saber facer. Pero esa avaliación non debe limitarse só ás diferentes áreas ou materia. Esa avaliación tamén debe informar do desenvolvemento a nivel competencial, polo que se fai necesario o emprego de rúbricas como instrumento de avaliación.

Logo desas consideracións, cando se trate de avaliar o nivel de competencia curricular do alumnado con altas capacidades intelectuais é conveniente ter en conta que:

Debe ter os mesmos referentes ca o resto do alumnado. É dicir, esa avaliación estará orientada ao que dispoñan os decretos do currículo das distintas ensinanzas para o curso correspondente, agás que se trate de alumnado con altas capacidades intelectuais co currículo adaptado (adaptación curricular).

A avaliación das competencias clave debe considerar, igual ca no resto do alumnado, as súas especificidades, que no caso de alumnado con alta capacidade intelectual, poden resumirse, con carácter xeral, no seguinte:

Comunicación lingüística (CCL). O alumnado con alta capacidade intelectual adoita ter un amplo vocabulario, unha grande capacidade de argumentación e gusta de lecturas cun nivel de comprensión elevado. Igualmente, teñe gran imaxinación e fantasía.

Competencia matemática e competencias básicas en ciencia e tecnoloxía (CMCCT). O alumnado con alta capacidade intelectual goza resolvendo problemas que lle supoña un desafío e acostuma a percibir rápido as relacións entre feitos; é observador, orixinal e con predisposición a xerar diferentes estruturas de pensamento; formula principios e xeneralizacións con facilidade; aplica coñecementos dunha área ou materia a outra con moita facilidade; gústalle inventar; etc.

Competencia dixital (CD). O alumnado con alta capacidade intelectual adoita ter unha gran competencia nas tecnoloxías da información e da comunicación (TIC), xa que, en moitos casos, usa as redes tecnolóxicas como fonte de información para aprender temas que son do seu agrado.

Aprender a aprender (CAA). O alumnado con alta capacidade intelectual adquire con facilidade conceptos novos e tenta dar sentido ás cousas, ademais posúe unha gran curiosidade intelectual que debe ser satisfeita.

Competencias sociais e cívicas (CSC). O alumnado con alta capacidade intelectual está moi preocupados polas desigualdades e as inxustizas, é crítico co mundo e a contorna na que vive, gústalle explicar os seus coñecementos a compañeiros e compañeiras, adoita preguntar e cuestionar as verdades asentadas, é moi críticos e conta cun sentido do humor peculiar, que pode non ser comprendido.

Sentido de iniciativa e espírito emprendedor (CSIEE). O alumnado con alta capacidade intelectual goza facendo as cousas de xeito innovador e teñe iniciativa por aprender todo o que lle atrae.

Conciencia e expresións culturais (CCEC). O alumnado con alta capacidade intelectual ten respecto polo patrimonio material e inmaterial e goza con todas aquelas temáticas da súa preferencia.

Polo tanto, estas especificidades deberán tomarse en conta á hora de escoller os instrumentos de avaliación máis axeitados para determinar as cualificacións deste alumnado.

Os instrumentos de avaliación deben permitir, igual ca no resto do alumnado, expresar todo o potencial de aprendizaxe, polo que serán necesarias tarefas que promovan a creatividade, a imaxinación, o pensamento diverxente, etc.

As tarefas desenvoltas para a avaliación deben, en sintonía coas rúbricas dos estándares de aprendizaxe, permitir distintos graos de complexidade e/ ou de afondamento.

Se teña en consideración (valor) a diversidade de opinións, a variedade de alternativas, as ideas innovadoras, os interrogantes sobre a realidade, etc.

Se promova a autoavaliación, onde se contemple a colaboración entre o alumnado e o compromiso coa aprendizaxe do grupo.

PROGRAMA II- DE HABILIDADES SOCIAIS

ÍNDICE

I. INTRODUCCIÓN.

II. DELIMITACIÓN CONCEPTUAL

III. OBXECTIVOS

- **XERAIS**
- **ESPECÍFICOS.**

IV. PROGRAMA DE INTERVENCIÓN CO ALUMNADO.

- Sesión 1. **INTRODUCCIÓN ÁS HABILIDADES SOCIAIS.**
- Sesión 2. **TIPOS DE COMPORTAMENTO.**
- Sesión 3. **ESCOITA ACTIVA.**
- Sesión 4. **PEDIR FAVORES.**
- Sesión 5. **DAR UNHA NEGATIVA OU DICIR NON.**
- Sesión 6. **TOMA DE DECISIONS.**
- Sesión 7. **POÑERSE NO LUGAR DO OUTRO/ APRENDENDO A EMPATIZAR.**
- Sesión 8. **PEDIR DISCULPAS.**
- Sesión 9. **AFRONTAR CONFLICTOS.**

V. AVALIACIÓN

I. INTRODUCCIÓN

As habilidades sociais ou o que tecnicamente se coñece como conduta asertiva consiste en pedir o que queres e negarte ao que non queres dun modo axeitado. Conseguir as túas metas sen danar a outros. Expresar sentimentos e pensamentos, realizar eleccións persoais e sentirse ben conun mesmo.

As habilidades sociais implican as destrezas nas relacións cós demais, as competencias sociais das personas. Nacen das interaccións cos outros, da participación activa nos diferentes contextos e implican relacións sociais exitosas, é dicir, desenvolvemento social e coñecemento social.

Se os repertorios conductuais afectan ás relacións interpersonais, as relacións interpersonais na aula poden tornarse conflitivas cando faltan habilidades sociais e cando os hábitos dos alumnos convértense en relacións de agresividade. Nestos casos, mediatízase a percepción da vida da clase e condicionase a percepción do clima global do centro.

Ante esta situación, ou quizás para previr que isto ocorra, entendemos que é preciso por en marcha este programa de habilidades sociais con carácter preventivo, xa que o desenvolvemento das habilidades sociais está directamente relacionado cun axeitado funcionamento psicolóxico, académico e social. Polo tanto, promovendo a competencia persoal e social do alumnado, estaremos facendo prevención de diferentes problemas: desaxustes psicolóxicos, problemas emocionais e escolares, conductas disruptivas, violencia, inicio temperá de consumo de estupefacientes...

Somos conscentes de que a competencia persoal e social é un concepto teórico multidimensional referido a un *conjunto de capacidades, conductas y estrategias, que permiten a la persona construir y valorar su propia identidad, actuar competentemente, relacionarse satisfactoriamente con otras personas y afrontar, de forma positiva, las demandas, los retos y las dificultades de la vida, lo que posibilita su ajuste y adaptación, su bienestar personal e interpersonal y vivir una vida más plena y satisfactoria* (Monjas, 2002)

Ao mesmo tempo, posibilitase o seu axuste e adaptación social e persoal (actuar competentemente, relacionarse satisfactoriamente cos outros...) e favorécese a construción da súa propia identidade e o seu benestar persoal e interpersoal. Tendo en conta que a conduta interpersoal apréndese e desenvólvese, e polo tanto pode ensinárase e modificarse, debemos aproveitar o centro escolar -o ámbito social no que os rapaces e rapazas pasan gran parte do seu tempo relacionándose entre si e co profesorado- como un espazo para o ensino axeitado, é dicir, intencional e directo, das habilidades sociais.

É neste contexto e na relación cos iguais, onde por medio de estratexias de intervención axeitadas, posibilitamos que os rapaces aduqiran e practiquen unha serie de condutas e habilidades sociais, como por exemplo: escoitar activamente, pedir desculpas, dar unha queixa, facer unha crítica, expresar

unha loanza, disentir, ser empático, asertivos, resistirse ás presións do grupo e moitas outras.

II. DELIMITACIÓN CONCEPTUAL

De seguido, imos tratar de clarificar conceptos básicos que se usan a hora de tratar o tema das habilidades sociais:

Competencia social: fai referencia a avaliación realizada por un axente social do contexto (pai, profesor, irmán, etc) da capacidade dun suxeto para adecuar o seu comportamento social a unha situación determinada. É a adecuación das condutas ao contexto. Trátase dun xuízo avaliativo.

Habilidades sociais: son un numeroso e variado conxunto de condutas que se poñen de manifesto en situación de interacción social. "*Son un conxunto de cognicións, emocións e conductas que permiten relacionarse e convivir con outras persoas de forma satisfactoria e feliz*" Monjas, 2007).

O termo habilidade indica que non se trata dun rasgo de personalidade, máis ou menos innato, senón dun conxunto de comportamentos adquiridos e aprendidos.

Asertividade: é un conxunto de condutas que se integran dentro das habilidades sociais, fai referencia a condutas de expresión directa dos propios sentimentos e da defensa dos dereitos persoais e respecto polos demais.

III. OBXECTIVOS

Obxectivo xeral:

- Propiciar que o alumnado adquira unha conduta social competente que lle permita relacionarse da forma máis efectiva posible cos seus compañeiros, cos profesores e cos demais membros da comunidade escolar.

Obxectivos específicos:

- Proporcionar información sobre as habilidades sociais e a importancia da súa posta en práctica e da súa aprendizaxe.
- Traballar co alumnado a adquisición de habilidades sociais e persoais necesarias para lograr unhas relacións interpersonais positivas.
- Potenciar a corresponsabilidade, a xestión das emocións e a toma de decisión.
- Fomentar no alumnado o pensamento crítico mediante a reflexión sobre problemas e situación actuais.
- Fomentar valores como a tolerancia e o respecto...

IV. CONTIDOS

Sesión 1	INTRODUCCIÓN ÁS HABILIDADES SOCIAIS
Sesión 2	AS HABILIDADES SOCIAIS E TIPOS DE COMPORTAMENTO
Sesión 3	ESCOITA ACTIVA
Sesión 4	PEDIR FAVORES
Sesión 5	DAR UNHA NEGATIVA OU DICIR NON
Sesión 6	TOMA DE DECISIÓNS
Sesión 7	POÑERSE NO LUGAR DO OUTRO/ APRENDENDO A EMPATIZAR
Sesión 8	PEDIR DISCULPAS
Sesión 9	AFRONTAR CONFLICTOS

Esta planificación de contidos implementarase dentro da acción tutorial. Tanto en Infantil e Primaria como en Secundaria, a Acción Tutorial non está desligada da docente, cuando actuamos como docentes nunha materia concreta, tamén estamos intervindo na formación humana de cada alumno e do grupo como tal. Pero en Infantil e Primaria a transversalidade ao longo de todo o horario lectivo é maior, o titor ou titora está moito tempo co grupo e as características evolutivas do alumnado propician e piden que se afronten os temas tutoriais ao fío dos acontecementos diarios e no momento que suceden. En Secundaria, coa intervención por especialidades, a suposta preparación dos alumnos e do grupo para aplazar a solución de conflitos e a existencia dunha hora de tutoría dentro do horario lectivo cos alumnos, propician que se afronte a Acción Tutorial, de forma máis programada na hora de tutoría.

Metodoloxía

Este programa está pensado para traballar interactivamente a nivel grupal co alumnado de ESO, realizarase nas horas de tutoría durante 9 sesións.

Para ensinar estas habilidades empregaremos un conxunto de técnicas como son o modelado, xogo de roles, remuíño de ideas, discusión dirixida, subgrupos, actividades de expresión, de lapis e papel, dinámica de grupo etc., que axudan a que o alumno consiga, non só uns coñecementos teóricos senón fundamentalmente que poña en xogo unha serie de recursos prácticos para a interacción, e desenvolva unhas actitudes interpersonais positivas.

Traballárase a través dun enfoque interactivo .As sesións desenvolveranse seguindo unha metodoloxía participativa, de tal xeito que eles mesmos sexan **os protagonistas da súa propia aprendizaxe**.

En canto a organización da aula, realizaranse modificacións na disposición do mobiliario en función do tipo de traballo e do agrupamento do alumnado (individual, pequeno grupo e gran grupo).

O profesor titor, asesorado pola orientadora, propiciará unha dinámica grupal adecuada procurando presentar de forma motivadora as actividades , e impulsando a participación activa do alumnado nos debates propostos .

Recursos

Os recursos a empregar serán os seguintes:

- Recursos humanos:
 - Tutores de cada grupo, profesorado e orientadora.

- Recursos materiais:
 - Ordenador,
 - Tv e reprodutor de DVD
 - Encerado
 - Material audiovisual
 - Tarxeta para os nomes
 - Carteil das normas de funcionamento do grupo.
 - Tarxetas para a dinámicas dos sentimentos .

V. PROGRAMA DE INTERVENCIÓN CO ALUMNADO

1ª SESIÓN: INTRODUCCIÓN ÁS HABILIDADES SOCIAIS

OBXECTIVOS:

- Familiarizarse coas habilidades sociais.
- Demostrar a súa utilidade
- Establecer as normas do grupo.

PASOS:

1. Saúdo
2. Presentación dos profesionais que impartan o taller
3. Presentación dos participantes; Van dicindo como se chaman e as aficións que teñen .
4. Pásase o cuestionario pre sobre información e actitudes (Avaliación inicial)- VER ANEXO I
5. Introducción ás Habilidades Sociais.
6. Normas de funcionamento do grupo.

Introducción ás habilidades sociais

Ao longo dunha serie de sesións imos falar e traballar este tema, como nos comportamos e o que dicimos cando estamos cos demais.

Todos sabemos que hai boas e malas maneiras de falarlle á xente. Segundo como o facemos é posible que os demais se enfaden con nos, non nos fagan caso ou lles caiamos simpáticos. Queremos que aprendades a forma axeitada de facelo, xa que isto vos permitirá ter máis amigos e levarvos mellor con eles.

Hai moitas habilidades sociais como: falar co teu profe , falar cun amigo que está triste , pedirlle un favor, tomar unha decisión

** Podedes poñer exemplos de situacións como as que dixemos e que vos parezan que poden chamarse tamén habilidades sociais ? (Os alumnos van dicindo situacións nas que eles utilizan diferentes habilidades).*

Normas de funcionamento do grupo

Imos practicar con frecuencia o traballo en grupo. Isto permitiranos, entre outras cousas, ter un achegamento maior aos vosos compañeiros , un intercambio persoal e de ideas e que vos expresedes con maior facilidade e participedes máis que se o fixerades de xeito individual diante de toda a clase.

Pero para que o traballo grupal teña éxito ten que haber unhas normas básicas e xerais de funcionamento, que agora ides coñecer e que son fundamentais para traballar así:

- **Escoitar as opinións dos demais**, así como dos outros grupos.
- **Respecto das decisión do grupo**, aínda que ás veces non coincidan coa túa.
- **Falar en primeira persoa**, sempre que expresamos unha idea, sentimento ou unha opinión. (Gústame esa persoa, quero que me axudes ...)
- **Falar un detrás de outro**, levantando a mán para pedir o turno.
- **Non interrumpir**, cando está a falar a outra persoa, esperar a que remate o seu turno, aínda que queiras facer un comentario a algo dito.

ANEXO I

CUESTIONARIO HABILIDADES SOCIALES

Nome do alumno/a

Curso

Habilidad	1	2	3	4	5
Escuchar: ¿Presta atención a la persona que le está hablando y hace un esfuerzo					

para comprender lo que le están diciendo?					
Formular una pregunta: ¿Determina la información que necesita y se la pide a la persona adecuada?					
Dar las «gracias»: ¿Permite que los demás sepan que é agradece los favores, etc.?					
Presentarse: ¿Se da a conocer a los demás por propia iniciativa.					
Hacer un cumplido: ¿Dice que le gusta algún aspecto de la otra persona o alguna de las actividades que realiza?i					
Pedir ayuda: ¿Pide que le ayuden cuando tiene alguna dificultad?					
Participar: ¿Elige la mejor forma para integrarse en un grupo o para participar en una determinada actividad?					
Disculparse: ¿Pide disculpas a los demás por haber hecho algo mal?					
Convencer a los demás: ¿Intenta persuadir a los demás de que sus ideas son mejores y que serán de mayor utilidad que las de la otra persona?					
Conocer los propios sentimientos: ¿Intenta reconocer las emociones que experimenta?					
Expresar los sentimientos: ¿Permite que los demás conozcan lo que siente?					
Comprender los sentimientos de los demás: ¿Intenta comprender lo que sienten los demás?					
Pedir permiso: ¿Reconoce cuando es necesario pedir permiso para hacer algo y luego lo pide a la persona indicada?					
Compartir algo: ¿Se ofrece para compartir algo que es apreciado por los demás?					
Ayudar a los demás: ¿Ayuda a quien lo necesita?					
Negociar: ¿Llega a establecer un sistema que satisfaga tanto él mismo como a quienes sostienen posturas diferentes?					
Emplear el autocontrol: ¿Controla su carácter de modo que no se le «escapan las cosas de la mano»?					
Defender los propios derechos: ¿Defiende sus derechos dando a conocer a los demás cuál es su postura?					
Formular una queja: ¿Les dice a los demás cuándo han sido ellos los responsables de originar un determinado problema e intenta encontrar una solución?					
Responder a una queja: ¿Intenta llegar a					

una solución justa ante la queja justificada de alguien?					
No entrar en peleas: ¿Encuentra otras formas para resolver situaciones difíciles sin tener que pelearse? Responder al fracaso: ¿Comprende la razón por la cual ha fracasado en una determinada situación y qué puede hacer para tener más éxito en el futuro?					
Tomar iniciativas: ¿Resuelve la sensación de aburrimiento iniciando una nueva actividad interesante?					
Resolver los problemas según su importancia: ¿Determina de forma realista cuál de los numerosos problemas es el más importante y el que debería solucionar primero?					
Tomar una decisión: ¿Considera las posibilidades y elige la que le hará sentirse mejor?					

Adaptación de Goldstein y otros (1989)

A escala de puntuación que empregaremos será:

- 1= Nunca utiliza esta habilidade.
- 2= Moi poucas veces.
- 3= Algunha vez.
- 4= A miúdo.
- 5= Sempre

2ª SESIÓN: AS HABILIDADES SOCIAIS

OBXECTIVOS

- Introducción aos conceptos de comportamentos pasivo, agresivo e asertivo
(rato,monstro e un mesmo)
- Emprego inicial en entrenamiento en habilidades sociais.

PASOS DA SESIÓN

- 1.-Saudar
- 2.-**Explicación dos teus comportamentos: pasivo (rato) agresivo (mosntro) e asertivo (un mesmo)**

Comportamento pasivo:

Se lle pode chamar o "rato "
Deixa que os demais lle manden, que lle digan o que ten que facer e nunca defende os seus dereitos.

Aproveitanse del.

Comportamento agresivo:

Se lle pode chamar o "o monstro"
Critica aos demais, insúltaos e humíllaos .
Só se preocupa de conseguir o que desexa
Métese en líos.
Aprovéitase dos demais.

Comportamento asertivo:

Se lle pode chamar " Eu mesmo "
Compórtase tal e como é.
Deixa que os demais saiban o que sinte e pensa, sen ofender.
Respecta os sentimentos e opinións dos demais sin impoñerse e sen permitir que os demais se aproveiten del.

Comportarse axeitadamente non significa ter que humillarse ante os demais e facer o que din sen querer meterse en líos nin discusións, senón moitas veces todo o contrario: saber decidir e defender a nosa postura, facer o que cada un pensa dacordo coa súa personalidade.

3.-Técnicas de entrenamiento en habilidades sociais:

TÉCNICAS	OBXECTIVOS
Modelado	Observar como debe realizarse unha conducta
Role- playing ou dramatización	Practicar a conducta para aprendela
Instruccións	Informar ao alumno como debe realizar unha conducta
Dinámica de grupos	Fomentar as interaccións sociais
Aprendizaxe cooperativo	Aprender conductas sociais sen competitividade
Estratexias de compañeiro titor	Ofrecer modelos adecuados ao suxeito
Diálogo	Fomentar a reflexión

4.-Presentación dos modelos axeitados e non axeitados, ventaxas e inconvincentes dos mesmos.

Simúlase o seguinte caso: " un compañeiro de clase pídeche que lle deixes os rotuladores ".

MODELO PASIVO (O RATO)

Así Fai o rato

Compañeiro 1: Deixame os rotuladores

Compañeiro 2: E que os estou utilizando eu (con voz baixiña e sen mirar á cara).

Compañeiro 1: Eu tamén os necesito e ti podes utilizalos despois, déixamos.

Compañeiro 2: Bueno, toma (con voz máis baixiña e sen mirar á cara).

MODELO AGRESIVO (O monstro)

Así Fai o monstro

Compañeiro 1: Deixame os rotuladores

Compañeiro 2 : ¡Pídellos a outro; (Con voz alta e mirando fixamente aos ollos).

Compañeiro 1: Non te cabrees, só os necesito un momento, déixamos .

Compañeiro 2: ¡Non me da a gana de deixarchos, pasa de min (con voz alta e mirando fixamente aos ollos)

As desventaxas de non ter habilidades sociais:

**"Vexamos que pode ocorrer de non ter habilidades sociais".
Expoñemos entre todos as desventaxas :**

- Dificultade para facer novos amigos
- Incomprensión.
- Pode que non sexamos capaces de comunicar ben as nosas necesidades ou sentimentos.
- Atoparnos sós.
- Ter dificultades cos adultos
- Perder amigos

MODELO ASERTIVO (un mesmo)

Compañeiro 1: Deixame os rotuladores .

Compañeiro 2: Non chos podo deixar neste momento, estounos utilizando eu (voz normal e mirando aos ollos).

Compañeiro 1: Non sexas hegoísta e déixamos.

Compañeiro 2: Xa che dixen que os estou utilizando eu. Se queres cando remate deixochos (voz normal e mirando aos ollos).

Compañeiro 1: Pero é que os necesito agora mesmo.

Compañeiro 2: Mira, podes pedirlllos a outro, se queres os meus terás que esperar (voz normal e mirando aos ollos).

Compañeiro 1: Bueno pois esperarei a que acabes.

As ventaxas de ter habilidades sociais:

"Vexamos que pode ocorrer cando se teñen habilidades sociais".

Expoñemos entre todos as ventaxas :

- Caeremos mellor aos demais.
- Comprenderemonos mellor.
- Melloraremos a comunicación entre nos
- Faremos máis amigos.

5.-Actividades na clase:

Ensaio / rol-playing e modelado :

Traballaremos os modelos de comportamento en diferentes situacións como:

- 1) O teu profesor quere que lle fagas un favor, axudarlle a ordenar uns libros.
- 2) Unha dependente de panadería dache mal o cambio.
- 3) Ves que o teu amigo/a está chorando e queres axudarlle.
- 4) Enfádaste cun amigo e queres disculparte.

6.-Actividades de Reforzo:

Escribe unha situación na que ao longo da semana te comportaras de xeito pasivo, agresivo ou asertivo.

3ª SESIÓN: ESCOITA ACTIVA

OBXECTIVO

- Entrenamento na habilidade Social de saber escoitar e facerse escoitar.

PASOS DA SESIÓN

1.-Saudamos e correximos as tarefas da semana anterior.

2.-Desenvolvemento do esquema da sesión

Introducción

Hoxe imos falar sobre como ter unha conversación. A uns cústalle máis que a outros: Hai persoas moi faladoras -que a veces aburren-, outras que falan moi ben -que a xente gústalle escoitalas-, e outras que non falan nunca.

Para que falar cos demais sexa máis doado, é importante saber:

- Como empezar (saudar, facer unha pregunta, presentarse)
- Como continuar.
- Como rematar.

Moitas veces é posible que coñezades a un grupo de mozos /as que vos caen ben, gustaríavos ser os seus amigos e falar con eles, pero non sabedes como, quedades coas ganas de facelo.

- Pasóuvos isto algunha vez?
- Nalgún momento vos parece que non tedes nada interesante que decir e vos da vergoña falar cos demais?
- Parécevos doado falar cun grupo de xente?

Instruccións

“Será moito máis doado facelo se seguimos algunhas pistas”

Para empezar a falar cunha persoa ou grupo hai que:

Saudar: “Ola bos días”

Presentarse (se non te coñecen)

Facer unha pregunta (se é o caso), dar unha opinión, ou facer un comentario para introducirte no grupo o una conversación.

Para continuar:

Ver se os outros vos están escoltando.

Escoitar o que din os demais.

Facer pequenos silencios para deixar que o/ compañeiro/a pregunte ou interveña.

Non cambiar de conversación de xeito brusco.

Para rematar:

Dicir que non podemos continuar falando.

Despedirvos.

Modelo

Mediante a técnica de Roll-playing e para afianzar o traballado os alumnos realizarán simulacións de situacións da vida diaria nas que porán en práctica o aprendido, exemplo:

- Situación 1: Un grupo de compañeiros van a un partido de baloncesto e ti queres ir con eles.
- Situación 2. Unha compañeira/o nova/o chega ao centro.
- Situación 3: Presentar os pais o teu profesor.

As vantaxas de saber conversar cos demais:

- Facer máis amigos.
- Aprender cousas novas e interesantes.
- Participar en xogos e actividades que che gusten

Inconvintes

- Non ter amigos
- Estar só
- Aburrirse

Actividades de Reforzo:

Escrebe unha conversación que teñas iniciado con alguén durante a semana

4ª SESIÓN: PEDIR FAVORES

OBXECTIVO

- Entrenamento na Habilidade de pedir favores

PASOS DA SESIÓN

Saudamos e correximos as tarefas da semana anterior.

Desenvolvemento do esquema da sesión

Introducción

Con frecuencia atopámonos ante situacións nas que temos que pedir favores:

- Que alguén nos deixe algo prestado.
- Que alguén nos explique algo.
- Que nos dean permiso.

A miúdo, tamén temos que pedir explicacións de algo que non sabemos ou non entendemos:

- Preguntar o prezo dun caderno nunha librería.
- Pedir á profesora que repita algo ou explique outra vez o tema.

Depende de cómo vos pidan ou pidades o favor, será máis doado ou máis difícil de conseguir.

Instruccións

Para acadar o noso obxectivo con éxito debemos seguir unha serie de pistas:

- Ser amables.
- Explicar claramente o que queredes.
- Explicar os motivos, se é posible, polos que necesitades o favor.
- Non insistir moito se non volo queren facer (teñen dereito a non facelo).
- Cando vos digan si, darlle as grazas.

O profesor xuntamente cun alumno simularán unha situación de pedir un favor, os demais compañeiros analizarán os seguintes aspectos deste rol-playing:

- Se é amable o alumno que lle pide o favor.
- Se explica claramente o que quere, en 1ª persoa
- Se explica os motivos polos que necesita o favor.
- Se insiste demasiado.
- Se o agradece cando fan o favor
- Se busca outra alternativa e non se enfada cando lle dicen que non.
- Linguaxe non verbal: Ton de voz, mirada, posición, postura, xestos ...

Para afianzar o traballado os alumnos realizarán simulacións de situacións da vida diaria nas que porán en práctica o aprendido, exemplo:

- Situación 1: Queres cun amigo che grave unha cinta de música.

- Situación 2: Un alumno quere que o profesor repita a última frase dun dictado.
- Situación 3: Pedirlle a un compañeiro que che explique un exercicio que non entendes.

Ventaxas de pedir favores de xeito adecuado

- Facer que os demais coñezan as túas necesidades de xeito amable e non ameazante.
- Conseguir que os compañeiros che fagan máis favores.

Inconvintes de non pedir favores

- Non permitas que os demais saiban as túas necesidades e desexos.
- Podes acabar sentíndote mal porque o segues necesitando e querendo.

Inconvintes de facer a petición de xeito non adecuado

- Facer que alguén se enfade e se sinta incómodo
- Correr o risco de que a outra persoa se negue.

Actividades de Reforzo:

Escribe unha situación en forma de diálogo na que pidas un favor e outra na que cho pidan a ti.

5ª SESIÓN: DAR UNHA NEGATIVA OU DICIR NON

OBXECTIVO:

- Entrenamento na habilidade social de dar unha negativa ou dicir non.

PASOS DA SESIÓN

Saudamos e correximos as tarefas da semana anterior.

Desenvolvemento do esquema da sesión

Introducción:

Hai moitas ocasións nas que nos piden que fagamos algo, e as nosas respostas poden ser diferentes según se podemos ou queremos facelo ou non podemos ou non queremos:

- Unhas veces podes facelo se ti queres ex: Un amigo pídeche a bici porque quere dar unha volta.

- Outras veces porque é xusto, ex: facer a túa cama.

- Outras porque estás ocupado, ex: estás estudiando e invítanche a ir ao cine.

- E noutras ocasións pensas que non é correcto facer o que che piden, ex: gastar unha broma desagradable a un compañeiro.

Soe pasar que nos da medo e non nos atrevemos a dicirlle que non, porque cremos que se van enfadar connosco, e facemos o que nos piden a disgusto.

-Outras veces atrevémenos a negarnos pero non o dicimos de xeito correcto.

Para que isto non ocorra, imos ver como habería que facelo.

Instruccións:

Para dar unha negativa que non ofenda a un compañeiro e sen sentirnos incómodos, debemos seguir unha serie de pistas:

- escoitar o que che pide o outro
- Dicirlle claramente que non vas a facer o que che pide
- Explicarlle por que te negas a facelo, para que o outro comprenda a túa postura.
- Buscar unha forma adecuada de decilo sen ferir os sentimentos do outro. Ser amable.
- Suxerir algunha outra idea en vez da que che propoñen. Dar alternativas.
- Non busques excusas e di a razón real.

Visionado dunha película: "La Ola "

Ao rematar o video faránse preguntas sobre as situacións que viron.

Rol-playing.- Repártense entre os alumnos fichas nas que figuran as instruccións anteriores e observar se as cumpren, ex:

- Situación 1: Unha compañeira quere falar contigo na clase mentras o profesor está a explicar, e ti queres atendelo .
- Situación 2: O teu irmán pídeche os patíns e ti quedaches cun amigo para patinar.

- Situación 3: Un compañeiro pídeche que vaias ao cine e ti tes que estudar.
- Situación 4: Os teus pais queren que vaias a unha festa familiar aburrida e ti queres irte cos teus amigos.

Ventaxas

Ventaxas de saber decir NON (e dicilo) :

- Fas saber aos demais cal é a túa postura e os teus sentimentos.
- Evitas que a xente se aproveite de ti porque defendes o que pensas.
- Sínteste ben porque non tes que facer algo que non che gusta.
- Tes menos posibilidades de que che volvan a pedir algo que non é correcto.

Inconvintes

Inconvintes de non saber decir NON (e non dicilo) :

- Sínteste moi mal por ter que facer algo que non che gusta. Enfádaste e estás descontento.
- Podes facer cousas que che traian problemas.
- Das unha impresión equivocada aos demais de cómo és ti. Deixas de actuar de xeito auténtico, coas túas propias ideas, e pasas a copiar o que fan os demais.
- Non saberás se os teus amigos son de verdade ou están contigo porque fas o que che din.

Actividades de Reforzo

Escribe en forma de diálogo unha situación na que te negaches a facer algo que non deberías facer e outra na que non te negaches.

6ª SESIÓN: TOMA DE DECISIONS

OBXECTIVO:

- Entrenamento na habilidade social de tomar decisións.

PASOS DA SESIÓN

Saudamos e correximos as tarefas da semana anterior.

Desenvolvemento do esquema da sesión

Introducción

Habitualmente escoitamos frases como: Estou indeciso, non sei que facer . Non sempre é doado saber tomar unha decisión. Ata a decisión mais simple (que roupa poño mañá, que vou a comprar...) resulta complicada para algunha persoa. O problema agudízase cando a decisión ten unhas consecuencias importantes: Elexir os amigos, decidir que vas a estudar...

Os alumnos poñen exemplos de decisións que tomaron onte, a continuación preguntamos:

- Tivestes algunha dificultade para tomar esa decisión? Cales?
- Como te sentías cando intentabas decidirte e non podía?
- Como che afecta, que consecuencias ten para ti o non poder dicidirte?

Instrucións

Existe un método básico para axudarvos a tomar unha decisión e ten cinco pasos:

- 1.- Identificar ben o problema
- 2.- Buscar maior número posible de solucións, aínda que vos parezan absurdas ao principio.
- 3.- Analizar cada unha das solucións posibles vendo ventaxas e inconvintes.
- 4.- Tomar a decisión: Será, claro está, a opción que vos comporte maiores ventaxas e menos inconvintes .
- 5.- E por último, ven o máis difícil: facelo.

Dinámica de grupos.

Os alumnos analizan un caso reunidos en pequenos grupos, para elo terán en conta os cinco pasos anteriores. Ao finalizar corríxense as tarefas en gran grupo.

Ventaxas

A capacidade de tomar decisións rápidas , eficaces e intelixentes traerávos unha serie de vantaxes moi interesantes :

- Non terás a sensación de que te equivocas.
- Axúdache a ser máis eficaz nas situacións sociais.
- Axudarache a non perder o tempo intentando tomar decisións.
- Pode aumentar as posibilidades de que os demais respeten a túa opinión.

Inconvintes

O non ser quen de decidir trae unha serie de inconvintes :

- Podes perder boas oportunidades e experiencias.
- Pode que os demais confíen menos en ti.
- Podes acabar sentándote frustrada.
- Pode que os demais terminen decidindo por ti.

Actividade de Reforzo

Utilizando a ficha de rexistro (Anexo II) analizaremos os pasos que demos á hora de ter que decidirnos por algo .

SESIÓN 6 (Anexo) ACTIVIDADES PARA DESENVOLVER NA CLASE E DURANTE A SEMANA

1.-O meu problema é

.....
.....
.....

2.-Posibles solucións:

.....
.....
.....
.....

3.-Vantaxes:

- 1
- 2
- 3
- 4

5

4.-Inconvintes:

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

5.-Decidín que a mellor solución é:

.....
.....
.....

6.-E vouno facer

7ª SESIÓN: POÑERSE NO LUGAR DO OUTRO

OBXECTIVO:

- Entrenamento na habilidade social de empatizar.

PASOS DA SESIÓN

Saudamos e correximos as tarefas da semana anterior.

Desenvolvemento do esquema da sesión

Proporcionamos as pautas máis utilizadas para ser empático:

- Observa como se sente a persoa e escoita o que di.
 - Os sentimentos se transmiten, non tanto coas palabras, senón co corpo, coa cara e cos xestos.
 - Obsérvaos con sumo coidado e atención o que di e como o di, se desexas identificar o sentimento que che está transmitindo o outro.
- Comprende como se pode estar sentindo (Pensa como se sente tratando de poñerte no seu lugar).
- Demóstralle que comprendes como se sente cos xestos e co corpo:
 - Adopta os comportamentos non verbais semellantes aos do outro.
 - Mantén contacto visual e adopta unha expresión facial apropiada aos sentimentos que transmite a persoa.

- Demóstralle que comprendes como se sinte coas palabras: Role-

- .

Actividades de Reforzo:

Facer un cumprido a un amigo durante esta semana e anota o que che contestou.

8ª SESIÓN: PEDIR DESCULPAS

OBXECTIVO:

- Entrenamento na habilidade de pedir desculpas.

PASOS DA SESIÓN

Saudamos e correximos as tarefas da semana anterior.

Desenvolvemento da sesión

Introducción

Con frecuencia os demais fan cousas que non nos gustan e nos molestan. Moitas veces non nos atravesamos, danos corte, ou non sabemos como decirlles aos demais que nos están molestando sen que por eso se sintan ofendidos. Outras veces somos nos os que molestamos aos demais. Como recibimos as queixas dos demais?. As veces nos demasiado ben, é importante saber recibir queixas dos demais pois axúdanos a entendernos coa xente. Hai que ter en conta que as queixas hai que facelas de xeito considerado e respetuoso.

Instruccións

Pautas para desculpase :

- Pensa en como se pode sentir ou lle puido afectar á outra persoa o que lle fixeches.
- Pensa nas cousas que fixeches polas que tes que desculpate ou responsabilizarte.
- Busca o momento e lugar axeitado para facelo.
- Descúlpate amablemente polo que fixeches en 1ª persoa, e pregúntalle se podes facer algo por el ou por ela para mellorar a situación.
- Pide perdón.

Pautas para dar queixas:

- Elixir o momento adecuado para expresar a queixa
- Dicir por que se está desgustado co outro/a.
- Expresar o que che molestou en 1ª persoa.
- Pedirlle ó outro/a que iso non se repita.
- Non insultar, nin amenazar á outra persoa.
- escoitar a opinión da outra persoa.

Ex: Expresa o que che molestou : "*Fastídiame moito que me volvas o libro manchado*".

Pautas para recibir queixas:

- escoitar a queixa sen interromper.
- Pensar no que teñen razón do que vos dixeron que molesta e dicírllo.
- Aínda que non estés de acordo respecta a súa opinión.
- Expresa a túa intención de que non volverá a ocorrer.

Ex: Fixarte no que lle molesta ao outro: "*Moléstalle que non coides o seu libro*".

Actividades de Reforzo

Escribe unha queixa que fixeras durante a semana e outra que che deron a ti, e que contestaches.

--

Actividades de Reforzo

Escribe unha queixa que fixeras durante a semana e outra que che deron a ti, e que contestaches.

Ventaxas e Inconvintes

- Ventaxas de facer unha queixa constructiva e positiva:

1. Podes mellorar as túas relacións cos demais
2. Permites que os demais saiban que che importan o suficiente como para compartir con eles os teus sentimentos.
3. Algunhas veces podes axudar a facer as cousas mellor e máis seguras para ti e para os demais, por exemplo, expresando unha queixa sobre un mal servizo.

- Ventaxas de escoltar as queixas dos demais:

1. Deixas que saiban que estás interesado no que teñen que decir.
2. Podes coñecer cousas que fas que molestan e así cambialas.

- Inconvintes de non expresar unha queixa:

1. Sentimento de malestar contigo mesmo
2. Enfádaste innecesariamente coa outra persoa
3. Maior cantidade de problemas entre ti e os demais.

- Inconvintes de non escoitar ou non prestar atención às queixas que vos fan :

1. Podes facer que os demais eviten estar contigo
2. Que se enfaden ou se sintan mal porque non lles fas caso.
3. Non te enteras do que lles molesta aos demais.
4. Non melloras a túa forma de comportart

SESIÓN 9: AFRONTAR CONFLICTOS

OBXECTIVO:

- Entrenamento na habilidade de afrontar conflitos

PASOS DA SESIÓN:

Saudar e correxir as tarefas da semana anterior

Desenvolvemento do esquema da sesión:

Introducción

Hoxe imos falar de como a xente resolve os seus problemas. É moi normal que as persoas teñan diferentes opinión e creencias sobre algún tema, ou que existan desacordos ou haxa malentendidos.

Exemplos de situación que poden xerar conflitos:

- Un amigo voso non está dacordo convosco respecto ás regras dun xogo á que estades xogando.
- Vosos pais esperan que estedes na casa una hora antes da que pensades ir.
- Un membro do voso grupo de amigos quere facer una cousa e vos outra.

Estes son problemas que é necesario solucionar tomando acordos conxuntos para que non se convirtan en problemas graves.

- Sabedes poner algún ex. dun conflito que tivérades recentemente cos vosos pais?
- E cos vosos amigos?
- Como o solucionachedes?
- Había outras solucións?

Os problemas poden chegar a solucionarse **ben** ou **mal**

Mal: porque sempre hai un rapaz que lle toca perder, e outro que se pon moi cabezota e quere ter a razón. Porque hai enfados e insultos. Nestas ocasións as simples discusións convértense en problemas máis graves e poden traer consecuencias negativas como perder amigos, facer inimigos ou crear problemas cos adultos.

Ben: Se chega a un acordó e se respectan as dúas partes.

Instruccións:

Para aprender a resolver os conflitos con éxito, debemos seguir unha serie de pasos:

1. Identificar o conflito (que pasa).
2. Coñecer as distintas opinións (saber o que quere o outro e contar o que queres ti).

3. Explicar cada opinión, dar razón de porque queredes facer tal cousa ou porque o fixéchedes.
4. Buscar o maior número de solución.
5. Ver se algunha alternativa satisface ás dúas partes (chegar a un acordo).
6. Se se chega a un acordo conxunto cumplilo e se non hai, cada un fai libremente o que quere, sen enfados.

Modelo

Dous alumnos reproducen a seguinte situación, ex. "Un amigo está enfadado contigo nun partido de baloncesto"

-**Ti**: "Escoita Luis, que che pasa?"

-**L**: "Déixame tranquilo"

-**Ti**: "Non sei que che pasa"

-**L**: "Eres un tramposo, na outra xogada fixéchesme falta e seguiches xogando como si nada".

-**Ti**: "Eu creo que fumos os dous polo balón e chocamos, non o fixen con mala idea".

-**L**: "A min pareceume falta".

-**Ti**: "Cando sexa así dimo no momento e se non está claro se é falta ou non, facemos un saque neutral, dacordo?".

-**L**: "Paréceme ben".

Tareas para clase:

A continuación e antes de pasar o role-playing, repártese una tarxeta a cada neno para que cando os seus compañeiros fagan a representación se fixen nos seguintes aspectos:

- Se se identifica o problema.
- Que opinións hai.
- Que explicacións se dan.
- Se buscan distintas alternativas.
- Se se chega a un acordo.
- Se se cumpre un acordo.
- Linguaxe non verbal: tono de voz, mirada, posición, xestos...

Role-playing (por parellas)

Escenifican distintas situacións nas que tiveran algún conflito. No caso de que non houbera propoñemos as seguintes:

Situación 1: É sábado pola tarde e ti queres ir xogar un partido de fútbol cos teus amigos e os teus pais queren que estudes esa tarde.

Situación 2: Estades organizando 3 amigos/as una saída ao cine e non vos podes dacordo en que película ver.

Vantaxes e inconvintes:

Vantaxes:

1. Solucionar problemas que xurdan entre ti e os demais
2. Resolver problemas sen poner en perigo a vosa amizade.
3. Comprender mellor aos demais.
4. Facer que os outros te comprendan mellor.
5. Facer que os demais saiban que eres tolerante, repetuoso e imparcial.
6. Que os demais te respecten máis.

Inconvintes:

1. Atoparse implicado en máis discusións, deacordos e pelexas.
2. Manter aos amigos.
3. Pode resultar difícil conxeniarse cos compañeiros, familia...
4. Pode que os pequenos problemas se convertan en grandes.
5. Pode que os demais te respecten menos.

Actividades de Reforzo

Utilizando a ficha de rexistro (Anexo III) analizaremos os pasos que demos á hora de resolver un conflito.

SESIÓN 9

ACTIVIDADES PARA DESENVOLVER NA CLASE E DURANTE A SEMANA

1.-O meu problema

é:.....
.....
.....

2.-Posibles solucións:

.....
.....
.....
.....

3.-Vantaxes:

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

4.-Inconvintes:

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

5.-Decidín que a mellor solución é:

.....
.....
.....

6.-E vouno facer

VI. AVALIACIÓN

O obxectivo da avaliación é coñecer de forma máis obxectiva cómo son os nosos alumnos e ver se experimentaron algún cambio no seu comportamento tras a aplicación do programa Farase unha avaliación inicial utilizando distintas técnicas: observación natural, e cuestionarios de habilidades. Ao finalizar a implementación do programa faremos unha análise dos cambios experimentados polo alumno tanto a nivel conductual , cognitivo como emocional e a súa repercusión no grupo clase.

PROGRAMA III.- DE EDUCACIÓN PARA A TOLERANCIA E RESPETO POLAS DIFERENTES CULTURAS .

Persoas destinatarias: ALUMNAS E ALUMNOS DA E.S.O.
(especialmente de Etnia Xitana atendidas polo D.O)

OBXECTIVOS:

Facer unha análise comparativa dos roles que lle asignamos a personas de diferentes culturas.

Reflexionar acerca da irracionaldade dos nosos estereotipos e prexuízos.

Crear actitudes de rechazo cara a discriminación de calquera tipo.

Desenvolver actitudes de tolerancia e de aceptación da diferenza e de outros puntos de vista.

Recoñecer o dereito á igualdade de oportunidades e a necesidade de facer compatible dito dereito co dereito a ser diferente, o dereito á propia identidade(étnica, cultural, sexual.)

CONTIDOS:

Diferencia entre cultura e etnia.

Convivencia de varias culturas no mesmo lugar (situación cando unha cultura minoritaria convive con unha maioritaria.

Historia do POVO XITANO.

Os xitanos de hoxe.

A lei xitana.

Lingua xitana (características do castelán).

Discriminación.

Racismo.

ACTIVIDADES

Prantexamos 4 ámbitos de traballo:

1. Desinhibición e coñecemento. Xogos de presentación
2. Coñecemento dun mesmo e das demais persoas do seu grupo aula.
3. Actividades que provoquen a reflexión e consecuencias de respecto polas normas de convivencia do propio grupo no que estamos inmersos.
4. Coñecer e comprender unha cultura e forma de vivir que comparte territorio coa nosa. A cultura xitana .

Para traballar estes aspectos coas actividades debemos ter en conta:

- *Favorecer a participación libre e espontánea de tódolos participantes. Non censurar ningún tipo de comentario. Se partimos do coñecemento de nós mesmos e dos demais chegamos máis fácil á tolerancia e aceptación dos que nos rodean.*

DESENVOLVEMENTO DAS ACTIVIDADES

Primeira sesión : Introducción: Activar esquemas e interrogantes previos , a través de preguntas que reflexen o descoñecemento que soemos ter da principal minoría étnica existente no noso país e que os propios alumnos estimulen unha aprendizaxe máis significativo no resto das actividades .

Para elo convén prantexar as seguintes cuestións en relación ao povo xitano:

1. ¿ Cando chegou a España?
2. ¿ De onde procede?
3. ¿ Cantos xitanos hai en España?
4. ¿ Hai xitanos fora de España?
5. ¿ Cales son os principais valores do povo xitano?
6. ¿Cáles son os seus problemas máis importantes?
7. ¿Cómo contribuíu o povo xitano á riqueza cultural do noso país?

Segunda sesión : Análise do povo xitano dende distintas perspectivas : Linguaxe, Literatura, Historia.

Terceira Sesión : Discusión entre compañeiros sobre a Historia e situación actual do povo Xitano. (Material recollido do SECRETARIADO XITANO).

Cuarta Sesión : Investigación cooperativa sobre diversos temas relacionados coa historia e cultura do povo xitano , como por exemplo:

- Situación actual: As novas xeneracións.
- Traballo, costumes e valores.
- Arte: *El cante flamento*
- Historia, Lingua

Despois de traballar todos estes conceptos empezaremos a traballar aspectos da súa aula como:

- 1.-Comentario das normas existentes no centro : RRI , LEI DE CONVIVENCIA
- 2.-Remuíño de ideas sobre conceptos coma: tolerancia, convivencia, norma, respecto e cumprimento, consenso.
- 3.-Reflexión individual : cada alumno escribe 10 normas que cre necesarias para un bo entendemento entre todos/as: profesores e alumnos e alumnas.
- 4.-Lectura en voz alta das normas de cada un dos alumnos e alumnas.

METODOLOXÍA:

Despois de coordinarnos cos titores dos alumnos e alumnas coas que estamos intervindo valoraremos a posibilidade e o interese de estender estas actividades ao gran grupo.

Podemos traballar estes aspectos primeiramente a nivel individual ou en pequeno grupo e logo pasaremos ao traballo en gran grupo. Nestas actividades é importante chegar a un consenso polo tanto débese favorecer o diálogo e a discusión durante todo o curso.

O programa implementarase de forma interdisciplinar na que aproveitaremos o material para a realización de técnicas de estudo, enriquecemento de vocabulario, pensamento reflexivo, modificación de certas condutas como : absentismo, respecto polas normas do centro e da aula, puntualidade..

AVALIACIÓN

Avaliarase o programa de intervención seguindo unha serie de indicadores tales como: se os obxectivos son axeitados as necesidades dos alumnos/as e do centro. Se as actividades e a metodoloxía empregada son motivadoras e participativas. Se os recursos foron debidamente organizados e aproveitados.

FONTE E MATERIAIS

- Unidade Municipal de Atención a Drogodependientes (U.M.A.D) Santiago de Compostela.
- Materiales complementarios seleccionados por Mª JOSÉ DÍAZ-AGUADO no PROGRAMAS DE EDUCACIÓN PARA LA TOLERANCIA Y PREVENCIÓN DE LA VIOLENCIA EN LOS JÓVENES- MINISTERIO DE TRABAJO Y ASUNTOS SOCIALES, INSTITUTO DE LA JUVENTUD 1996.
- Fundación Secretariado General Gitano: Programa para traballar la tolerancia y el respeto a la diversidade en Educación Secundaria Obligatoria. Madrid 1997

PROGRAMA IV

Programa de Intervención para a mellora do

Déficit de Atención con Hiperactividade .

ÍNDICE:

- 1.-Obxectivos**
- 2.-Actuacións: Ámbito Familiar- Ámbito Escolar.**
- 3.- Pautas.**
- 4.- Metodoloxía.**
- 5.- Avaliación.**
- 6.- Bibliografía.**

1.-OBXECTIVOS:

- Fomentar a conduta reflexiva e a autoavaliación xeral do seu comportamento, para o que empregaremos algunhas técnicas de autocontrol como: A tartaruga, Párate e pensa.
- Aprender de forma axeitada as consecuencias dos éxitos ou os fracasos.
- Ser capaz de utilizar as autoinstrucciones ou linguaxe interna para aprender a pensar. Estas técnicas serve para diminuír esta impulsividade cognitiva e para mellorar a calidade de vida do neno
- Reforzar a autoestima
- Favorecer a autonomía persoal do neno (Debemos recordar que é mellor simplificar o traballo para que se poida executar autonomamente que facelo máis complicado e ter que dar demasiadas axudas. Co tempo o neno que traballa con autonomía aprende mellor.)
- Favorecer o contacto controlado cos demais nenos/ás.
- Mellorar o proceso académico.

2.-ACTUACIÓNS PARA CONSEGUIR OS OBXECTIVOS ANTERIORES

A. - NO ÁMBITO FAMILIAR: Ter en conta a importancia da coordinación entre todas as persoas que interveñen co alumno/a

- ❖ Existencia dunha disciplina ben entendida (non demasiado esixentes pero tampouco permitir que o neno faga o que queira). Debemos ser firmes e dialogantes. É importante que o neno aprenda:
 1. determinar a causa dun problema, evitando que os problemas xorden debido á mala sorte.
 2. Que preveña as consecuencias dun acto, e as solucións a calquera problema.
 3. que sexa capaz de situarse no lugar doutra persoa e comprender os motivos que a moven a actuar ou pensar.
- ❖ Existencia de certa rutina no ámbito familiar, tratando de buscar unha "consistencia congruente" tanto en actitudes como en normas da familia. Es importante crear no neno comportamentos **asertivos** (defender as nosas ideas e realizar críticas dun xeito firme, pero non brusco, tamén permitiranos darnos conta de cando hai que eloxiar a postura doutra persoa e recoñecerlle os méritos, cousa que favorecerá a nosa relación con ela.

- ❖ Evitar os castigos físicos, berros, ameazas...Una política sistemática de regras explícitas adoita ser máis efectiva e menos frustrante que os castigos punitivos.Estes nenos viven as situacións de frustración como ataques persoais e reaccionan mal, o cal lle resta puntos, por así dicir, entre os seus compañeros.Ao final séntense discriminados afectiva e intelectualmente, e íllanse do grupo, (Un dos problemas principais é que, como moitas veces cre que o control dos acontecementos é algo exterior a el, verá os seus fracasos como algo que lle escapa e que non pode remediar. Isto pódese corrixir ensinándolle que a miúdo o control das cousas depende del mesmo e non dos demais. Fará falta traballar coa súa perspectiva das situacións ata conseguir que vexa como as respostas que recibe dos demais son consecuencia do que el mesmo fai.
- ❖ Secundar os esforzos escolares empregando recompensas, o cal leva consigo unha previa coordinación familia-escola no tratamento.
- ❖ Actuar como modelos positivos(moi importante este aspecto, o neno aprende por observación e copia conduta de modelos, sobre todo dos seus pais.
- ❖ Empezar a adestralos na observación sistemática e definición operativa das súas condutas hiperactivas.
- ❖ Utilizar sistemas de reforzadores como: contratos, fichas, loanzas sociais..
- ❖ Utilizar Xogos de mesa tales como parchís, cartas, crebacabezas, laberintos...y a realización de actividades constructivas(escribir a máquina, ordenar o cuarto, facer recados). Neste tipo de actividades pode colaborar a familia na súa realización co centro.

...

➤ **IMPORTANTE.** - O neno necesita dun apoio continuado e o mantemento da motivación dos seus pais e a coordinación de ambos os dous no desenvolvemento do programa.

B. - ACTUACIÓNS NO ÁMBITO ESCOLAR:

Os programas de tratamento deben dirixirse tanto a mellorar o proceso académico coma a diminuír a sintomatoloxía conductual, pero dando prioridade ao primeiro aspecto, para iso Deseñaremos un ambiente de aprendizaxe que faga fincapé nos seguintes aspectos:

- Colocar o neno na aula evitando toda fonte de estimulación que non sexa o propio material de aprendizaxe. Este debe ser motivador.
- A tarefa a realizar debe ser curta, ben definida e ben secuenciada.
- Suxerir ao neno que narre o que está a facer aumentará a súa atención.

- Supervisar frecuentemente o seu traballo.
- Facilitarlle información ao alumno respecto ao que fai, para que sexa consciente das súas respostas.
- Deseñar actividades con diferentes formas de movemento físico ou distensión cada 25 minutos polo menos
- Establecer un lugar onde poida ser separado dos demais en caso necesario
- Deseñar unha folla de rexistro para anotar os progresos do alumno.
- Adestralo en Relaxación (en clase de E. F., co profesorado de apoio ou coa orientadora se fose necesario) ensinar a el e aos seus compañeiros a controlar os músculos de tal forma que a maior relaxación menor hiperactividad.
- Actividades de mellora do nivel de atención-concentración a través de tarefas de discriminación visual de estímulos gráficos e exercicios de razoamento lóxico, completar frases, seguir series, buscar sinónimos..
- Xogos de mesa tales como parchís, cartas, crebacabezas, laberintos...y a realización de actividades constructivas(escribir a máquina, borrar a lousa, ordenar a clase, facer recados). Neste tipo de actividades pode colaborar a familia na súa realización.
- Exercicios de autocontrol, utilizando a técnica de falarse a si mesmo.(a linguaxe ten unha función moi eficiente como autorreguladora e pódese facer tendo en conta os seguintes pasos:
 1. A profesora /or ou os pais realizan a tarefa, falándose a si mesmos en voz alta, especificando que ten que facer a alumna e como facelo, mentres son observados por esta.
 2. O neno realiza a tarefa, sendo guiado verbalmente pola profesora.
 3. O alumno realiza a tarefa dándose instrucións a si mesma en voz alta
 4. O neno murmura as instrucións mentres realiza a tarefa.
 5. Finalmente realiza a tarefa guiándose pola súa linguaxe interna.

3.- AUTOINSTRUCCIÓNS .

Como **pautas** poden utilizarse algunhas deste tipo:

- Estratexias de auto consulta " ¿que teño que facer?, ¿por onde debo empezar?.

- Análise de tarefas: "...así", "...cuidado, ".despacio".
- Autorreforzamiento ": estame a saír moi ben", "estou mejorando... ". "
- Autocorrección: "así non..., tiña que facelo .., podo facelo".
- Autoinstruccións: ¿Qué é o que quero pedir?, ¿a quen? ¿Cal sería o momento máis adecuado para facelo?, ¿Como debería formulalo?, ¿Como actuarei se me din que non?.. O adestramento en autoinstruccións de Meichenbaum e Goodman consta de tres fases principais: Na primeira, o modelo adulto executa a tarefa mentres verbaliza as instruccións en voz alta diante do neno; na segunda, o neno executa a tarefa mentres repite en voz alta as instrucións do modelo; na terceira, o neno executa a tarefa guiándose só por esta linguaxe interna recén adquirida, sempre baixo a supervisión do modelo.
- Técnicas de relaxación
- Técnicas de relativización do pensamento

Non debemos reforzar a conduta perturbadora tanto por parte da profesora coma por parte do grupo de compañeiros-as.

4.- METODOLOXÍA

Trataremos de intentar ignorar a mala conduta e reforzar os comportamentos adecuados a través de técnicas tanto individuais como grupales:

INDIVIDUAIS

-A) incremento de condutas desexables:

1. Recompensas sociais (atención, loanzas, afecto, privilexios, .) e recompensas materiais (comestibles e non comestibles) pola emisión da conduta desexada.
2. Programas de economía de fichas: utilización de puntos-fichas cambiabes por determinados reforzadores se se produce a conduta -obxectivo.
3. contrato conductual: determínase conxuntamente a conduta desexada e as consecuencias derivables do seu cumprimento ou incumprimento.

B) Diminución de condutas disruptivas:

1. Extinción: retirada de atención de condutas desadaptadas.
2. Custo de respostas: perda dun privilexio esperado.
3. Sobrecorrección: emendar as perdas de aprendizaxe, traballos extras.

4. tempo de privación da clase.
5. Reforzamento de condutas alternativas.

C) Solución de problemas a través dos seguintes puntos:

1. Definición do problema.
2. Identificación dos sentimentos asociados ao problema.
3. Elaboración dunha lista de posibles solucións.
4. Valoración dos pros e os contraás de cada unha das solucións.
5. Edección dunha solución e posta en práctica.
6. Avaliación da solución escollida

GRUPAIS

1. Economía de fichas.
2. Que os compañeiros actúen como axentes de modificación:
 - A conduta dun neno gaña puntos para toda a clase
 - O grupo debe alcanzar un determinado obxectivo para conseguir a recompensa. Cada neno individualmente, gaña puntos para o grupo
 - Competición entre grupos con recompensas ao mellor, ou a todos os que alcancen o obxectivo establecido ("xogo da boa conduta")

É importante ensinarlle estratexias alternativas de solución de problemas. O adestramento na solución de problemas cognitivos interpersoais axudarán a mellorar as súas relacións sociais.

Os problemas de aprendizaxe máis frecuentes son:

- a) Problemas en lectura
- b) Problemas na escritura
- c) Problemas en cálculo mental e na resolución de problemas
- d) Problemas na adquisición de hábitos de estudio.

Para solucionar os problemas de lectura deberemos buscar textos curtos de interese para o neno. O importante é que lea diariamente. Por o tanto deberemos recorrer ás páxinas de deportes, a cadernos de pasatempos, ás instrucións dun videoxogo ou á descrición dun coche de carreiras, se estes son temas de interese do noso alumno. Deberemos escoller contos ou textos curtos nos que poida coñecer o final rapidamente. Coñecer o final dunha historia é gratificante por si mesmo e pode ser o reforzo positivo natural ao exercicio de ler. Debemos buscar exercicios divertidos que teñan relación coa lectura, como por exemplo pedirlle que lea unha parte dun conto e que invente el mesmo o final. Se lle pedimos que o remate por escrito estaremos a traballar tamén a expresión escrita

Para resolver problemas de matemáticas, en primeiro lugar debemos estar seguros de que le o problema correctamente, sen omitir ou cambiar palabras que poderían cambiar o significado do enunciado; logo pedirlle que realice un esquema ou debuxo da formulación do problema para ter unha visión máis clara do que se lle pide. O profesor/a deberá facer unha argumentación completa e exhaustiva de todo o curso do razoamento necesario para chegar á resolución do problema. Desta forma estámoslle a dar o modelo de como debe razoar ou pensar as solucións. Logo deberá o alumno facer en voz alta toda a argumentación para poder observar se falla nalgún momento e corríxilo, finalmente o neno resolverá o problema en voz baixa seguindo o modelo que se lle deu previamente. Todo iso se realizará con problemas que teñan enunciados distintos pero semellantes en canto á forma de resolvelos.

Os nenos con TDA/H cometen erros derivados dos seus problemas de atención por non se fixar ben e dar respostas impulsivas. Por este motivo grande parte dos erros non teñen relación co nivel de coñecementos ou aprendizaxes do neno, senón cos seus despistes ou precipitación. Por iso é importante conseguir a súa colaboración na aburrida tarefa de repasar.

O que non se debe facer cun neno TDA/H. -

1. - Non debemos berrarlles porque a agresividade agrava o problema. Isto que pode parecer de sentido común mencionámolo porque, a pesar de que estes nenos poden chegar a poñernos moi nerviosos, berrando só empeoraremos a situación e en ningún caso a melloraremos. Hai que ter paciencia e tratar de buscar vías alternativas orientadas á resolución de problemas.

2. - Evitaremos os reproches e as acusacións, pois non van cambiar a conduta do neno, que é o que queremos. Este trato só serve para desafogarnos con eles, pero non fará que se porten mellor e, polo tanto, é conveniente non o usar. Evidentemente, tampouco hai que insultar o neno, pois con iso estamos a atacalo en xeral, en lugar de chamalo a atención sobre un aspecto concreto do seu comportamento.

3. - As ameazas tampouco serven para nada, xa que a miúdo os adultos ameazamos con cousas que non poderíamos levar a cabo, o cal anula por completo o avalor da ameaza. Ademais de que poden chegar a crear situacións violentas e desagradables para ambos os dous, as ameazas reducen a confianza entre o neno e o adulto, repercutindo negativamente na relación. Por outro lado, é mellor pedir as cousas que ordenalas directamente, xa que isto xera un rexeitamento case automático do neno. En realidade son poucas as veces nas que necesitamos ordenar algo e adoita ser máis produtivo pedilo antes.

4. -Evitar sermóns moralizantes e sarcásticas, xa que non lles dan pautas concretas acerca do que deben facer .Evitar ao mesmo tempo o papel de vítimas. Cando tratamos de que o neno nos vexa como vítimas do seu mal comportamento, en realidade queremos dicirlle que algo do que fixo nos doe e isto llo/llelo debemos explicar con claridade.

Hai que respectar a singularidade de cada persoa, para o cal abondará poñernos no lugar do neno.

Non podemos esquecer que se trata de axudar a que mellore o seu comportamento ,y non de descargar a nosa frustración con el.

ORIENTACIÓNS E DIRECTRICES PARA FORTALECER O AUTOCONCEPTO DOS ALUMNOS CON TDA/H TANTO NO ÁMBITO ESCOLAR COMO FAMILIAR.

1. Que ou neno/a adolescente a sinta membro importante dá súa familia, se lle escoite, se lle consulte, se lle responsabilice, valórense ás súas opinións e aportacións.
2. Que perciba unha comunicación fluída e profunda con seus pais.
3. Que se lle respecte, se lle trate con delicadeza, a atenda os seus pequenos problemas.
4. Valorar positivamente as características singulares.
5. Eloxialos nas condutas boas aínda que sexan pequenas e insignificantes. Gabar feitos concretos valiosos, non abstractos.
6. Celebrar os éxitos dos fillos por pequenos que sexan, isto arraiga a súa autovalía persoal.
7. Deixar de ser superprotectores. Vale a pena pagar o prezo de pequenos erros a cambio da súa maduración na responsabilidade.
8. Confíen aos seus fillos/ás ás tarefas domésticas que estean ao seu alcance. Así se sentirán importantes e necesarios.
9. Se se lle regala algo que sexa como recompensa a algún esforzo seu.
10. Animalos a expresar ás súas ideas,con respecto, aínda que sexan diferentes ás nosas e demostrarlle que se lle valora e acepta co mesmo respecto e cariño.
11. Observar calquer cambio progresivo e felicitalo por elo.
12. Se o neno/a realiza un traballo, non dirixilo minuciosamente, permitan que o faga a súa maneira, pero sempre analizando as consecuencias das actuacións.
13. Nunca ridiculizalo, nin avergonzalo.
14. A orde, a limpeza e a disciplina familiares deben ser flexibles, pero existentes. Demasiada rixidez esmaga a iniciativa e creatividade dos fillos/ás.
15. Demostrarlle afecto con palabras e xestos oportunamente. Esquecemos con frecuencia a linguaxe máxica das caricias adaptadas á idade do fillo/a: eres maravilloso, a sorriso,

guiñarlle un ollo, darlle un abrazo, un bico.. infunden seguridade e valor.

16. Coñezan aos seus amigos e permitan que lle visiten e se reúnan na casa. Manifesten que os aprecia. Son moi importantes para el.
17. Preocúpense polo que fixeron no instituto: ex. Ler unha poesía, mostrar os traballos e cadernos, .
18. Aproveitar todas as oportunidades para fortalecer o seu sentido da responsabilidade, revisando con el os seus compromisos.
19. Conversar con eles para que se propoñan metas a curto, medio e longo prazo con maior flexibilidade na súa vida escolar.

5.- AVALIACIÓN

A avaliación irá fundamentalmente en base aos obxectivos propostos inicialmente no program, establecendo se se cumpriron ou non. Esta avaliación consta de tres momentos: unha avaliación inicial onde se parte dun coñecemento exacto a través dos diferentes documentos da conducta problema, unha avaliación continua ou formal onde se desenvolve con actividades axeitadas a cada obxectivo tendo a posibilidade de reformular de novo os obxectivos se se observa que o alumno/a non é capaz de acadalos; e unha avaliación final onde figurará o grao de consecución dos obxectivos propostos.

Esta avaliación é susceptible de calquera flexibilización con respecto aos obxectivos, procedementos, recursos humanos e o tipo de actividades.

A implementación deste programa esixe unha coordinación de todo o equipo docente e de este coa familia e axentes externos que interveñan co alumno/a. Para iso é importante ter en conta os aspectos seguintes:

1. Ter un rexistro do nivel de base da conducta (o que o neno fai antes de empezar o traballo).
2. Ter claramente definida a conduta final que queremos conseguir (debemos marcarnos condutas intermedias que se han de traballar).
3. Utilizar unha forma de reforzo que resulte realmente gratificante para o alumno.
4. Utilización axeitada do reforzo positivo
5. Non pasar demasiado rápido do reforzo positivo continuo ao reforzo positivo intermitente.
6. Cambiar a miúdo de tarefa .Traballar moito tempo nunha mesma cousa reduce a atención.

6.- BIBLIOGRAFÍA

ISABEL ORJALES VILLAR: Déficit de atención con Hiperactividad: Manual para padres y educadores Edt. Cepe 1998.

PROGRAMA V- DE INTELIXENCIA EMOCIONAL

1. XUSTIFICACIÓN E PLANIFICACIÓN.

A intelixencia atribuíuse clasicamente ás capacidades cognitivas (PENSAR, RAZOAR, ANALIZAR...) relacionadas co pensamento abstracto, teórico, científico e académico. Non obstante, nos últimos tempos consolidáronse outras acepcións máis amplas da intelixencia, como as propostas por Stenberg, Gardner, , entre outros. Máis recentemente, Goleman desenvolveu as bases conceptuais da INTELIXENCIA EMOCIONAL, como unha opción do desenvolvemento humano dirixida a conseguir o éxito persoal nas distintas facetas da vida entendido como o logro da felicidade, a comunicación eficaz coas demais persoas, a automotivación para conseguir os obxectivos que nos propoñemos, para ser constantes nas nosas actividades, para solucionar os conflitos interpersoais, e dirixida tamén a adaptarnos ás circunstancias, facendo uso desa capacidade de coñecemento e manexo da nosa emocionalidade e das habilidades empáticas que nos permiten mellorar a comunicación cos demais.

Ter un elevado C.I (Cociente intelectual) non é unha condición suficiente que garanta o éxito na vida, é necesario algo máis que unha boa intelixencia abstracta para poder solucionar os problemas persoais derivados da emocionalidade, e dos problemas de relación coas persoas próximas. Para iso é necesario desenvolver unha serie de HABILIDADES DA INTELIXENCIA EMOCIONAL que non gardan relación coas destrezas escolares, intelectuais ou abstractas, senón que forman parte das capacidades de coñecemento e control adecuados das propias emocións, e o coñecemento empático das que expresan as persoas coas cales vivimos.

As HABILIDADES EMOCIONAIS pódense definir como as capacidades e disposicións para crear voluntariamente un ESTADO DE ÁNIMO O SENTIMENTO a partir das ideas que temos sobre o que acontece. De aí que sexa necesario aprender a atribuír significados emocionalmente desexables aos acontecementos que teñen lugar nas relacións que establecemos cos demais. Deste modo, coñecendo que pensamentos e comportamentos provocan os nosos estados de ánimo, poderemos manexalos mellor para solucionar os problemas que aqueles xeran. A intelixencia é precisamente iso, a capacidade de solucionar problemas adaptándose ás circunstancias. Cando os problemas son de índole emocional, son as HABILIDADES EMOCIONAIS as que deberemos poñer en práctica para alcanzar maiores niveis de satisfacción e de desenvolvemento persoal. Para que iso se produza, non debe esquecerse a dimensión social que enmarca a expresión emocional dos nosos estados de ánimo. É por iso que as HABILIDADES

SOCIAIS deben vincularse coas EMOCIONAIS, de tal modo que as tres dimensións do comportamento: pensar, sentir e facer (respostas cognitivas, afectivas e conductuales) queden integradas.

As emocións son alteracións súbitas, rápidas e intuitivas do noso estado de ánimo que experimentamos case sen decatarnos. Son provocadas por ideas, recordos ou acontecementos que producen reaccións rápidas que conducen a actuar en función do que sentimos nese momento.

A emoción producida dá paso a un estado de ánimo que denominamos **sentimento**. Así por exemplo, despois dunha emoción súbita de tristura producida por unha mala noticia (desastres naturais, fame, accidentes...) prodúcenos un sentimento de frustración, impotencia de decaemento por non poder facer nada, é o noso estado de ánimo derivado da emoción negativa, e que se prolonga no tempo, é máis duradeiro que a propia emoción.

Unha actuación intelixente consiste en saber identificar ben a orixe e a natureza das emocións en nós mesmos para poder controlalas de xeito reflexivo, establecendo relacións axeitadas entre os pensamentos, as emocións e o comportamento, como unha forma de orientar a vida persoal; é dicir, empregándoas intelixentemente.

Podemos coñecer nos demais os indicadores xestuais e verbais que se empregan para transmitir a mensaxe afectiva. Dese modo, temos máis información cualitativa sobre nós mesmos, sobre as persoas coas cales interactuar e sobre as características da interacción que se produce (diálogo, conversacións, conflitos, etc.). É un primeiro paso para mellorar a convivencia e o clima social, escolar, persoal e familiar.

Saber convivir coas emocións ou sentimentos negativos (ira, frustración, ansiedade, celos, odio, frialdade, arrogancia, pena...) dando paso ás positivas (altruísmo, alegría, xenerosidade, humildade, tolerancia...) é unha mostra de INTELIXENCIA EMOCIONAL. Para iso podemos aprender a substituír unhas por outras e a expresarías axeitadamente, respectando os nosos propios dereitos e os dereitos dos demais. Aprender a expresarías supón un esforzo intencional, un querer facelo ou automotivación. Cando logramos esa aprendizaxe, é dicir, manexar ben unha emoción ou estado de ánimo somos capaces de encadealos con outros estados de ánimo favorables. Por exemplo, se queremos conseguir un aprobado nunha materia e o conseguimos prodúcenos un sentimento de satisfacción persoal, como consecuencia aumenta a nosa "enerxía vital" ou ganas por facer cousas, comunicámosllelo aos nosos compañeiros, pais ou amigos, sentímonos felices e emprendemos outras accións con máis ánimo.

Ser hábil emocional consiste en desenvolver motivos, argumentos ou razóns suficientes e axeitados que nos permitan mellorar a nosa autoestima e autoconfianza. Diríamos que consiste en dar significados aos acontecementos para que as emocións que nos poidan provocar non fagan de nós unhas persoas permanentemente infelices. Por que e para que? Téñase en conta que as emocións non controladas debidamente poden producir repercusións no noso corpo (somatización). Así, por exemplo, cando estamos ansiosos por algún acontecemento, prodúcenos aumento do ritmo cardíaco, opresión torácica, sudación, dor de cabeza, etc. Na medida que sexamos capaces de dar paso a un estado de ánimo positivo (relaxación, tranquilidade, empatía...) estaremos a facer uso da nosa INTELIXENCIA EMOCIONAL.

É dende esta perspectiva dende onde nos parece interesante implementar un programa de Intelixencia Emocional, que podería levarse a cabo dende o plan de Acción Titorial ou cun grupo de alumnos que teñan unha maior necesidade.

Tendo en conta a actual relevancia deste tipo de propostas, que autores como Eva Bach, Mireia Cabero ou Ana Carpenna desenvolven en Centros de E.S. na Comunidade Autónoma de Cataluña, tratamos de realizar unha proposta similar, moito máis sinxela e contextualizada aos nosos alumnos e ao noso centro.

Coa implementación desta experiencia, intentamos poñer en práctica o estilo de traballo da investigación en acción, a partir da observación e triangulación de información levamos a cabo a definición de hipótese de forma consensuada e colaboradora entre X. Estudos - Tutores-as, Profesoras de apoio Orientadora, en reunión inicial de coordinación.

Partindo da hipótese inicial, que presupoñería que a mellora da competencia socioemocional dos alumnos/ás, modificaría significativamente o seu desenvolvemento socioafectivo, definimos un programa de traballo flexible e aberto.

2.- OBXECTIVOS

Os obxectivos do programa Desenvolvendo a Intelixencia Emocional son os seguintes:

1. Lograr unha autoconciencia emocional.

- Facendo un axeitado recoñecemento e identificación das emocións que vivimos.
- Compreendendo mellor as causas que as producen.
- Recoñecendo as diferenzas sobre o que se pensa, o que se sente e o que se fai.

2. Conseguir un axeitado control das emocións.

- Con maior tolerancia á frustración.
- Cun mellor manexo das emocións negativas: estrés, ansiedade, ira, tristura...
- Eliminando as emocións negativas destrutivas: afán de vinganza, os celos, a envexa...
- Reducindo a conflitividade coas persoas coas que vivimos (eliminando as agresións verbais e físicas, e o estilo agresivo de comportamento interpersoal).
- Expresando o enfado e outras emocións negativas dun xeito axeitada e socialmente correcta.
- Experimentando sentimentos máis favorables cara a un/a mesmo/a.

3. Desenvolver a empatía como comprensión das emocións dos demais.

- Coñecendo o punto de vista do interlocutor, respectando as súas formulacións e os estados de ánimo manifestados.
- Sendo sensible cara aos sentimentos dos demais. Aumentando a capacidade de escoita activa.
- Mostrando unha maior preocupación cara aos problemas de amigos, compañeiros e demais persoas coas que nos relacionamos.

4. Mellorar as relacións interpersoais.

- Identificando as situacións problemáticas, os conflitos e as súas causas.
- Facendo propostas axeitadas para a solución dos conflitos.
- Mediando e negociando acordos entre as partes intervinientes nos conflitos e dificultades de relación interpersoal.
- Aumentando as habilidades de comunicación efectiva e eficaz.
- Exhibindo destrezas sociais de cortesía e de competencia persoal.

5.- Brindar as ferramentas necesarias para que cada participante afonde no autocoñecemento co fin de lograr un cambio real interno que conduza ao restablecemento da harmonía nos aspectos físico, emocional, mental e espiritual.

3.- CONTIDOS

O programa DIE (Desenvolvendo a Intelixencia Emocional) está constituído polos seguintes contidos:

1. **Avaliando as emocións:** Neste bloque preséntanse tres cuestionarios, un referido á autoestima, outro dirixido á identificación das habilidades de comunicación, e un terceiro que identifica as emocións que se viven. Preséntase tamén un test de HABILIDADES DE INTELIXENCIA EMOCIONAL, co propósito de valorar o nivel que alcanzan en cada unha das habilidades seleccionadas que configuran este tipo de intelixencia.

2. **As emocións: coñecéndoas.** Explicanse as emocións, os sentimentos e estados de ánimo, propoñendo exemplificacións nas que os alumnos e alumnas deben identificar a emoción que se experimenta. Faise especial fincapé na interpretación que debe darse aos acontecementos como xeradores de emocións negativas co propósito de atribuírlles o significado emocional que afecte en menor grao ao noso estado de ánimo. Na segunda parte deste bloque inclúense contidos relativos á INTELIXENCIA SOCIAL, como unha dimensión complementaria para expresar axeitadamente as vivencias e detectalas nos demais.

3. **As emocións negativas:** Preséntanse as emocións negativas que afectan ao noso estado de ánimo e ás relacións interpersoais como a ira, os celos, a envexa, a vinganza, a ansiedade, a arrogancia, etc. Exemplifícanse situacións nas que o alumno debe identificar a emoción ou estado de ánimo que se vive nelas. O bloque inclúe tarefas de aprendizaxe para cambiar ou substituír as, emocións negativas noutras positivas, a través da re-atribución cognitiva ou substitución de pensamentos negativos por outros máis axeitados que sexan capaces de elicitar emocións ou estados de ánimo máis favorables para a satisfacción persoal, e para a mellora das relacións interpersoais e a solución de posibles conflitos de convivencia.

4. **As emocións positivas:** Neste bloque de contido preséntanse as emocións positivas e as súas características, as cales teñen unha indubidable influencia na autoconfianza, a autoestima e a automotivación: a xenerosidade, o altruísmo, a tolerancia, a alegría, o sosego, a humildade... Así mesmo, inclúense actividades de aprendizaxe dirixidas á identificación destas emocións nos demais.

5. **A empatía.** Entendendo o que senten os demais. As habilidades para identificar as emocións e estados de ánimo que expresan os demais considéranse cruciais no desenvolvemento da INTELIXENCIA EMOCIONAL. Ser unha persoa empática permítenos comprender o que senten as persoas coas

que nos relacionamos e poder adoptar o seu punto de vista e resolver así os posibles conflitos de entendemento. Desenvolver a capacidade empática esixe aprender a percibir os signos emocionais nos demais e interpretalos, de acordo cos xestos reflectidos no rostro, no corpo e os contidos manifestados na mensaxe verbal que se nos transmite. Alcanzar habilidades empáticas supón ser un experto observador social, percibindo os sinais que captamos no comportamento das persoas coas que interactuar.

6. Habilidades emocionais e habilidades de comunicación: O bloque está formado por habilidades que constitúen a INTELIXENCIA EMOCIONAL, aplicándoas a situacións prácticas e cotiás. Propóñense pautas de afrontamento segundo o modelo de SOLUCIÓNS DE CONFLICTOS (1. Analizando as causas, 2. Buscando solucións, 3. Analizando consecuencias e 4. Elixindo a mellor solución). As habilidades de comunicación son abordadas dende a óptica dos compoñentes conductuais (verbais e non verbais), ensinando aos alumnos normas prácticas sobre como debe ser o contido e as formas das conversacións que se producen cos amigos, compañeiros e adultos.

Podemos agrupar os contidos esquemáticamente nos seguintes bloques:

1. **Emocións Básicas.** Vivencia e conceptos básicos.
2. **Sentimentos e emocións propias e -do outro.** Recoñecemento e análise. Actitude de empatía.
3. **Expresión e liberalización de emocións** estratexias e uso adaptativo.
4. **Relaxación e autorregulación:** Técnicas útiles para vida cotiá.

No programa incluíuse unha sección de vocabulario emocional, co obxecto de familiarizar os alumnos e alumnas neste tipo de linguaxe, e facilitar a aprendizaxe na expresión de estados de ánimo ou sentimentos. Evidentemente traballaremos aspectos máis actitudinais e procedementais que conceptuais.

4.-ACTIVIDADES

1. Describir condutas como asociadas ás "etiquetas" emocionais. Para iso, os alumnos contestarán ás seguintes preguntas:
Que fai unha persoa que é..? e que máis fai?

- Unha persoa é nerviosa porque o que fai é...
 - Está preocupada porque o que fai é...
 - Móstrase sensible porque...
2. Reflexionar sobre distintos estados emocionais que se dan ao longo de cada día e en diferentes momentos. Facer un rexistro. Complimentalo.
 3. Descubrir novos estados emocionais menos coñecidos. Por exemplo: frustración, altruísmo, empatía, etc.
 4. Describir situacións persoais nas que se experimentase os devanditos estados emocionais.
 5. Dada unha situación interactiva entre compañeiros, adultos... Asociala co estado emocional que provoca.
 6. Explicar os comportamentos habituais e típicos dunha persoa cando se sente... Triste, alegre, apesurada, frustrada, envexosa, tolerante, etc.
 7. Identificar situacións escolares indutoras de estados emocionais negativos:
 - Situación de ameaza.
 - Situación de frustración.
 8. Detectar significacións emocionais. Que significan para ti estas situacións?:
 - Un compañeiro fálache prometendo que te acompañará a saída do instituto para ir xuntos á túa casa. Non obstante, preferiu non che dicir nada e irse con outro compañeiro. Ti t quedácheste esperando longo anaco ata que, canso de esperalo te fuches.
 - Un compañeiro de clase sacou unha boa nota en matemáticas. Ti non puideches aprobar a avaliación.
 9. Traballo lingüístico.
 - Buscar no dicionario ou en software educativo termos e expresións emocionais menos coñecidas e habituais como: altruísmo, sensibilidade, posesividade, imperturbabilidade, irascibilidade, etc. Elaborar un vocabulario.
 - Redactar diarios persoais, anecdotarios e outros textos alusivos á descrición de estados emocionais.

- Propoñer adxectivos que describan estados emocionais; simpático, nervioso, tímido, antipático, cariñoso, etc.
 - En equipo, enumerar diferentes estratexias ou modos de actuación que poidan axudar a superar estados emocionais como stress, ansiedade, enfado...
10. Propoñer estratexias de cambios emocionais. Por exemplo, que se podería pensar e facer para substituír os celos e a envexa pola tolerancia e a frustración, etc.
 11. Identificar as repercusións orgánicas que teñen as emocións negativas no corpo: taquicardia, palidez, arrubiamento da cara, suor, dor de cabeza, etc., cando non son controladas axeitadamente, ou cando se interiorizan sen expresarías aos demais. Observar estas reaccións nun mesmo e nos demais.
 12. Enumerar as reaccións emocionais habituais nestes casos:
 - Resposta a un insulto.
 - Resposta a unha ameaza.
 - Resposta a unha burla.
 - Resposta a unha provocación.
 13. Realizar exercicios de relaxación muscular segmentaría.
 14. Ensaio de conduta ou rol-playing para aprender a comunicación expresiva e socialmente adecuada dos estados emocionais.
 15. Lectura de textos que poñan de relevo diferentes estados emocionais.
 16. Visionario de películas con contido emocional. Análise de escenas e comportamentos.
 17. Identificar que pensamentos son prexudiciais e contribúen a perder os nervios e o control emocional.
 18. Identificar os pensamentos negativos que contribúen a producir estados de ánimo depresivo.
 19. Traballo en equipo cuestionándose o clima emocional da clase.

5. MÉTODO DE TRABAJO:

Continuando co proceso de planificación e sempre convencidos da necesidade de partir, dun método socio-afectivo,

máis vivencial que instrutivo, tendente a facilitar a aprendizaxe significativa, dende canles de tipo indutivo e intuitivo.

Neste sentido, como estratexias motivacionais usamos:

- Video-forum e análise de película
- Debate grupal

Estratexias de traballo corporal:

- Técnicas de relaxación
- Exercicios de bioenerxética.

Estratexias de dinamización grupal:

- Técnica de rol-playing.
- Traballo individualizado e/ou en parellas: Xogos de simulación, etc.

Cognitivo - conductuales:

- Retroacción e ref. socialpositivo.
- Modelado

Dende os diversos manuais consultados, decidímonos por deseñar a seguinte **Secuencia de Actividades**, que no seu desenvolvemento nos servirá como instrumento explícito para contrastar a evolución cualitativa tanto do proceso coma da consecución dos obxectivos.

o Sesión primeira: **Avaliación Inicial** ou Pretest Presentación ao grupo do tema e obxectivos, así como exploración de ideas previas, de parte do titor ou a orientadora.

- o **Sesións Motivacionais: (2 sesións):**
1. Visionado e análise grupal (con axuda de cuestionario de apoio) da película Planta 4^a da Merceiro (duración 1,30 horas).. Valoramos a posibilidade de facer agrupamentos flexibles para esta actividade, pero decidimos non o facer pola complexidade de participación personalizada.
 2. Cuestionario individualizado de análise inicial e Posta en común dende técnicas de asemblea grupal.

A partir de aquí deseñamos unha serie de Sesións de traballo específico con actividades secuenciadas de modo flexible:

1. Recoñezo as miñas emocións agradables e desagradables: tristura, alegría, tranquilidade.
2. Recoñezo emocións e sentimentos contrarios: Feliz-triste, Relaxado-inquedo, etc.
3. Expresar as emocións. Técnica das caras

4. Sentir máis dunha emoción á vez.
5. Comprender a ambivalencia emocional
6. Todos temos as mesmas emocións.
7. Diferenzas entre emocións e condutas
8. Ler no corpo as emocións dos outros.
9. Relación entre pensamentos e sentimentos.
10. Rol-playing "Sr. Positivo - Sr. Negativo"
11. Aprendo a tranquilizarme.
12. Uso de Técnicas de auto expresión e liberalización corporal
13. Aprendo a canalizar as miñas emocións: autoinstrucións
14. Aprendo a tolerar a frustración: Role-playing.
15. Sesión de avaliación final: desenvólvese dende estratexias de debate grupal final.

As actividades propostas neste programa están concibidas para ser desenvolvidas nas sesións de titoría a nivel grupal, ou con alumnos/as a nivel individual. Para enriquecer as actividades de "papel e lapi" debe facerse uso das técnicas didácticas de dinámica de grupos: traballo en equipo, debate, remuíño de ideas, etc.

As situacións que se propoñen para a identificación das emocións deben complementarse coas que realmente viven os propios alumnos. De igual modo debe facerse propostas de situacións conflitivas que deban resolverse: deben traballarse aquelas que sexan as que realmente ocasionen problemas de convivencia no centro escolar, seguindo as pautas que no programa se achegan para a correcta expresión das emocións, e a interpretación axeitada dos estados de ánimo dos demais.

A técnica do rol-playing ou ensaio de conduta é moi útil para a dramatización dos roles que cada un dos membros do grupo debe representar. Vivenciar estas situacións proporciona unha maior calidade de aprendizaxe. O programa debe estar ao servizo dos obxectivos que o titor ou titora se propuxese co grupo-clase, de acordo coas necesidades de mellora das relacións persoais (casos individuais) e interpersoais, especialmente na mellora do clima de clase.

Así mesmo, é recomendable a lectura complementaria de textos de contido ético e moral, onde se reflictan aspectos emocionais que despois poderán ser obxecto de análise e de debate na aula.

O programa Desenvolvendo A INTELIXENCIA EMOCIONAL está relacionado na súa concepción con outros programas orientados á mellora da convivencia escolar: HABILIDADES SOCIAIS E SOLUCIÓN DE CONFLICTOS INTERPERSOAIS. Para unha ampliación dalgúns contidos é aconsellable desenvolver actividades específicas.

6.-. TEMPORALIZACIÓN:

En principio, as 18 sesións totais programadas de forma aproximada e sempre reformulables, dende a avaliación continua, Todas elas terán unha frecuencia normal de 1 horas/sem.

O calendario de implantación xenérico, pode ser:
Novembro: Presentación do programa, Sesión 0, Sesións motivacionais.

Decembro, Xaneiro, febreiro.: Sesións de aula

Marzo: Sesión avaliación final

Abril: Reunión de valoración final.

7. RECURSOS:

Nas diversas reunións prevense os seguintes:

- Materiais:
 - Sistema audiovisual e copia de película.
 - Cuestionario de avaliación inicial de elaboración propia.
 - Diario de Observación de sesións.
 - Táboa de toma de decisións.
 - "Educación Socioemocional na Etapa ". Anna Carpenna. Ed. Octaedro. 2002.
 - Manual S.I.C.L.E.de V. Arándiga. Ed.Promolibro2003.
 - Educación Emocional: Programa de Actividades para E.P. " Vicent Pascual e outros. CISS-Praxe. 2001.

- Exercicios de Bioenerxética" A. Lowen. Ed Kairós. 1998

- Humanos: P. Titor/a, X. de Estudos, Profesoras de PT e AL, Orientadora.

8. AVALIACIÓN DO PROGRAMA:

De cara a retroalimentar a nosa hipótese inicial, dende unha dinámica continua de reunións quincenais e sobre a base de criterios cualitativos e definidos de forma consensuada, levarase a cabo de modo secuenciado:

INICIAL. Cos alumnos na sesión 0, para realizar dende os instrumentos e sesión sinalados e cos titores e J, estudos lévanse cabo un mínimo 2 sesións de avaliación e planificación de hipótese inicial.

DE TIPO CONTINUO OU FORMATIVO. Trátase de facer revisión continua Titores/ás - orientador/a, (en reunións sistemáticas en horarios de coordinación), dende estratexias de triangulación de información e Diario de observación de sesións, que elaboran os titores.

SUMATIVA E FINAL. Cos alumnos/ás a xeito de postest, usaremos os instrumentos deseñados para a avaliación inicial.

Na Reunión de Avaliación Final entre os responsables (Titores, Profesoras de apoio, Orientadora e x. Estudos), matizaremos a "eficacia e validez" do Programa atendendo a:

- Criterios cualitativos, tales como: participación activa individual e grupal, interese, cuestionamento ou preguntas ao titor, etc.
- Criterios cuantitativos, como consecución de obxectivos e xeneralización, de aprendizaxes, mellora do clima relacional, erradicación de conflitos concretos, etc.

Traballamos sempre en termos de achegamento (máis que de consecución dicotómica) aos obxectivos, valorando tanto o desenvolvemento dos procesos, coma os resultados obtidos.

Apoiámonos na análise conxunta do Diario de seguimento e dende estratexias de triangulación de información, iremos salientando tanto vantaxes e inconvenientes encontradas. Para iso podemos usar táboas de toma de decisións, do Tipo SODA-MECA.

Dende aquí trataremos de reformular a nosa hipótese inicial e proposta de traballo, de implantación para próximos cursos e mesmo a posibilidade de ampliación a outros cursos.

PROGRAMA VI- DE MEDIACIÓN ESCOLAR

MEDIDAS PARA A MELLORA DA CONVIVENCIA RECOLLIDAS NO NOSO PLAN DE CONVIVENCIA.

Para poder acadar os obxectivos e mellorar a convivencia no centro hai que pór en marcha estruturas que dinamicen o proxecto, insistindo en propostas de traballo preventivas e resolutivas en canto aos conflitos que vaian aparecendo. Unha destas medidas é a Mediación

O plan de Convivencia do centro integrará o principio de igualdade entre mulleres e homes e establecerá, sobre a base dun diagnóstico previo, as necesidades, os obxectivos, as directrices básicas de convivencia e as actuacións, incluíndo a mediación na xestión dos conflitos, e conterà actuacións preventivas, reeducadoras e correctoras (art 10- LEI 4/2011, do 30 de xuño, de convivencia e participación da comunidade educativa)

1.-Xustificación

A mediación como instrumento de mellora nas relacións interpersoais e a xestión dos seus conflitos é un campo cada vez máis estendido en moitos ámbitos, dende o xurídico ata o escolar. A preocupación social polo aumento da conflictividade nas aulas e a necesidade de educar na xestión pacífica dos conflitos veuse plasmando na lexislación europea, estatal e autonómica dos últimos anos.

2.-Fases da implantación do servizo de mediación escolar

1.-No marco do Plan de Acción Tutorial:

Entendendo a mediación como ferramenta para axudar ás persoas a resolver os conflitos, esta débese tratar como unha actuación de formación global dentro dun programa de educación. A mediación nunca pode ser unha oferta illada dentro do centro, por iso, a acción tutorial debe incluíla como tal, como unha ferramenta básica para o alumnado, para facer uso dela non só no ámbito do centro escolar senón tamén fóra deste, no seu día a día. Esta práctica forma parte da evolución e do desenvolvemento da formación integral do ser

humano. Por iso, para poder traballar este punto, consideramos necesario tratar este tema nas reunións semanais de tutoría, en que consiste o proxecto e cal é o seu papel dentro deste. Posteriormente, poderán dedicar unha sesión ao inicio do curso para explicar a todo o alumnado en que consiste a mediación, realizar dinámicas de grupo para a captación e selección deste alumnado e reforzar o programa durante o curso nas horas de tutoría.

2.-No marco do Plan de Convivencia:A mediación proporciona unha saída construtiva aos conflitos de cada día. Ademais, favorece:

- A prevención dos conflitos..
- O crecemento persoal..
- A mellora do ambiente do centro..
- A participación activa e responsable do alumnado na vida do centro..O traballo conxunto dos diferentes sectores da comunidade educativa..
- O fomento da educación para a paz..
- A democratización das actividades do Centro.

Son estes, aspectos que forman parte dos obxectivos de todo Plan de Convivencia, polo tanto, debe quedar recollido este servizo, a mediación, como aposta fundamental para a consecución dos obxectivos do Plan.

3- A MEDIACIÓN-

A mediación enténdese como un proceso de resolución de conflitos no que as dúas partes enfrontadas recorren voluntariamente a unha terceira imparcial a fin de chegar a un acordo satisfactorio para as partes. É un método que procura a busca de solucións evitando o antagonismo entre vencer e gañar. A implementación da mediación no centro non suspende a normativa do mesmo que regulamenta as normas, e mesmo as faltas e sancións, senón que é un instrumento máis que intervéñ nas relacións dos membros da comunidade educativa. É por iso que para a posta en marcha de cada novo proxecto cómpre a revisión dos distintos instrumentos normativos vixentes no centro a fin de evitar a ambigüidade ou a arbitrariedade na aplicación dun ou doutro procedemento para conflitos semellantes.

3.1 CARACTERÍSTICAS DA MEDIACIÓN

- Debe ser voluntaria.
- Regulaméntase por regras de confidencia.
- Cómpre un seguimento dos acordos das partes.
- Cómpre formación inicial e permanente das persoas mediadoras.
- Precisa difusión e aceptación por parte da comunidade educativa.

- Precisa uns recursos determinados, tempo e espazo adecuado.

3.2 FINALIDADE:

A finalidade xeral do programa de mediación é mellorar o clima de convivencia do centro, sobre todo, en:

- Reducir a hostilidade.
- Promover os procesos de respecto mutuo.
- Eliminar a violencia e o carácter destrutivo da conflitividade.
- Desenrolar habilidades sociais nos alumnos e alumnas.

4. OBXECTIVOS DA MEDIACIÓN

- Establecer a mediación como vía de negociación de forma habitual para que sexa adoptada como método de resolución de conflitos.
- Aprender a negociar e a chegar a acordos respectando as posicións diferentes.
- Aprender a escoitar e a falar xa sexa intentando convencer ou aceptando as posturas contrarias. Non ter problema en recoñecer que os argumentos contrarios teñen máis peso cós propios.
- Aprender a respectar os acordos.

5.- O EQUIPO DE MEDIACIÓN

O equipo de mediación ha de estar constituído por profesorado e alumnado e poderase contar nalgunhas ocasións con persoal alleo á comunidade educativa, como axentes sociais, persoal do centro de saúde ou do plan socio-comunitario, con formación adecuada para iso.

En canto ao profesorado que forma parte do equipo de mediación salientase:

- a súa participación é voluntaria
- é profesorado con relacións fluídas cos demais membros da comunidade educativa, en especial co alumnado
- un dos membros do equipo ha de formarse na detección de dificultades e problemas que poida ter o alumnado pertencente ás minorías, xa sexa xitano, xa inmigrante.

En canto ao alumnado que participa no grupo de mediación procurouse xa en momentos anteriores que fosen estudantes de distintos niveis e tivesen un compromiso co centro que xustificase a súa elección. Formouse en conceptos, técnicas e ferramentas propias da mediación. Cómpre que para o curso

próximo se inclúa unha persoa do grupo de inmigrantes para que sirva de referencia para o alumnado que vén de fóra.

5.1.-FUNCIONES DO GRUPO DE MEDIACIÓN

- Colaborar coa comisión de convivencia do Consello Escolar no desenvolvemento das súas funcións.
- Procurar a formación en mediación de todos os seus membros.
- Colaborar coas titorías para establecer un plan de actuación en grupos especialmente conflictivos.
- Difundir no centro a súa existencia para converterse nun equipo de referencia na resolución de conflitos.

6.CANDO RECORRER Á MEDIACIÓN

A posibilidade de recorrer á mediación engádese ás outras fórmulas existentes no centro para a resolución de conflitos e pode ser:

- Como un tratamento previo naqueles conflitos para os que o RRI requiriría algún tipo de sanción. Neste caso se non se resolve o conflito a través da mediación continuaría o proceso polas canles do RRI.
- Como fórmula única naqueles casos nos que sen transgredir ningunha norma do centro existe algún conflito que sería beneficioso para as partes poder resolver.
- Como tratamento posterior a unha sanción do centro, neste caso sería unha medida reparadora que permitiría dialogar e contrastar os puntos de vista das partes involucradas.

6.1.-CASOS MEDIABLES E CASOS NON MEDIABLES

Os conflitos non son sempre da mesma natureza e da mesma gravidade por iso haberá casos nos que non será posible acudir á mediación como instrumento de solución.

Casos mediables:

- Os casos tipificados como leves no RRI
- Os casos de condutas contrarias á convivencia
- Casos tipificados como gravemente prexudiciais para a convivencia.
- Nos supostos menos graves de situación de acoso.(art 30 Lei 4/2011).

Casos non mediables:

- Cando xa existe agresión física ou ameazas con grave violencia.
- As humillacións graves, acosos, intimidación con matices sexistas, raciais ou xenófobos.
- Aqueles casos que xa utilizaran a mediación dúas veces durante o mesmo curso e sexan reincidentes en condutas contrarias á convivencia.

7.- SENSIBILIZACIÓN Á COMUNIDADE EDUCATIVA:

7.1 Sensibilización ao profesorado.

PASOS:

1.-Análise da convivencia no noso centro:Obxectivo: fundamentar a necesidade da posta en marcha dun servizo de mediación escolar.

A implantación dun servizo de mediación entreiguales supón un investimento de enerxía e un custo de recursos humanos, materiais e organizativos.En consecuencia, existen maiores expectativas de éxito se esta ofrece unha resposta ou solución a unha necesidade prioritaria do centro percibida por a maioría.

Por outra parte, a análise da convivencia pode poñer en evidencia problemáticas ocultas ás que non se prestara atención,como unha conflictividade entre iguais ás veces non percibida para o profesorado, razón que fundamentaría a posta en marcha dun servizo de mediación.

Apostamos por unha análise funcional, concreta e realista.

O seu obxectivo será identificar as prioridades de actuación que existen en canto a convivencia.

É indubidable que o terreo ha de estar medianamente aboado, que a súa implantación arraigará mellor, se o centro xa conta cunha traxectoria de traballo neste sentido.

En todo caso, as campañas de sensibilización han de facerse pouco a pouco, paso a paso, respetando as resistencias habituais e o ritmo natural do centro ante a implantación de medidas innovadoras. É común que a xente máis entusiasta se desencante pola lentituddeos avances, pero quizais se trate dunha visión sesgada.

Esta é unha estratexia a longo prazo. Non é cuestión de que unha ou dúas persoas se lancen ycorran por separado, máis ben de que nazan pequenos grupos que observen a necesidade de a medida, á que pouco a pouco váianse unindo os que se interesen

7.2-Sensibilización ao alumnado:Cando o servizo de mediación non está institucionalizado no centro,o labor do Departamento de Orientación, do profesorado responsable das titorías e do equipo responsable da mediación é encomiable e fundamental.A través das sesións de titoría pódense establecer os primeiros contactos do alumnado co tema. Neste punto, a función será tanto informativa coma formativa.

O Noso obxectivo é dobre: que o alumnado se familiarice co servizo e espertar interese entreaquellos e aquelas que poidan constituír as futuras candidaturas a alumnado mediador. É aconsellable tratar o tema da mediación nas reunións de delegados e delegadas. Estas medidas están contempladas no cuarto punto do Plan de Convivencia do noso centro.

A continuación, describense as ferramentas que utilizamos para a análise da conflictividade escolar:

Cuestionarios ao alumnado:

1.-Que tipo de conflictos é máis frecuentes entre os teus compañeiros e compañeiras?

- Insultos , ofensas
- Malentendidos
- Agresión física leve
- Agresión física grave

2.-Onde ocorren os conflitos

- Na saída ou entrada
- Na clase
- Nos cambios de clase
- No recreo
- Nos baños
- Fora do centro

3.-¿Qué fas para resolver un conflito cun compañeiro ou compañeira

- Recurrir a un amigo-a
- Recurrir a un profesor-a
- Recurrir á túa familia
- Pelexar
- Dialogar con el ela
- Pasar del- dela
- Outras

8.-FASES DA IMPLANTACIÓN DO SERVICIO DE MEDIACIÓN ESCOLAR

Presentamos a continuación unha tabOa de utilidade para a redacción dun protocolo de mediación

	QUEN	CANDO	ONDE	cÓMO	MATERIAIS
Xurde o confl ito	Entre os alumnos- as		No centro educati vo (aula , corredor, recreo) ou fora del pero que afecta á vida do centro		

Solicita o servizo	Toda a comunidade educativa pode propoñer	sempre	No Departamento de Orientación	Cubriendo unha solicitude	Ficha de solicitude
Proceso de mediación	Alumnado mediador e alumnado en conflito	Nos recreos	Na aula de mediación	Según as fases e os principios da mediación	Rexistro de mediación
Revisión dos acordos	As persoas mediadoras coas partes en conflito	Según se establece o acordo	Na aula de mediación		Rexistro de compromiso
Coordinación e seguimento do proceso de mediación	Os mediadores e mediadoras coa persoa coordinadora do programa	Reunión de mediación	Na aula de mediación ou espacio alternativo	Revisión, análise e debate dos casos	Autoavaliación dos mediados

Nun principio é normal que poucos alumnos-as soliciten de maneira voluntaria a mediación como modo de afrontar os conflitos.

Normalmente nos centros é o alumnado que está involucrado nun conflito recorre a xefatura de estudos, ao seu titor-a ou aos departamentos de orientación para intentar solucionar as diferenzas. Polo tanto nos comezos da mediación serán xefatura de estudos, departamento de orientación e profesores tutores-as quen suxiran ou deriven aos alumnos e alumnas cara o servizo de mediación.

Cando o sistema adquiere dinamismo, se interioriza, se oen experiencias exitosas, é o propio alumnado quen toma o relevo.

8.1- SELECCIÓN DO ALUMNADO MEDIADOR

É aconsellable que o alumnado mediador teña ou desenvolva ao longo do programa unha serie de cualidades:

- . Ser sensible ante os conflitos dos demais e ter unha actitude activa e positiva ante eles.
- . Percibir estas situacións como unha oportunidade de aprendizaxe.
- . Saber escoitar activamente.
- . Ter empatía.
- . Comprometerse a respectar a confidencialidade e neutralidade na xestión do conflito..
- . Recoñecer, comprender e expresar emocións coordinando mensaxes verbais e non verbais (expresión corporal, mirar aos ollos, xesticular, asentir...)..
- . Ter liderado positivo no grupo..
- . Ser creativo na busca de solucións, motivando as partes para o cambio.
- . Ter capacidade para soportar situacións de tensión emocional.

8.2-CONTIDOS QUE SE TRATARÁN COS ALUMNOS MEDIADORES

Basicamente os contidos da formación serán os seguintes:

1. Introducción ao conflito:

- 1.1. Que é un conflito? Educar no conflito
- 1.2. Estilos de afrontamento do conflito: agresivo, asertivo e pasivo.
- 1.3. Tipos de conflitos.
- 1.4. Percepcións.

2. Habilidades de comunicación.

- 2.1. Concepto de comunicación.
- 2.2. Obstáculos para una comunicación eficaz.
- 2.3. Tipos de comunicación:
 - 2.3.1. Comunicación verbal.
 - 2.3.2. Comunicación no verbal: espacios, postura, orientación, tono y volumen de voz, xestos..
- 2.4. A escoita activa.
- 2.5. As mensaxes en primeira persona.
- 2.6. Asertividade.

3. Expresión de emocións e sentimentos.

4. Habilidades socioafectivas.

5. Que é a mediación? Figura do mediador: funcións e compromisos.

6. Proceso de mediación e os seus fases.

7. Mediación en acción: protocolo de actuación

9.- METODOLOXÍA DE TRABALLO

Os contidos se trasmiten a través das seguintes técnicas:

- . Dinámicas para constituír grupo: de presentación, de coñecemento e de cohesión dos grupos.
- . Outras dinámicas de grupos: chuvia de ideas, traballo en pequenos grupos, posta en común, elaboración de conclusións, etc.
- . Actividades de cooperación.. Creación e elaboración dos seus propios materiais: carteis, logos, lemas, solicitudes, dípticos, contos...
- . Simulacros ou dramatizacións.

10.-FUNCIÓNS DA PERSOA COORDINADORA

- . Coordinar e dinamizar o servizo de mediación..
- . Programar e impulsar a formación continua do alumnado..
- . Xestionar o programa de sensibilización..
- . Fomentar a cohesión de grupo do equipo de mediación..
- . Coordinarse cos responsables da convivencia escolar..
- . Responsabilizarse da avaliación continua do servizo, informar periodicamente aos órganos de xestión e participación do centro.

. Dirixir as reunións de seguimento

Estas reunións serán semanais e a súa periodicidade debe respectarse tanto se hai temas relevantes que tratar como se non, xa que fomentar a cohesión do grupo é fundamental para o éxito do programa.

Por outro lado, estas reunións supoñen unha continuación da formación. A evolución do alumnado, a súa madurez para solucionar conflitos e afrontarse a eles vense reflexados nestas sesións. Son, ademais, o momento e o lugar para compartir experiencias, para consultar dúbidas, para sentirse arroupado e arroupada, e -como non- para formular casos que poidan derivar en conflitos

. Compártense tamén medos e inseguridades, pero tamén se buscan solucións, intercámbianse estratexias; anímase e valórase a boa evolución do equipo.

Estas reunións están enfocadas a:

1. Realizar o seguimento exhaustivo dos casos que xorden, así como a mellorar a organización do servizo. É unha oportunidade única de formación baseada na experiencia e na reflexión, apoiándonos no contrato de confidencialidade que nos permite compartir as vivencias en cada un dos procesos de mediación e buscar solucións entre todos e todas ás dificultades encontradas.
2. Crear e fomentar a cohesión no grupo e un bo clima de traballo coa finalidade que funcione ben no seu conxunto.

3. Continuar coa formación do alumnado mediador: aproveitamos este momento para recordar a teoría tratada pero esta vez baseándonos nunha realidade vivida. Así, os contidos fanse máis reais para o alumnado, interiorízaos moito mellor. É un complemento necesario para a súa formación teórica inicial.
4. Adestrar na observación dos conflitos: o alumnado mediador aprende a sersensible ante os conflitos, aprende a identificalos e detectalos. Comprométese dende un principio a non ter unha actitude pasiva.
5. Fomentar a función "denuncia". Non se trata de crear un grupo de "acusons profesionais", senón que o alumnado mediador se compromete coa mellora da convivencia, e iso pasa por observar, e tamén por denunciar e neutralizar estas situacións.
6. Adaptar os materiais de formación ao seu xeito de expresarse, achegar outros puntos de vista, facilitar novas ideas e mesmo propoñer cambios.
7. Crear materiais para a divulgación do servizo de mediación. O mesmo alumnado diseña os seus carteis cunha linguaxe propia, cun ton próximo, de confianza e cunha creatividade inmellorable. Ensinar o que fan e verse reflexados polos corredores en forma de carteis, chamamentos, murais, etc., é moi motivador para eles.
8. Planificar e participar tanto en actividades relacionadas coa mediación, como naquelas relacionadas coa convivencia do centro, por exemplo, celebración do "Día da Paz", "Día da muller", "Día dos dereitos humanos", "Día dos dereitos da infancia"...

11.- AVALIACIÓN

Apostamos por unha avaliación continua, centrada no proceso e na que haxan participado todos os axentes involucrados no programa.

É importante que se valoren non só datos cuantitativos, senón tamén os resultados cualitativos que revelen os cambios de actitudes ou a concienciación da comunidade educativa, así como o impacto que a longo prazo causase a cultura da mediación no ámbito educativo.

Recolleremos algúns **indicadores** e ferramentas que poden servir para deseñar o plan de avaliación:

- Número de alumnado e profesorado que solicita entrar no equipo de mediación.
- Número de solicitudes de mediación..
- Sectores da comunidade educativa que derivan casos de mediación.. Cursos/grupos que solicitan o servizo..
- Grao de implicación e concienciación da comunidade educativa ante o proxecto.. Número de alumnado que comeza e que finaliza no grupo de mediación
- Grao de satisfacción do alumnado que participa no programa.
- Grao de satisfacción do alumnado mediado..

- Número de mediacións resoltas satisfactoriamente.
- Cumprimento dos acordos.
- Grao de coñecemento, implicación e satisfacción da comunidade educativa.. Aproveitamento dos recursos (materiais, humanos e organizativos).
- Asistencia e grao de implicación dos asistentes ás reunións de seguimento.. Grao de consecución dos obxectivos.
- Calidade e funcionalidade dos materiais elaborados.

Momentos da avaliación:

Inicialmente	Análise da convivencia: cuestionarios, análise dos partes de conduta, observación directa.
Procesualmente	Observación directa. - Rexistro de asistencia ás reunións semanais de coordinación.. - Estatísticos da conflictividade. - Comentarios recollidos nas actas e memorias de CCPs, claustros, consellos escolares, equipos educativos. - Rexistros de avaliación do proceso. Portfolio
Finalmente	Cuestionarios. - Enquisas. - Observación directa. - Rexistros de avaliación. - Comentarios recollidos nas actas e memorias de CCPs, claustros, consellos escolares, equipos educativos. Na memoria final farase constar: . Obxectivos alcanzados. .Dificultades encontradas e - Propostas de mellora. "O éxito da mediación non debe medirse polo número de acordos conseguidos, senón polas repercusións emocionais que o proceso produce nas partes"

12.-Bibliografía

- VV.AA. (2005): "La mediación escolar: una estrategia para abordar el conflicto". Barcelona. Editorial GRAÓ.
- VIÑAS CIRERA, J. (2004): "Conflictos en los centros educativos. Cultura organizativa y mediación para la convivencia". Barcelona. Editorial GRAÓ.
- TORREGO, JUAN CARLOS (coordinador) (2000): "Mediación de conflictos en instituciones educativas. Manual para la formación de mediadores". Madrid. Editorial Narcea.
- JARES, X. (2001): "Aprender a convivir". Vigo. Ed. Xerais.

- JARES, X. (2001): "Educación y conflicto. Guía de educación para la convivencia". Ed. Popular.
- GOLEMAN, D. (1996): "Inteligencia emocional". Barcelona. Editorial Kainós.
- MORENO, M. y SASTRE, J.M. (2003): "Resolución de conflictos y aprendizaje emocional. Una perspectiva de género". Barcelona. Editorial Gedisa.
- AVILÉS MARTÍNEZ, J.M. (2003): "Bullying. Intimidación y maltrato entre el alumnado". Bilbao. Editorial STEE-EILAS.
- XUNTA DE GALICIA: "Maltrato entre iguales".
- Díaz -Aguado María José.
"Prevención de la violencia y lucha contra la exclusión desde la adolescencia".
Ed. INJUVE (Instituto de la Juventud), 2004.

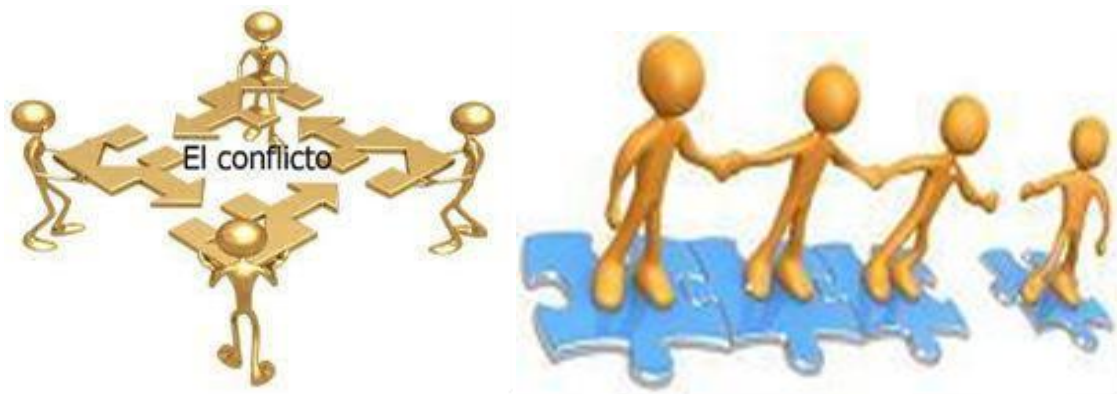
PROGRAMA VII

TITORÍA ENTRE IGUAIS

O ALUMNO TITOR

DE TI DEPENDE A CONVIVENCIA POSITIVA

ÍNDICE:

- 1.- Introducción
- 2.-Titoría entre iguales
 - 2.1.- Obxectivos xerais
 - 2.2.- Obxectivos específicos
 - 2.3.- Implicacións
 - 2.4.- Secuenciación do proceso
 - a) Asignación de titores /titorandos
 - b) Actividades Cooperativas
 - c) Temporalización das titorías
 - d) Temporalización do Proceso

2.5.- Avaliación do Programa

2.6.- Propostas de mellora.

2.7.- Bibliografía

2.8.- Anexos

INTRODUCCIÓN

No curso 2019-20, seguiremos aplicando dentro do plan de mellora da acción tutorial O PROGRAMA DE TITORÍA entre iguais a través do cal alumnado voluntario de 2º/3º de ESO tutelan a alumnado de 1º de ESO que responde a un perfil previamente definido e que son seleccionados polos seus tutores, coordinados por Xefatura de Estudos. Con esta actuación, imos incorporar "O Alumno-Titor" tanto ao Plan de Acción Tutorial como ao Plan de Convivencia do Centro. As familias destes alumnos deben dar o seu consentimento.

A tutoría entre iguais trata de crear un grupo de alumnos que tras recibir unha formación en técnicas de escoita activa e desenvolvemento da empatía e resolución de problemas axuda aos seus compañeiros en situación de indefensión, confusión, dificultades académicas e dificultade de relación cos seus iguais. É unha proposta multidimensional que inclúe actividades de grupo clase e intervencións individuais.

O OBXECTIVO XERAL DO PROGRAMA é **mellorar a integración escolar e traballar pola cultura da non exclusión e a non violencia, fomentando que as relacións entre iguais sexan máis satisfactorias.**

Outros dous grandes obxectivos desta actuación son:

1. Mellorar a adaptación inicial do alumnado de 1º de ESO ao novo centro educativo.

2. Fomentar a responsabilidade do alumnado de 4º diso como axentes da acción tutorial sobre os seus compañeiros de 1º de ESO.

Deste xeito, potenciamos no alumnado a competencia básica social e cidadá e a competencia de adquisición de autonomía e iniciativa persoal. Igualmente, contribúese a mellóraa da convivencia no centro. A convivencia debe de converterse nun clima, nun ambiente, nunha atmosfera que se respira no Centro Educativo.

FUNDAMENTACIÓN TEÓRICA E CONTEXTO DE CENTRO.

A tutoría entre alumnos é froito de correntes pedagógicas baseadas na aprendizaxe individualizada mediante alumnos/as colaboradores e o adestramento destes. Seguindo a Parrilla (1992), podemos falar de distintas estratexias de aprendizaxe,

dentro das cales contempla as tutorías e realiza a seguinte precisión:

1.- A tutoría entre iguais: é unha estratexia que trata de adaptarse ás diferenzas individuais en base a unha relación entre os participantes. Adoitan ser dous compañeiros da mesma clase e idade, un dos cales fai o papel de titor e o outro de alumno. O titor ensina e o alumno aprende.

2.- Tutoría entre compañeiros de distinta idade: é unha variante da tutoría entre iguais. É condición indispensable que exista diferenza de idade entre o titor e o seu alumno, e que a axuda ocorra invariablemente en forma de interacción diádica.

Nós, no noso plan de mellora, referímonos ao segundo grupo definido por Parrilla: Tutorías entre compañeiros de distinta idade.

Consideramos, seguindo a David Durán, que "A tutoría entre iguais" é unha estratexia que aproveita pedagógicamente as diferenzas entre os alumnos e permítenos ver a diversidade non como un problema senón como un recurso.

Na actualidade atopamos referencias e apuntas en diferentes revistas pedagóxicas: Educar, Cadernos de Pedagogía, ... A maioría das experiencias recolleitas refírense ao primeiro grupo de tutorías de iguais definido por Parrilla. Parécenos interesante outras experiencias na que alumnos de 3º e 4º ESO tutelan a compañeiros máis pequenos.

O noso centro educativo goza da peculiaridade de ser acolledor de múltiples tipoloxías de alumnado. Na última revisión do noso Proxecto Educativo apostamos por introducir medidas organizativas e pedagóxicas que dean resposta a todo tipo de alumnado e que favorezan o desenvolvemento integral da persoa. Extraer o máximo potencial do noso alumnado éo noso reto, a nosa filosofía a cultura de máximos fronte aos mínimos e a pedagogía do éxito fronte ao fracaso. É dicir, destacamos, fundamentalmente, o traballo ben feito fronte á apatía e a cultura do non esforzo, as actitudes e valores prol-sociais fronte á violencia como forma de resolver o conflito. Sabemos que son retos ambiciosos e somos conscientes de que os cambios realízanse aos poucos e é por iso que nos aventuramos a realizar este plan de mellora coa finalidade de incluír ao alumnado como parte activa do seu proceso de ensino e aprendizaxe, dotándolle dos recursos necesarios a través destas tutorías individualizadas.

Partimos dunhas necesidades atopadas no noso centro educativo: o alumnado actual é froito dos actuais cambios sociais, novas modalidades de estrutura familiar, novas xeracións de acceso á información (moita información pero sen filtros nin canles para extraer a máis veraz), influencia dos medios de comunicación,

novas canles de aprendizaxe, menores máis protexidos e menos autónomos, ... Todo iso repercute na construción dunha identidade que en ocasións se atopa desorientada en canto ás actitudes, valores, normas, organización e hábitos. O noso alumnado goza en ocasións de menos autonomía e madurez para afrontar eses cambios. Un momento crave é o paso de primaria a secundaria, onde a todo o anterior súmaselle un novo escenario con novas relacións, espazos, niveis de referencia. É neste contexto onde habemos de ensinar a tomar decisións e creemos que a tutoría entre compañeiros pode contribuír a iso.

Dentro do marco do Plan de Acción Tutorial, o noso Plan de Mellora diríxese ao ámbito do asesoramiento persoal. Esta nova dimensión da tutoría centra o protagonismo na figura do compañeiro-tutor -no noso caso alumnado de 2º/3º ESO- que nalgunhas horas libres acompañará e guiará ao alumnado receptor de 1º ESO. O punto forte desta relación é o nivel de comunicación e grado de empatía que se logra entre compañeiros. Os mentores xogan o papel de intermediarios e valedores do alumno que teñen ao seu cargo. Ademais, contribuír a desenvolver, entre outros, o objetivo do noso Plan de Acción Tutorial referido ao auto-coñecemento e á elaboración dun concepto positivo de si mesmos.

Partimos do modelo de persoa que desexamos promover no alumnado e a partir de aí definir que é o que se quere conseguir, que valores son os máis importantes, que habilidades e actitudes quérense traballar e que coñecementos son básicos neste proceso.

Nos documentos básicos do centro:, Proxecto Educativo de Centro, RRI, Plan de convivencia... queda determinado que queremos educar persoas:

- Que sexan autónomas: que se coñezan, que se estimen, con capacidade de decisión, autocontrol e esforzo.
- Que sexan capaces de valorar o esforzo e teñan interese polo traballo ben feito.
- Que alcancen valores (esforzo, constancia, interese, apertura, sensibilidade) que potencien o seu sentido de responsabilidade, a través da reflexión e o diálogo.
- Que baseen as súas relacións cos demais no respecto, a dignidade da persoa, a integración dos diferentes e a igualdade real entre homes e mulleres.
- Que saiban desenvolver actitudes de empatía, compaixón e perdón nas súas relacións.
- Que desenvolvan todas as súas intelixencias incluíndo a intelixencia social, emocional e espiritual.

A tutoría entre iguais céntrase en dotar aos alumnos de actitudes prosociales nas interaccións ademais de adestrarlles en habilidades de comunicación e de escoita que lles facilita a axuda a alumnos en situación de conflito. Están baseados no

fomento do proceso natural de responsabilidade cara a outros, de desenvolver a empatía e o apoio emocional que os mozos e mozas mostran espontaneamente nteraccións cotiás.

3. Obxectivos Específicos

1. Sensibilizar e cohesionar á comunidade educativa do centro en torno a un clima de convivencia positivo.
2. Desenvolver a intervención dos iguais no proceso formativo dos alumnos.
3. Sensibilizar, formar e implicar aos alumnos na xeración e mantemento dunhas normas de convivencia que faciliten a integración e benestar de todos os alumnos do centro.
4. Crear un referente, (titor-a), para favorecer a autoestima e diminuír a inseguridade ante situacións de conflitos entre iguais.
5. Compensar o desequilibrio de poder e forzas propias dun conflito entre iguais, desde unha perspectiva preventiva e disuasoria.
6. Integrar a "tolerancia cero á violencia" como un trazo de identidade do centro.

5. DESENVOLVEMENTO

1. PUNTO DE PARTIDA.

Movidos pola inquietude que causa nos centros de Secundaria o proceso de adaptación que vive o alumnado de 1º de ESO na súa transición desde Primaria, plantexámosnos que podiamos facer para mitigar os seus problemas de adaptación a esta nova etapa educativa e para dar algunha solución ás consecuencias derivadas de devanditos problemas: baixo rendemento académico, illamento, desmotivación, mal comportamento no aula.

Ademais das medidas ordinarias que o Plan de Acción Tutorial contempla, ideamos unha estratexia nova de apoio ao mesmo. Pensamos que a tutoría entre compañeiros, sendo titores alumnos voluntarios e alumnas voluntarias de entre o alumnado de maior idade da etapa e, xa que logo, e por experiencia do Centro noutros programas, podería resultar unha práctica positiva en sentido bi-direccional. O alumnado de 1º de ESO beneficiaríase da madurez e experiencia dos seus titores, mentres que o alumnado de 3º/ 4º de ESO beneficiaríase do seu propio exercicio de responsabilidade no traballo cos seus compañeiros tutorandos. Descartamos ofrecerllo ao alumnado de 1º porque este curso recibe alumnos novos de centros diversos que se incorporan á nova etapa e 2º de Bachillerato por razóns obvias

de falta de tempo deste alumnado nun curso decisivo do final dos seus estudos no Instituto.

2. PLANIFICACIÓN E POSTA EN MARCHA.

En primeiro lugar, haberá que definir claramente o **perfil do alumnado de 1º de ESO** idóneo para recibir esta atención específica. Terían que cumprir unha das seguintes características: ir mal nos estudos, estar desmotivados, presentar unha deficiente organización das súas tarefas e materiais, ter un nivel de atención en clase irregular, estar illados do grupo, manifestar un ritmo de aprendizaxe diferente segundo a materia.

Seguidamente, definimos as que debían ser as **pautas de intervención dos voluntarios**: traballar a adaptación do seu tutorando ao Centro, revisar con el o seu horario e os posibles problemas co profesorado do grupo, reaxustar a súa adaptación aos espazos do Centro, traballar coa axenda, tratar das súas relacións sociais, traballar as relacións cos profesores e as materias, actuar de intermediario con Xefatura de Estudos, titor ou titora e Orientación.

Finalmente, estableceremos a **secuencia de actuacións** que imos seguir:

1º. Convocar a todo o alumnado de 3º E 4º de ESO para informarlles do Plan de Mellora e pedir voluntarios. Entregaráselles un contrato que deberían asinar. (ANEXO II)

2º. Elaborar unha Ficha de Seguimiento para que poidan rexistrar as súas actuacións. (ANEXOS IV E V)

3º. Seleccionar ao alumnado de 1º de ESO durante as reunións de Orientación e Xefatura de Estudos cos titores.

4º. Convocar ás familias (ANEXO I) do alumnado seleccionado para informarlles e pedir a súa autorización (ANEXO III).

5º. Organizar as parellas de titor-tutorando e fixar a primeira reunión para realizar unha dinámica de presentación e coñecemento inicial mutuo.

6º. Posta en marcha e seguimento.

7º. Avaliación do Plan de Mellora (ANEXO VII).

8º. Entrega de Diplomas e Merenda de convivencia (se se estima convinte).

4.- TAREFAS DOS TITORES/as

- Dar a coñecer a cultura do centro
- Ser o referente do alumno no centro
- Dar exemplo co seu comportamento
- escoitar atentamente ao alumno titorado
- Non utilizar a violencia para resolver os conflitos.
- Aportar madurez e sentido común.
- Actuar de forma preventiva e non como un guardaespaldas.
- A súa principal tarefa é PREVER A VIOLENCIA ESCOLAR. Ofrecer soporte, compañía e amizade.

O ALUMNO- TITOR

Aquí veñen reflectidas algunhas ideas que podedes traballar se non se vos ocorre ningunha:

Como che imaxinas a túa vida e o teu futuro nos próximos 10 anos?

Que actividades son as que máis che apaixonan na vida?

Algunha vez pensaches en facer algo e logo non o fixeches?

Que forma tes de relacionarche coas persoas que che rodean?

De que maneira fas as cousas de cada día? Cando fas algo que non está ben ou deixas de facer algo que deberías facer. Que escusa pos?

Que temas ou cousas tes sobre os que nunca falas nin falarías?

TEMPORALIZACIÓN E AVALIACIÓN:

INICIAL 1º TRIMESTRE- ANÁLISE DE NECESIDADES

Durante o primeiro trimestre farase a selección de alumnos de primeiro que precisen intervir no programa como titorandos para analizar entre os titores , a xefa de estudos e a orientadora , as necesidades mais detacables.

Paralelamente falaremos cos alumnos e alumnas para expouer os obxectivos do programa, os aspectos de información e de formación mais salientables, realización do listado de voluntarios e acordar con eses voluntarios sobre cando se pode realizar a actividade con eles, propoñeremos 1 recreo semanal no 1º trimestre.

Aos pais dos alumnos que participen no programa se lles comunicará os aspectos detallados do programa a través dunha reunión ou por carta que se enviará a través dos seus fillos.

Durante este proceso, de aplicación do proxecto, realizarase a asignación de titores aos alumnos de 1º de ESO e levarán a cabo diferentes actuacións, baseadas nas titorías formais e informais que os alumnos manterán entre eles e co coordinador/a. O programa pon moita énfase nas titorías informais, é dicir, aquelas que se realicen nas horas do recreo, ao saír de clase, nos corredores, etc. considerándoas clave para conseguir os obxectivos que nos expuxemos.

Así mesmo, as titorías formais pasan a ser unha ferramenta para encamiñar e dirixir o proceso, para resolver calquera dúbida ou discrepancia que poida xurdir e para facer a avaliación do

alumnado. Unha vez finalizado o proceso de tutorización, os alumnos tutores recibirán un diploma que acredite a súa participación no proxecto.

Os equipos docentes 1º de ESO, fan unha valoración de necesidades (1-2-3) dos alumnos. sendo o 1 aqueles que teñen poucas necesidades, son pouco vulnerables a situacións conflitivas e de acoso escolar e 3 para os que teñen historial de conflitos ou con alto nivel de ser obxecto de bullying.

Os equipos docentes de 2ºe 3º de ESO fan a mesma valoración entre os seus alumnos (1-2-3) con respecto ás competencias de axuda ou soporte para ser tutores, no que o 1 é baixo e o 3 corresponde a alumnado de altas competencias como titor.

Unha vez asignadas as valoracións, o coordinador e unha persoa do equipo directivo realizan a asignación de tutores casando as necesidades altas, con competencia altas (3), as baixas coas baixas (1) e os intermedios cos seus pares (2).

Segundo trimestre- APLICACIÓN DE TODAS AS PROPOSTAS CONSENSUADAS NO PRIMEIRO TRIMESTRE. Completaremos a ficha de seguemento para ver aqueles aspectos que van funcionando e aqueles que é preciso ir modificando . Nas reunión cos tutores dos grupos iremos vendo tamén os aspectos que é preciso modificar, a idoneidade do programa en canto a aspectos de horario, número de voluntarios, tempo dedicado, temas abordados, obxectivos perseguidos É dicir, se o diseño e o desenvolvemento segue as liñas establecidas no programa, tamén valoraremos os cambios apreciados nos alumnos tutorados : en canto a rendemento, tarefas, realización de traballos, relación interpersoal,,,,

Nos alumnos tutores tamén valoraremos os seguintes aspectos:

- A capacidade de dar axuda,
- Capacidade de relacionarse cos demais,
- Capacidade de empatizar con persoas de outros países e coas dificultades para adaptarse ao nivel de estudos e a cultura do noso país,
- Descubrir erros,
- Valorar o traballo dos demais membros da comunidade educativa,
- Desenvolver un sentimento de responsabilidade con outra persoa que confía en ti,
- Potenciar un sentemento de competencia persoal.

TERCEIRO TRIMESTRE- Avaliación Final

A actividade rematará a mediados de maio cunha avaliación que realizarán no mes de maio-xuño todos os axentes implicados e as propostas de cara ao próximo curso.

CONCLUSIÓNS

Como sinalamos, a finalidade da posta en marcha do Programa dirixíanse nunha dobre dirección. Por unha banda, cara á mellora do proceso de adaptación e rendemento escolar do alumnado de 1º ESO e, por outro, cara ao desenvolvemento de competencias básicas e sentido de responsabilidade persoal do alumnado de 2º e 3º de ESO, que non é para nós menos importante.

Se os logros estímense positivos nestas dúas direccións, o cal resulta imprescindible para conseguir que esta dinámica de axuda, comunicación, empatía e responsabilidade entre o alumnado participante nesta experiencia, é importante que se vaia dando a coñecer e xeneralizándose a nivel de Centro.

Desta forma, pretendemos que este estilo de convivencia e colaboración convértase nunha práctica común entre alumnado de distintos niveis educativos e, aínda que de maneira sistemática desenvólvese nos niveis de 1º ESO e 4º ESO, pódase converter en modelo de relación para o resto de alumnado do Centro.

Esperamos que o que comence como un Programa de Mellora da convivencia e de relación se convirta nunha realidade que poidamos incorporar ao noso Proxecto Educativo de Centro como sinal de identidade do mesmo.

BIBLIOGRAFÍA

- 1.-PROGRAMA TEI, Tutoría entre Iguales, para la mejora de convivencia, autor : Andrés González Bellido
- 2.- DURAN, David y VIDAL, Vinyet. - "Tutoría entre iguales: de la teoría a la práctica. Un método de aprendizaje cooperativo para la diversidad en secundaria." Ed. GRAO, 2004.
- 3.-DURÁN, D. y MESTRES, P (1998). - "Enseñar y aprender, una materia optativa de tutoría entre iguales". Aula de innovación Educativa, 75, pp 63-68.
- *2000b: "Tutoría entre iguales". Un recurso para atender a la diversidad. Cuadernos de pedagogía, 288 pp36-39-
- 4.-PARRILLA, A. (1992): "El profesor ante la integración escolar: investigación y formación". Capital Federal (Argentina). Cincel.

Razonar en pareja: Tutoría entre iguales para la resolución cooperativa de problemas cotidianos, ene 2017, Autores: Marta Flores Coll , David Duran Gisbert , Lluís Albarracín Gordo

ANEXOS DESTE PROGRAMA

ANEXO I

REUNIÓN PAIS

Dirixímosnos/ a vostedes para convocarlles a unha reunión que terá lugar mañá ----- de xaneiro de , ás h. na Biblioteca do instituto.

O motivo da reunión é presentarlles un Plan de Mellora que QUEREMOS DESARROLAR no instituto e ofrecerlles aos seus fillos e fillas a oportunidade de beneficiarse do mesmo, axudándolles a mellorar a dinámica xeral de participación no centro.

Dada a importancia desta cita, rogámoslles que fagan o esforzo de acudir, polas prestacións que este proxecto pode ofrecer aos seus fillos e fillas.

Xefatura de Estudos

ANEXO II

FORMULARIO ALUMNO-TITOR

I.- DATOS PERSONAIS.

Nome: _____	
Apelidos: _____	
Grupo: _____	Data: _____

II.- INTERESE EN TITORAR AO ALUMNADO DE 1º CURSO DA ESO:

Gustaríache ser titor/a de un alumno/a de este centro?.SI	NON
Estás disposto e dispoñible a participar e cumprir co horario planificado para levar a cabo as tarefas encomendadas?	SI
Non	

¿Por qué che gustaría ser tutor/a?.

-

—

—

—

Asdo: Alumna Titora

Asd: Directora do centro

Alumno Titor

ANEXO III

AUTORIZO ao meu fillo/ filla _____ do grupo _____ de ESO a participar no Plan de Mellora do IES ARCEBISPO XELMÍREZ II desenvolvido a través de tutorías individualizadas con alumnado de 2º/3ª de ESO e que se levará a cabo durante dous recreos MENSUAIS

En Santiago , a

de 20__..

ASINADO: _____ (pai/nai/titor legal)

ANEXO V

FICHA DE CONTROL

ALUMNO-TUTOR: _____

ALUMNA -TUTORA: _____

NOME DO ALUMNO TITORADO: _____

GRUPO : _____ TITOR DO GRUPO: _____

DATAS	OBSERVACIÓNS	FIRMA TITOR/A	FIRMA TITORADO/A

O ALUMNO TITOR

Aquí veñen reflectidas algunhas ideas que podes traballar si non se vos ocorre ningunha:

Como che imaxinas a túa vida e o teu futuro nos próximos 10 anos?

Que actividades son as que máis che apaixonan na vida?

Algunha vez pensaches en facer algo e logo non o fixeches?

Que forma tes de relacionarche coas persoas que che rodean?

De que xeito fas as cousas de cada día? Cando fas algo que non está ben ou deixas de facer algo que deberías facer. Que escusa pos?

Que temas ou cousas tes sobre os que nunca falas nin falarías?

ANEXO VI

CUESTIONARIO PARA ALUMNOS TITORES 2º/3ºESO

Este ano participaches de xeito voluntario no plan de mellora do centro referido ás tutorías individualizadas. É unha experiencia nova no centro e para tí.

Mediante este cuestionario queremos valorar: 1.- Si observaches cambios no teu alumno/a tutorado; 2.- O teu grado de aprendizaxe e satisfacción persoal.

CONTESTA DE FORMA ANÓNIMA

1. Realizaches as reunións semanais previstas?	SI ☐ NON ☐
2. Consideras que o ambiente que se creou entre vós é adecuado.	SI ☐ NON ☐
3. o teu titorando mellorou en:	☐ Estudos ☐ Libreta ☐ ☐ Amigos ☐ Adaptación ao centro ☐ Adaptación aos profesores Outros (.....)
4. Paréceche que o tempo dedicado ás tutorías é	☐ Excesivo ☐ Insuficiente ☐ Suficiente
5. Supuxo unha esixencia moi grande para ti?	SI ☐ NON ☐
6.1 Descubriches en ti algunha cualidade, valor, actitude, habilidade que descoñecías?	6.1 SI ☐ NON ☐
6.2. Desenvolviches algunha calidade, valor, actitude, habilidade que xa tiñas?.	6.2 SI ☐ NON ☐

7.Consideras que o teu alumno/a tutorado/a viuchecomo unha canle de comunicación co centro?	SI ☐ NON ☐
8.- Sentíchesche como axente educativo que intervén na aprendizaxe do alumno/a tutorado/a?	SI ☐ NON ☐

9.-necesitaches a intervención de alguén como guía? Quen?.

10.-Esta experiencia serviuche a nivel persoal a tí ?. De que forma?

11.- Que mellorarías do proxecto?.

12.- No caso de que xurdisen novos proxectos desta índole. Gustaríache seguir participando?.

GRAZAS POLA TÚA COLABORACIÓN

ANEXO VII

CUESTIONARIO PARA ALUMNOS TUTORADOS DE 1º DE ESO

Este ano participaches de xeito voluntario no plan de mellora do centro referido ás tutorías individualizadas. É unha experiencia nova no centro e para tí.

Mediante este cuestionario queremos valorar: como foi o programa .

CONTESTA DE FORMA ANÓNIMA

Contesta ás seguintes cuestións	
1. Que é o que máis che gustou?	
2. Que é o que menos che gustou?	
3. Crees que foi bo para ti?. En que melloraches ?	☐ SI ☐ NON
4. Crees que necesitarías	☐ SI ☐

continuar ao ano que vén nesta actividade?. Por que?.	NON
5. Cambiarías de alumno titor de 4º de ESO? Por que?.	☐ SI ☐ NON

GRAZAS POLA TÚA COLABORACIÓN

CUESTIONARIO PARA ALUMNOS TUTORADOS DE 1º DE ESO

Este ano participaches de xeito voluntario no plan de mellora do centro referido ás tutorías individualizadas. É unha experiencia nova no centro e para tí.

Mediante este cuestionario queremos valorar: **se observaches cambios en ti.**

CONTESTA DE FORMA ANÓNIMA

Pon una cruz na contestación adecuada	
1. Realizaches as reunións semanais previstas?	☐ SI ☐ NON
2. Consideras que o ambiente que se creou entre vós é adecuado.	☐ SI ☐ NON
3. Melloraches en:	Estudos ----- Caderno----- Amigos----- --- Adaptación ao centro ---- Adaptación aos profesores, -----Outros (----- -)
4. Paréceche que o tempo dedicado ás titorías é	___ Excesivo ___ Insuficiente ___ Suficiente
5. Supuxo unha esixencia moi grande para tí	☐ SI ☐ NON

6.Consideras que o teu alumno/a titor é útil para comunicarche co profesorado?	☐ SI ☐ NON
--	---

7.-Esta experiencia serviuche a nivel persoal a tí ?. De que forma?

8.- Que melloraría do proxecto?.

GRAZAS POLA TÚA COLABORACIÓN

PLAN DE MELLORA ALUMNO -TITOR
CUESTIONARIO PARA OS TITORES DE 1º DE ESO. AVALIACIÓN INTERMEDIA

NOME DO ALUMNO/A:

CONTESTA DE FORMA ANÓNIMA.

Pon unha cruz na contestación adecuada				
Coñeces a finalidade do programa?	SI	NON		
Consideras adecuado o proceso seguido para a incorporación do alumnado a este programa?	SI	NON		
Observaches algún cambio no alumnado de 1º ESO que participou no programa?	SI			NON
	Rendemento	Conduta	Persoal	
Que aspectos melloraría antes de finalizar o proxecto?				
Mantiveches contacto co titor/a voluntario?	SI	NON		

OBSERVACIÓNS

**CUESTIONARIO PARA OS TITORES DO GRUPO DE REFERENCIA
. AVALIACIÓN FINAL**

CONTESTA DE FORMA ANÓNIMA.

Pon unha cruz na contestación adecuada				
Coñeces a finalidade do programa?	SI	NON		
Consideras adecuado o proceso seguido para a incorporación do alumnado a este programa?	SI	NON		
Observaches algún cambio no alumnado de 1º ESO que participou no programa?	SI			NON
	Rendemento	Conduta	Persoal	
Que aspectos mellorarías ?				
Darías continuidade	SI	NON		
OBSERVACIÓNS				

GRAZAS POLA TÚA COLABORACIÓN

**CUESTIONARIO PARA AS FAMILIAS
- FINAIS SEGUNDO TRIMESTRE**

Este ano o seu fillo/a participou de xeito voluntario no plan de mellora do centro **referido ás tutorías individualizadas**. Foi unha experiencia nova no centro e para el. e mediante este cuestionario queremos valorar se vostede/es observaron cambios significativos nos seu fillo /a.

Mediante este cuestionario queremos valorar: Se
vostede/s observaron cambios significativos nos seu
fillo /a.

CONTESTE DE FORMA ANÓNIMA

Poña una cruz na contestación adecuada	
1. Contou en casa se asistiu ás súas reunións semanais co seu alumno/a titor de 4º de ESO?	☐ SI ☐ NON
2. Contou na casa se lle pareceu agradable o ambiente e relación co seu compañeiro/a titor de 4º de ESO?	☐ SI ☐ NON (-----)
3. Observaron vostedes algunha melloría en:	☐ Estudos ☐ Caderno ☐ Amigos ☐ Adaptación ao centro ☐ Adaptación aos profesores, ☐ Outros (-----)
4. Parécelles que o tempo dedicado ás tutorías é	☐ Excesivo ☐ Insuficiente ☐ Suficiente

5.-Que lles pareceu esta experiencia?

6.- Que mellorarían da mesma?

GRAZAS POLA SÚA COLABORACIÓN

CUESTIONARIO PARA AS FAMILIAS . AVALIACIÓN FINAL

Como vostedes saben, desde o 2º trimestre o seu fillo/a participa no programa de titorías "O alumno-titor" . Neste momento do proceso dirixímonos a vostedes para realizar unha valoración do mesmo.

CONTESTEN DE FORMA ANÓNIMA.

Pon unha cruz na contestación adecuada				
Coñece a finalidade do programa?	SI	NON		
Considera adecuado este programa para o seu fillo/a?	SI	NON		
Observaron algún cambio no seu fillo/a desde que participa no programa?	SI			NON
	Rendemento	Conduta	Persoal	
Que aspectos melloraría ?				
Gustaríalle que continuase este programa no centro?	SI	NON		

GRAZAS POLA SÚA COLABORACIÓN

VIII-PROGRAMA DE PREVENCIÓN E INTERVENCIÓN EN MATERIA DE ABSENTISMO ESCOLAR

1.- OBXECTIVOS

- Favorecer a continuidade e regularidade da escolarización previndo a aparición do absentismo.
- Realizar un control, seguimento e avaliación do absentismo, indagando nas causas deste e adoptando as intervencións necesarias para corríxilo.
- Implicar a toda a comunidade educativa na prevención, control e seguimento do absentismo escolar.

2.- CONTIDOS

Concepto de absentismo escolar: Debemos suliñar que, de acordo ao establecido no Protocolo de actuación en materia de absentismo escolar elaborado pola Comosión Técnica Interinstitucional do Menor de A Coruña, esta problemática se define como "*non asistencia e/ou falta de puntualidade reiterada e non xustificada, sendo unha causa grave, totalmente obxectivable, do fracaso escolar, con graves consecuenias para o futuro inmediato do menor.*"

Tipos de absentismo:

Desescolarización: cando o alumnado en idade de escolarización obrigatoria non está matriculado en ningún centro educativo.

Absoluto: cando o alumnado, en idade de escolarización obrigatoria, está matriculado, pero non asiste nunca ao centro.

Crónico: cando o alumnado matriculado non asiste de forma habitual ao centro.

Puntual ou intermitente: cando o alumnado non asiste ao centro determinados días ou a determinadas áreas.

De tempada: cando o alumnado non asiste ao centro en determinadas épocas do curso escolar.

Pasivo: cando o alumno/a asiste ao centro pero manifesta unha conduta de ruptura e/ou boicot no proceso de ensino aprendizaxe

3.-ACTUACIÓNS

O número de faltas semanais indicativas dunha situación de absentismo escolar fíxase en 10% faltas inxustificadas, sendo esta cifra orientativa e flexible

en función das circunstancias socio-familiares de cada caso individual.

Este dato será o que determine o inicio das actuacións propias do control e seguimento do absentismo por parte dos titores.

3.1.- Con relación ao primeiro obxectivo (prevención)

- Dirixidas a familias:

Campanñas de sensibilización para informalas do dereito constitucional dos nenos á educación e o seu deber como pais de aseguralo, garantindo a súa asistencia regular aos Centros Escolares.

Potenciación da acción titorial programando reunións e entrevistas coas familias de risco.

- Dirixidas aos alumnos:

Desenvolvemento de plans de acollida para os alumnos de novoingreso: visitas ao centro, información aos alumnos e ás familias.

Adoptar medidas de atención á diversidade na programación de aula:

- 1.- Introducción nas distintas áreas de contidos relativos á cultura das minorías.
- 2.- Utilizar nas distintas áreas situacións de aprendizaxe cooperativo.
- 3.- Utilizar recursos didácticos variados que permitan o acceso á información dende distintos códigos.
- 4.- Propoñer actividades graduadas por orde de dificultade e actividades opcionais.

Levar a cabo unha atención individualizada dos alumnos con necesidades de apoio educativo , reforzando as aprendizaxes instrumentais básicos e organizando os apoios.

Programar e desenvolver actividades formativas complementarias e extraescolares que teñan en conta as motivacións e intereses do alumnado.

Desenvolver programas de orientación profesional con alumnado, pertencentes a grupos de risco, para facilitar a posterior inserción sociolaboral.

Favorecer o acceso a bolsas e axudas ao estudo convocadas por a administración.

Desenvolvemento de programas de prevención das condutas de risco e de programas de mellora de autoestima e de potenciación e desenvolvemento de habilidades sociais.

- Dirixidas á comunidade educativa

Difundir o programa de prevención, control e seguimento do absentismo escolar entre todos os sectores da comunidade educativa.

Establecer claramente as canles de participación de todos os sectores da comunidade educativa.

3.2.- Con relación ao segundo obxectivo (control e seguimento)

Levarase un control das faltas de asistencia e de intervención co alumnado e a familia co seguinte procedemento:

En cada sesión lectiva o profesor/a correspondente controlará as ausencias do alumnado e comunicará estas incidencias semanalmente tanto ao titor/a do grupo como á xefatura de estudos a través do parte de rexistro semanal de ausencias.

Cando se produzan faltas non xustificadas, o titor/a poñerá en contacto cos pais, co obxecto de informar da situación e solicitar a súa colaboración. No caso de que un alumno acumule un 10% das horas lectivas mensuais, articularanse intervencións específicas dende o ámbito escolar e mecanismos de coordinación cos Servizos Sociais Comunitarios, a través da UTS de zona, en aras da consecución da plena escolarización dos alumnos/as.

A Xefatura de Estudos, recibirá semanalmente a través dos titores, o listado de control de asistencia de cada grupo, así como as xustificacións pertinentes, a especificación das actuacións postas en marcha e a valoración dos resultados obtidos.

A Xefatura de Estudos, naqueles casos non resoltos, convocará as familias a unha entrevista, mediante carta certificada con xustificante de recibo, ou por calquera outro medio do que quede constancia o seu recepción. Nesta entrevista estarán presentes o titor/a e nela comunicárase aos pais a situación de absentismo do seu

fillo/a así como as consecuencias que poden derivarse desta situación, facéndoos saber a obriga que teñen como pais de colaborar e ser partícipes na busca de solucións. Da devandita reunión, levantarase acta para quedar constancia dos acordos adoptados.

a partir desta intervención abrírase un protocolo de absentismo no que se incorporará toda aquela información da que se dispoña sobre o alumno/a e o seu contexto sociofamiliar, así como as distintas actuacións que se van poñendo en funcionamento.

Se as familias non acudisen ao chamamento ou non se resolverse a situación de absentismo, a Dirección do Centro, solicitará ao Departamento de Orientación, un informe técnico e a elaboración dun "Programa Individual de Intervención" co alumnado e a súa familia. En este definiranse os obxectivos, as actuacións concretas, os responsables de levalo a cabo e a temporalización das distintas intervencións. Este proceso levarase a cabo en coordinación cos Servizos Sociais do Concello, co obxectivo de solicitar toda a información social e familiar posible, así como de coordinar as actuacións.

Toda a información xerada se irá incorporando ao expediente aberto, debendo gardar sobre esta a súa debida reserva.

Cando as intervencións levadas a cabo co menor e coa familia non acaden resustados significativos e a problemática de absentismo escolar se cronifique, superando o 20% das horas lectivas mensuais, activarase o protocolo de absentismo escolar deseñado pola Xunta de Galicia, dando cumprimento ás fases de intervención establecidas nos mesmos.

Cando se aprecie, á vista do expediente, a posible negligencia na atención educativa do menor, notificarase tal circunstancia ao responsable dos Servizos Sociais . Solicitarase que se tomen as decisións que procedan e/ou se derive o caso ao servizo correspondente da Consellaría competente en materia de protección de menores, para os efectos de que se valore a posible concorrencia dunha situación de risco para o menor.

4.- RECURSOS

En canto aos elementos persoais, necesítase a implicación de todos os profesores/as. Particularmente da xefatura de estudos, os titores, as profesoras de

apoio e a orientadora.

Ademais contarase coa colaboración dos Servizos Sociais e outras institucións tanto do concello de Santiago (da zona de Vite), como dos outros concellos dos que procede o alumnado do noso centro.

Respecto aos elementos materiais, necesítase unha lista de faltas por cada clase, un ordenador e o protocolo de absentismo.

5.- TEMPORALIZACIÓN

As actividades preventivas desenvolveranse preferentemente durante o primeiro trimestre. As de control e seguimento ao longo de todo o curso.

6.- AVALIACIÓN

-Que avaliar?: Interésanos tanto o resultado como o proceso.

En canto ao resultado, valorarase o grao de consecución dos obxectivos previstos. Isto é, tanto comprobar se se realizaron actuacións preventivas e estas tiveron un efecto positivo coma se se levou a cabo un seguimento e control do absentismo e aplicouse o procedemento previsto.

En canto ao proceso, valorarase o grao de implicación do profesorado, particularmente da xefatura de estudos, dos titores, dos profesores/as de apoio e da orientadora.

Nesta avaliación terase en conta tanto a incidencia de absentismo a nivel cuantitativo como a calidade das actuacións realizadas e o nivel de implicación de todos os profesionais.

-Como avaliar?: para avaliar o resultado realizarase unha análise e posterior valoración dos resultados na CCP e en reunións do xefe de estudos co DO e cos titores/as. Teranse en conta as actividades preventivas realizadas, coa opinión das familias e dos profesores; se realizará unha análise dos datos cuantitativos valorando a evolución das faltas de asistencia.

No que se refire ao resultado, levaranse a cabo reunións da CCP e do xefe de estudos co DO e cos titores, recollendo as opinións dos participantes.

Deberase realizar unha memoria anual do Plan de Absentismo coa participación de todos os profesionais implicados describindo as accións que se realizaron de carácter preventivo, de control e de seguimento, a valoración final das actuacións que se realizaron e as propostas de mellora a introducir se procedese. A memoria deberá conter unha análise cuantitativo da incidencia do absentismo no centro e das súas causas e consecuencias.

-Cando avaliar?: as reunións durante o primeiro trimestre do curso,realizaranse unha vez ao mes, sempre baseándonos nunha avaliación formativa e co obxecto de introducir melloras no proceso.Posteriormente,realizarase unha avaliación cada trimestre do curso escolar.Finalmente recorreremos á avaliación sumativa para valorar a nivel xeral o plan de actuación implementado e recoller as melloras acordadas por consenso en dita memoria.

7.- NORMATIVA REGULADORA

- **Decreto 229/2011, do 7 de decembro , polo que se regula a atención á diversidade do alumnado dos centros docentes da Comunidade Autónoma de Galicia nos que se imparten as ensinanzas establecidas na lei orgánica 2/2006, do 3 de maio, de educación(DOG do 21 de decembro de 2011).**
- **Lei 4/2011, de 30 de xuño, de convivencia e participación da comunidade educativa(DOG de 15 de xullo de 2011).**
- **Decreto 85/2007, do 12 de abril, polo que se crea e se regula o Observatorio Galego da Convivencia Escolar, (DOG do 8 de maio de 2007).**
- **Lei 3/2011, do 30 de xuño, de apoio á familia e á convivencia de Galicia (DOG nº 134, de 13 de xuño de 2011).**

8.-BIBLIOGRAFÍA:

- Proxecto de intervención comunitaria en materia de absentismo escolar - Barrio de Fontiñas - 2012.

- Fernández Enguita ,M (2010)Fracaso y abandono escolar en España. Obra Social Fundació La Caixa.

-García Gracia, M (2009) " El absentismo escolar. Algunas claves para el desarrollo de intervenciones integradas en el marco de una escuela inclusiva y del territorio" en : Absentismo y abandono escolar. Monográficos Escuela. Madrid, Wolters-Kluwer.

PROGRAMA IX-INTERVENCIÓN ALUMNAS E ALUMNOS CON SÍNDROME DE ASPERGER

Guión

- 1.- Concepto diferenciación entre Asperger e Autismo.
- 2.- Características da Síndrome de Asperger.
- 3.- Aspectos emocionais.
- 4.- Precención e intervención en caso de acoso escolar.
- 5.- A adolescencia en alumnos con síndrome de Asperger
- 6.- Obxectivos.
- 7.- Metodoloxía
- 8.- avaliación
- 9.- Bibliografía

1. QUE É A SÍNDROME DE ASPERGER

A Síndrome de Asperger, descrito por primeira vez por un pediatra austríaco Hans Asperger en 1944, é recoñecido hoxe en día pola Organización Mundial da Saúde (OMS) como un Trastorno Xeneralizado do Desenvolvemento (TGD) de carácter severo e crónico, caracterizado por unha limitación significativa das capacidades de relación e comportamento social, relacionado co autismo e con consecuencias importantes, aínda que variables, no desenvolvemento social, emocional e conductual do neno.

As principais características clínicas da Síndrome de Asperger son:

- Dificultades na comprensión social e habilidades sociais
- Aspectos sensoriais (espazo persoal, sons/ruídos, movemento, táctil, gusto, olores, luz, temperatura).
- A miúdo relaciónanse mellor cos adultos ou nenos máis pequenos que cos seus iguais.
- Dificultades en comprender e usar a linguaxe corporal (contacto ocular, xestos e expresión facial).
- As habilidades expresivas a miúdo enmascaran problemas de comprensión.
- Poden aprender cousas "como loros" sen comprender o contido
- Non adoitan pedir clarificación.
- Interpretan a linguaxe literalmente
- dificultades en comprensión e análise dos Sentimentos.
- Adoitan mostrar pouco interese cara aos demais.
- Fortes preferencias nas mesmas cousas.
- Dedican excesivo tempo e enerxía aos seus intereses especiais
- Dificultades atencionales

- Pobres habilidades organizacionais
- problemas para regular as súas emocións
- Dificultades con escribir a man.
- Dificultades na motricidade grosa.

. Problemas na comunicación e as relacións sociais, falta de empatía.

. Interacción inxenua, sinxela, inapropiada e unidireccional,

. Pobres habilidades para facer amigos.

. Linguaxe pedante e repetitiva. Dificultades en comunicación non verbal.

. Interese absorbente por determinados temas.

. Movementos torpes e pouco coordinados.

As persoas con SA presentan alteracións de distinto grao nas relacións sociais, na comunicación, na expresión e comprensión emocional e na flexibilidade mental e comportamental. A súa intelixencia "formal", se ben peculiar, se mantén dentro da normalidade, é dicir, non presentan minusvalidez intelectual. Outros sinais típicos, como a presenza de alteracións motoras ou a frecuente aparición de hipersensibilidade cara a certos estímulos (sons, olores, sabores...) non se adoitan incluír, polo menos aínda, como síntomas definitorios para a realización dun diagnóstico formalizado,

. Trastorno cualitativo da relación.

Incapacidade para relacionarse cos seus iguais, falta de sensibilidade ante os sinais sociais falta de reciprocidade emocional alteracións nas pautas de expresividade non verbal, limitación importante para adaptar as condutas sociais segundo o contexto, dificultades para comprender as intencións alleas, e en especial, as dobres intencións.

. Inflexibilidade mental e comportamental. Interés absorbente e excesivo por certos contidos; presenza de rituais e/ou actitudes perfeccionistas extremas que dan lugar a gran lentitude na execución das tarefas. Preocupación por partes de obxectos, accións, situacións ou tarefas, con gran dificultade para detectar as totalidades coherentes.

. Alteración da expresión emocional e motora. Limitacións e anomalías no uso de xestos, falta de correspondencia entre xestos expresivos e os seus referentes, expresión corporal desmañada, torpeza motora en exames neuropsicológicos.

. Capacidade normal de intelixencia "impersoal". As probas de avaliación estandarizada mostran unha intelixencia normal (nalgúns ocasións superior á media) pero o seu perfil cognitivo presenta con gran frecuencia picos moi

altos en certas áreas, á vez que noutras a súa puntuación é baixa (todas as que teñen que ver con situacións de índole social p. ex. as Historietas no WISC). Presentan a miúdo habilidades inusuais en certas áreas.

2. -CARACTERÍSTICAS CENTRAIS DO ALUMNO CON SA

2.1 Comunicación. As dificultades na área da comunicación adoitan incidir sobre todo nos aspectos receptivos do proceso comunicativo, é dicir, na comprensión. Nesta área, poden destacarse varias dificultades:

2.1.1.- Comprensión de mensaxes de grupo: As dificultades de comunicación na aula poden variar segundo o alumno, pero é típico que as persoas con SA presenten problemas para seguir instrucións dadas ao grupo; é difícil para eles centrar a súa atención ben porque non asumen que son parte do grupo ou ben por limitacións de tipo motivacional.

En moitos casos, aínda que este problema persista, é frecuente que realicen as tarefas imitando o que fan os demais: unha conduta aprendida co tempo tras observar que cando non se fai o que di a profesora xorden problemas. Aínda que esta estratexia lles fai pasar desapercibidos e alivia a súa ansiedade, non soluciona as súas carencias na área de comprensión senón que as enmascara.

ESTRATEGIAS:

. Reforzar as mensaxes de grupo mencionando o seu nome (ás veces os nomes doutros tamén para non o saturar ou deixalo en evidencia)

Apoiar as mensaxes faladas con apuntamentos na pizarra: tarefas para facer en clase ou na casa, datas de exames ou traballos, esquemas da lección a explicar cada día,

Ensinarlle as condutas axeitadas que debe realizar cando non entendeu algo. Isto pode facerse por escrito (apoio visual na pizarra ou nunha nota plastificada) para que estea presente sempre que sexa necesario.

2.1.2 Literalidade. É común que exista unha comprensión literal á hora de interpretar unha mensaxe. Así, se ante un exame se lle pregunta " Poderías empezar? " el pode contestar "si" e non facelo, porque está a responder literalmente ao que se lle pregunta. Por iso, para que comprendese o sentido desa pregunta, habería que dicirlle "Fai o exame, por favor,".

Debido a esta dificultade, é frecuente que presenten grandes problemas para comprender expresións non literais: dobres sentidos, ironía, sarcasmo, metáforas, chistes, frases feitas, refráns, xiros idiomáticos, etc. Da mesma maneira, tamén poden ter grandes dificultades para comprender conceptos abstractos (liberdade, bondade, altruísmo).

ESTRATEGIAS:

. Utilizar frases curtas, mensaxes directas e concretas cando nos dirixamos a unha persoa con SA. Isto non significa que se deba reducir a complexidade do contido, é a forma o que pode dificultar a comprensión. Evitar a ironía ou sarcasmo:

En vez de decir:" Non podes ser tan desorganizado ROI

"vaia organización eh -----? "

Que raro que se te esquecese o libro outra vez... "

dicirlle:

"ROI, debes revisar a túa axenda na casa todos os días. Así traerás o material que necesitas".

2.1.3 Comunicación non-verbal:

As persoas con SA teñen gran dificultade para interpretar

(así como para incorporar axeitadamente) xestos ou

movementos corporais que regulan a comunicación. Se a

mensaxe se emite cunha cara sorrinte e un ton de voz de felicitación, seralle moi difícil inferir que existe unha crítica escondida tras frases como "R..., te luciches, nunca vin un ditado tan ben escrito! " ante un ditado desastroso. Debemos limitar as expresións ambiguas.

ESTRATEGIAS:

A profesora de apoio pode intervir para mellorar áreas problemáticas tales como a linguaxe pragmática.

Á hora de corrixir unha acción ou conduta, ser claro e

directo, con poucos xestos e sen levantar a voz para evitar

distraccións. "R..., neste exame usa lápiz, non bolígrafo. Así podes borrar se te confundes".

2.1.4. Atención e concentración

As persoas con SA adoitan presentar dificultades para atender aos estímulos importantes por enriba dos superfluos en cada momento. No contexto da aula, a mensaxe oral do profesor mestúrase cos movementos dos seus brazos e os seus xestos, coas voces e os movementos dos demais compañeiros, cos rúidos dos pupitres, os que proveñen do corredor ou de clases lindantes, as sensacións corporais internas, etc., causando no neno unha

gran dificultade para seleccionar cal de todos eses estímulos debe prestar atención en cada momento.

ESTRATEGIAS:

. Dada a posibilidade de que interfira na comprensión, non debe insistirse en que o alumno mire ao profesor e nunca debemos suxeitalle a cara coa man cando se lle estea a falar, mirar pode resultar unha distracción á hora de comprender a mensaxe.

- Incorporar elementos preferidos nas clases e tarefas

para aumentar a motivación.

- Animalo a que faga preguntas cando se descentre, (Ensinarlle fórmulas corteses como " podes repetilo? " ou "Perdoa, perdinme").

2.1.5. Aspectos da Linguaxe Expresiva:

É común que presenten unha forma de falar excesivamente formal, coma se fose un texto sacado dun libro. O seu discurso preséntase monótono sen inflexións na entoación, dando lugar a unha reacción, cando menos, de sorpresa no receptor. O contido do discurso adoita centrarse no seu tema de especial interese, sen decatarse sobre o seu desexo de rematar a conversación ou cambiar de tema dos sinais que o interlocutor poida estar a emitir. Algunhas persoas con SA poden repetir a mesma pregunta unha e outra vez para obter a mesma resposta. Esta conduta pode relacionarse coa inflexibilidade mental e comportamental, tamén pode entenderse como unha ferramenta para manter unha conversación co receptor. É frecuente que moitas persoas con SA presenten posturas ríxidas e falta de xesticulación e expresión, dificultando aínda máis o proceso comunicativo

ESTRATEGIAS

- Modelar e reforzar o uso de habilidades axeitadas. A través de indicacións concretas e cada vez máis complejas, ir modelando as condutas axeitadas para iniciar, manter e finalizar unha conversación.

- Favorecer o exercicio de habilidades mentalistas a través de situacións nas que se requira que se poña no lugar dos demais.

2.2. RELACIÓNS SOCIAIS

No desenvolvemento de calquera neno, as habilidades sociais (HHSS) adquirense intuitivamente, por observación e regulación ambiental (reforzos, castigos, extinción...). As persoas con SA adoitan desexar relacionarse cos demais e ter amizades, pero carecen dos mecanismos necesarios para que apareza esta aprendizaxe intuitiva. Debido á dificultade que encontran para aprender as claves das relacións sociais, poden tender a evitar

estas situacións, ou ben inclinarse por intentar dominalas con rutinas moi estritas e ríxidas etc.) fai que este tipo de habilidades lles resulten altamente difíciles de sintetizar e de comprender

2.2.1. Claves de interacción social

Adoitan presentar dificultades para identificar e comprender as claves verbais e non verbais que invitan á interacción social (mirada, sorriso, postura corporal, xestos...)

ESTRATEGIAS:

- Ensino de Habilidades Sociais: é recomendable a incorporación de ensino formal e informal de HHSS, intentando aproveitar as situacións naturais para que a persoa vaia incorporando cada habilidade no seu repertorio. Á hora de realizar ensino formalizado, débese partir do nivel de coñecemento da persoa e traballar a continuación de forma priorizada as diferentes habilidades.

- Apoios visuais: uso de apoios visuais para todo tipo de aprendizaxe, mantendo os principios de simplificación, concreción e visualización, para apoiar o ensino de HHSS.

-Uso de "comics" sociais: explicacións visuais que analizan unha situación problemática de tipo social e que proporcionan unha alternativa conductual para o futuro.

-Uso de historias sociais (Carol Grey), historias escritas baseadas en situacións reais significativas para o neno. Escríbense en primeira ou terceira persoa e en tempo presente, y deséñanse para explicar unha situación social. Nelas descríbese o contexto da situación, explícanse as reaccións e sentimentos e o que se espera que diga ou faga o neno.

2.2.2. Grao de familiaridade

En moitas ocasións ás persoas con SA resúltalles difícil utilizar o grao de familiaridade axeitado. É frecuente que utilicen un discurso moi formal en contextos pouco formais, que fagan comentarios desafortunados ou que falen de temas íntimos con persoas descoñecidas. Esta característica adoita mellorar coa exposición a situación de distintos graos de formalidade, como sucede no ámbito escolar, onde pode aprender a distinguir entre utilizar unha linguaxe formal cos profesores e informal cos seus compañeiros.

2.2.3. Empatía

As súas dificultades para recoñecer sentimentos e emocións en si mesmos e nos demais, así como para aceptar outros puntos de vista dan lugar a un maior entorpecemento na interacción social, sobre todo segundo van achegándose á adolescencia,

momento no cal o apoio e comprensión mutuos empezan a determinar o mellor ou peor funcionamento da interacción social cos iguais.

ESTRATEGIAS :

- Favorecer a empatía a través de situacións naturais así como na incorporación de actividades destinadas ao seu exercicio e mellora.
- Aprendizaxe de expresións faciais e xestos corporais asociados ás emocións e a interacción social.

2.2.4. Momentos de baixa estruturación.

As situacións de tempo libre, sen estruturar, adoitan resultar especialmente complicadas porque non saben recoñecer que deben facer. Os períodos de descanso no colexio (recreo, hora de comer...) adoitan ser os momentos máis difíciles para persoas con SA.

ESTRATEGIAS :

Para facilitar as expectativas implícitas durante os momentos de baixa estruturación e maior dificultad, se poden realizar as seguintes intervencións:

. Inicialmente seleccionar xogos con regras simples e poucas demandas motoras. Aprendizaxe de xogos populares e regras básicas (ensinalo a preguntar aos demais se pode xogar, respectar quendas...).

Participar en actividades progresivamente máis complicadas a nivel social, partindo de xogos paralelos, a xogos compartidos con outro neno, para logo ir aumentando o número de nenos no grupo segundo vaia mellorando a súa participación e benestar nesta situación.

Proporcionar outras actividades preferidas cando exista forte resistencia ás actividades de grupo. Non forzar a que o neno participe con outros. Pódese negociar un tempo para que poida estar só e aliviar o seu alto nivel de estrés.

Dar diferentes opcións ao alumno con Asperger para que poida elixir, creando outros espazos ou outras alternativas para a hora do recreo e respectar a opción persoal.

Algúns alumnos prefiren ir á biblioteca, ir á cafetería...en lugar de saír ao patio.

2.2.5. Falar só

. Inicialmente seleccionar xogos con regras simples e ás veces as persoas con SA utilizan a súa imaxinación para illarse do ámbito, e poñer en escena historias imaxi rias en voz alta,

dando lugar con frecuencia a reaccións de rexeitamento e burla entre os demais.

ESTRATEGIA:

Este tipo de comportamentos poden regularse a través de listas de conduta como a seguinte:

Podo imaxinar historias...

- Se estou só no patio e falo en voz baixa
- Cando estou no meu cuarto
- Cando alguén quere oílas.

Non podo imaxinar historias...

- Se estou con outros nenos
- Cando estamos a comer
- Cando hai xente arredor pero non lles preguntei se querían escoitalas.

2.3. Flexibilidade cognitiva

Os nenos con SA prefiren actividades mecánicas tales como coleccionar, amarear ou desmontar. É posible que aprendan a facer xogos de ficción, pero máis tarde que os seus iguais e os efectúen de xeito repetitivo. Outros aspectos derivados da súa falta de flexibilidade mental son a resistencia aos cambios, a insistencia na invarianza do ambiente e o desenvolvemento de rutinas e rituais. Estes nenos tamén teñen problemas "para poñerse no lugar dos outros", ou ver as cousas dende diferentes puntos de vista e séntense mellor cando só teñen que enfrontarse ao concreto e predicible.

Dende moi pequenos, mesmo antes de comezar a educación primaria, estes nenos mostran un interese obsesivo en distintos temas, uns clásicos e outros novidosos. En liñas xerais, a inflexibilidade cognitiva e comportamental ten a súa expresión clínica nos seguintes puntos:

2.3.1. Intereses obsesivos

Falar sobre o seu tema de interese, excluindo calquera outro e o non seguimento de modas, son características comúns ás

persoas con síndrome de Asperger, as cales ademais teñen gran dificultade para detectar os sinais non verbais de aburrimiento ou falta de interese polo tema do seu interlocutor.

ESTRATEGIAS

- O profesorado debe aproveitar ao máximo as áreas de interese especial do neno incluíndo creativamente estes intereses no proceso de aprendizaxe e aproveitándoos para integrar o neno co resto de compañeiros e fomentar a súa autoestima.

- Pódese recompensar o neno con actividades que sexan de interese para el cando remate no tempo acordado os deberes ou tarefas de clase, ou se comporte correctamente. Saber que vai contar con "momentos especiais" nos que poderá falar sobre os seus temas axudaralle a controlar os seus impulsos por facelo e será unha boa ferramenta para o profesor.

-É importante observar se o neno utiliza o seu tema de interese para participar nunha conversación pero non sabe como empezar. Nese caso débese axudar a preguntar, comentar ou interesarse por algo de forma correcta, mediante técnicas de modelado ou role-playing.

2.3.2 Rutinas ou rituais

Os nenos con SA poden exhibir condutas inusuais (aleteos, balanceos, axitar, manipular ou gardar certos obxectos como paños ou cordas...), relativamente complexas sen un propósito claro, impostas a si mesmos e/ou aos demais, con grande adherencia repetitiva e actitude pouco flexible ante os cambios.

ESTRATEGIAS

Os rituais e as condutas estereotipadas, aínda que parecen disfuncionais, poden ter como función a redución da ansiedade, por iso unha boa estratexia sería observar en que momentos acontecen e, na medida que sexa posible, eliminar a causa que os produce.

2.3.3. Insistencia no cumprimento de normas e procedementos

As rutinas e as normas explícitas dan seguridade e serven de guía ás persoas con SA xa que lles proporcionan o orde e a estabilidade que necesitan e non saben extraer do medio, pero, debido á súa inflexibilidade cognitiva, pode ás veces que non acepten que hai situacións onde as normas poden incumprirse, negociarse ou cambiarse sen maiores consecuencias.

Se as normas cambian ou non se cumpren estes nenos poden sufrir un alto grao de ansiedade que intentan superar adoptando o papel do adulto, amoestando ou rifando aos seus iguais. Este

tipo de condutas leva frecuentemente unha reacción de rexeitamento por parte dos compañeiros, que a eles lles custa comprender.

ESTRATEGIAS

. Non universalizar normas: "Nunca debes... " ou "Sempre debes... " no seu lugar, dicir: "Normalmente, debes/non debes... ". As regras para o neno con SA non teñen por que coincidir exactamente coas que se aplican ao resto dos compañeiros, xa que as súas necesidades e habilidades son distintas.

. Aínda que as rutinas e normas das clases deben ser tan consistentes, estruturadas e previsibles como sexa posible, deberíaselles dotar dalgún tipo de flexibilidade.

Sempre de debe anticipar ao neno os cambios que se fagan nestas, e asegurarse de que un adulto, ou un igual, explíquelles o cambio ou a nova situación.

. Tamén se lle debe explicar que hai outras maneiras máis axeitadas de expresar as súas preocupacións que "chivarse" ou disputar cos seus compañeiros. Estudar as opcións con el e axudarlle a que as poña en práctica.

. Traballar a flexibilidade mental respecto a regras e normas, así como saber aceptar outras normas de xogo e saber perder.

3. OUTROS TRAZOS CARACTERÍSTICOS EN ALUMNOS CON SA

3.1. Regulación emocional e conductual

3.1.1. Emocións e intencións alleas

Moitas persoas con SA teñen dificultade para comprender

as emocións e as intencións dos demais, polo que tratar con outras persoas en situacións pouco estruturadas resulta especialmente difícil. Esta situación pode provocar grandes niveis de frustración e mesmo explosións de rabia.

ESTRATEGIAS:

. Facilitar a aprendizaxe de emocións e a seu recoñecimien-to, tanto en si mesmo coma noutros.

. Examinar as circunstancias nas que se presentan as explosións de rabia, por se estivesen relacionadas con elementos ambientais especialmente estresantes (ruído, . actividade, etc.

. Asegurarnos de que non confunde cunha agresión cousas que non o son realmente, como un saúdo demasiado efusivo.

3.1.2. Desenvolvemento emocional

O seu desenvolvemento emocional adoita ser máis lento, polo que adoitan ter reaccións máis típicas de nenos moito máis pequenos (choromicadas, rabechas).

ESTRATEGIAS:

. Promover a aprendizaxe de técnicas de relaxación e autocontrol, así como o desenvolvemento de guías de conduta ante situacións difíciles.

3.1.3. Eventos anteriores

Para as persoas con SA as primeiras experiencias adoitan ser determinantes, por iso as "primeiras veces" han de ser preparadas coidadosamente e planificadas. Estes nenos poden revisar ou revivir experiencias previas de xeito intenso ou obsesivo, dando lugar a reaccións conductuales que non se axustan ao ámbito real, pero que poden estar relacionadas con estas experiencias "internas".

ESTRATEGIAS:

. Ensinarlle unha rutina de recoñecemento de emocións e análise de eventos relacionado con elas.

. Promover a verbalización de pensamentos para a súa resolución.

3.1.4. Estrés e decaemento

As persoas con SA presentan altos niveis de estrés e de frustración de xeito regular nas súas vidas, consecuencia das súas dificultades, ademais das repetidas situacións de rexeitamento e fracaso ás que se enfrontan con frecuencia. Esta inestabilidade emocional pode dar lugar a problemas patolóxicos de ansiedade, depresión ou trastornos de tipo obsesivo, que aparece, con máis frecuencia na adolescencia.

En relación co decaemento, é normal que aparezan síntomas de fatigabilidade, podendo mostrarse decaídos ou cansados con gran frecuencia. Esta característica parece producirse ante a exposición simultánea a demasiados estímulos, ou polo feito de expoñerse moitas horas seguidas a unha situación de relación social, como é o ambiente escolar, sen posibilidade dun "tempo morto" para recuperar forzas.

ESTRATEGIAS:

Promover situacións de éxito, nas que as súas habilidades (memoria, información sobre un tema favorito, etc.) promovan unha imaxe positiva cara aos demais e melloren a súa autoestima.

. Permitir momentos de relaxación ou de "escape" ao longo do día. Na aula, pode acordarse co profesor cando o alumno necesite aliviar o seu nivel de estrés, pode solicitar saír da aula para acudir a un lugar previamente pactado onde tranquilizarse.

. Asegurarse de que haxa unha persoa responsable de supervisar e controlar activamente o benestar emocional do alumno e proporcionarlle oportunidades que faciliten que exprese os seus sentimentos.

. Procurar un ambiente tranquilo: Dado que as persoas con SA adoitan ter problemas para detectar e controlar os seus estados de ánimo ou a súa fatiga, o seu malestar pode ir acumulándose e estalar nunha auténtica crise.

Aceptación positiva: que o profesor modele unha aceptación positiva é outra boa estratexia de actuación con nenos que son diferentes. Non podemos esquecer que un bo número dos alumnos con SA son vítimas de acoso, burlas e maltrato. O bullying xorde dentro da aula, por descoñecemento e desprezo ao compañeiro diferente ou menos hábil e por iso o papel do profesor faise totalmente imprescindible á hora de prevenilo.

3.1.5. Regulación conductual

As alteracións de conduta son a expresión da combinación de factores biolóxicos, psicolóxicos e socioambientales.

Así, unha conduta agresiva pode ser consecuencia de gran variedade de factores: dor ou malestar físico, malestar emocional, incapacidade de comunicarse, unha combinación de varios factores, etc.

Ante toda conduta problemática ou inapropiada se poden identificar unhas condicións iniciadoras ou antecedentes: todas aquelas circunstancias presentes antes da conduta (persoas, actividades, características físicas do ámbito, malestar interno, etc.).

A avaliación de condutas desafiantes debe dar lugar á elaboración de recomendacións ou plan de apoio para previr futuras aparicións da conduta, que deben incidir sobre:

O ambiente:- maior estruturación,- maior supervisión -traballo con compañeiros, etc.

A persoa:- aprendizaxe de habilidades de afrontamento e relaxación;- flexibilidade ante normas;- estratexias concretas de conduta, etc

As consecuencias: administraranse despois da conduta se aparece outra vez, para evitar que se siga reforzando.

ESTRATEGIAS:

. Estruturar os contextos facilitando información que lles permita predicir e anticipar os cambios na rutina.

. Uso de apoios visuais no día a día para favorecer a comprensión da información.

. Facer explícitas as formas axeitadas de conduta que se esperan en situacións problemáticas. O que para outros nenos é evidente, para os alumnos con SA probablemente resulta confuso, e faise necesario explicalo de xeito o máis concreta posible. Unha lista escrita das "regras" de conduta facilítase a aprendizaxe das normas implícitas.

. Alternar actividades relaxantes para o neno con outras que non o son.

. Introducir apoios para facilitar momentos de maior ansiedade (p. ex., nos cambios de clase, permitir que saia antes ou despois que os demais).

. Ensinar estratexias de relaxación e autocontrol (parar - pensar - actuar).

. Posibilidade de establecer secuencias de pasos a realizar ante situacións concretas de estrés.

. Posibilidade de traballar co neno e un grupo de compañeiros para formar un "Círculo de Amigos" que se responsabilicen de darlle apoio e solucionar problemas, sendo ademais unha fonte de axuda emocional.

. Intentar evitar loitas de poder. Intentaremos sempre previr e evitar a confrontación mediante a calma, a negociación, a presentación de alternativas ou o desvío da súa atención cara a outro asunto, xa que a miúdo estes nenos non comprenden as mostras ríxidas de autoridade ou enfado. Se se lles obriga a facer (ou non facer) algo pola forza, adoitan reaccionar volvéndose máis ríxidos e obstinados, podendo descontrolarse rápidamente. Sempre que isto aconteza a mellor estratexia é que o profesional dea "marcha atrás" e espere a que a situación se calme.

3.2. Regulación sensorial

As persoas con SA poden ter alteracións no seu sistema de regulación sensorial, polo que poden ter dificultades como seleccionar os estímulos importantes de entre todos os que recibe ou presentar umbrais por debaixo ou enriba do normal.

3.2.1 Hipersensibilidade sensorial:

Trátase dunha percepción máis intensa, frecuentemente dolorosa, ante certos estímulos comúns. Este fenómeno interfire cos procesos de comunicación, dado que certos estímulos poden estar a afectar á capacidade atencional e por iso interferir co

proceso receptivo e expresivo. Nalgúns casos esta hipersensibilidade pode carrexar unha total incapacidade da persoa para poñer atención a calquera outro estímulo.

Debemos ter en conta que nalgúns casos esta hipersensibilidade sensorial é unha fonte constante de ansiedade e molestia e ante iso o neno pode reaccionar de varias maneiras: desconectando, distraéndose con cousas, producindo estereotipias, tapándose os oídos ou os ollos, cambiando bruscamente de humor, tendo unha rabecha ou escapando da situación.

ESTRATEGIAS

. Establecer estratexias compensatorias para favorecer o mellor funcionamento e adaptación ao ámbito escolar. Se coñecemos as dificultades do alumno podemos anticipar medios para compensar ou previr problemas (se o neno ten hipersensibilidade auditiva, reducir momentos de exposición ao ruído como a saída en masa ao recreo, permitirlle que saia 5 minutos despois).

. Permitirlle de cando en vez quedar na biblioteca, ou noutro sitio que lle guste.

Debemos ter en conta o seu alto umbral á dor, por se un golpe ou caída lle produce un dano importante do que o neno non se queixe, ou por se iso o levase a non se queixar ante un maltrato físico por parte dalgún compañeiro.

3.3. Coordinación motora

Os nenos con SA a miúdo presentan problemas de coordinación e adoitan ser motrizmente torpes (torpes ao equilibrio e a propiocepción que, unidos ás súas dificultades de coordinación e posible rexeitamento ao contacto físico, poden converter a ximnasia e o deporte en situacións especialmente estresantes para eles. por iso encontran especialmente difícil responder ás demandas de Educación Física e participar en actividades deportivas ou certos xogos con outros nenos. A estas limitacións en motricidade grossa, adoitan sumarse outras en motricidade fina (escribir, recortar, etc.).

3.3.1. Motricidade grossa

Estes alumnos acostuman a ter dificultades no equilibrio e a propiocepción que, unidos ás súas dificultades de coordinación e posible rexeitamento ao contacto físico, poden converter a ximnasia e o deporte en situacións especialmente estresantes para eles.

ESTRATEGIAS

Ensinarlle explicitamente e de forma progresiva as normas dos xogos, as súas posibilidades de participación normas dos xogos e deportes apropiados á súa idade e grupo.

Considerar a necesidade de proporcionarlle apoios visuais coas normas e os pasos a seguir para participar nas clases de E.F., así como en calquera outra actividade que o requira.

Avalialo conforme a criterio, non a norma, é dicir, calificarle en función dos progresos que vaia adquirindo e non en comparación cos resultados que se poden esperar noutros nenos da súa idade.

Avaliar as súas preferencias, e apoialo para aprender e participar en actividades físicas preferidas.

Para non lle causar frustración nunha situación que de antemán sabemos que lle será difícil, debemos valorar o nivel de esixencia nestas clases ou intentar que as realicen en grupos pequenos. Nalgúns casos ou segundo se vaia facendo maior pode ser conveniente aconsellarlle deportes individuais.

3.3.2. *Motricidade fina*

Moitos nenos con SA teñen considerables problemas na motricidade fina que lles dificultan a capacidade de realizar actividades manuais como escribir, cortar con tesoiro, moldear plastilina, suxeitar un compás ou mesmo desenroscar o tapón do pegamento. Usualmente presentan pouca forza nas mans, polo que a presión do trazo adoita ser discontinua e débil. Pode que necesiten moito máis tempo para facer este tipo de tarefas, cánsense deseguida, dóianlles os dedos (pola presenza de articulacións laxas) o véxanse premidos con tempo limitado, encontrando moi dificultoso rematar as tarefas ao mesmo tempo que os demais.

ESTRATEGIAS

. Dedicar un tempo cada día á práctica da escritura, pero procurando que esta non sexa a única ferramenta para rexistrar información na aula.

. O rexistro de información pode realizarse por outros medios que non entorpezan a súa aprendizaxe nin o fagan resignarse a ir sempre "por detrás dos demais" ou a "perderse constantemente por ter que tomar apuntamentos.

Outras alternativas á escritura manual son: -El ordenador, -La grabadora, -Apuntes xa preparados, -Ejercicios con respostas pechadas, de tipo test ou orais.

Proporcionar materiais de modelado dúctiles, ou abrandalos previamente. Utilizar materiais acuñados ou precortados.

Non premelos co tempo, poñerlles tarefas sinxelas e breves.

3.4. Organización e planificación do estudo

É moi doado comprender que, por exemplo, un neno cego ou xordo necesita información. Libreta de comunicación /Axenda escolar: pero non así que se entenda que unha persoa con Asperger -con bo nivel cognitivo impersoal- necesite máis tempo para realizar un exame, un ordenador para escribir.

3.4.1. Organización e planificación das tarefas

Os alumnos con SA encontran especialmente difícil seguir os pasos necesarios para conseguir un obxectivo (facer os deberes, por exemplo), así como planificar os pasos que deben dar para realizar futuras actividades (que material necesito mañá no colexio, etc.). Estas dificultades á hora de organizarse e planificar, en conxunción coas limitacións nas demais áreas dan lugar á necesidade de instaurar ferramentas especiais, principalmente de tipo visual, que favorezan a organización da información e a planificación no tempo.

ESTRATEGIAS

A continuación descríbense varios apoios visuais que poden servir de modelo á hora de crear outros apoios similares adaptados ás necesidades de cada alumno.

. En educación primaria e secundaria aproveitaremos que en todos os colexios é frecuente o uso da axenda escolar, para que no noso caso teña máis usos dos habituais. É fundamental que familia e centro se coordinen á hora de implementar calquera estratexia de apoio, de tal forma que exista consistencia na metodoloxía e no material utilizado. O uso da libreta de ida e volta, a axenda escolar con espazo para comunicacións (que exime ao alumno da imposible tarefa de dar notas ou recados) e o contacto telefónico frecuente e directo facilitará o éxito da intervención.

. Listas de tarefas e Fichas de pasos:

Como é frecuente que os profesores manden traer algún material adicional dun día para outro anotaráselle na axenda que ao chegar á casa debe escribir nun post-it o que debe levar, que non figurase xa na lista, e o pegase na parte do post-it. Acordarase previamente coa familia para que alguén do entorno o axudae se fose necesario. Ao día seguinte pola mañá debería cotexar a lista como sempre e comprobar que gardara o que figuraba anotado no post-it. Además o alumno debe ter na cortiza do seu escritorio un horario mensual de eventos/actividades extraescolares e exámenes, e outra lista cos

pasos a seguir para facer con orde as tarefas escolares (similar á ficha "**Teño exame**").

. En moitos casos pode que sexa necesario diminuír a carga de deberes a realizar na casa ou proporcionarlles un tempo extra nunha clase especial, onde se lles poida proporcionar a estrutura adicional que o neno necesita para rematar o seu traballo (de clase e de casa).

. Os nenos con SA a miúdo teñen a necesidade imperiosa de rematar o que empezan, polo tanto é recomendable diminuír o número de exercicios e que logren rematar as tarefas encomendadas.

. Considerar que algúns pais poden investir varias horas cada noite axudando ao seu fillo a rematar os deberes e que este sobreesforzo co tempo é sumamente estresante e contraproducente.

3.4.2. Habilidades de procesamento e concentración

É frecuente que estes nenos presenten dificultades para adecuarse aos tempos de traballo escolar, sobre todo cando presentan un excesivo e ríxido perfeccionismo que os leva a centrarse en detalles da tarefa e a unha realización minuciosa e lenta da actividade. Noutros moitos casos reúnen as características definitorias da inatención ou falta de concentración.

En relación con estes problemas debemos ter en conta que:

O seu rendemento adoita ser significativamente menor en sesións de traballo con tarefas de lapis e papel que en tarefas orais ou noutro formato.

Os alumnos con S. de Asperger fíxanse en detalles irrelevantes e cústalles sintetizar e reproducir o contido central dunha explicación.

ESTRATEGIAS:

. Traballar en tempo Asperger: Debido á súa lentitude de procesamento da información, en primeiro lugar debemos asegurarnos de que comprenderon o que se lles pregunta ou o que teñen que facer utilizando linguaxe concreta, e en segundo lugar concederlles máis tempo para responder ou realizar a actividade. Isto debe de terse sempre en conta á hora de realizar tarefas, darlles deberes para casa e sobre todo nos exames.

O profesor debe intentar de modo activo que o neno con SA abandone os seus pensamentos obsesivos/fantasías internas e céntrase na realidade. Unha boa estratexia a este respecto é crear unha alta estruturación de tempos e tarefas (incluso no seu tempo de recreo, xa que tenden a somerxerse intensamente en fantasías tan vívidas que poden facelos perder o contacto coa realidade).

Para facilitar a concentración: aos nenos con problemas de concentración importantes adóitanlles resultar útiles as sesións de traballo cunha duración determinada, obxectivos e pasos claros e un programa de reforzo que lles mostre que o cumprimento das tarefas conduce a consecuencias positivas (este tipo de programa motiva o niño con AS a ser produtivo, e baixa o seu nivel de estrés xa que lle produce sensación de competencia).

Para facilitar tanto o proceso de aprendizaxe coma a recuperación da información será moi útil ensinarlles a hacer esquemas visuais para separar as ideas principais. Recoméndase o uso de "Mapas conceptuais".

3.4.3. Aprendizaxe e xeneralización de habilidades de resolución de problemas.

É frecuente que presenten dificultades para resolver problemas, para recordar como se solucionaron problemas similares ou iguais en ocasións anteriores, e aínda máis para encontrar unha solución a un problema novo.

ESTRATEGIAS:

. Aprendizaxe de técnicas de resolución de problemas: Definir problema-buscar solucións-avaliar executar unha-avaliar resultados.

. Practicar habilidades xa coñecidas en situacións novas,

. Traballar a extrapolación dos principios subxacentes á solución de problemas (repetir as mesmas secuencias en situacións distintas).

3.4.4. Motivación:

Como consecuencia da pouca flexibilidade cognitiva, suele existir unha falta de motivación ante temas non preferidos, afectando á atención e concentración ante a maior parte das materias. Non debemos esquecer que os métodos habituais de ensino, baseados na suposición de que o alumno comprende ben o que se lle dice, tiene desexo de agradar ou de aprender e un coñecemento das consecuencias dos seus actos

(suspender, por exemplo), non funcionan igual en nenos con SA. Algúns nenos poden demostrar pouca ansiedade ante as manifestacións de desgusto dos seus profesores ou desenvólvenlo dunha forma peculiar, por exemplo preguntando recorrentemente se fixeron ben algo.

ESTRATEGIAS:

. Incluir temas favoritos nas actividades escolares.

. Utilizar material sobre temas preferidos como reforzo ante a realización de tarefas ou participación en actividades escolares (pódese presentar a secuencia de actuación que esperamos del mediante apoio visual escrito) como: programa de economía de fichas, información da familia sobre: Preferencias en xogos, alimentación, actividades, recompensas, principais rutinas, capacidades do seu fillo en canto a memoria, atención, concentración, actuacións que funcionan á hora de cálmalo en situación de estrés ou perda de control, estímulos que lle resultan insoportables como ruidos, gritos ou situación relaxantes.

Non podemos esquecer que os que mellor coñecen ao alumno son os seus propios pais. Realmente non hai dous nenos con SA iguais, polo tanto a información dos pais non só sobre as dificultades, senón tamén sobre as cualidades ou puntos fortes do seu fillo) vai a ser a base para unha intervención individualizada, e polo tanto máis efectiva co devandito alumno. Este traballo conxunto é de vital importancia, para favorecerlo deberanse efectuar entrevistas ou titorías cos pais con maior frecuencia da que se, suele ter co resto de alumnos.

3.4.5. Traballo en equipo:

Tendo en consideración as limitacións que comúnmente presentan as persoas con SA, é lóxico que encontren dificultades á hora de tomar parte en actividades grupales, que requiren tarefas como coordinar e organizar traballo chegando a acordos con outros membros do grupo, secuenciar estadios do traballo, asignar ou asumir responsabilidades por parte dos distintos membros, etc.

ESTRATEGIAS:

. Empezar con grupos pequenos (2,3) e ir aumentando segundo vaia progresando.

. Se se usa o "sistema do amigo", sentar o amigo do neno preto del para que este lle poida axudar ao neno con SA que siga as instrucións ou remate coa tarefa.

. Estructurar as actividades de grupo (repartir tarefas por adiantado, temporalizar obxectivos, etc.) tal que inicialmente non sexa responsabilidade dos alumnos de cada grupo, senón do profesor. Segundo vaian aprendendo a seguir pasos e a definir

como se realiza un traballo en equipo, pódese ir aumentando a responsabilidade de cada participante.

. Potenciar e destacar as súas capacidades para favorecer tanto a súa aceptación como que, a pesar dos seus dificultades, pueda sentirse ben no grupo.

3.4.6. Comprensión lectora:

Aínda que é común que os nenos con SA aprendan doadamente a ler e lean ben, a comprensión que presentan é literal, non chegando a sacar conclusións abstractas do texto.

ESTRATEGIAS:

. Ensinarlle a organizar a información: práctica de realización de resumos, esquemas, etc.

. Traballar actividades como encontrar os datos relevantes dun texto.

. Ante a repetición ou estudo dun texto comprobar que introduciu sentido ao que ten lido ou memorizado.

En resumo:

En canto ao proceso de ensino aprendizaxe un dos obxectivos primordiais da intervención con estes alumnos céntrase no desenvolvemento de habilidades. Eles necesitan, máis que outros, axuda para construír as habilidades necesaria para o seu acceso ao currículo. A intervención ha de dirixirse todas as áreas deficitarias, como a comunicación, as habilidades sociais, comportamento axeitado do alumno, procurando sempre:

. Proporcionar instrucións ao grupo, pero tamén ao alumno con SA, de forma individual e acompañándoas con apoios visuais.

. Procurar que no seu caso as actividades sexan tan rutineiras e estruturadas como sexa posible.

. Proporcionar unha planificación representada visualmente (lista, axenda).

. Ofrecer unha motivación adaptada ás características do alumno para fomentar a aprendizaxe.

. Cambiar comportamentos mediante estratexias de apoio Conductual Positivo e ofrecer oportunidades frecuentes para practicar e ensaiar.

. Integrar acceso ao currículo coa intervención no comportamento e a comunicación.

. Adaptar o plan de intervención tendo en consideración os medios e ás posibilidades dos educadores (espreferible non ser demasiado ambiciosos pero actuar nos puntos básicos).

4. ACOSO ESCOLAR (BULLYING)

As persoas con SA, adoitan presentar condutas e características que poden chamar a atención de xeito negativo no seu ámbito: non entender as bromas, a torpeza motora, a linguaxe pedante, a entoación peculiar ou as dificultades de relación, entre outros moitos factores, lles converten nun branco perfecto para sufrir problemas de con Por todo iso, debemos ser especialmente observadores e, coidadosos ante as interaccións entre os estudantes e ante as condutas inadecuadas cara ás persoas con SA, pero tamén por parte delas, xa que nalgúns casos o neno con SA tamén pode reaccionar de forma agresiva.

Algúns nenos con SA poden converterse en bullyvíctimas, é dicir, causar danos a outros nenos. A diferenza é que nunca o fan de forma estable nin premeditada, ou por diversión, como o acosador puro, senón por simple reacción ante o acoso.

Débese ter en conta a importancia de protexer o neno das burlas, tanto fóra coma dentro da aula, xa que isto constitúe unha das principais fontes de ansiedade, abrigo nos nenos máis maiores.

ESTRATEGIAS

- O alumno con SA debe ter moi claro a quen acudir en caso de conflito. Para iso a mellor estratexia é que teña un determinado profesor de referencia (o seu titor, PT...), quen iniciará contactos frecuentes co alumno para potenciar a comunicación e coñecer as dificultades que poidan xurdir no día a día.

Dado que o alumno con SA se desborda doadamente e reacciona ante o fracaso de xeito moito máis negativo que o resto dos seus compañeiros, debe recibir axuda tan pronto como aparezan os primeiros problemas de convivencia na aula, sexan estes comentados ou non polo alumno ao seu profesor de referencencia (moitas veces eles tardan en decatarse, ou non se decatan, de que están a sufrir algún tipo de abuso).

É posible que o alumno con SA perciba algunhas condutas como agresións cando non o son, xa que lles custa comprender as accións e intencións alleas (poden confundir unha broma amigable con outra desagradable) e consecuentemente responder de forma emocionalmente desproporcionada e ina decuada. Nestes casos, contar cun profesor de referencia que coñece e segue o alumno, será tamén de grande axuda.

Aínda que os compañeiros non teñen porqué ter coñecemento exacto do diagnóstico, o profesor debe fomentar que o clima da aula sexa dunha total aceptación á diversidade, especialmente en persoas con estas características, incapaces de entender que

alguén poida exercer un maltrato intencionado e ás que lles pode custar defenderse.

É esencial que o centro escolar se mostre responsable e se adopte as medidas necesarias para previr este tipo de problemas, e intervir contundentemente se acontecen.

Nun primeiro momento e ante indicios de maltrato, o profesor pode realizar actuacións como as seguintes:

- Gardar rexistros ou informes claros sobre os incidentes observados, para evitar que cristalicen en relacións de maltrato das que o grupo dificilmente se desprenderá.
- Compartir e comentar os feitos a outros profesores para concretar normas contra as agresións consensuadas para que tomen as accións necesarias.
- Comunicación directa cos pais do agredido e dos agresores: aconsellando aos pais da vítima que dean o maior apoio posible ao seu fillo, e no caso dos agresores Es esencial que o centro escolar se mostre responsable e pódese recomendar realizar reflexións ao respecto na casa.

Posibilidade de implantar un Programa de Mediación: adestrar persoas dos distintos estamentos do centro (alumnos, docentes, conserxes, pais etc.). Arbitrar un sistema de mediación aumentará a sensación de seguridade na escola, e, polo tanto o prestixio do centro.

Dirixir tamén a intervención ao grupo, porque o maltrato entre iguais é un fenómeno de grupo: por exemplo, concretar normas contra as agresións consensuadas polos mesmos alumnos.

5. A ADOLESCENCIA EN ALUMNOS CON SÍNDROME DE ASPERGER

Faise prioritario o desexo de manter relacións de amizade ou afectivas, así como o desexo de formar parte dun grupo. Por iso, neste momento fanse máis evidentes para a persoa e para os demais as diferenzas, dando lugar a miúdo a un maior sentimento de soidade e a desexos frustrados de pertenza a un grupo e ser "como todos".

Os cambios físicos e fisiolóxicos supoñen así mesmo un elemento sensible e orixe de sentimentos de confusión. Se ben estes cambios físicos e fisiolóxicos se dan ao mesmo tempo que nos seus compañeiros, os cambios emocionais poden sufrir certo atraso. Mentres que os seus compañeiros empezan a falar de parellas e de saltarse as regras, eles poden seguir falando de amizade e mantendo fortes valores morais.

5.1. Dificultades de tipo emocional

É frecuente que se acentúen os sentimentos doutros pode ser o momento en que se acelera a súa incompreensión, así como a inma-

durez no plano emocional, coa presenza de reaccións desproporcionadas á situación.

ESTRATEGIAS:

. Educar os compañeiros en tolerancia, respecto e comprensión cara ao mozo con SA.

. Motivalos a participar en actividades que melloren a súa autoestima e a súa imaxe ante os demais, como facilitar situacións de aprendizaxe cooperativa que destaquen SUSconocimientos en certos temas e promovan a súa aceptación no grupo.

. Fomentar a súa participación en actividades extracurriculares relacionadas cos seus temas de interese e puntos fortes, o cal favorecerá a súa relación cos demais e contribuirá a mellorar a súa autoestima e estabilidade emocional.

. Para mellorar a súa autoestima débese fomentar e reforzar as súas habilidades. Podemos facelos ver que existen moitas persoas que son como eles e que conseguiron destacar nas artes ou as ciencias.

5.2. Hixiene e coidado persoal

Durante a adolescencia non é estraño que aparezan condutas de resistencia a ducharse a diario, usar desodorizante, cepillarse os dentes regularmente, etc.

Adoitan insistir en levar sempre a mesma roupa ou non adecuar a súa vestimenta ás diferentes épocas do ano ou as distintas situacións, podendo pasar excesivo frío ou calor.

Tamén é posible que aparezan rituais obsesivos relacionados con esta área (lavado repetitivo das mans).

ESTRATEGIAS:

Introducir programas de apoio e rutinas estruturadas para fomentar a limpeza e o interese pola súa imaxe e coidado, favorecendo así a súa autoestima.

Proporcionar formación en rutinas saudables de hixiene, alimentación, exercicio, etc. dende unha idade temperá.

Alcanzar acordos sobre roupa e calzado para establecer habilidades prácticas e saudables (se desexa vestirse sempre de verde militar pode facelo, pero en verán usará roupas lixeiras e en inverno máis grosas).

5.3. Aumento das obsesións e os rituais de pensamento.

Este trastorno tende a presentarse de xeito típico condutas ritualistas e/ou pensamentos obsesivos que interfieren co

benestar ou funcionamento diario. Ante estes feitos, sería necesario contactar con profesionais da saúde mental.

5.4. Dificultades académicas en educación secundaria.

Ao chegar a idades superiores, poden acentuarse as seguintes dificultades:

- Lentitude para coller apuntamentos.
- Dificultades para adaptarse ao frecuente cambio de profesores, aulas, etc.
- Torpeza á hora de organizarse (secuenciación, planificación).
- Falta de interese cara a certas materias.
- Dificultades para seleccionar información relevante.
- En educación secundaria e superior adoita aparecer absentismo escolar, así como desmotivación e malestar ante as novas esixencias académicas e sociais.

Non obstante, non todo son dificultades para o rapaz con SA. Neste momento, a súa madureza cognitiva permítelle ir incorporando, de forma intelectualizada, estratexias e funcións cognitivas e instrumentais compensatorias.

Tamén é esta a idade crucial para a planificación de obxetivos a longo prazo, fomentar a súa propia autoconciencia (definición dos seus puntos fortes e débiles, dos seus habilidades desde a vida diaria, etc.) e ir definindo os seus posibles intereses laborais (definición das súas habilidades ou dos seus intereses académicos).

A partir deste punto o sistema educativo debería fixarse obxectivos a longo prazo cunha tripla finalidade: a adaptación social, a definición ou exploración dos seus intereses vocacionais e, por enriba de todo, o fomento da súa calidade de Vida.

ESTRATEGIAS DE APOIO EN EDUCACIÓN SECUNDARIA E SUPERIOR:

. Proporcionar as adaptacións necesarias en cada caso. Usualmente, será suficiente con realizar adaptacións metodolóxicas (máis tempo, posibilidade de exames orales, uso dun ordenador, apoios visuais, exames en forma de preguntas pechadas ou tipo test...).

. Proporcionar instrucións claras sobre as tarefas que debe realizar, se é necesario por escrito, e recorrendo á axenda consistentemente.

. Animalo a participar nun programa de educación física orientado cara á saúde, non a nivel competitivo.

En resumo, tratarase de ter colaborado a que, ao final da escolarización obrigatoria, os rapaces con SA se convertan en mozos:

Con.....

- Unha boa adaptación ao ámbito (aínda que con capacidade de auto-observación en relación aos seus iguais).
- Unha boa autoestima (independente dos resultados académicos).
- Motivación de logro implícita e iniciativa propia.
- Habilidades de independencia (resolución de problemas, autonomía persoal).
- Un grupo de referencia.
- Boas perspectivas de futuro.

Sin.....

- . Unha historia de fracaso escolar.
- . Unha historia de maltrato ou abuso.
- . Baixa autoestima, soidade, sensación de inadaptación.

A adolescencia en persoas con SA supón o momento apartir do cal aumenta notablemente o risco de padecer alteracións psicolóxicas como depresión, ansiedade ou trastornos de tipo obsesivo. Os mozos con SA adoitan ser persoas leais e responsables, con afán de superación e sen malicia.

6.-OBXECTIVOS

- Ensinar rutinas para todas as actividades que suceden habitualmente no centro.
- Potenciar unha relación empática co grupo de iguais.
- Realizar unha intervención psicoeducativa con todo o grupo, facelos tomar conciencia da súa actuación como tal.
- Predecir os cambios e prepararlos para a acción.
- Adaptar as nosas expectativas e a linguaxe acorde as características do alumno.
- Favorecer a toma de decisión propoñendo opcións diferentes para incrementar a atención, promover a independencia e reducir os problemas de conduta.
- Usar actividades relaxantes e de anticipación.
- Axudar ao alumno a desenvolverse por o instituto.
- Dar ferramentas para chegar a clase con todos os materiais necesarios.
- Ayudar ao alumno a entender o contexto.

- Preparar ao alumnos para as actividades que se realicen para as transicións entre clases.
- Facilitar a comprensión do material.
- Propiciar que saia de clase para rebaixar o nivel de ansiedade.
- Simplificar a linguaxe creando estratexias para axudar a atender as lecturas e a seguir as instrucións. Ensinar as normas implícitas do currículo.
- Potenciar a autoestima e autoconfianza, dando estratexias para axudar ao alumno a sentirse máis confiado, proporcionando seguridade.
- Fomentar a atribución e a comprensión de porque suceden as cousas.
- Facer que vexa os resultados dos seus puntos fortes.
- escoitar ao alumno e interpretar o que di de forma literal e probalo, buscando e ofrecendo clarificacións.
- Descompoñer as tarefas en pequenos pasos e proporcionar tempo de reacción.

7.-METODOLOXÍA

É fundamental explicarlles que as súas características non son causadas por unha "enfermidade", senón por un tipo de organización diferente do cerebro, que ten vantaxes e deas vantaxes.

En certas ocasións pódense realizar cómics ou guións de conversacións que sirvan de modelo e sobre os que se poida ir incorporando variacións. Tamén pódese practicar a través do role-play. É recomendable que se fomente a aprendizaxe de habilidades de conversación na aula a través de grupos reducidos.

Interactúar co alumno a través dun sinal visual ou unha tarxeta de "solicitude de tempo fóra".

Principais axudas instrumentais:

- Axendas
- Listas de material necesario para cada actividade ou clase (nos lugares pertinentes: colexio, mochila, casa)
- Apoios con gráficos, debuxos, etc.
- Incorporación de apoios visuais relacionados con temas preferidos
- Mapas para orientarse no centro.
- Historias sociais e scripts de conduta.

É fundamental fomentar a aprendizaxe de HHSS, estratexias de relaxación e autocontrol, así como outras estratexias que se considere necesarias (control de pensamentos obsesivos ou de

condutas estereopadas, desensibilización de fobias, etc.) para mellorar a súa integración e estabilidade emocional. A pesar das dificultades engadidas, coa adolescencia conséguese comprender mellor as situacións sociais, aumenta a capacidade de reflexión sobre un mesmo e sobre distintos eventos, e aumenta a motivación cara á aprendizaxe e a superación das propias dificultades.

8.-AVALIACIÓN

Avaliarlle conforme a criterio, non a norma, é dicir, calificarle en función dos progresos que vaia adquirindo e non en comparación cos resultados que se poden esperar noutros nenos da súa idade, en diferentes aspectos:

A. HABILIDADES SOCIAIS E EMOCIONAIS: comunicación e contacto social cos demais compañeiros:

- Carece o neno de empatía, do entendemento intuitivo dos sentimentos doutras persoas? Por ej., non decatarse de que unha desculpa axudará á outra persoa a sentirse mellor.
- Necesita o neno unha cantidade excesiva de consolo especialmente se se lle cambian as cousas ou algo sáelle mal?
- Carece o neno de sutileza nas súas expresións ou emocións? Por ex., mostra angustia ou cariño de xeito desproporcionado á situación.

B. HABILIDADES DE COMUNICACIÓN

- o Interpreta o neno de xeito literal todos os comentarios? Por ex., móstrase confuso por frases do tipo estás frito", "as miradas matan" ou "mórrete.
- o Ten o neno un ton de voz pouco usual? Por ex., que pareza ter un acento "extranjero", ou monótono, e carece de énfase nas palabras clave.
- o Cando fala con el, mostra o neno desinterese na súa parte da conversación? Por ex., non pregunta nin comenta as súas ideas con outros.
- o Cando se conversa con el, mantén menos contacto ocular do que cabería esperar?
- o Ten o neno unha linguaxe excesivamente precisa ou pedante? Por ex., fala de xeito formal ou como un diccionario andante.
- o Ten o neno problemas para reparar unha conversación? Por ex., cando está confuso non pide aclaracións, senón que cambia.

C. HABILIDADES COGNITIVAS

- Le o neno libros en busca de información, sen parecer interesarlle os temas de ficción? Por ej., é un ávido lector de enciclopedias e de libros de ciencias, pero non lle interesan as aventuras.
- Posúe o neno unha extraordinaria memoria a longo prazo para eventos e feitos? Por ex., recordar anos despois a matrícula do coche dun veciño, ou recordar con detalle escenas que aconteceron moito tempo atrás.
- Carece o neno de xogo imaxinativo social? Por ex., non inclúe outros nenos nos seus xogos imaxinarios, ou móstrase confuso polos xogos de imaxinación doutros nenos.

D. INTERESES ESPECÍFICOS

- Está o neno fascinado por un tema en particular e colecciona avidamente información ou estatísticas sobre ese tema? Por ex., o neno convértese nunha enciclopedia andante sobre vehículos, mapas, clasificacións de ligas deportivas ou outro tema?
- Móstrase o neno esaxeradamente molesto por cambios na súa rutina ou expectativas? Por ex., angustíase se vai á escola por unha ruta diferente.
- Desenvolveu o neno complexas rutinas ou rituais que deben ser completados necesariamente? Por ex., alienar todos os seus xoguetes antes de irse a durmir.

E. OTRAS CARACTERÍSTICAS:

- Medo ou angustia inusual debidos a:
 - Sons ordinarios, por exemplo, aparatos eléctricos domésticos.
 - Caricias suaves na pel ou no cabelo.
 - Levar postos algunhas pezas de roupa en particular.
 - Ruídos non esperados.
- Tendencia a balancearse ou a axitarse cando está excitado ou angustiado.
- Falta de sensibilidade a niveis baixos de dor.
- Adquisición tardía da linguaxe.
- Tics ou acenos faciais non inusuais.

Ficha modelo
Teño exame
<p>Antes de empezar o exame: Me relaxo, respiro profundamnte...</p> <p>E dígame a min mesmo que o podo facer moi ben. Comezo paso a paso</p>

1. Concéntrome.

Estar concentrado quiere decir que estou moi atento ao que estou facendo. Si estou concentrado responderei mellor ás preguntas.

2. Leo ben cada problema.

Se é necesario leo o enunciado varias veces

3. se non entendo ben o enunciado dun problema, levanto a man e pregunto o profesor.

Non pregunto a solución, pregunto o que non entendo.

4. Contesto ao exercicio e felicítome cando acabo, pero se non sei facer un exercicio, paso ao seguinte e non me atasco.

5. Controlo o tempo que me queda. Y ao final, repaso.

Se en calquera momento me poño nerviosa ou noto que me distraio...

...respiro fondo, reláxome e concéntrome de novo no que estou a facer

BIBLIOGRAFÍA

-“El síndrome de Asperger: ¿excentricidad o discapacidad social?” (2004)

Autor: Pilar Martín Borreguero. Alianza Editorial, S.A.

- “Un acercamiento al síndrome de Asperger: una guía teórica y práctica” (2007). Editor: Asociación Asperger España

-“El síndrome de Asperger: otra forma de aprender” (2006). Autor: Martos Pérez, Juan; Ayuda Pascual, Raquel; Freire Prudencio, Sandra. Editor: Madrid(Comunidad Autónoma).

“Programa de enseñanza de habilidades de interacción social(PEHIS)” (2001), es un programa de habilidades sociales para niños ,niñas y adolescentes.

Autor: Mª Inés Monjas. Ed. CEPE

El Síndrome de Asperger- Asociación Asperger de Asturias. Primera edición 2009

PROGRAMA X- DE INTERVENCIÓN CON ALUMNOS E ALUMNAS CON SÍNDROME DE DOWN.

INDICE:

1.-INTRODUCCIÓN

2.-ESTILO DE APRENDIZAXE

2.1 ESTILO E CARACTERÍSTICAS DE APRENDIZAXE

2.2 NECESIDADES EDUCATIVAS ESPECIAIS E ESTRATEXIAS DIDÁCTICAS.

3.- COMPETENCIAS

4.- QUE ENSINAR: OBXECTIVOS, CONTIDOS E COMPETENCIAS

4.1 OBXECTIVOS A LONGO/MEDIO E CURTO PRAZO

4.2 CÓMO ENSINAR

4.3 ACTIVIDADES

4.4 MATERIAIS

5.- CANDO ENSINAR: SECUENCIACIÓN E DISTRIBUCIÓN TEMPORAL

6.- QUE, CÓMO E CANDO AVALIAR.

7.- BIBLIOGRAFÍA

1.-INTRODUCCIÓN

A inclusión educativa dos alumnos con síndrome de Down é un proxecto que beneficia a todos. A estes alumnos, porque se forman no ambiente real que máis tarde atoparán na etapa adulta na sociedade. A escola, á fin e ao cabo, non é máis que unha sociedade en miniatura. E aos demais, porque lles permite aprender algo que non aparece nos libros e que é difícil interiorizar sen experiencias vitais deste estilo, valores como a tolerancia e o respecto a quen é diferente. Con todo, non abonda con que estes nenos estean na clase, senón que han de aproveitar ao máximo as posibilidades que esa asistencia proporcionalles. E iso soamente conséguese si préstaselles a atención que precisan e, á necesaria actitude favorable, súmaselle a adecuada capacitación dos educadores. A integración escolar dos nenos con síndrome de Down é un paso máis no proceso de inclusión social que comeza na familia e culmina na etapa adulta coa súa participación na sociedade como

cidadáns de pleno dereito. A aceptación dos familiares , a integración na contorna cotiá, a inclusión no tempo de lecer, a incorporación a diferentes ambientes sociais e recreativos ou a integración laboral, son escalas nesa longa travesía cara á inclusión social plena. Unha travesía que queda truncada si na etapa escolar, o momento no que todos os nenos acoden a centros educativos a ser preparados para poder superar os retos que a sociedade lles presenta na vida adulta, non comparten cos demais nenos unha educación en entornos ordinarios.

A escola, é outro elemento que nos dirixe cara á inclusión social das persoas con síndrome de Down. Un elemento que, en contra da opinión dos que nos dedicamos á educación, non é o máis importante, pero si é determinante. A inclusión educativa en centros ordinarios é a forma máis adecuada de escolarizar aos nenos con síndrome de Down nos centros escolares (Ruiz 2004; 2006; 2007a; 2008b; 2009a). Iso si, non basta coa súa presenza física na escola. É preciso que se adopten as medidas metodolóxicas e organizativas precisas, que se lles proporcionen os apoios necesarios e que se realicen as oportunas adaptacións curriculares, para que o proceso inclusivo sexa real e non unha mera declaración de intencións, reflectida nos diferentes documentos, pero sen verdadeira influencia na vida do neno.

Diversos autores afirmaron (Molina, 2003; Verdugo, 2004; Buckley e col., 2006; Ruiz, 2009a), e a realidade cotiá confírmalo cada día, que o factor fundamental para predicir o éxito da integración escolar dos alumnos con síndrome de Down é a actitude do persoal docente. Con todo, a actitude, sendo condición necesaria, non é suficiente para asegurar o logro de resultados positivos no proceso educativo. Ha de vir acompañada pola aplicación de medidas adecuadas para responder ás necesidades educativas específicas do neno.

E iso supón que o profesional educativo ha de contar, ademais, coa aptitude, coa capacitación precisa, coa formación indispensable para proporcionar esas medidas. Actitude e aptitude, como sempre, entrelázanse e complementan, como as dúas caras dunha mesma moeda. A intervención no proceso de ensino-aprendizaxe ha de planificarse tendo en conta todos os factores que interveñen nel. Non se trata unicamente de actuar sobre o neno, adaptando os obxectivos e os contidos ao seu estilo de aprendizaxe, senón que se ha de suscitar unha actuación que incida sobre todos os factores e desde diferentes puntos de vista, cunha perspectiva integral e sistémica de todo o proceso : CONTEXTO FAMILIAR, CONTEXTO SOCIAL, CONTEXTO ESCOLAR, AULA- PROFESORADO, ALUMNO CON SD, CONTIDOS.

O núcleo fundamental do proceso escolar está constituído polo triángulo profesor-alumno-contidos, que é un triángulo indivisible. Unha análise que esqueza algún dos seus lados, deixará mutilada calquera acción dirixida cara ao proceso de ensino-aprendizaxe. A intervención ha de suscitar medidas para achegar os contidos de aprendizaxe ao alumno con síndrome de Down, algo que se pode concretar na confección das oportunas adaptacións curriculares individuais. Tamén se ha de dirixir cara á relación entre o profesor e o alumno. Esa relación é distinta si a interacción se produce nun contexto de apoio individualizado, no que o neno e o mestre atópanse sos, ou si ten lugar no contexto da aula ordinaria, onde os compañeiros son un factor fundamental, con influencia directa en aspectos como a conduta, o traballo en grupo ou o rendemento académico.

A relación entre o profesor e os contidos educativos tamén afecta directamente ao proceso de aprendizaxe, xa que a forma en que se abordan os contidos no aula vai repercutir no aproveitamento das clases que alcanzará o alumno.

Os contextos máis amplos, como os medios de comunicación, coa televisión á cabeza, e as novas tecnoloxías teñen unha influencia decisiva no proceso educativo, aínda que non sempre é viable intervir sobre eles.

Para rematar, a familia, axente educativo por excelencia, comparte coa escola a complicada misión de formar ao neno con síndrome de Down e co agravante de ter que cribar e matizar a influencia de todos os demais axentes que actúan sobre el, desde a sociedade no seu conxunto ata a aula, pasando polo contexto escolar global. Os pais soportan sobre os seus ombreiros o peso da responsabilidade última, polo que a súa función na escola é esencial, coa obrigaón de realizar un seguimento estreito da evolución do seu fillo ou filla durante toda a escolaridade (Ruiz, 2008a).

2.- ESTILO DE APRENDIZAXE DOS ALUMNOS CON SÍNDROME DE DOWN

Un dos mitos máis perniciosos que, sobre a escola, sostivéronse durante moito tempo é o de supoñer que o ensino causa automaticamente a aprendizaxe. Non é así. O proceso de ensino-aprendizaxe é complexo e nel, como ocorre con todo proceso de comunicación humana, prodúcese a interrelación constante entre o emisor e o receptor da mensaxe e, deses dous axentes, o aprendiz é o máis importante, xa que o fin último é que adquira os contidos de aprendizaxe previstos. A presenza dunha boa planificación educativa, dun traballo pedagóxico rigoroso e dunha metodoloxía didáctica adecuada, son condicións necesarias, pero non suficientes, para que a aprendizaxe prodúzase. De feito, por moi ben que explique un profesor, por moi pensada que estea a súa metodoloxía, por moitos e variados recursos que empregue, o

segredo da educación está na aprendizaxe do alumno, que é o obxectivo último, non no sistema de ensino do mestre. No fondo, unha determinada competencia ou habilidade non se ensina, senón que se aprende a través da presentación de multitude de situacións, de experiencias e de oportunidades de aprendizaxe.

Resulta imprescindible trasladar o foco de atención ao verdadeiro centro do proceso de ensino e aprendizaxe, que non é outro que a aprendizaxe do alumno, non o ensino, como veu sendo tradicional. A calidade da educación está na aprendizaxe. Presupoñer que porque un profesor expoña en voz alta os seus coñecementos ante unha clase, ese saber vai formar parte do bagaxe de coñecementos dos alumnos é, canto menos, aventurado. De aí a imperiosa necesidade de coñecer a forma en que aprenden os alumnos con síndrome de Down para poder adaptar as estratexias docentes ao seu estilo de aprendizaxe.

Antes de comezar a programar, é preciso estudar cales son as peculiaridades da aprendizaxe dos nenos con síndrome de Down e a forma habitual en que estes alumnos se achegan aos contidos educativos.

Os nenos con síndrome de Down presentan unha capacidade intelectual inferior ao promedio, con importantes deficiencias na súa capacidade adaptativa desde o nacemento, xa que a trisomía ten orixe xenética.

Inclúense, no grupo das persoas con discapacidade intelectual, con quen comparten moitas características na súa forma de aprender, a maiorparte delas derivadas das súas limitacións cognitivas (Flórez e Ruiz, 2003; 2006; 2009; Ruiz 2007b; 2009a; 2010a)

2.1. Estilo e características da aprendizaxe
Presentamos a continuación as liñas principais das súas características de aprendizaxe. Pode provocar certo desánimo atopar, para empezar, esta longo listado de dificultades. Por iso fai falta iniciar esta relación cunha poderosa chamada a que todos estes problemas son abordables e superables cando se aplican as accións apropiadas:

- A lentitude no funcionamento dos seus circuitos cerebrais repercute directamente na adquisición e no progreso nas aprendizaxes, que serán xeralmente máis lentos. O proceso de consolidación tarda máis tempo, xa que aprenden máis a modo e, en moitos aspectos, de xeito diferente ás persoas sen discapacidade. Iso conleva que, en xeral, necesiten máis tempo para conseguir os coñecementos e en consecuencia, máis anos de escolaridade para alcanzar os distintos obxectivos curriculares.
- Presentan dificultades co procesamento da información, tanto na recepción da mesma, como cos elementos

procesadores ,que han de dar resposta ás demandas da situación concreta. Cústalles correlacionar a información e elaborala para tomar decisións secuenciais e lóxicas. Iso supónlles, de forma engadida, problemas para manexar diversas informacións, especialmente si lla presentamos de forma simultánea.

- As súas limitacións cognitivas implican serias dificultades de abstracción e de conceptualización, o que se converte nun obstáculo importante para acceder a coñecementos complexos, como os propios dos niveis superiores de ensino. Por iso é polo que nos últimos cursos da Educación Primaria e na Educación Secundaria Obrigatoria atopen máis escollos para seguir os contidos curriculares, xa que o grado de abstracción dos mesmos é cada vez máis elevado. En xeral móvense no rango da intelixencia concreta, o que lles dificulta o acceso a coñecementos de carácter abstracto.
- Tamén comparten con outras persoas con discapacidade cognitiva as limitacións máis destacadas na memoria explícita que na implícita .A primeira é intencional, consciente e require esforzo, mentres que a implícita, que se desenvolve en estádios temperás e é moi robusta, almacena información sen conciencia diso, como andar en bicicleta ou usar as regras gramaticais.
- É característica dos alumnos con síndrome de Down a inestabilidade do aprendido, de forma que non é infrecuente que aparezan e desaparezan conceptos que se crían xa consolidados. É preciso levar a cabo un traballo sistemático para reforzar e afianzar as adquisicións debido, precisamente, á fragilidade das súas aprendizaxes. Unha mostra evidente atópase no período de vacacións de verán: as aprendizaxes alcanzadas ao terminar un curso pode comprobarse que desapareceron ao comezar o curso seguinte se durante o período vacacional non se continuou practicando con eles.
- Ao ser máis custosos as aprendizaxes, para alcanzar o mesmo grao de coñecemento requiren de maior número de exemplos, de máis exercicios,de máis práctica, de máis ensaios e repeticións que os demais nenos.
- Unha vez producido a aprendizaxe, a transferencia e xeneralización a outras situacións e outros momentos está limitada, o que fai que non se poida asegurar que o aprendido en determinadas circunstancias será xeneralizado a outras diferentes ou que o aprendido en determinado momento poderá transferirse a outro momento distinto. De feito, o que aprenden hoxe con relativa frecuencia

esquéceno mañá e o que aprenden nun contexto determinado non sempre saben xeneralizalo a outras contornas.

- Para conseguir a consolidación, a xeneralización e a transferencia das adquisicións é preciso aplicar de forma habitual as habilidades alcanzadas, en diferentes lugares e momentos, e sempre que sexa posible, na súa contorna de vida cotián.
- En canto á súa forma de abordar as aprendizaxes, mostran escasa iniciativa, baixos niveis de actividade, con reducida utilización das posibilidades de actuación que a contorna educativa proporcionalles e pouca tendencia á exploración .
- Teñen menor capacidade de resposta e de reacción fronte ao ambiente. Será preciso, na maior parte das ocasións, que se lles presenten os estímulos educativos que eles non buscan e que se lles enfrente a situacións nas que deban facer uso de diferentes capacidades.
- Cústalles inhibir a súa conduta, desde o trazo ao escribir as primeiras liñas ata a manifestación dos seus afectos, que en moitos casos é demasiado efusiva. É preciso que se lles proporcione un control externo inicial que, co tempo, poderá converterse en autocontrol. O control proporcionado polas demais persoas pode ser físico ao principio, para pasar máis tarde a ser verbal e por último xestual, antes de desaparecer.
- Polo xeral, non piden axuda cando atopan dificultade na realización dunha tarefa. Isto pode deberse a que non son capaces de descifrar onde se atopa a dificultade e, polo tanto, non saben que demanda han de facer; ou a que teñen menor iniciativa; ou a que habitualmente reciben a axuda que precisan antes de solicitála. En consecuencia, adoptan esperar a que lles apoien.
Outras veces danse episodios de resistencia ao esforzo na realización de tarefas, con pouca motivación e inconstancia na execución, non por ignorancia, senón por falta de interese, rexeitamento ou medo ao fracaso.
- Cústalles, ademais, traballar sos e realizar tarefas sen unha atención directa e individual, polo que o desenvolvemento do traballo autónomo deberá ser un obxectivo fundamental en todo programa educativo.
- Dáse tamén unha orientación motivacional específica que se caracteriza por un baixo nivel na perseveranza nos seus traballos e a aparición de condutas sociais tendentes a

desligarse das actividades académicas. Poden usar a súa competencia na interacción social como un instrumento para desviar ou evitar as esixencias de tarefas que non lles gustan, empregando "estratexias" de escape como sorrir, falar ao educador, eloxialo, tentar distraelo, pedir axuda ou cambiar de tema, todas elas dirixidas a eludir a tarefa que se lles está encomendando.

- Desde unha idade moi temperá, tratan de evitar as oportunidades para emprender novas habilidades e fan pouco uso das que adquiren, o que dificulta que as consoliden nos seus sistemas de acción. En moitos casos, han de ser obxecto de ensino explícito aprendizaxes que outros nenos adquiren de forma espontánea. Iso enlaza coa necesidade de descompoñer o proceso de ensino en maior número de pasos intermedios, cunha secuenciación máis detallada de obxectivos, contidos e actividades.
- Dada a súa mellor percepción visual, aprenden con maior facilidade se se apoian en signos, xestos, sinais, imaxes, debuxos, gráficos, pictogramas ou calquera outro tipo de clave visual. A percepción visual e a retención da información a través da vista han de considerarse puntos fortes na aprendizaxe destes alumnos.
- A súa capacidade de observación e de imitación tamén deben aproveitarse para favorecer e reforzar a adquisición das distintas aprendizaxes, utilizando a denominada aprendizaxe por observación ou vicario sempre que sexa posible.
- Doutra banda, a súa persistencia na conduta pode ter un compoñente positivo de tenacidade, que lles permite traballar de forma continuada nun mesmo tipo de tarefa ata conseguir o que se propoñen e que se manifesta na constancia e responsabilidade que están a demostrar ao desempeñar postos de traballo en empresas ordinarias.
- Danse entre os nenos con síndrome de Down deficiencias na denominada función executiva, relacionada co control mental e a autorregulación, que comprende habilidades como a inhibición da conduta, a capacidade para o cambio, o control emocional, a iniciación, a memoria operacional, a planificación, a organización de materiais e o seguimento dun mesmo (Flórez e Cabezas, 2010).
- O pensamento instrumental, dirixido a obter un fin determinado, atópase peor desenvolto e iso inflúe na súa capacidade para resolver problemas, nos que, por exemplo, fan poucos intentos ou mostran menos organización.

- A súa capacidade de comprensión lingüística é marcadamente superior á de expresión verbal. A linguaxe expresiva pódese considerar un punto débil na aprendizaxe das persoas con síndrome de Down, que pode camuflar moitos coñecementos que posúen pero que non son capaces de comunicar verbalmente. Esa particularidade hase de ter en conta a hora de aplicar programas instructivos, dado que poden mostrar un menor número de respostas na fase inicial dos mesmos, dando a impresión de que non están a entender.

Esta circunstancia non debe desanimar aos profesores senón, pola contra, alentarlles para que continúen o seu labor de forma sistemática porque as respostas do alumno presentaranse tarde ou cedo.

- É preciso lembrar, por último, que non se produce un estancamento ou unha "plataforma mental" nos nenos con síndrome de Down aos 12 ó 13 anos, como se cría noutros tempos, nos que se consideraba que as persoas con discapacidade intelectual pasaban por unha meseta a esta idade, que lles impedía o acceso a novas aprendizaxes. Está demostrado que son capaces de aprender, non só na adolescencia senón na etapa adulta, polo que a aprendizaxe permanente ha de considerarse un principio de acción fundamental.
- Todas estas peculiaridades do seu estilo de aprendizaxe repercuten directamente na súa forma de enfrontarse aos contidos escolares. Doutra banda, a experiencia demostra que, polo xeral, non rexeitan o traballo académico se se conseguiron instaurar uns hábitos adecuados e un bo grao de empatía co educador. Polo común, o que aprenden de forma sólida adoitan retelo ben, aínda que é necesario reforzar e consolidar esas aprendizaxes.

Á vista de toda esta exposición, é evidente que os alumnos con síndrome de Down teñen necesidades educativas especiais moi significativas e permanentes, derivadas da discapacidade intelectual.

2.2. Necesidades educativas especiais e estratexias didácticas.

Expoñemos a continuación as principais estratexias didácticas que se han de aplicar de modo individualizado en base as necesidades:

- Necesitan que se lles ensinen expresamente habilidades que outros nenos aprenden espontaneamente, sen ser conscientes diso.
- O proceso de consolidación do que han de aprender é máis lento. Adquiren os coñecementos máis amodo e de modo

diferente. Necesitan máis tempo para culminar calquera aprendizaxe e, en consecuencia, máis tempo de escolaridade.

- Precisan de maior número de exemplos, de exercicios, de actividades, máis práctica, máis ensaios e repeticións para alcanzar as mesmas capacidades.
- Requiren dunha maior descomposición en pasos intermedios da habilidade obxecto de aprendizaxe, e unha secuenciación de obxectivos e contidos máis detallada.
- É necesario que o traballo autónomo, sen supervisión, se estableza como un obxectivo prioritario desde idades temperás.
- Necesitan, sempre que sexa posible, que as aprendizaxes sexan prácticos, útiles, funcionais, aplicables de maneira inmediata ou próxima na súa vida cotiá; en definitiva, que promovan a motivación.
- Teñen dificultades de abstracción, de transferencia e de xeneralización das aprendizaxes. O que aprenden nun determinado contexto non se pode dar por suposto que o realizarán noutro diferente. Iso esixe que se teñan previstas a transferencia e a xeneralización.
- Precisan, con frecuencia, de apoios persoais de profesionais especializados (Pedagogía Terapéutica/Educación Especial e Audición e Linguaxe/Logopedia) que complementen o labor levado a cabo polos profesores de aula e asesoren en aspectos de intervención específicos.
- Os procesos de atención e os mecanismos de memoria a curto e longo prazo han de ser entrenados de forma específica, con programas de intervención dirixidos expresamente cara á mellora desas capacidades.
- A aprendizaxe dos cálculos máis elementais é custoso para eles. Teñen dificultades cos exercicios matemáticos e numéricos, cos problemas e coas operacións. Necesitan un traballo sistemático e adaptado en matemáticas, dirixido cara a obxectivos prácticos (como o manexo do diñeiro ou a orientación no tempo e no espazo) e que se lles proporcionen estratexias para adquirir conceptos matemáticos básicos.
- A linguaxe é un campo no que a maior parte dos alumnos con síndrome de Down ten dificultades, polo que require un

traballo específico. Necesitan apoio individualizado no ámbito da linguaxe.

- Respecto a a lectura, unha gran maioría pode chegar a ler de forma comprensiva, sendo recomendable o inicio temperán deste ensino (4-5 anos) e o emprego de programas adaptados ás súas peculiaridades de aprendizaxe, por exemplo, baseados en métodos visuais e nos que a comprensión estea presente desde o principio.
- É necesario aplicar programas específicos de autonomía persoal, adestramento en habilidades sociais e educación emocional, dirixidos a promover a súa independencia.
- Necesitan que se lles avalíe en función das súas capacidades persoais, dos obxectivos individuais expostos e dos niveis de aprendizaxe que cada un vaia alcanzando, e non en base a criterios externos.
- Necesitan, na maior parte dos casos, que se confeccionen Adaptacións Curriculares Individuais, dirixidas ao alumno concreto.

3.- COMPETENCIAS

A programación educativa para un alumno con síndrome de Down concreto ha de partir do plan de intervención global previsto para o conxunto dos seus compañeiros. Presenta, no ámbito pedagóxico, moitas necesidades comúns aos demais nenos, que han de utilizarse como referente para organizar todo o traballo educativo con el. A final de contas, o neno con síndrome de Down é, ante todo, un neno como os demais (Ruiz, 2010 c).

O informe DeSeCo tenta reformular o currículo escolar en torno ao concepto de competencias e pódenos servir para definir algunhas das necesidades comúns a todos os alumnos, entre eles os que teñen síndrome de Down. Defínense as competencias como conxuntos complexos de coñecementos, habilidades, actitudes, valores, emocións e motivacións que cada individuo ou cada grupo pon en acción nun contexto concreto, para facer fronte ás demandas peculiares de cada situación.

Considéranse competencias fundamentais, aquelas imprescindibles que necesitan todos os seres humanos para responder as esixencias dos diferentes contextos da súa vida como cidadáns. Implican dimensións cognitivas e non cognitivas, desde as habilidades intelectuais ás prácticas, pasando por actitudes, valores e emocións. DeSeCo propón tres tipos de competencias fundamentais ou claves:

- A competencia para utilizar ferramentas de forma interactiva e eficaz. Inclúe desde linguaxes a coñecementos simbólicos e tecnolóxicos, precisos para comprender e situarse na contorna sociocultural. Os nenos con síndrome de Down necesitarán tamén dominar eses instrumentos, entre os cales a lectura e a escritura e o manexo das novas tecnoloxías hanse de considerar imprescindibles.
- A competencia para funcionar en grupos sociais heteroxéneos. Sitúa a interacción co outro no centro da atención, respondendo á dependencia mutua dos seres humanos. Implica a adecuada relación cos demais, o saber e querer cooperar, así como a competencia para resolver con empatía e de forma pacífica e democrática os inevitables conflitos da vida social. A inclusión social e o desenvolvemento dunhas adecuadas relacións interpersoais son obxectivos ineludibles no traballo educativo con alumnos con síndrome de Down.
- A competencia para actuar de forma autónoma. Significa tanto o desenvolvemento da propia identidade como o exercicio da autonomía relativa e con criterios propios á hora de decidir, elixir e actuar en cada contexto. Abarca, á súa vez, dúas capacidades:
 - A capacidade e vontade de defender e afirmar os propios intereses e dereitos, asumir as responsabilidades e compromisos que se derivan da liberdade e comprender as posibilidades e límites do propio quefacer.
 - A capacidade e vontade para defender e afirmar os propios proxectos de vida que inclúe o ámbito persoal, social e profesional.

A formación integral destes alumnos require ter en conta ambas as capacidades. Neste sentido, os programas actuais de intervención para persoas con discapacidade enmárcanse dentro dos paradigmas de Autodeterminación da persoa e procura da Calidade de Vida, plenamente coincidentes con esta formulación (Schalock e Verdugo, 2003; Ruiz, 2007 b).

Todos eles necesitarán utilizar linguaxes e coñecementos simbólicos e tecnolóxicos, saber interactuar en grupos humanos heteroxéneos e ser capaces de actuar de forma autónoma defendendo os seus propios intereses e dereitos e consolidando o seu proxecto de vida persoal, do mesmo xeito que calquera outro cidadán. En último termo os obxectivos son os mesmos para todos os alumnos.

Doutra banda, o modelo de competencias pretende responder ás distintas necesidades de todos os alumnos, garantindo a igualdade de acceso para aqueles grupos que, como consecuencia de desvantaxes educativas causadas por circunstancias persoais, sociais, culturais ou económicas, necesiten un apoio especial para desenvolver o seu potencial educativo, como é o caso das persoas con discapacidade e de todos os alumnos que teñan necesidades educativas especiais.

4.- QUE ENSINAR AOS ALUMNOS CON SÍNDROME DE DOWN: obxectivos, contidos e competencias

Á hora de determinar os obxectivos educativos que son máis adecuados para os alumnos con síndrome de Down hase de ter en conta que, no seu caso especialmente, hai un tempo limitado para impartir ilimitados coñecementos, dado que adquiren as capacidades con maior lentitude que outros alumnos, polo que habemos de ser especialmente rigorosos ao elixir aquilo ao que imos dedicar os nosos esforzos educativos. É imprescindible, por tanto, seleccionar o que se lles vai a ensinar, establecendo prioridades, de forma que non se perda o tempo en obxectivos excesivamente custosos, cando non imposibles de lograr, ou en obxectivos demasiado sinxelos, que non supoñan esixencia nin inciten ao neno para superarse. E tendo en conta, ademais, que non se pode determinar a priori o que vai chegar a aprender, polo que en ningún caso se ha de partir dun límite ou teito preconcebido sobre o que vai poder alcanzar un neno concreto. En último termo, debemos ter claro cal é o obxectivo educativo fundamental e preparar moitos e variados recursos para alcanzalo.

É conveniente establecer:

4.1 obxectivos a longo, a medio e a curto prazo.

- a) A longo prazo. Pódese incluír o noso ideal de persoa, a nosa "utopía" particular, o fin último que pretendemos alcanzar, o que aspiramos que logre ao longo da súa vida o neno con síndrome de Down que temos ante nós. Pódese proxectar que sexa o máis independente posible, de forma que se reduzan ao mínimo o número e a intensidade dos apoios que precise no futuro.

A independencia é un obxectivo ineludible, por unha banda, por respecto á persoa con síndrome de Down á que se ha de proporcionar a máxima calidade de vida e, por outro, para que os apoios que vaia a necesitar no futuro sexan os mínimos posibles. Hase de ter en conta que, en moitas ocasións, o grao de independencia alcanzado pola persoa con este diagnóstico non está tan restrinxido polas propias limitacións que lle impón a súa discapacidade, como polas impostas por quen lle rodea,

cos pais á cabeza, quen, ben por medo, ben por falta de confianza, non lle permiten desenvolver todas as súas potencialidades.

Outros obxectivos a longo prazo válidos, poderían ser: que alcance o posto que lle corresponde na sociedade como cidadán de pleno dereito, que sexa autónomo, que atope un traballo ou que sexa feliz. Evidentemente, se se busca lograr a súa máxima autonomía, a formulación educativa será moi distinto que se se pretende que dependa dos seus pais toda a súa vida e pase a etapa adulta en casa ou nun centro de día.

- b)** A medio prazo. Coa vista posta nun horizonte de normalización social, pódense expor obxectivos a medio prazo como que se integre en colexios ordinarios, que siga os contidos escolares que traballan os seus compañeiros ata onde sexa posible, que participe en actividades sociais, deportivas e de lecer normalizadas, que utilice o computador, que manexe unha cantidade concreta de diñeiro para as súas compras cotiás ou que adquira un nivel funcional de lectura e escritura.
- c)** A curto prazo. Algúns obxectivos válidos a curto prazo poderían ser que sexa autónomo na clase, que teña un comportamento adecuado, que domine as habilidades sociais fundamentais, que lea determinado número de palabras, que escriba o seu nome ou unha mensaxe, que coñeza información práctica sobre a súa contorna natural e social ou que manexe uns contidos matemáticos mínimos, todos eles na liña dos obxectivos a longo e medio prazo antes mencionados.

Como principio básico á hora de escoller os obxectivos, hase de buscar sempre aqueles que sexan prácticos, útiles, funcionais, aplicables inmediatamente ou, polo menos, aplicables o máis pronto posible na vida real. En todo caso, esa selección de obxectivos hase de basear nuns criterios xerais, que poden ser:

- Os que promovan a súa independencia e autonomía no maior número posible de ámbitos. Os obxectivos dirixidos á autonomía na súa vida cotiá e ao fomento da responsabilidade persoal han de considerarse prioritarios.
- Os máis importantes e necesarios para o momento actual da vida do neno, os que lle veñen ben aquí e agora. Aquí poderíamos incluír obxectivos relacionados co dominio das novas tecnoloxías ou a resolución de problemas cotiáns.
- Os que teñen unha maior aplicación práctica na vida social e os que se poden aplicar en maior número de situacións, como o adestramento en habilidades sociais ou todo o que supoña melloras na súa comunicación.

- Os que serven de base para futuras adquisicións. É o caso do ensino da lectura, que lles abre un mundo de posibilidades, ou da numeración e o cálculo, útiles para posteriormente manexar o diñeiro ou para orientarse no tempo, co reloxo ou o calendario, e no espazo. Ambos os obxectivos son custosos, pero ben merecen a pena.

- Os que favorezan o desenvolvemento das súas competencias e capacidades: atención, percepción, memoria, cognición, función executiva, pensamento instrumental, resolución de problemas, comprensión e expresión oral e escrita e socialización.

4.2: Como ensinar aos alumnos con síndrome de Down: metodoloxía

De entrada, o fundamental é que o alumno con síndrome de Down goce dos mesmos dereitos e cumpra os mesmos deberes que os demais, que sexa uno máis, de forma que se lle trate como aos outros, sen ter máis obrigacións pero tampouco contando con máis privilexios. Se houbésemos de inclinar a balanza por un extremo, quizais elixiríamos caer polo lado da esixencia máis que polo da sobreprotección. Por iso, é recomendable, dentro do marco da aula, considerar os seguintes principios-

A metodoloxía educativa abarca o conxunto de estratexias docentes que utiliza o profesor para transmitir os contidos de aprendizaxe aos seus alumnos. Evidentemente, cos alumnos con síndrome de Down deberá utilizarse unha metodoloxía individualizada; do mesmo xeito que se seleccionaron os obxectivos de forma personalizada é imprescindible individualizar a metodoloxía de traballo para facer eficaz o proceso de ensino-aprendizaxe. Iso conleva coñecer ao alumno concreto, a ese neno particular co que estamos a traballar e analizar os seus puntos fortes e os seus puntos débiles para sacar o máximo proveito das súas potencialidades.

Como condición metodolóxica previa, é fundamental a coordinación entre todos os implicados na súa educación: titor ou profesor de aula, profesores especialistas e de apoio, servizos especializados (Asociacións e Fundacións) e familia, para que a intervención se realice co maior grao de coherencia, de coordinación e de colaboración posible. De aí a imperiosa necesidade de xeneralizar o traballo en equipo como unha forma de intervención obrigatoria dentro dos colexios. É indispensable que se facilite, desde a organización dos centros, a coordinación entre os profesionais que interveñen co alumno con síndrome de Down, favorecendo e promovendo que atopen espazos e tempos para realizar planificacións conxuntas. En todo caso, a flexibilidade organizativa en todos os niveis do centro escolar é requisito para levar a cabo unha correcta integración escolar dos alumnos con síndrome de Down.

Como xa se mencionou con anterioridade, as peculiaridades do estilo de aprendizaxe destes alumnos van servir de guía básica á hora de marcar as pautas metodolóxicas fundamentais:

- Dous principios metodolóxicos han de presidir todas as actuacións con alumnos con síndrome de Down: a imaxinación e a flexibilidade. A imaxinación para buscar novos camiños pedagóxicos, fóra dos roteiros habituais, que permitan sacar o máximo rendemento de cada alumno.

A flexibilidade para adaptarse aos permanentes imprevistos que atoparemos nese camiño, acomodando a metodoloxía ao momento actual do alumno, ao seu progreso persoal e estando dispostos a modificala se os resultados non son os esperados.

Precisamente imaxinación e flexibilidade son habilidades das que teñen serias carencias os nenos con síndrome de Down, polo que haberán de ser os educadores quen as achegue.

- É preciso presentar multisensorialmente os contidos de aprendizaxe, con imaxes, gráficos, debuxos, pictogramas ou esquemas cando sexa viable e, se é posible, empregando varias vías de acceso á información, a través da vista, do oído, do tacto e mesmo manipulando obxectos reais sempre que se poida.

- É recomendable proporcionarlles pautas de actuación, estratexias, formas de actuar, instrucións concretas, máis que normas xerais de carácter abstracto. Hanse de explicar detalladamente os pasos para levar a cabo calquera proceso ou actividade e procurar que os apliquen na práctica, con axudas nos momentos iniciais, que se irán retirando paulatinamente.

- Empregar máis axuda directa e demostracións (por medio do modelado e a imitación) que longas explicacións.

- Traballar sempre desde o concreto ao abstracto, desde os exercicios prácticos ás conclusións teóricas, desde o manipulativo ao conceptual.

- Durante o desenvolvemento do proceso de aprendizaxe, é esencial non dar por suposto nada, nin o que saben nin o que descoñecen. Pode darse unha gran desproporción entre algúns dos coñecementos que posúen e outros, mesmo máis sinxelos, que non dominan. O que saben han de poder demostralo e que dominen unha habilidade nunha determinada situación non pode levarnos a inferir que serán capaces de realizala noutras circunstancias distintas. Por iso é polo que sexa preciso ter prevista a xeneralización das aprendizaxes.

- En ocasións, será preciso "facer a vista gorda" fronte a determinado resultado, valorando o esforzo máis que a calidade do realizado, para mellorar a autoestima do neno, a súa motivación ou o bo clima da clase.

- Os profesores deben comportarse en clase sabendo que son "modelos" para os alumnos e especialmente para os alumnos con síndrome de Down que aprenden moitas das súas condutas por

observación. Lembremos que educamos co que dicimos, educamos co que facemos e, fundamentalmente, educamos co que somos.

Por último, hase de ser moi coidadoso coa tendencia para comparar ao neno con síndrome de Down cos seus compañeiros ou mesmo con outros nenos con trisomía. Cada un é distinto e hase de procurar que progrese ao seu propio ritmo. É perigosa a tendencia para consideralo como un alumno máis, que adoita levar a tentar que faga o mesmo que os demais e ao mesmo tempo que eles, sobreesixíndolle sen prestar os apoios necesarios.

Por iso, é recomendable, dentro do marco da aula, considerar os seguintes principios:

- A acollida destes alumnos na clase pódese facilitar cunha breve charla previa aos compañeiros, explicándolles algunhas das súas características e dándolles suxerencias sobre como tratarlle; por exemplo, lembrándolles que non han de axudarlle cando non sexa necesario.

- Hase de ter en conta que en moitas ocasións a actitude que van mostrar os demais nenos cara ao neno con síndrome de Down será a que o profesor transmita. En xeral os alumnos acollerano con naturalidade, xa que adoitan ter menos ideas preconcebidas respecto a o que a síndrome de Down supón.

- No relacionado cos compañeiros, a mellor estratexia é abordar o tema con normalidade e responder as súas dúbidas con naturalidade. O esencial é o trato que o profesor proporcione ao alumno con síndrome de Down, pois os seus compañeiros actuarán dun modo semellante. Se o profesor se sente incómodo, ou inseguro, ou trata de forma sobreprotectora ao alumno, moi probablemente ese será o trato que lle prodiguen os seus compañeiros de clase. De aí a importancia de coidar os aspectos de relación persoal: clima de clase, nivel de axuda, trato correcto e relaxado, habilidades sociais, etc.

- É útil crear a figura do alumno titor ou compañeiro de acollida, válido para calquera alumno novo que se incorpore á aula, por exemplo inmigrante ou con síndrome de Down, que lle acompañará e axudará durante os primeiros días.

- Establecer momentos nas clases en que se realicen axudas mutuas entre iguais, buscando compañeiros que apoién ao alumno e lle axúden coas súas tarefas. Hase de tentar evitar, con todo, cargar a outro neno coa responsabilidade da atención do neno con estas características.

- A tradicional norma escolar que afirma que "non se pode copiar" debería substituírse por outra que obrígase a facelo en determinadas circunstancias. Se o obxectivo final é a

aprendizaxe de todos os alumnos, en moitas ocasións unha breve explicación ou modelado dun compañeiro é máis efectivo que todos os esforzos docentes do profesor.

- Sempre que se poida, procurar que o alumno con síndrome de Down realice actividades en común cos demais, procurando que leve os mesmos libros, que teña o mesmo boletín de notas, que comparta o maior número posible de clases con eles.

- Realizar un seguimento individual do alumno, analizando o seu proceso educativo, recoñecendo os seus avances, revisando con frecuencia o seu traballo e as súas tarefas, se é posible cada día.

- Favorecer a realización de actividades controladas de forma individual polo profesor, tendo previstos momentos para levar a cabo supervisións e axudas en relación cos aspectos concretos en que ten dificultades.

- Elaborar un cartafol individual con actividades de espera, de reforzo ou ampliación para o alumno . Un obxectivo esencial da planificación da aula ha de ser a autonomía do neno en clase, de forma que sexa capaz de realizar as súas tarefas en por si, como calquera compañeiro.

- Utilizar os puntos fortes deste alumno para mellorar a súa aprendizaxe. Empregar un ensino baseado en imaxes e obxectos, con apoio visual para mellorar a memorización e aplicación práctica en situacións reais dos contidos traballados. Por exemplo, é moi útil confeccionar un panel con imaxes co horario do alumno, para que saiba en cada momento a actividade que se vai a realizar en clase ou pictogramas polos espazos do centro para facilitar a súa orientación espacial.

- A aprendizaxe por medio de modelos ou por observación é característica destacada nas persoas con síndrome de Down. Por iso hase de permitir que o alumno se fixe nos demais, que os tome como referencia antes ou durante a actividade.

- Ter en conta tamén os seus puntos débiles, por exemplo, limitando as exposicións verbais en clase, reducindo as esixencias de expresión oral ou adaptando as explicacións e as tarefas aos límites da súa atención.

- Se o alumno ten dificultades para captar a información por vía auditiva, hanse de tomar medidas que compensen esa limitación como:

- Falar ao alumno comprobando que nos atende, mirándolle á cara e transmitíndolle mensaxes directas, curtos, concisos e sen dobre sentido.

- Colocalo na parte dianteira da clase, tanto para facilitar o control da súa atención como polas súas probables deficiencias visuais, que poden facer que lle custe percibir o que aparece na pizarra.

- Reforzar as exposicións, as instrucións e as ordes verbais con expresións faciais, sinais ou xestos, e mesmo guía física se é necesario.

- Escribir as palabras crave e o vocabulario novo na pizarra ou libreta.

- Conceder tempo suficiente ao neno para que procese a información que se lle proporciona e poida responder, respectando a lentitude da súa resposta.

•Na relación coas familias, é moi útil para o intercambio frecuente de información e a coordinación da intervención educativa, a utilización dun caderno compartido, denominado nalgúns casos "caderno viaxeiro", "axenda persoal" ou "caderno individual do alumno".

É posible, por último, que o alumno reciba algún tipo de apoio complementario nunha aula distinta, apartada dos seus compañeiros, en sesións individualizadas con profesores especialistas, por exemplo, de pedagogía terapéutica, logopedia.

As sesións de apoio fora da aula teñen un inconveniente claro, xa que privan ao alumno de asistir ás explicacións que neses momentos están a impartirse na clase.

Hase de procurar, por tanto, que o número de horas que permaneza fora da clase sexa o menor posible.

Doutra banda, algunhas medidas de coordinación entre a aula ordinaria e a aula de apoio poden ser as seguintes:

- Programar reunións de coordinación e planificación conxunta dos distintos profesionais que traballan co neno de forma periódica.
- Elaborar un cartafol individual para o alumno, que levará sempre con el e na que estará recollida a súa adaptación curricular e os materiais coas actividades que está a realizar, tanto na aula ordinaria como na de apoio. Podería mesmo levar o cartafol fora do centro e traballar algúns aspectos na casa ou na asociación á que asista.
- Empregar a axenda ou caderno viaxeiro como ferramenta de comunicación entre todos os profesores e coa familia
- Diseñar unha folla individual, cos obxectivos, contidos e actividades para el programadas para un prazo determinado de tempo, por exemplo, dúas semanas. Trataríase dun breve

resumo da súa Adaptación Curricular Individual que pode servir como referencia na súa tarefa ao profesor de cada materia na aula e ao especialista no apoio.

- Realizar de forma regular intervencións coordinadas e simultáneas dos dous profesionais, titor e mestre de apoio, co grupo dentro da aula, para apoiar ao alumno con síndrome de Down ou a outros compañeiros.
- As estratexias cabeza-cola para abordar os distintos temas adoitan ser moi efectivas. Antes de comezar a lección, no apoio individual, trabállanse algúns dos conceptos fundamentais para que cando se trate o tema, saiba de que se está falando. Ao terminar refórzanse tamén individualmente aqueles contidos máis complexos ou abstractos.
- As mesmas fichas de traballo utilizadas no apoio individual polo alumno poden ser duplicadas e levadas a clase para favorecer o seu traballo autónomo.

4.3 . Actividades

- É recomendable partir tamén do principio de flexibilidade na presentación de actividades, tendo presente que nalgúns casos a actividade que temos preparada non vai poder levarse a cabo tal e como a planificamos. Deberemos combinalas de acordo coa motivación do alumno, o seu estado de ánimo e o seu interese en cada momento, variando o tipo de tarefa ou o seu grado de dificultade.
- Lógicamente, si os nenos con síndrome de Down perciben e procesan mellor a información pola vía visual que pola auditiva, presentar imaxes, debuxos e ata obxectos para manipular axudaralles a mellorar a súa retención. Deberemos servirnos, de actividades baseadas en imaxes e obxectos reais sempre que sexa posible, dándolles múltiples oportunidades para que poidan obter información a partir doutras vías distintas ao texto escrito.
- As actividades que supoñan procesamento auditivo van ter unha incidencia menor na súa aprendizaxe. Hase de ter en conta, ademais, que a mensaxe verbal é fugaz, instantáneo, repentino, e non se mantén no tempo, salvo se é repetido. A imaxe, pola contra, permanece no tempo e iso favorece a consolidación da información.
- É recomendable utilizar técnicas instrutivas e materiais que favorezan a experiencia directa. O educador pode facer de mediador, para achegar os coñecementos ao alumno, pero sempre buscando que o neno sexa protagonista da súa propia aprendizaxe.
- É fundamental utilizar unha aprendizaxe baseada no xogo, que sexa realmente lúdico, entretido, atractivo, de forma

que se sintan motivados a participar activamente naquilo que se lles está ensinando.

- Introducir actividades abertas con tarefas sinxelas e significativas, que teñan sentido para o neno, deixándolles nalgún caso elixir entre varias opcións, para aumentar a súa motivación e as opcións de realizalas con éxito.
- Presentar actividades de curta duración, adaptadas á súa capacidade de atención, que irán prolongándose progresivamente. Cos alumnos con síndrome de Down é mellor planificar moitas actividades curtas que poucas de longa duración.
- E tamén, combinar diferentes tipos de actividades: traballo autónomo individual; traballo a dous, compartido con algún compañeiro; exposicións orais por parte do profesor; procura de información, traballo en grupos e outras.
- É imprescindible adaptarse ao seu ritmo de traballo, deixándolle máis tempo para acabar a actividade. Os tempos pechados, nos que cada neno ten os tempos pechados, nos que cada neno ten un límite para terminar determinado exercicio, son contrarios ao principio de adaptación aos diferentes ritmos que ha de rexer a atención á diversidade. De todos os xeitos, aos poucos, hai que ir pedíndolles maior velocidade nas súas realizacións, pois deberán ir preparándose para responder ás demandas que o mundo exterior impón.
- Este é un bo exemplo da dobre dirección en que se transita no camiño cara á inclusión: a contorna adáptase ao ritmo do neno para conseguir que, máis tarde, sexa o neno quen poida adaptarse ao ritmo da contorna social no que ha de vivir.
- Hase de procurar que calquera habilidade que se adquira poida ser aplicada no mundo real e deixar que se realice unha práctica repetida.
- Con certa frecuencia ao neno con síndrome de Down proporciónanselle axudas que non precisa, moitas veces, sen que o educador/a, mestre/a ou pai, sexa consciente de que lle están axudando. Un principio fundamental do traballo educativo cos alumnos con síndrome de Down ha de ser "non axudarllesnunca naquilo que poidan facer por si mesmos". Trátase, a final de contas, de axudarlles para que no futuro eles axúdense a si mesmos.
- Na planificación de actividades para estes alumnos interesa máis a calidade que a cantidade dos exercicios. Nunca se ha de facer por facer, caendo nun activismo estéril, sen un fin claro, como cando se lle manda ao neno que coloree debuxos ou que copie textos durante horas, de forma que se lle ten entretido, pero sen ningunha finalidade pedagóxica. Un profesional da educación ha de

saber en cada momento cal é o obxectivo do exercicio que propón aos seus alumnos e ha de ter na súa mente a resposta á pregunta Para que lle mando que faga ?..... cada vez que prepara unha actividade para un neno con este diagnóstico.

4.4 . Materiais

- É imprescindible a adaptación dos materiais de traballo as características do alumno. Nalgún caso, ata, será necesario elaborar materiais creados ao efecto, para atender ao seu proxecto educativo individual. É o caso dos contos personalizados creados nas primeiras fases do programa de lectura ou das fichas e materiais confeccionados para dar resposta á súa adaptación curricular individual.
- É conveniente ter preparado o material que se vai a utilizar con antelación e contar con material en abundancia, por si hanse de modificar as actividades que se tiñan previstas nun principio.
- Tamén convén que existan unhas normas claras sobre a utilización do material, que sexan intelixibles para o alumno. Hase de distribuír o material de forma que se atope facilmente, poida acceder a el con comodidade e poida gardarse sen problema.
- Algún libro de texto pode ser unha ferramenta útil, pero a partir de determinado momento os contidos incluídos nel non terán relación co nivel de coñecementos e de comprensión do neno. Os profesores deberán valorar o punto en que a diferenciación que supón levar libros distintos aos seus compañeiros véxase superada pola necesidade de que os libros que manexe sexan realmente os que é capaz de utilizar.
- Os materiais da vida cotiá son unha fonte inagotable de experiencia ,como no caso da cociña, a roupa, a compra ou os materiais tecnolóxicos e xoguetes. A roupa pode empregarse para clasificar por cores, formas ou tamaños; para identificar materiais ou texturas; pode utilizarse para contar, medir e ordenar e, ata, para fomentar a responsabilidade ao lavala ou gardala e servir de adestramento para mellorar a autonomía no vestido. Si o obxectivo último das actividades de motricidade fina, por exemplo, é conseguir que adquira a suficiente coordinación como para atarse os botóns ou os cordóns, pois comece o adestramento atando directamente botóns e cordóns.
- Os elementos dunha receta de cociña serve para comprar e manexar diñeiro, contar, pesar, medir, calcular, nomear, enriquecer o vocabulario, ler

receitas, colocar, cortar, pinchar, picar, trocear, pelar, organizar, escoller, tocar, amasar, olfatear, degustar, saborear e ata para socializarse compartindo os pratos preparados.

5.- CANDO ENSINAR AOS ALUMNOS CON SÍNDROME DE DOWN: SECUENCIACIÓN E DISTRIBUCIÓN TEMPORAL

A distribución dos obxectivos e os contidos ao longo do tempo pódese recoller nun cronograma, no que se coloquen en función do momento máis idóneo para a súa adquisición polo alumno.

A organización do horario semanal e diario hase de planificar de acordo coas súas necesidades. Si ao chegar ao colexio pola mañá está máis atento e concentrado, é nas primeiras horas cando se han de colocar os contidos máis densos, quizais de materias como linguaxe ou matemáticas, de forma que o neno saque o máximo proveito dos momentos en que está máis fresco, algo que con toda probabilidade tamén beneficiará aos seus compañeiros. As últimas horas do día, nas que o cansazo comezará a facer mella nel, deberían reservarse para actividades máis lúdicas ou de menor contido conceptual, que non requiran tanta concentración.

Os obxectivos e contidos distribuiranse no tempo en función do seu ritmo de aprendizaxe. É posible que moitos obxectivos deban de ser eliminados, ben polo seu pouca funcionalidade, ben pola súa excesiva complexidade. A eliminación de obxectivos hase de realizar a partir dunha reflexión profunda sobre as potencialidades do neno concreto, pero coa conciencia de que se realiza esa selección pola presión do tempo, que fai que esa criba sexa absolutamente imprescindible para sacar o máximo rendemento de cada alumno.

Será preciso que outros contidos se planifiquen para momentos distintos aos seus compañeiros, quizais pensando en que o neno poderá adquirilos, pero máis tarde que os demais.

E será preciso introducir obxectivos específicos para el, como algúns dos mencionados anteriormente: programas de mellora da atención ou a memoria, programas de autonomía ou de adestramento en habilidades sociais, precisamente pola súa necesidade de que se lle ensinen habilidades que outros nenos aprenden espontaneamente.

6. QUE, COMO E CANDO AVALIAR

Si os obxectivos e os contidos se seleccionaron de acordo coas características do alumno, é obrigatorio personalizar a avaliación, adaptándoa tamén ás súas peculiaridades. A avaliación realizarase en función dos obxectivos que se

suscitaron e, no caso das áreas obxecto de adaptacións curriculares significativas, tomando como referencia os obxectivos fixados nas adaptacións correspondentes. De feito, a información que se proporcione aos alumnos ou aos seus pais sobre o seu rendemento escolar ha de constar, ademais das cualificacións, dunha valoración cualitativa ben clara do progreso do alumno ou alumna respecto de os obxectivos propostos na súa adaptación curricular. Valorarase ao alumno en función del mesmo, non sobre a base dunha norma ou dun criterio externo, ou en comparación cos seus compañeiros. Para iso é preciso establecer unha liña basee, facer unha valoración inicial do que sabe e non sabe, e partir sempre do que o alumno ten ben establecido para planificar as actuacións educativas. Posteriormente o profesor servirase da avaliación continua, a observación e a revisión constante das intervencións, como estratexia básica para realizar o seguimento do proceso educativo.

Con relativa frecuencia, as avaliacións adoitan recoller unha relación de todo o que non é capaz de facer, máis que das súas posibilidades.. Hase de procurar avaliar en positivo, recalcando as fortalezas do neno, as súas potencialidades, aquilo que domina e que ten ben consolidado.

Tendo en conta que estes alumnos presentan moitas dificultades para xeneralizar as súas aprendizaxes, o que saben han de demostralo e o que fan nunha determinada situación non se debe supoñer que o farán igual noutras circunstancias. Un obxectivo estará adquirido si o dominan en diferentes momentos e ante diferentes persoas e, en moitas ocasións, poderase considerar adquirido un coñecemento ou unha habilidade cando sexa capaz de obter un resultado positivo no 80% das ocasións.

Hanse de variar os sistemas de avaliación, tendo claro que avaliación non é sinónimo de exame, que é unha modalidade máis, pero non a mellor nin a máis eficaz. Por iso, hase de procurar levar a cabo unha avaliación flexible:

- a) Visual en lugar de oral, na que o alumno poida sinalar ou indicar o que sabe, si ten dificultades para expresalo verbalmente.
- b) Manipulativa en lugar de cognitiva, utilizando materiais e obxectos reais, para que poida facer aquilo que non é capaz de explicar.
- c) Práctica en lugar de teórica, de forma que se poida servir das demostracións para expresar o que coñece.
- d) Oral en lugar de escrita, o que permitirá aos que non escriben ou apenas o fan, transmitir os seus coñecementos.
- e) Diaria en lugar de trimestral, a fin de poder realizar unha comprobación constante dos avances.

- f) Baseada na observación en lugar de en exames.
- g) Con ferramentas variadas, como o portafolio ou a avaliación a través de tarefas e con sistemas abertos, que inclúan a autoavaliación ou a coavaliación, entre outros.
- h) Aberta á contorna social e familiar, en lugar de pechada entre as paredes da aula.
- i) Os que saben ler e escribir con comprensión poden realizar exames orais e escritos, ata con memorización de pequenos textos.

Débeselles dar un boletín de notas, como aos demais, no que queden reflectidos os obxectivos suscitados e o grado en que vai alcanzando cada un, para que os pais saiban cal é a súa evolución escolar.

O profesorado deberá tamén avaliar o propio labor docente para melloralo. Esta avaliación incluírá tanto a avaliación da tarefa docente e do proceso de ensino como da propia Adaptación Curricular Individual.

7.-BIBLIOGRAFÍA

Protocolo para a atención educativa do alumnado coa síndrome de down e /ou discapacidade intelectual- Xunta de Galicia

GUÍA DE ORIENTACIÓN ACADÉMICA E PROFESIONAL PARA PERSOAS COA SÍNDROME DE DOWN E/OU DISCAPACIDADE INTELECTUAL- Versión actualizada Xaneiro 2019

Ruiz, E. Programación educativa e integración escolar de los alumnos con síndrome de Down. Curso básico sobre Síndrome de Down. Santander. Noviembre 2010b.

<http://www.downcantabria.com/cursol2.htm>

Ruiz, E. Evaluación de los alumnos con síndrome de Down. Revista Síndrome de Down 25: 151-164, 2008c. En:

<http://www.downcantabria.com/revistapdf/99/151-164.pdf>

Ruiz, E. Integración educativa en el aula ordinaria con apoyos de los alumnos con síndrome de Down: sugerencias prácticas. Revista Síndrome de Down 24: 2-13, 2007a. En:

<http://www.downcantabria.com/revistapdf/92/2-13.pdf>

PROGRAMA XI- DE TÉCNICAS DE ESTUDIO
Xustificación

A necesidade de traballar as técnicas de estudo supón dotar ao alumnado das habilidades básicas que fagan posible a mellora no rendemento académico e que, desta forma, atopen no estudo un quefacer estimulante e grato, descubriendo que o seu esforzo obtén resultados cando se orienta axeitadamente.

Nos reforzos empregamos o mesmo programa que na aula de referencia con actividades de anticipación e de reforzo.

Obxectivos

Obxectivo xeral:

- Aprender e practicar distintas técnicas de estudo.

Obxectivos específicos:

- Descubrir a importancia de organizar e planificar o estudo.
- Motivar o emprego das formas axeitadas de afrontar a práctica do estudo.
- Reflexionar sobre o propio proceso de aprendizaxe.
- Desenvolver técnicas e estratexias acordes coas esixencias do nivel educativo.
- Aprender a rentabilizar, en tempo e esforzo, o proceso de aprendizaxe.

Realización do programa

Este programa desenvolverase ao longo do 1º e 2º trimestre nas aulas base. (Nos reforzos desenvolverase ao longo de todo o curso, facendo máis fincapé nos seguintes aspectos: comprensión lectora, e resumo. O seus destinatarios serán o alumnado de 1º e 2º de ESO. É importante ter en conta que aínda que os contidos son os mesmos nos dous cursos, adaptaranse distintas dinámicas de traballo .Os Contidos que se traballarán son:

Sesión 1 Introducciós a Técnicas de Estudo
Sesión 2 Condicións para o estudo
Sesión 3 Motivacións, metas e planificación.
Sesión 4 Comprensión lectora
Sesión 5 Velocidade lectora.
Sesión 6 Anotación na marxe e subliñado.
Sesión 7 Esquemas.
Sesión 8 Síntese e resumo I
Sesión 9 Síntese e resumo II

Sesión 10 Técnicas de Memoria I
Sesión 11 Técnicas de Memoria II
Sesión 12 Cómo preparar un exame
Sesión 13 Como facer un traballo
Sesión 14 Repaso, conclusións

Metodoloxía

Neste programa para aprendizaxe de cada técnica faise, en primeiro lugar, unha introducción sobre a mesma. Unha vez que se explicou e se puxeron os exemplos necesarios, lévase a cabo unha práctica guiada e individual por parte dos alumnos. Finalmente cando xa teñen practicado a técnica en cuestión, realizarase unha exemplificación entre todos, é dicir, buscamos a utilidade para a vida escolar cotiá. Nas seguintes sesións continuase coa aprendizaxe de cada unha das técnicas, e tras practicar na casa, resólvense as dúbidas que poideran xurdir e compróbase que están sendo asimilados os contidos traballados.

As sesións desenvolveranse seguindo unha metodoloxía fundamentalmente participativa, na que os alumnos serán os protagonistas da súa aprendizaxe.

Esta metodoloxía de traballo ten como finalidade propiciar que o alumnado consiga, non só uns coñecementos teóricos senón fundamentalmente que poña en xogo unha serie de recursos prácticos necesarios de cara ao estudo e desenvolva unas competencias axeitadas.

En canto a organización da aula, realizaranse as modificacións que se consideren necesarias en función do tipo de actividade a realizar (individual, pequeno grupo e gran grupo). Nos reforzos as intervencións faranse a nivel individual ou en pequeno grupo, igual que outro tipo de programa.

Recursos:

Humanos : Profesora de Pedagogía terapéutica, Orientadora e Profesores tutores e profesorado en xeral.

Materiais: Tarxetas de traballo , ordenadores, pizarra dixital...textos das propias materias,Bibliografía reseñada a continuación,material reprográfico.

Avaliación

Previamente á realización da primeira sesión pasarase ao alumnado unha escala para avaliar a súa actitude e conduta ante o estudo, así como diferentes aspectos relacionados co mesmo.

Ao finalizar o taller volverase a pasar a mesma escala para valorar se houbo modificacións.

De cara a unha planificación sistemática do estudo nas titorías que o demanden e tamén nos no reforzo a nivel individual

elaborase un horario semanal de estudo para habituar aos alumnos a que vexan rextrado o tempo que dedican a estudar e as actividades que realizan así como o éxito semanal de estudo. Este rexistro tamén ten a finalidade informativa e de control do estudo para as familias.

BIBLIOGRAFIA

Regadera ,A; Sánchez J.L. **Estudiar para aprender: Programa de técnicas de estudo para Secundaria y Bachillerato**. Ed Brief. 2009

Alcolado M. **Enséñale a estudar**. Ed. Cúpula. 2009

Moreno, A **Técnicas y estrategias para afrontar el estudio de manera eficaz**. Ed Aljibe. 2002

<http://www.aulafacil.com>

<http://www.aplicaciones.info/utiles/tecuesti.htm>

<http://contenidos.educarex.es/mci/2004/11/testinicio/indextestestudio.html>

XII-PROGRAMA DE LECTURA COMPRENSIVA

Como norma xeral detéctanse, por parte de varios profesores, unhas carencias xeneralizadas en torno a aspectos comprensivos e expresivos da linguaxe nos cursos de 1º e 2º da ESO. Dadas estas necesidades propónse dende o D.O. tomar medidas tanto grupais como individuais que abarquen a todo o alumnado .

OBXECTIVOS

a. Obxectivo xeral

- Afianzar a comprensión lectora

b. Obxectivos específicos

- Avanzar no nivel de comprensión de diferentes tipos de textos escritos.
- Ampliar o vocabulario do alumnado de forma que poida resultar proveitoso tanto para o seu uso oral como para o escrito
- Consolidar a decodificación fonolóxica, ruta imprescindible na eficacia lectora.
- Reforzar as habilidades visuais e de atención e avanzar no movemento visual e na eficacia e rapidez lectora.
- Afianzar técnicas en torno á conciencia morfosintáctica que axuden a organizar os textos.

CONTIDOS:

Conceptuais:

- Memoria.
- Vocabulario en torno a diferentes temas.
- Movemento visual e rapidez lectora.
- Diferentes tipos de texto
- Partes dun texto e ideas principais.

Procedimentais:

- Entrenamento memorístico e atención a ideas e aspectos relevantes dun texto.
- Extracción das ideas principais.
- Búsqueda de vocabulario descoñecido e aplicación de técnicas de extracción do significado polo contexto.
- Comprensión das ideas principais dun texto.
- Recoñecemento e familiarización con diferentes tipos de texto
- Organización e coherencia textual.

Actitudinais:

- Interese pola lectura coma recurso de información e comunicación social.
- Respecto das distintas opinións sobre o mesmo tema mantendo unha actitude de apertura e curiosidade polas experiencias alleas.
- Participación activa nas tarefas propostas.

ACTIVIDADES

- Lectura individual e silenciosa dun texto (en prosa ou en verso) durante un tempo dado (este proceso farase en repetidas ocasións, marcando na segunda ou terceira lectura o vocabulario descoñecido para comentalo posteriormente na clase) tratando de reter a maior información posible.
- Traballo e análise do vocabulario da lectura en gran/pequeno grupo e/ou individual, reflexionando sobre as diferentes palabras dentro do contexto e relacionándoas cos coñecementos previos.
- Unha vez lido o texto retírase da vista e pásase a contestar unha serie de preguntas con resposta múltiple sobre o contido da lectura nas que os nenos terán que elixir a resposta correcta de entre tres posibles. As preguntas formuladas terán, en ocasións, respostas literais no texto e noutras respostas que esixan un exercicio de interpretación por parte dos alumnos. Cando todos teñan solucionado o cuestionario farase unha posta en común para aclarar o porque das respostas.
- **Exercicios de ampliación e utilización de vocabulario:**
 - Resolver crucigramas
 - Rodear dunha serie a palabra que sobra
 - Relacionar unha expresión co seu significado (entre tres posibles escoller o correcto)
 - Atopar palabras dentro de outra dada.
 - Relacionar palabras de significado parecido.
 - Formar palabras de diferentes familias xuntando grupos silábicos dentro dun recadro.
 - Relacionar antónimos.
- **Actividades de habilidade visual e atención:**
 - Sopas de letras.
 - Ordeamento de palabras con letras revoltas.
 - Adiviñar o que pon nun escrito ó que lle faltan a metade a cada letra.
 - Ordea- las sílabas e construír palabras
 - Adiviñar cantas veces aparece un número ou letra nun recadro.
 - Xogo dos oito erros
 - Completar textos os que lle faltan as vocais
 - Adiviñar mensaxes con axuda dunha clave

Estes exercicios deben facerse no menos tempo posible para fomenta-la axilidade e rapidez visual.

• **Actividades de morfosintaxe:**

- Ordea-las palabras dunha frase desordeada.
- Ampliar frases dadas con catro palabras ou máis
- Completar un texto con palabras dun recadro
- Escribir unhas oracións afirmativas en forma negativa (e igual pero con singular/plural)
- Tacha-las palabras que sobran dun texto.
- Dentro dun resume do conto colócase unha historia, diferencialo e subraiar só o que pertence ó texto.

METODOLOXÍA

Os principios metodolóxicos básicos deste programa xirarán en torno a varios aspectos:

- Partiremos dos coñecementos previos dos alumnos, dos resultados da avaliación inicial e das características de cada alumno ou aula para presentar material axeitado ao seu nivel e motivacións.
- En todo momento tentarase relaciona-los coñecementos novos cos adquiridos polos rapaces previamente.
- Unhas actividades variadas, atraíntes e motivadoras que inciten, a modo de xogo, a avanzar na lectura comprensiva de diferentes tipos de texto. Aspecto moi importante para facilita-los aprendizaxes en tódalas áreas do curriculum.
- Estas actividades terán, na medida do posible, un carácter aberto que incite á creatividade e aportacións persoais.

Ó longo de todo o proceso os nenos correxirán o seu propio exercicio con comentarios feitos na clase (se a intervención se desenvolve no gran grupo). Dases moita importancia á responsabilidade co propio material como medio de participación activa na clase e como soporte físico de autocorrección e adquisición de coñecementos.

Durante a realización dos exercicios o profesor/a tamén permanece na aula coa mestra de apoio para atender as necesidades que se poden presentar, potenciando así que ditas actividades poidan ser relacionadas con outras áreas e momentos do curso habitual da clase.

CRITERIOS DE AVALIACIÓN

Estes criterios de avaliación estarán suxeitos a unha avaliación inicial, continua e final .

Inicial para averiguar los conocimientos e motivaciones do alumnado como punto de partida da nosa programación.

Continua, posto que a medida que realizámo-las actividades cada alumno debe autocorrexir (con diferente cor) o que escribiu contrarrestando a súa resposta coa dada na clase (ante preguntas abertas a resposta será flexible)

Final. Recollendo os exercicios trala autoevaluación, revisarémolos e tomaremos nota de maneira individual de cada un dos apartados que se avalían e daqueles aspectos significativos que atraían a nosa atención (coma grafía, ortografía e acentuación, presentación, grao de creatividade e implicación na tarefa, responsabilidade na corrección...)

Esta recollida de información de cada vez que se realice algún exercicio servirá tamén como avaliación continua de cada rapaz e constará como material de avaliación para a tutora. Gracias a este seguimento verémo-la evolución de cada neno ó longo do curso.

Os aspectos máis relevantes atopados tra-la revisión de cada exercicio serán tratados na seguinte sesión como aspecto sobre o que reflexionar en gran grupo. En caso de necesidade de aclaracións individuais falaremos directamente co neno en cuestión.

De maneira xeral podemos formula-los **criterios de avaliación de seguinte forma:**

Que o neno sexa capaz de...

- comprender de maneira global e segmentaria diferentes tipos texto e o que se pregunta sobre dito texto.
- desenvolverse de forma autónoma fronte ás actividades variadas adoptando técnicas de resolución de problemas e reflexionando sobre o que se pide en cada caso.
- aumenta-lo vocabulario existente enriquecendo e aplicando o seu bagaxe léxico con coñecementos doutros compañeiros e empregue técnicas de búsqueda da información (utiliza-lo diccionario; saca-lo significado polo contexto...)
- aumenta-la súa axilidade visual, rapidez e comprensión lectora ante textos descoñecidos.
- construír correctamente oracións respectando a organización e coherencia textual.
- respectar certas regras grafomotrices e ortográficas.
- ser responsable e realista ante a corrección dos propios erros, utilizando ésto coma fonte de aprendizaxe.
- respecta-la opinión dos demais e participar activamente na actividade individual e grupal.

XIII- Plan para o Fomento da Competencia Lóxico- Matemática

ÍNDICE DE CONTIDOS

- 1- INTRODUCCIÓN.
- 2- OBXETIVOS DO PLAN E ÁMBITOS DE ACTUACIÓN.
 - 3.1. Obxetivo Xeral.
 - 3.2 Obxeticos Específicos.
- 3- CONTIDOS.
- 4- METODOLOXÍA.
 - 5.1. Principios pedagóxicos e metodolóxicos.
 - 5.2. Estratexias e técnicas metodolóxicas.
- 5- AVALIACIÓN.
 - 6.1. Avaliación do proceso de aprendizaxe.
 - 6.2. Avaliación do proceso de ensinanza.
- 7- BIBLIOGRAFÍA.

1- INTRODUCCIÓN.

Este Plan de Fomento da Competencia Matemática, pretende contribuir ó desenvolvemento dunha boa práctica docente relacionadas con ésta competencia , proporcionando unha ferramenta de referencia e facilitando un marco xeral que integre, por unha parte, os obxetivos europeos cos nacionais e, por outra, os propios da nosa comunidade cos específicos de cada centro.

Tendo en conta os datos das avaliacións, tanto nacionais como internacionais, faise necesaria unha reflexión que permita a mellora da competencia matemática do alumnado nas etapas obrigatorias.

2- OBXETIVOS DO PLAN E ÁMBITOS DE ACTUACIÓN.

Os obxetivos do Plan estrutúranse nun xeral e en varios específicos.

2.1. Obxetivo Xeral.

Mellorar a competencia matemática do alumnado e o seu rendemento escolar, incidindo especialmente na resolución de problemas, tanto na formulación de situacións matematicamente, como na aplicación de coñecementos, o uso de estratexias, a argumentación, e a interpretación e a validación dos resultados obtidos.

2.2. Obxetivos Específicos.

1. Promover o desenvolvemento das competencias básicas dende a área/materia de matemáticas e integrar a competencia matemática en todas as áreas, materias e ámbitos do currículo, a partir do deseño e a posta en práctica de tarefas integradas ou proxectos de investigación.

2. Impulsar a innovación no desenvolvemento da práctica docente, axustando o proceso de ensino-aprendizaxe ós cambios producidos na sociedade, fundamentalmente, a través do uso de metodoloxías activas e cooperativas, de instrumentos de avaliación diversificados e da integración das Tecnoloxías da Información e a Comunicación.

3. Potenciar a creatividade en matemáticas, seleccionando enunciados sorprendentes, presentando problemas actuais en contextos variados, e desenvolvendo no alumno o pensamento lateral, a capacidade de plantexar novos problemas, formular boas preguntas ou discutir ideas relevantes.

4. Mellorar a percepción do alumno cara o aprendizaxe das matemáticas, aumentando o seu interese, motivación, flexibilidade e perseverancia e correxindo actitudes negativas tradicionalmente ligadas á área/materia, tales como a falta de confianza, baixa autoestima ou ansiedade.

5. Atender ás necesidades individuais do alumnado, adaptando a actividade docente ós diversos estilos de aprendizaxe, permitindo a detección temperá das dificultades asociadas á área/materia de matemáticas e a eficacia na intervención.

6. Preparar ó alumno para o aprendizaxe permanente e autónomo, desenvolvendo o pensamento crítico e promovendo a equidade, a cohesión social e a cidadanía activa.

7. Promover o desenvolvemento profesional dos docentes na competencia matemática, fomentando as comunidades de aprendizaxe entre o profesorado, propiciando a reflexión sobre a práctica educativa no tratamento de esta competencia.

8. Fomentar a reflexión conxunta dos diversos axentes do centro sobre a importancia da competencia matemática, favorecendo a cooperación das familias e o entorno cos centros educativos.

9. Evaluar todos os ámbitos do proceso seguido, conducentes ó correcto desenvolvemento da competencia matemática no entorno educativo, para o establecemento de propostas de mellora.

10. Difundir experiencias e materiais seleccionados pola súa calidade, para que sirvan de modelo á Comunidade Educativa.

3- CONTIDOS.

A comprensión do contido matemático e a habilidade para aplicar ese coñecemento á solución de problemas

contextualizados son moi importantes para os cidadás na sociedade actual. Distinguimos catro categorías de contido:

- **CANTIDADE:** Medicións, contas, unidades, os indicadores, tamaños relativos e tendencias e patróns numéricos. Correspóndese curricularmente co bloque de Números e operacións no currículo de Primaria e co de Números en Secundaria.

- **ESPACIO E FORMA:** Patróns, propiedades dos obxectos, posicións e orientacións, representacións de obxectos, decodificación e codificación da información visual, navegación e interacción dinámica con formas reais e coas súas representacións. A alfabetización matemática nesta área implica actividades como a creación e lectura de mapas, a transformación de formas empregando a tecnoloxía, a interpretación de puntos de vista de escenas tridimensionais dende varias perspectivas, e a construción de representacións das formas

- **CAMBIO E RELACIÓNS:** O crecemento dos organismos, a música, o ciclo das estacións, os patróns climáticos, niveis de emprego e condicións económicas. Algúns aspectos do contido matemático tradicional das funcións e do álgebra, incluíndo expresións alxebraicas, ecuacións e desigualdades, representacións tabulares e gráficas, son básicos para describir, modelar e interpretar os fenómenos de cambio.

- **INCERTEZA.** Esta categoría de contido inclúe o recoñecemento do lugar da variación nos procesos, coa posesión dun sentido da cuantificación e explicación de esa variación, recoñecendo a incerteza e o erro na medición, e o coñecemento da casualidade. Tamén inclúe formar, interpretar e avaliar as conclusións que se sacan en situacións nas que a incerteza é central. A presentación e interpretación dos datos son tamén conceptos claves desta categoría. Correspóndese cos bloques de Tratamento da información, azar e probabilidade en Primaria, Estadística e Probabilidade en Secundaria.

4- METODOLOXÍA.

A metodoloxía didáctica é o conxunto de estratexias, procedementos e accións organizadas e planificadas polo profesorado, de maneira consciente e reflexiva, co fin de posibilitar a aprendizaxe do alumno e o logro dos obxetivos plantexados. Responde á pregunta de cómo ensinar. Fundaméntase nuns principios pedagóxicos desenvolto a través dunha serie de estratexias que son levadas á práctica gracias ó emprego duns recursos.

4.1. Principios pedagóxicos e metodolóxicos.

- **Motivación e autoestima.** É un dos principios pedagóxicos fundamentais. En certa medida, o rendemento escolar é consecuencia da calidade da motivación. Consíguese aumentando a motivación do alumno usando contidos próximos e interesantes, establecendo retos alcanzables para que aumente a súa autoestima.

- **Aprendizaxe significativo.** Atribúe significado ó que se vai aprendendo a partir do que xa se coñece, establecendo vínculos entre os novos contidos e os coñecementos previos. Si a base da que parte o alumno non está próxima ós novos contidos, non os poderá enlazar de maneira natural, e somentes conseguirá un aprendizaxe memorístico e non comprensivo.
- **Autoaprendizaxe.** O alumnado é o protagonista do seu propio aprendizaxe, aprende por sí mesmo, practica ou aplica os coñecementos, consolida o estudado, en definitiva aprende a aprender.
- **Aprendizaxe cooperativo.** O alumnado traballa conxuntamente de forma coordinada, conseguindo profundizar no seu propio aprendizaxe. Arbitraranse dinámicas que favorezan a interacción entre iguais a través do traballo en equipos heteroxéneos para dar resposta á diversidade.
- **Atención á diversidade.** Aténdese ás diferencias individuais de cada alumno adecuándose ós seus diferentes ritmos de aprendizaxe e ós seus distintos intereses e motivacións. O alto desempeño require o éxito de todos os alumnos.
- **Interdisciplinariedade.** Preténdese conectar cos contidos de outras disciplinas. O contacto permanente, no desenvolvemento do currículo, entre os profesores das diferentes materias debe ser norma obrigada.
- **Educación en valores.** Preténdese axudar ó alumno a formarse como persona e a adquirir a competencia social e cidadá.

4.2. Estratexias e técnicas metodolóxicas.

A sociedade actual está en continua evolución. A información a través de Internet medra exponencialmente e actualízase sen parar. Pídense novos perfís profesionais e aparecen novas profesións. Neste escenario, o libro de texto non pode ser a única fonte de información do alumno. Ademais debemos reflexionar sobre o excesivo tempo que empleamos nas nosas explicacións, que se convirten a menudo en leccións maxistras. A ansia de explicar ó alumno as distintas formas de facer, anula, en certo modo, a creatividade. "A nosa enfermidade é a de querer explicar", Wittgenstein (1987). Cando falamos a maior parte do tempo, somos nos os que pensamos. Según explicamos o que sabemos, temos que expresarnos de maneira diferente, pensar en novos exemplos e facer novas conexións. Si logramos que os alumnos falen máis, estarán desenvolvendo unha maior comprensión. Outro dos principais aspectos que deben ser tratados, si se pretende orientar a práctica docente cara a adquisición das competencias, é a necesidade dun cambio metodolóxico para o traballo na aula; é vital que pasemos do individualismo á cooperación. O traballo en equipo é máis motivador e favorece o desenvolvemento persoal do alumno. Outra das claves no cambio metodolóxico necesario para lograr a

mellora da competencia matemática son as tarefas a realizar. Os exercicios (tarefas nas que os alumnos deben aplicar o que se lles ensinou recentemente) céntranse no nivel de reprodución e constitúen unha gran parte do tempo dedicado a actividades de aprendizaxe dentro da aula. As tarefas de memorización, exercitación e consolidación son necesarias pero deben alternarse con outro tipo de tarefas que axuden a complementar a formación matemática do alumno.

As experiencias (aprendizaxe fundamentado na observación de fenómenos) e os xogos (fundamentado no seguimento dunhas normas que hai que respetar), son tarefas capaces de desenvolver competencias dun nivel superior ó de reprodución; na maioría dos casos no nivel de conexión. A experimentación en matemáticas servirá para conectar os obxectos matemáticos cos obxectos reais e as accións que facemos sobre eles, desenvolvendo a intuición e favorecendo a comprensión. Os materiais didácticos e manipulativos específicos son recursos útiles a este nivel. Os xogos obrigarán ó alumno a elexir a mellor entre as accións posibles, desenvolvendo estratexias que lle permitan gañar. Fomentan a iniciativa persoal e a creatividade. Por último, tarefas como os problemas en contexto e os proxectos de investigación ou tarefas integradas que se situarían no terceiro nivel, o da reflexión.

Como conclusión diremos que non existe unha única forma correcta de ensinar as matemáticas, xa que métodos diferentes poden funcionar ben en distintos contextos. Sen embargo, faremos especial fincapé no uso de metodoloxías activas, participativas e cooperativas, potenciando o aprendizaxe significativo e a actividade constructiva do alumno. Ademais, como complemento ás metodoloxías tradicionais, aconséllase o uso de técnicas de aprendizaxe cooperativo (TAC) como enfoque metodolóxico para traballar as competencias e atender á diversidade. As TAC son técnicas de traballo en grupo que se estruturan coidadosamente para que haxa interdependencia e interacción entre os alumnos mantendo cada un a súa responsabilidade persoal e cara o grupo. O grupo pode provocar o que Fernando Cembranos chama efecto multiplicador; unha persoa expón unha idea que á súa vez provoca a aparición de outra en outra persoa que non aparecería sen a existencia da primeira. A cooperación ten un efecto multiplicador.

O aprendizaxe dialóxico ou tertulias dialóxicas tratan da construción colectiva de significado e coñecemento en base ó diálogo con todo o alumnado participante na tertulia. Debemos propiciar a creación de espazos de investigación, debate, búsqueda de coñecemento e proposta de solucións a problemas, implicando ó alumno no seu propio aprendizaxe a partir da realización de tarefas auténticas en contextos reais, potenciando o uso das TIC, tanto como ferramentas de indagación, búsqueda e presentación de resultados das tarefas plantexadas como de construción de coñecemento.

5- AVALIACIÓN.

A avaliación pode definirse como o proceso mediante o cal verificamos os logros adquiridos en función dos obxetivos propostos. Polo tanto, é necesario coñecer quen evalúa, qué se evalúa (criterios de avaliación e estándares de aprendizaxe), cómo se evalúa (instrumentos de avaliación) e cando se evalúa.

5.1. Avaliación do proceso de aprendizaxe.

5.1.1 ¿Cando se avalía? A avaliación ó longo de todo o proceso.

Inicialmente, unha adecuada avaliación diagnóstica servirá para determinar o punto de partida, permitindo detectar o nivel e o grao de desenvolvemento competencial do alumno para, a partir de él, levar a cabo a intervención adecuada. Isto realízao o profesor de cada área no primeiro mes de cada curso. En función das diferenzas detectadas será aconsellable emprender accións de reforzo ou de ampliación, que as levará a cabo ese mesmo profesor ou coa axuda do Departamento de Orientación cando precise axudas máis específicas.

5.1.2. ¿Cómo se avalía? Os instrumentos de avaliación.

- **Actividades de avaliación.** Son as actividades realizadas polo alumno e valoradas polo profesor. Poden ser producións orais ou escritas, ou referirse a condutas do alumno.
- **Documentos de rexistro de avaliación:** Son os documentos en soporte impreso ou electrónico onde o profesor recolle as calificacións resultantes da valoración das actividades realizadas polo alumno e, eventualmente, outras valoracións de carácter cualitativo ou cuantitativo (asistencia e puntualidade, problemas de aprendizaxe, etc.).
- **Ferramentas de avaliación.** As ferramentas tradicionais só recollen aspectos moi concretos da aprendizaxe, e aínda que non son suficientes, lóxicamente non deben descartarse. Pero é preciso incorporar na aula novas ferramentas como os portfolios ou as rúbricas que permitan recoller a avaliación no progreso da aprendizaxe. Outras estratexias ou ferramentas de avaliación poden ser as bitácoras, cuestionarios, escalas de observación, foros de discusión, ferramentas de colaboración, informes, investigacións de campo, listas de cotexo, páxinas web, rexistro de audio/vídeo, resolución de problemas, etc.
- **Os informes de progreso individual ou grupal** son plantillas sinxelas que resumen o traballado nunha actividade ou tarefa. Os diarios de aprendizaxe son ferramentas que axudan ó estudante a seguir, regular e reflexionar sobre o seu proceso de aprendizaxe.
- **As listas de control** son tablas sinxelas nas que aparecen:
 - Dimensións. Categorías que determinan os aspectos a avaliar, de acordo coas metas a alcanzar. Poden ser os criterios de avaliación ou referentes curriculares.

- Niveis de execución. Escalas de calificación, cualitativas ou cuantitativas, normalmente da máis incompleta á máis completa.

- **As rúbricas** ou matrices de avaliación son táboas de dobre entrada nas que aparecen: - Dimensións, - Niveis de execución e - Descriptores ou especificacións concretas de cómo se pode alcanzar cada categoría de avaliación e execución. Designación do peso porcentual para cada dimensión o categoría.

- **O portfolio** é un sistema de recopilación de evidencias da xeración de novos aprendizaxes. Consiste nun documento persoal elaborado polo alumno, onde previamente insertou os seus traballos, plantillas de autoavaliación e coavaliación, notas e reflexións persoais, etc. O seu formato pode ser físico (por exemplo unha carpeta de fundas ou argolas), electrónico (audio ou vídeo), dixital (ficheiros nun ordenador ou tableta) ou en liña (vía internet).

5.1.3. ¿Quén avalía? A implicación do alumno no proceso.

Faise preciso combinar a acción dos diferentes axentes implicados no acto educativo, profesores e alumnos, considerando os beneficios da autoavaliación e da avaliación entre iguais ou coavaliación. Avalía o profesor de cada materia tendo en conta os criterios de avaliación da materia e a opinión do resto de profesorado que atende ó alumno na mesma materia como nos reforzos.

5.2. Avaliación do proceso de ensinanza.

A avaliación é unha condición imprescindible para mellorar o proceso de ensinanza, xa que proporciona información relevante á hora de xuzgar a calidade do currículo aplicado (obxetivos, contidos, competencias, metodoloxía e avaliación) e permite mellorar a práctica docente, tomando decisións acerca de cómo actuar para superar as deficiencias detectadas. As avaliacións externas e de diagnóstico poden resultar de grande utilidade para orientar a ensinanza e adquiren maior sentido si favorecen a propia autoavaliación.

6- BIBLIOGRAFÍA.

Normativa:

- ✓ Ley Orgánica 2/2006 de 3 de maio de Educación (L.O.E).
- ✓ Ley Orgánica 8/2013 do 9 de decembro, para a mellora da calidade educativa (L.O.M.C.E.).
- ✓ R.R.D.D. 126/2014, de 28 de febreiro, polo que se establece o currículo básico da Educación Primaria.
- ✓ R.R.D.D. 1105/2014, de 26 de xuño, polo que se establece o currículo básico da E.S.O. e do Bacharelato.
- ✓ Decreto 105/2014, do 4 de setembro, polo que se establece o currículo da E.P. na C.C.A.A. de Galicia.
- ✓ Decreto 86/2015, do 25 de xuño, polo que se establece o currículo da E.S.O. e do Bacharelato na C.C.A.A. de Galicia.

✓ Orde do 9 de xuño de 2016, pola que se regula a avaliación e a promoción do alumnado que cursa E.P.

✓ Orde do 21 de decembro de 2007, pola que se regula a avaliación na E.S.O. na C.C.A.A. de Galicia.

Autores

✓ COMBAS. La consolidación de las competencias básicas como elementos esenciales del currículo.

✓ De Bono, E. (2006). El Pensamiento Lateral. Paidós Ibérica S.A .

✓ Fernández, J.A. (2000). Técnicas creativas para la resolución de problemas. Madrid: Wolters Kluwe Educación.

✓ Guzmán, M. de (1986). Aventuras matemáticas. Barcelona: Labor.

Webgrafía

✓ www.edu.xunta.es

✓

<http://www.librosmaravillosos.com/geometriarecreativa/index.html>

✓ <http://iaqse.caib.es/documents/aval2009-10/pisa2009-informe-espanol.pdf>

✓ www.orientaciónandujar.es

PROGRAMA XIV- DE TRANSICIÓN DE EDUCACIÓN PRIMARIA A SECUNDARIA E ASESORAMENTO AS FAMILIAS

O proceso de cambio e/ou de transición dunha etapa a outra comporta unha multiplicidade de variables que pode determinar dificultades de adaptación. O D.O., no desenvolvemento das súas funcións debe ter previsto establecer contacto e colaboración con outros centros, servizos e institucións coa finalidade de planificar a resposta educativa axeitada ás necesidades e características do alumnado que o IES vai recibir o próximo curso escolar

OBXECTIVOS:

- Facilitar a continuidade na progresión da acción educativa.
- Mellorar a integración ao futuro novo alumnado no IES
Optimizar o traspaso de información do alumnado que cambia de etapa, especialmente do alumnado con n.e.a.e
- Orientar ás familias acerca da ESO, o bacharel e/ou os ciclos formativos do IES, e a organización do Centro.

CONTIDOS.

- Programa de Transición de Primaria a Secundaria.
- Programa de transición da ESO á Secundaria Postobrigatoria.
- Coordinación con Servizos Sociais Municipais información dos alumnos.

ACTIVIDADES

- Coordinar as Xornadas de acollida no IES e o programa de visitas.
- Diseñar conxuntamente cos titores de 6º de EP, materiais de orientación para o alumnado de sexto.
- Recoller información sobre as optativas a elixir polo alumnado.
- Reunión cos titores de 6º de EP, para solicitar información do alumnado do próximo curso.
- Recoller información dos titores de 6º de EP, do alumnado de n.e.a.e. (rexistros para PT,).
- Realizar a devolución da información recibida no C.E.I.P.
- Reunións cas diferentes institucións da zona para o traspaso de información dos alumnos con n.e.a.e.
- Realizar o asesoramento ao Centro na organización dos grupos en función da información recollida.

- Prevención de posibles problemas conductuales en función da información recibida dos titores de 6° de E.P.
- Realizar as atencións individualizadas aos pais/nais do alumnado de novo ingreso que se requirise.
- Adaptar o procedemento anterior ao alumnado de 4° de ESO que vai continuar estudos no IES en función do Centro de procedencia.
- Atención individualizada aos pais que vaian preinscribirse no IES de forma voluntaria.
- Trasmisión da información aos titores, tendo en conta a necesaria confidencialidade.

ASESORAMENTO A FAMILIAS .

Actuar como pais e nais é un traballo difícil e comprometido. Como sinala Thomas "aos pais cúlpaselles, pero non se lles educa". A proposta desta unidade é achegar ferramentas para que os pais e as nais poidan actuar máis eficazmente, implicarse activamente na educación e no proceso de E/A dos seus fillos, e participar na vida do IES.

OBXECTIVOS

- Facilitar a colaboración das familias e o IES.
- Mellorar a competencia educativa no exercicio das súas funcións familiares, proporcionando pautas de intervención na relación cos seus fillos
- Facilitar información e asesoramento ás familias para que lles permita apoiar os seus fillos e fillas na toma de decisións
- Apoiar e asesorar de forma especializada aos pais e nais de alumnos con necesidades educativas específicas.
- Colaborar /Asesorar na escola de pais/nais do IES

CONTIDOS

- Paternidade responsable: rol do pai e da nai, relacións familiares, estilos e pautas educativos e consecuencias, resolución de conflitos....
- Desenvolvemento evolutivo, puberdade e adolescencia, desenvolvemento intelectual, e desenvolvemento emocional, afectividade, autoconcepto e autoestima.
- Pautas para lograr un clima familiar positivo e unha educación en liberdade, autonomía e responsabilidade.
- Orientacións educativas para alumnos con n.e.a.e e/ou de aspectos que incidan na adaptación persoal, escolar e social.
- Medidas de atención á diversidade organizadas polo centro

- Relacións familia - escola,
- Hábitos e técnicas de estudo e compromiso no desenvolvemento destas.
- Sistema educativo, opcionalidade, optativas, itinerarios, posibilidades académicas e laborais e toma de decisións
- Tempo libre e relacións socioambientales, prevención de condutas inadaptadas. Educación para a saúde, prevención de adicións e educación sexual dos seus fillos.

ACTIVIDADES .

- Realización de Charlas conferencias sobre os temas enunciados nos contidos, a duración debe de ser sobre 60 minutos, máis unha quenda de palabras que non exceda os 30 minutos, co apoio de medios técnicos e análise de caso,
- Informar e potenciar a participación dos pais con campañas e notas informativas.
- Entrevistas individuais con pais / nais de alumnos que o soliciten.
- Coordinación e organización de xornadas de portas abertas ás familias
- Entrevistas específicas con pais/nais de alumnos con necesidades educativas específicas. Realizando unha acta das medidas educativas acordadas segundo lexislación vixente, ou a súa autorización no caso que sexa preceptivo
- Xestión conxunta co AMPA dunha escola de Nais/Pais.

ANEXO VI

ANEXO 4.3.5. AO PLAN DE ATENCIÓN Á DIVERSIDADE .

PROPOSTA DE INCORPORACIÓN A FP BÁSICA.

PROCEDIMENTO , SEGÚN A ORDE DO 13 DE XULLO DE 2015.

Para realizar a proposta de incorporación dun alumno ou dunha alumna a un ciclo formativo de formación profesional básica seguirase o procedemento seguinte:

a. O equipo docente dos grupos da educación secundaria obrigatoria con alumnado que poida ser proposto para realizar ciclos formativos de formación profesional básica, xunto co xefe ou a xefa do departamento de orientación dos centros públicos, realizarán unha reunión onde se analice a situación escolar do alumnado en risco de non alcanzar o título de graduado en educación secundaria obrigatoria. Nesta reunión

establecerase unha relación de alumnado susceptible de se incorporar ás ensinanzas de formación profesional básica, que será asinada por todo o equipo docente e o xefe ou a xefa do departamento de orientación.

b. Posteriormente, o titor ou a titora elaborará para cada alumno ou alumna o consello orientador, coa axuda do xefe ou a xefa do departamento de orientación, no que se fará constar:

- O grao de consecución dos obxectivos e de adquisición das competencias que xustifican a proposta.
- As dificultades de aprendizaxe presentadas.
- As medidas de atención á diversidade aplicadas, de ser o caso.
- Os motivos razoados polos que o equipo docente considera a conveniencia de que o alumno ou a alumna se integren nun ciclo formativo de formación profesional básica.

O consello orientador **emitirase por duplicado** e irá asinado polo titor ou a titora do alumno ou da alumna, en nome do equipo docente, o xefe ou a xefa do departamento de orientación e a persoa encargada da dirección do centro educativo.

c. A dirección dos centros comunicaranlles aos pais, ás nais ou aos/ás titores/as legais do alumno ou da alumna que este/a foi proposto/a para un ciclo formativo de formación profesional básica, e entregarán un exemplar do consello orientador e o documento no que, de ser o caso, darán o consentimento para incorporar o alumno ou a alumna a estas ensinanzas.

O departamento de orientación colaborará coa dirección do centro para informar o alumnado e as familias do alumnado proposto acerca das características xerais e das finalidades dos ciclos formativos da formación profesional básica.

d. O documento de consentimento deberá vir cuberto por calquera dos titulares da patria potestade ou representantes legais. **No caso de separación ou divorcio, será necesaria a sinatura de ambos proxenitores.** No caso de violencia de xénero ou de que a patria potestade a teña un so proxenitor, será este quen asine o documento, acompañado da resolución xudicial.

e. No caso de que os pais ou titores legais den o consentimento de incorporación á formación profesional básica a dirección do centro educativo **entregaralles por duplicado** o documento de incorporación. Un destes exemplares será entregado no centro onde o alumno ou alumna solicite a admisión.

f. Un exemplar do consello orientador e, de ser o caso, do documento de consentimento incluírase no expediente académico.

Nos centros privados, as funcións de dirección entenderase que serán realizadas pola persoa titular desta e as funcións do xefe ou a xefa do departamento de orientación serán realizadas, de ser o caso, pola persoa que realice tarefas de información e/ou orientación.

O mesmo procedemento seguirase co alumnado escolarizado en educación secundaria obrigatoria con 17 anos cumpridos no do inicio do ciclo formativo, escolarizado en educación secundaria obrigatoria.

CONSENTIMENTO DE INCORPORACIÓN Á FORMACIÓN PROFESIONAL BÁSICA

DATOS DO ALUMNO OU DA ALUMNA			
NOME	PRIMEIRO APELIDO	SEGUNDO APELIDO	NIF

DATOS DOS PROXENITORES OU REPRESENTANTES LEGAIS (campo obrigatorio no caso de solicitudes de menores de idade).
 O documento de consentimento deberá ser asinado por calquera dos/das titulares da patria potestade ou representantes legais.
 No caso de separación ou divorcio de éstos, será necesaria a sinatura de ambos proxenitores, excepto nos supostos de alumnado afectado por situacións de violencia de xénero ou que a patria potestade esté atribuída, con carácter exclusiva, a un deles. Nestes casos, será necesario presentar, xunto ao documento, a resolución xudicial correspondente para o seu cotexo polo centro educativo.

DATOS DO PAI			
NOME	PRIMEIRO APELIDO	SEGUNDO APELIDO	NIF

DATOS DA NAI			
NOME	PRIMEIRO APELIDO	SEGUNDO APELIDO	NIF

DATOS DO/DA REPRESENTANTE LEGAL			
NOME	PRIMEIRO APELIDO	SEGUNDO APELIDO	NIF

MANIFESTAN

O centro educativo facilitoulles información das características xerais e das finalidades dos ciclos formativos da formación profesional básica e coñecen o consello orientador, no

que o equipo docente recomenda a incorporación do/da seu/súa fillo/a a formación profesional básica.

Atendendo ao disposto no artigo 15 do Decreto 107/2014, do 4 de setembro, polo que se regulan aspectos específicos da formación profesional básica das ensinanzas de formación profesional do sistema educativo en Galicia e se establecen vinte e un currículos de títulos profesionais básicos, **expresan a súa conformidade para que o/a seu/súa fillo/a se incorpore a un ciclo formativo de formación profesional básica no curso 2018-2019.**

SINATURAS	
PAI / REPRESENTANTE LEGAL	NAI / REPRESENTANTE LEGAL
Asdo:	Asdo:
Lugar e data	
, d d	

DIRECCIÓN / TITULAR DO CENTRO EDUCATIVO

Consello Orientador de Educación Secundaria

Datos persoais

Apelidos:		Nome:	
Data de nacemento:	DOI:	Nacionalidade:	
Enderezo:	C.P.:	Concello:	Provincia:
Teléfono:	Correo – e:	Código Xade:	

Datos académicos

Ano académico	Curso:	Grupo:
Medidas curriculares	[X] – Adaptación curricular. [X] – Reforzamento.	
Medidas organizativas:		
Materias pendentes:		

Repeticións de curso

Educación Primaria	1º – [X]	2º – [X]	3º – [X]	4º – [X]	5º – [X]	6º – [X]
Educación Secundaria Obligatoria	1º – [X]	2º – [X]	3º – [X]	4º – [X]		

Medidas de atención á diversidade recibidas na etapa

Ano académico	Curso	Medidas de atención á diversidade
		[X] – Adaptación curricular. [X] – Reforzamento. [X] – Medidas organizativas:
		[X] – Adaptación curricular. [X] – Reforzamento. [X] – Medidas organizativas:
		[X] – Adaptación curricular. [X] – Reforzamento. [X] – Medidas organizativas:
		[X] – Adaptación curricular. [X] – Reforzamento. [X] – Medidas organizativas:

Manifesta interese por:

– Non seguir estudando. – Seguir na ESO. – Cursar Bacharelato. – Cursar Formación Profesional

Proposta educativa (incorpórase ao historial académico da alumna o do alumno)

☐ – Promoción ao curso seguinte	1º – ☐ 2º – ☐ 3º – ☐ 4º – ☐	☐ – Reforzo. ☐ – Outros:
☐ – Repetir curso	1º – ☐ 2º – ☐ 3º – ☐ 4º – ☐	☐ – Reforzo. ☐ – Outros:
Opción matemáticas 3º ESO	☐ – Académicas. ☐ – Aplicadas.	
Opción 4º ESO	☐ – Ensinanzas académicas. ☐ – Ensinanzas aplicadas.	
☐ – Incorporación a PMAR	2º – ☐ 3º – ☐	
☐ – Incorporación a Formación Profesional Básica		
☐ – Incorporación a Formación Profesional de Grao Medio		
☐ – Incorporación a Programa Formativo		
☐ – Incorporación a ensinanzas de adultos		
☐ – Outra:		

Consello Orientador de Educación Secundaria

Datos persoais

Apelidos:	Nome:
DOI:	Ano académico:
	Curso:

Grao de consecución dos obxectivos da etapa
☐ – Non acado os obxectivos.
☐ – Acadou os obxectivos suficientemente.
☐ – Acadou os obxectivos de xeito destacado.

Grao de adquisición das competencias clave	
Competencia	Cualificación *
Comunicación lingüística	
Competencia matemática e competencias básicas en ciencia e tecnoloxía	
Competencia dixital	
Aprender a aprender	
Competencias sociais e cívicas	
Sentido de iniciativa e espírito emprendedor	
Conciencia e expresións culturais	

* Insuficiente, Suficiente, Ben, Notable ou Sobresaliente

DIFICULTADES DE APRENDIZAXE PRESENTADAS (marque cun X a opción correspondente)
☐ Falta de hábitos de estudo e planificación do traballo.
☐ Falta de interese e motivación.
☐ Problemas de atención e concentración.
☐ Dificultades de comprensión de lectura.
☐ Dificultades relacionadas coa expresión oral.
☐ Dificultades relacionadas coa expresión escrita.
☐ Dificultades relacionadas co razoamento e a adquisición ou a aprendizaxe de novos conceptos.
☐ Dificultades relacionadas co cálculo e a resolución de problemas.
☐ Retraso escolar xeneralizado.
☐ Problemas de relación e/ou integración.
☐ Dificultades con contidos específicos (indicar en que materias):
☐ Outras (indique cales):

PROPOSTA

Recoméndase que o/a alumno/a se incorpore a un ciclo formativo de formación profesional básica polos seguintes motivos:

LEXISLACIÓN APLICABLE

Decreto 107/2014, do 4 de setembro, polo que se regulan aspectos específicos da formación profesional básica das ensinanzas de formación profesional do sistema educativo en Galicia .

En Santiago de Compostela a _____ de _____ de 2020

V. e Pr. A Directora

A Orientadora

A/O Profesora/Profesor
Titira/Titor

Asdo:

Asdo:

Asdo:

COMUNICACIÓN DE INCORPORACIÓN Á FORMACIÓN PROFESIONAL BÁSICA

DATOS DO ALUMNO OU DA ALUMNA			
NOME	PRIMEIRO APELIDO	SEGUNDO APELIDO	NIF

COMUNICOLLES

Que o alumno/a foi proposto/a polo equipo docente de -----º de ESO para incorporarse á formación profesional básica no curso académico 2018/19 e que seu pai, súa nai ou os/as representantes legais deron o seu consentimento.

E para que conste e surta efectos onde proceda, expido esta comunicación

SINATURAS	
O/A DIRECTOR/A TITULAR DO CENTRO	O/A SECRETARIO/A
 (selo do centro)	
Asdo:	Asdo:
Lugar e data	
Santiago de Compostela	, _____ d setembro d 2020

ANEXO VII
ACTUACIÓNS XERAIS PARA ESTE CURSO DENTRO DO PAT
PLANIFICACIÓN DAS SESIÓNS GRUPAIS 1º ESO

MES	Nº SESIÓNS	ACTIVIDADE
SETEMBRO	2	ACOLLIDA, PRESENTACIÓN E ORGANIZACIÓN DO GRUPO: Actividades de presentación. APOIO EMOCIONAL Calendario, horarios, profesores. Normas do centro e NORMAS COVID Instalacións. Enquisa inicial de titoría. Carta presentación do titor a pais. Elaboración de normas do grupo. Elección de delegado/a.
OUTUBRO	4	COÑECEMOS A ESO: Coñecemos as características da ETAPA de ESO. Coñecemos as normas de Avaliación, promoción e titulación en ESO. Actividade de motivación "Empezando o curso". ORGANIZAMOS O ESTUDO: Cuestionario para autoavaliar o estudo. Organización do estudo. O meu horario de estudo. Planificamos unha sesión de estudo.
NOVEMBRO	3	OBRADOIRO "A que tren te sobes?: prevención do consumo de tabaco e alcol". (3 sesións).
DECEMBRO	1	PRE - AVALIACIÓN: Enquisa e debate para reflexionar e debater sobre os resultados do trimestre. Adopto acordos e compromisos para mellorar.
XANEIRO	3	OBRADOIRO "Control da ira e resolución de conflitos 1" (2 sesións: 1 clase + 1 titoría). APRENDEMOS A ESTUDAR: (1 sesión) O ambiente de estudio. Método de estudo eficaz. OBRADOIRO "Seguridade en internet" (1 sesión)
FEBREIRO	3	APRENDEMOS A ESTUDAR: (2 sesións) Técnicas básicas: O subliñado. Técnicas básicas: O Esquema. OBRADOIRO "Prevención do acoso escolar" (2 sesións: 1 clase + 1 titoría).
MARZO	4	OBRADOIRO "A rede e as súas redes: Prevención de riscos asociados ao uso de internet". (3 sesións). PRE - AVALIACIÓN: Enquisa e debate para reflexionar e debater sobre os resultados do trimestre. Adopto acordos e compromisos para mellorar.
ABRIL	2	OBRADOIRO "Nin máis nin menos, socialización sobre diversidades existentes". (4 sesións: 2 en abril e 2 en maio)
MAIO	3	Continuación do OBRADOIRO "Nin máis nin menos" . POAP (PROGRAMA DE ORIENTACIÓN ACADÉMICA E PROFESIONAL): (1 sesión) Coñecemos as profesións.

XUÑO	3	<p>POAP (PROGRAMA DE ORIENTACIÓN ACADÉMICA E PROFESIONAL): (2 sesións)</p> <p>Repasamos como é o sistema educativo. Coñecemos como é 2º curso de ESO.</p> <p>AVALIAMOS O CURSO E A TITORÍA</p>
------	---	--

PLANIFICACIÓN DAS SESIÓNS GRUPAIS COS ALUMNOS_2º ESO

MES	Nº SESIÓNS	ACTIVIDADE
SETEMBRO	2	<p>ACOLLIDA, PRESENTACIÓN E ORGANIZACIÓN DO GRUPO: Actividades de presentación.APOIO EMOCIONAL Calendario, horarios, profesores. Normas do centro.NORMAS COVID Enquisa inicial de titoría. Carta presentación do titor a pais. Elaboración das normas do grupo. Elección de Delegado/a.</p>
OUTUBRO	4	<p>REPASAMOS SOBRE COMO É A ESO: Repaso dos criterios de promoción e do sistema de avaliación.</p> <p>ORGANIZAMOS O ESTUDO NA CASA Cuestionario para autoavaliar o estudo. Elaboramos un horario de estudo. Planificamos unha sesión de estudo.</p>
NOVEMBRO	3	<p>OBRADOIRO "Sentidiño na rede: prevención de adicións dixitais". (3 sesións).</p>
DECEMBRO	1	<p>PRE - AVALIACIÓN: Enquisa e debate para reflexionar e debatir sobre os resultados do trimestre. Adopto acordos e compromisos para mellorar.</p>
XANEIRO	3	<p>OBRADOIRO "Control da ira e resolución de conflitos 2" (2 sesións: 1 titoría +1 clase).</p> <p>PRACTICAMOS AS TÉCNICAS DE ESTUDO (1 sesión). As condicións do estudo. Repasamos o método de estudo.</p> <p>OBRADOIRO "Prevención do acoso escolar" (2 sesións: 1 titoría +1 clase).</p>
FEBREIRO	3	<p>OBRADOIRO "Fuga de cerebros, habilidades sociais fronte a ás drogas" (3 sesións).</p>
MARZO	4	<p>OBRADOIRO de "Primeiros Auxilios". (2 sesións: 1 titoría +1 clase).</p> <p>POAP (Programa de orientación académica e profesional): (2 sesións) Autoconñecemento: Actividades para coñecer as miñas aptitudes, as miñas habilidades e os meus intereses profesionais.</p> <p>PRE - AVALIACIÓN: Enquisa e debate para reflexionar e debatir sobre os resultados do trimestre. Adopto acordos e compromisos para mellorar.</p>

ABRIL	3	OBRADOIRO "Libres de etiquetas, socialización diferenciada" (3 sesións).
MAIO	3	POAP (Programa de orientación académica e profesional): (3 sesións). Información: Coñecemos o sistema educativo. Coñecemos o 3º curso de ESO.
XUÑO	2	POAP (Programa de orientación académica e profesional): (2 sesións). Tomar decisións: Activadaes e Enquisa para escoller as optativas de 3º. AVALIAMOS O CURSO E A TITORÍA

PLANIFICACIÓN DAS SESIÓNS GRUPAIS COS ALUMNOS_3º ESO

MES	Nº SESIÓNS	ACTIVIDADE
SETEMBRO	2	ACOLLIDA, PRESENTACIÓN E ORGANIZACIÓN DO GRUPO Actividades de presentación. APOIO EMOCIONAL Calendario, horarios, profesores. Normas do centro. Enquisa inicial de titoría. Carta presentación do titor a pais. Elaboración das normas do grupo. Elección de Delegado/a.
OUTUBRO	4	REPASAMOS A ORGANIZACIÓN DA ESO: Repaso dos criterios de promoción e do sistema de avaliación. ORGANIZAMOS O ESTUDO NA CASA: Actividades de planificación do estudo.
NOVEMBRO	4	OBRADOIRO "Prevención, abordaxe e xestión de conflitos". (4 sesións).
DECEMBRO	2	REPASAMOS AS TÉCNICAS DE ESTUDO: (1 sesión) Repaso do método de estudo Preparación de exames PRE - AVALIACIÓN: Enquisa para reflexionar e debater sobre os resultados do trimestre. Adopto acordos e compromisos para mellorar.
XANEIRO	3	OBRADOIRO "Saúde afectivo - emocional e sexual" (6 sesións: 3 en xaneiro e 3 en febreiro).
FEBREIRO	3	Continuación do OBRADOIRO "Saúde afectivo - emocional e sexual"
MARZO	3	OBRADOIRO "Todos contamos 1: prevención do consumo de drogas": (3 sesións).
ABRIL	3	OBRADOIRO "Regularte en parella, como evitar as relacións tóxicas" (2 sesións: 1 titoría + 1 clase). POAP (Programa de orientación académica e profesional): (2 sesións) Autocoñecemento: Actividades para coñecer as miñas aptitudes, as miñas

		habilidades, os meus intereses profesionais, os meus valores.
MAIO	3	POAP (Programa de orientación académica e profesional): (3 sesións) Información: Coñecemos todas as opción académicas. Coñecemos o 4º curso de ESO.
XUÑO	2	POAP (Programa de orientación académica e profesional): (2 sesión) Tomar decisións: Actividades e enquisa para escoller o itinerario en 4º de ESO. AVALIAMOS O CURSO E A TITORÍA

PLANIFICACIÓN DAS SESIÓNS GRUPAIS COS ALUMNOS _4º ESO

MES	Nº SESIÓNS	ACTIVIDADE
SETEMBRO	2	ACOLLIDA, PRESENTACIÓN E ORGANIZACIÓN DO GRUPO: Actividades de presentación. APOIO EMOCIONAL Calendario, horarios, profesores. Normas do centro. Enquisa inicial de titoría. Carta presentación do titor a pais. Elaboración das normas do grupo. Elección de Delegado/a.
OUTUBRO	4	REPASAMOS A ORGANIZACIÓN DA ESO: Repaso dos criterios de titulación e do sistema de avaliación. ORGANIZAMOS O ESTUDO NA CASA: Actividades de planificación do estudo.
NOVEMBRO	3	OBRADOIRO "Todos contamos 2: surfeando as drogas". (3 sesións).
DECEMBRO	2	PRE - AVALIACIÓN: Enquisa para reflexionar e debater sobre os resultados do trimestre. Adopto acordos e compromisos para mellorar. OBRADOIRO GENERAZION: Acoso, identidade dixital e marca persoal. (2 sesións: clase/titoría).
XANEIRO	3	OBRADOIRO "Somos dous, eu tamén conto, relacións de parella sás": (3 sesións).
FEBREIRO	3	OBRADOIRO "Prevención da adición ó xogo e apostas". (2 sesións). MELLORAMOS AS TÉCNICAS DE ESTUDO: Repaso das principais condicións e técnicas de estudo. (1 sesión)
MARZO	4	OBRADOIRO "Primeiros auxilios" (2 sesión: 1 clase + 1 titoría).
ABRIL	3	POAP (Programa de orientación académica e profesional): (3 sesións) Autoconñecemento: Actividades e Test de Preferencias Profesionais.

MAIO	3	POAP (Programa de orientación académica e profesional): (3 sesións) Información: Coñecemento de todas as opcións académicas. Prazos, preinscripción e matrícula.
XUÑO	3	POAP (Programa de orientación académica e profesional): (2 sesións) Tomar decisións: Actividades e Enquisa para escoller o itinerario. AVALIAMOS O CURSO E A TITORÍA

PROGRAMA XV DE DESENVOLVEMENTO EN IGUALDADE DENTRO DO PLAN DE ACCIÓN TITORIAL

Os piares básicos para actuar no eido educativo son:

a prevención e sensibilización: a coeducación é a mellor estratexia para facer fronte á desigualdade entre mulleres e homes.

a identificación: debido á capacidade de detectar casos de violencia de xénero que necesitan de atención social e educativa.

a intervención: que require articular un sistema de resposta áxil e eficaz, que sexa capaz de coordinar o eido educativo co resto das áreas que interveñen na loita contra a violencia de xénero.

1.-OBXECTIVOS

- Potenciar a igualdade de xénero como un principio transversal e sempre presente na actividade educativa
- Tratar de conseguir unha sociedade igualitaria coa construción dunha sociedade na que homes e mulleres sexan iguais empregando a educación como medio para combater todas as formas de discriminación.
- crear e fomentar novos modelos de relacións sociais, emocionais e afectivas ao marxe de roles e estereotipos de xénero
- Dar visibilidade á problemática da violencia de xénero (causas, alcance, características, prevención, etc.)
- Sensibilizar e concienciar a toda a comunidade educativa do problema da violencia de xénero na nosa sociedade e a loita pola súa total desaparición.
- Dotar ao alumnado das ferramentas básicas para a adquisición e desenvolvemento de habilidades sociais implicadas nos procesos relacionais.
- Concienciar ao alumnado da súa responsabilidade individual e grupal á hora de modificar e/ou mellorar actitudes e comportamentos que inflúen na resolución de conflitos.
- Coñecer os diferentes roles existentes nos grupos sociais.
- Dotar ao alumnado de ferramentas necesarias para desenvolver unha comunicación positiva .

- Potenciar unha educación para que persiga a aceptación da diversidade sexual e a integración plena de todas as persoas na comunidade educativa e na sociedade sen que inflúa a súa opción afectiva ou sexual.

2.-CONTIDOS :

Os contidos serán adaptados ás características de cada obxectivo e as idades do alumnado que participe en cada actividade.

Empatía, Asertividade,

- Resolución de conflitos: Diferencias entre conflito e maltrato. Actitudes ante un conflito.
- Roles e grupos sociais.
- Comunicación adecuada: asertividade, pasividade, agresividade.
- A comunicación na rede
- Que facemos na rede?
- Que nos aporta?
- Riscos aos que nos expoñemos
- A importancia da seguridade
- Que compartimos?
- Quen pode contactar con nós a través da rede?
- Que conflitos xorden nas redes sociais?
- Diferencia entre o "Eu Dixital" e o "Eu Real"
- Como fomentar un uso responsable e seguro

3.-ACTUACIÓNS :

En Primeiro de ESO priorizaremos tarefas que teñan que ver con :

- xestión emocional e convivencial: creación dun clima de confianza na clase e posta en marcha do proxecto. Explicación do que é un conflito e as formas de abordaxe. Distintos tipos de violencia, comportamentos ante elas.
- Cyberbullying e acoso escolar
- identidade de xénero, respecto.
- violencia de xénero.
- racismo
- Habilidades individuais e sociais: autoestima, comunicación, capacidade analítica e crítica, autonomía na toma de decisións, resistencia á presión grupal, empatía e asertividade. Autoestima, Habilidades Sociais e de resistencia, Fomento de Valores saudables , Actividades de ocio saudables e control emocional.

En segundo de ESO traballaremos a través do Teatro Foro:

Acoso escolar, resolución de conflitos, Violencia de xénero, prevención de drogodependencias, ciberacoso.

En 3º de ESO :

- Sexualidade Responsable, relacións afectivas, asertividade e empatía na relación de parella, límites e responsabilidade persoal, visión da sexualidades en estereotipos e desmitificada, xestión axeitada das redes sociais.
- Micromachismos
- Sociedade e Alimentación: prexuizos, estereotipos e mitos en torno á alimentación e canóns sociais de beleza-salubridade.
- Trastornos da conducta alimentaria: Anorexia, Bulimia e Trastornos da conducta alimentaria non especificados.
- Habilidades individuais e sociais: autoestima, comunicación, capacidade analítica e crítica, autonomía na toma de decisións, resistencia á presión grupal, empatía e asertividade.
- Hábitos de vida saudable asociados á alimentación e ao exercicio físico: hixiene alimentaria, cociñado de alimentos, formas alternativas de alimentación, actividade física.

En 4º de ESO

- Conceptos xerais: drogas, uso, abuso, dependencia, tolerancia, redución de riscos, etc.
- Sociedade e Drogas: prexuizos, estereotipos e mitos en torno á droga.
- Tipos de drogas (drogas legais, así como, aquelas que suscitan curiosidade ou dúbidas entre a poboación destinataria), efectos e consecuencias a curto, medio e longo prazo.
- Hábitos de saúde fronte ao consumo de drogas: alternativas de ocio e tempo libre.
- A prevención e redución de riscos ante os accidentes de tráfico e a educación cívica (sobre todo asociada ao comportamento nos espazos de consumo habitual).
- Conceptos xerais: saúde, sexualidade e saúde sexual (sexo, sexualidade, anatomía e fisioloxía, identidade sexual, orientación do desexo), embarazos non planificados, infeccións de transmisión sexual (mecanismos de transmisión e bases para a súa prevención), VIH e Sida (vías de transmisión do VIH, prevención da infección por VIH, detección da infección por VIH e o VIH e Sida no mundo).
- Sociedade, ITS e Sexualidade: prexuizos, estereotipos e mitos.
- Habilidades individuais e sociais: autoestima, comunicación, capacidade analítica e crítica, autonomía na toma de decisións, resistencia á presión grupal, empatía e asertividade.

- Recursos. Métodos para a prevención (ordinarios e de emerxencia) e fontes de información e asesoramento.

4. METODOLOXÍA

Emprégase unha metodoloxía activa e participativa, adaptada ás necesidades e coñecementos dos/as titorandas, na que se busca a implicación dos mesmos/as na dinámica de cada sesión. Esta metodoloxía de participación facilita a interacción, xa que incide sobre os coñecementos, crenzas, actitudes e condutas do grupo ao que vaidirixida. Utilízanse técnicas de grupo, debido a que son as que amosan maior eficacia para facilitar cambios de conduta axeitados.

En canto á organización da aula, realízanse modificacións na disposición do mobiliario en función do tipo de traballo e do agrupamento do alumnado (individual, pequeno grupo e gran grupo).

Cando a actividade sexa impartida por profesionais alleos ao centro , o titor/a estará dentro da aula como observador.

A experiencia nos di que é moi positiva a presenza do titor/a como observador/a dentro da aula. Por unha banda, transmite unha sensación de respecto e colaboración pola actividade que o alumnado capta, e por outra, é moi valiosa a súa colaboración para poder adaptarnos as características de cada un dos grupos e poder continuar co traballo dos contidos ao logo o do curso.

5.- RECURSOS

Humanos :

Titoras/Titores

Especialistas do Colexio Médico da Coruña

Policía Nacional

Psicóloga do Plan Comunitario de Vite

Técnicos de Cruz Vermella

Quérote

Técnicos do Concello de Santiago.

Profesores da USC

Materiais:

Recursos tecnolóxicos

Material fotocopiado proposto polos diferentes especialistas

5.-AVALIACIÓN

Realízase dous tipos de avaliacións:

1) **Avaliación cualitativa:** Para levar a cabo esta avaliación, as titoras e os formadores terán en conta o sucedido en cada sesión, o desenvolvemento dos contidos e a participación dos/as asistentes. Levarase a cabo unha recollida da intervención en cada grupo co fin de valorar o proceso de aplicación e observar como o programa se adaptou ás necesidades específicas dos destinatarios/as: participación, actitudes, motivación...

2) **Avaliación Cuantitativa:** Ao remate do obradoiro, pasarase un pequeno cuestionario de satisfacción e actitudes aos/ás participantes onde reflectirán a súa opinión sobre o acontecido e o aprendido.

**PROGRAMACIÓN DE ACTIVIDADES COMPLEMENTARIAS E
EXTRAESCOLARES CURSO 2021-2022**

PROPOSTAS

Actividade	Cursos a quen vai dirixidas	C u r s o	C o m	E x t	Data (ou trimestre)	Custe
Educación para a saúde - Plan comunitario de Vite (Integrado no Plan de trastornos aditivos da C. De Sanidade da X. Galicia):Prevención e Reducción de factores de risco a través actividades: Alimentación, Drogas, Sexualidade. Aínda que están planificadas para todos os cursos de Eso, como norma se veñen impartindo en 1º de ESO	Todos os cursos	1 º E S O ?	x		Todo o curso	0 €
Programa KTORCE-18- ARELA (PREVENCIÓN DE CONDUCTAS INFRACORAS - Baseada na Lei 5/2000 de responsabilidade penal dos menores aos seus protagonistas	2º/3º/4º ESO	2 º E 3 º E S O	x		3º trimestre	40 € ?
Plan Director Convivencia: CNP.: Uso adecuado novas tecnoloxías, drogas e alcol, Violencia de xénero, acoso escolar enfocadas dende o campo policial	Todos os cursos	1 º / 2 º E S O	x		1º E 2º Trimestre	0 €
Talleres de Cruz Vermella: Educación para a Saúde, Alimentación e Trastornos de Conduta Alimentaria, Prevención no Consumo de sustancias nocivas(drogas), Educación sexual: Sexualidade e ETS e VIH/SIDA, Prevención de Conductas Violentas	Prevención conductas violentas.	1 º / 2 º E S O	x		1º trimestre	0 €
	CAMPAÑA CONTRA A VIOLENCIA DE GÉNERO	1 º A 4 º E S O			SEMANA DO 2º1 AO 25 NOVIEMBRE	
	VIH -SIDA	3 º / 4 º E S O			28 NOVIEMBRE AO 2 DECEMBRO	

Actividade	Cursos a quen vai dirixidas	C u r s o	C o m	E x t	Data (ou trimestre)	Custe
	EDUCACIÓN PARA A SAÚDE- PREVENCIÓN DE TRASTORNOS ALIMENTARIOS -PREVENCIÓN ANTE O CONSUMO DE DROGAS E SEXUALIDADE	3 ° / 4 ° E S O			2°/3° TRIMESTRE	
	DÍA INTERNACIONAL DAS MULLERES	1 ° / 2 ° E S O			6 AO 15 MARZO	
PROGRAMA DE EDUCACIÓN VIARIA		3 ° E S O			Segunda avaliación	
TEATRO FORO	INSTRUCCIÓN DE PARTICIPACIÓN CONSTUCTIVA NA ADOLESCENCIA: EDUCACIÓN PARA A SAÚDE, IGUALDADE VIOLENCIA, CONVICENCIA.	1 ° / 2 ° e 3 ° E S O			1° e segundo Trimestre	
RECICLA O XÉNERO- Conselleria de Igualdade , Desenvolvemento económico e Turismo do Concello de Santiago de Compostela	3° /4°ESO e 1° BAC	3 ° / 4 ° E S O	x		1° Trimestre	
HABILIDADES SOCIAIS PARA A MEDIACIÓN	2°/3° ESO					
Novas Masculinidades- USC	3°/4° ESO					
Mantente Real	1° ESO					0 €
Mediación no conflito e prevención de a coso-Titorías individualizadas grupo : ALEIDA- (Este grupo é o mesmo que IGAXES 3. Recibe diferentes nomes en función das subvencións- Estas actuacións teñen que estar protocolizadas vía Dpto orientación ou equipo directivo do centro.	Ratio por educador: 5 alumnos.	2 ° E S O	x		Respostas planificadas ao longo do curso.	0 €
" uso responsable e seguro das redes sociais e internet"- coordinado e impar Tido polo psicólogo da UMAD- Concello de Santiago.	3° ESO		x			
Taller de SexualidadeE RELACIÓNS COERCITIVAS-ALEIDA : Coerción sexual, Cultura e sexo, Xénero e Sexualidade	3° e 4° ESO	4 ° E	x		2° / 3° trimestre.	0 €

Actividade	Cursos a quen vai dirixidas	C u r s o	C o m	E x t	Data (ou trimestre)	Custe
		S O				
SOLICITUD DE PARTICIPACION EN LA CAMPAÑA "TE PUEDE PASAR" --- "SI CONTROLAS VUELVES " PARA EL CURSO 17/18 -AESLEME-DG.TRAFICO-MINIST. DE INTERIOR- M. DE EDUCACIÓN Y CIENCIA	CHARLAS PARA TODOS OS CURSOS				3DE OUTUBRO AO 16 DE DECEMBRO	0 €
ALEIDA-Taller de Resolución de Conflitos	Toda a ESO	2 º E S O	x		Ao longo do curso	0 €
ALEIDA-Uso Seguro e responsable das novas tecnoloxías - Enfoque Pedagóxico	Toda a ESO	2 º - E S O	x		2º-3º trimestre	0 €
ALEIDA-Conoce Nuestra Cultura - Realizar traballos sobre as diferentes culturas de cada aula	1º e 2º ESO	1 º E S O	x		1º Trimestre	0 €
ALEIDA- Somos un equipo- Cohesión Grupal	1º ESO	1 º E S O	x		1º TRIMESTRE	0 €
ALEIDA- Autonomía vida independente: Responsabilidade social	4º ESO	1 º B A C	x		2º TRIMESTRE	0 €
CENTRO QUÉROTE: Educación afectivo-sexual. Con este obradoiro, búscase que a mocidade poida ter unha información fiable e que coñeza un recurso profesionalizado ao que poder recurrir se lle xurden dúbidas en relación a este tema. Obxectivos: ☐ Reforzar as habilidades para aprender a distinguir o que é sexualidade e Reforzar as habilidades para aprender a distinguir o que gusta e o que non en relación coas demais persoas ☐ Promover a vivencia da sexualidade do xeito máis pracenteiro, responsable e satisfactorio posible ☐ Reflexionar sobre as relacións afectivas ☐ Promover o diálogo e a asertividade e empatía nas relacións de parella. ☐ Traballar os límites e a responsabilidade persoal.	3º ESO		X		2º TRIMESTRE	0 €
Asociación ALAS- Traballar a convivencia, e diálogo sobre aspectos relacionados coa comunidade LGTBI	4º eso /1º DE BAC				Ao longo do curso , pendiente do curso anterior.	
ABAGAL: PREVENCIÓN DE TRASTORNOS DE CONDUCTA ALIMENTARIA	4º ESO	4 º	X		2º TRIMESTRE	
INTERVENCIÓNS MELLORA DA INFORMACIÓN SOBRE VIH- ASOCIACIÓN SEXUS E CONCELLO DE SANTIAGO	4º ESO		X		1º TRIMESTRE	

Actividade	Cursos a quen vai dirixidas	C u r s o	C o m	E x t	Data (ou trimestre)	Custe
RISCO CERO- COLEGIO DE MÉDICOS DE CORUÑA	4º /1º bAC				CALENDARIO VARIABLE	
DI K NON - TALLERES PARA A PREVENCIÓN DO CONSUMO DE DROGAS EN ADOLESCENTES- Desenvoltos por internos e o equipo da Unidade Terapéutica do centro penitenciario de Teixeira(coruña) en colaboración coa Fundación Barrié.	3º E 4º? ESO, BAC Se concretará co responsable do centro e os titores -as.	1º B A C	x		2º TRIMESTRE	0 €
PARTICIPACIÓN NO PROGRAMA ATRÉVETE, Consellería de Cultura Educación e Ordenación Universitaria . Visita á unha empresa da Área Empresarial do Tambre (Santiago de Compostela) O obxectivo deste programa é dar a coñecer ao alumnado directamente e a través do profesorado o tecido industrial da súa contorna, en concreto as empresas das diferentes asociacións empresariais colaboradoras, e sensibilizar á comunidade educativa da importancia de construír e fomentar unha nova cultura emprendedora.	1º e 2º ESO				Desenvolveranse todos os venres dende novembro de 2017 ata maio de 2018. Os centros poderán solicitar a súa participación nun destes venres.	
Visita aos centros que imparten ciclos cos alumnos-as de : ,3º 4º e Bac que se presentan ás probas de Acceso a Ciclos. Normalmente imos a 2 centros. Os dous cursos anteriores fomos Ao CIFP Monte de Conxo e CIFP Compostela. Intención : Visita aos dous centros e comida no CIF Compostela	e alumnos propostos para as probas de ACCESO a ciclos de: 3º, 4º e Bac	1º B A C		x	Na Semana de Portas abertas que establecen os centros. Normalmente 2º trimestre	Custo TRANSPORTE + Comida- POR CONTA DO ALUMNADO
- Participación nos ENCONTROS NO CAMPUS DE SANTIAGO coa finalidade de realizar os percorridos diseñados pola USC tanto ao Campus Norte como ao Campus Vida.A visita foi planficada polos departamentos de Galego, Matemáticas, Física e Orientación. Este curso realizarase con alumnos de 1º e 2º de Bacharelato no mes de febreiro, debido ao nivel de satisfacción do alumnado con relación a visita, acórdase seguir este curso de novo.	1º /2º DE BACHARELATO			x		TRANSPORTE POR CONTA DO ALUMNADO